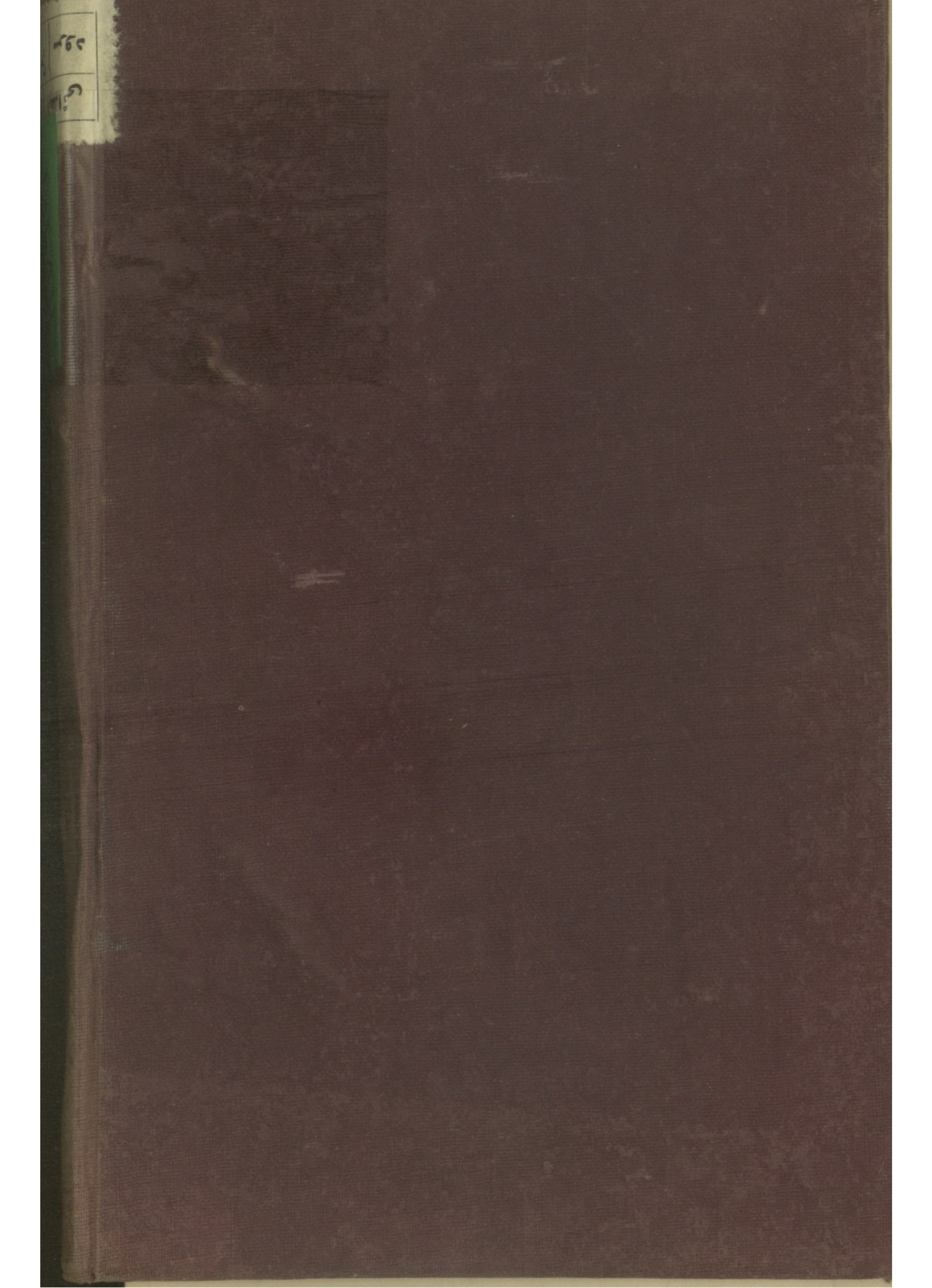
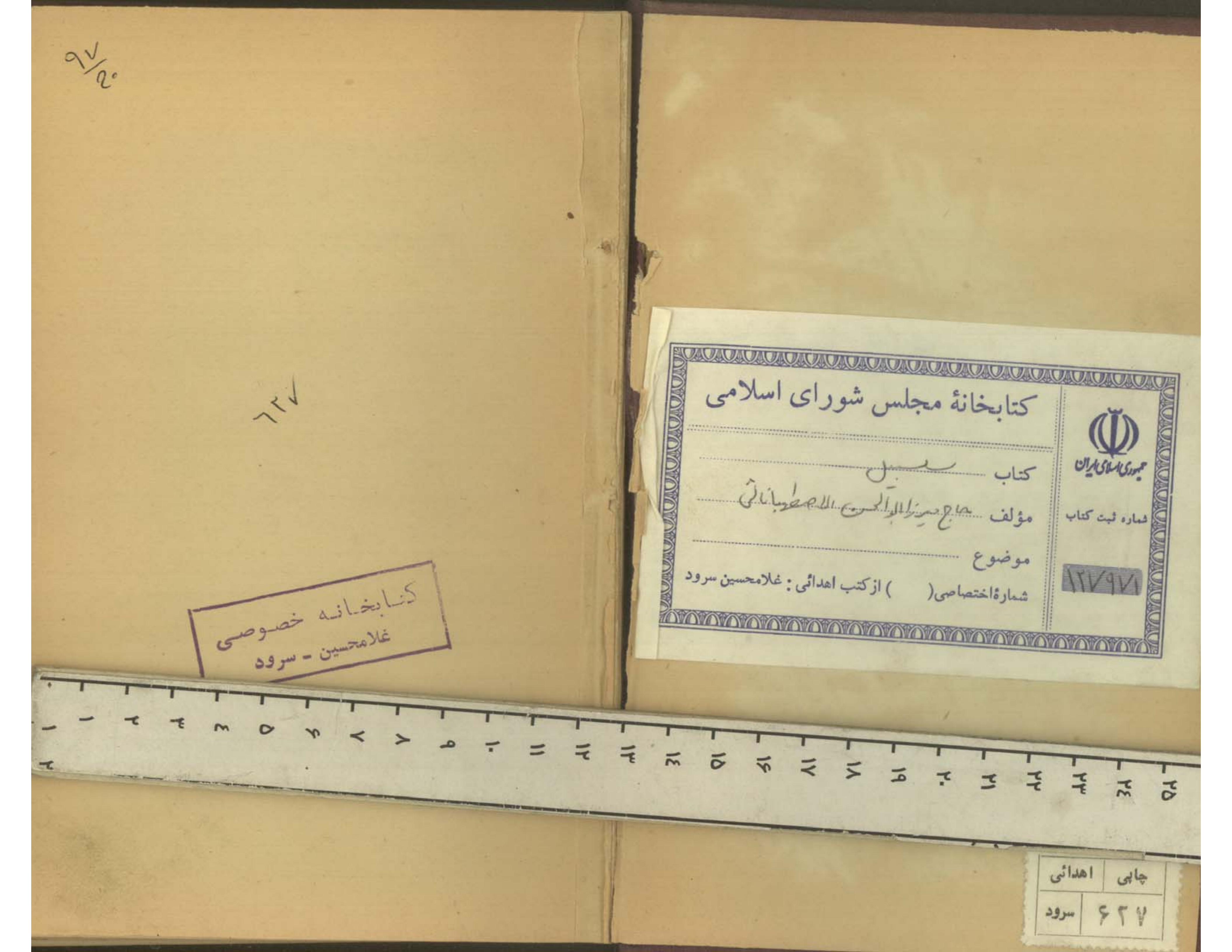
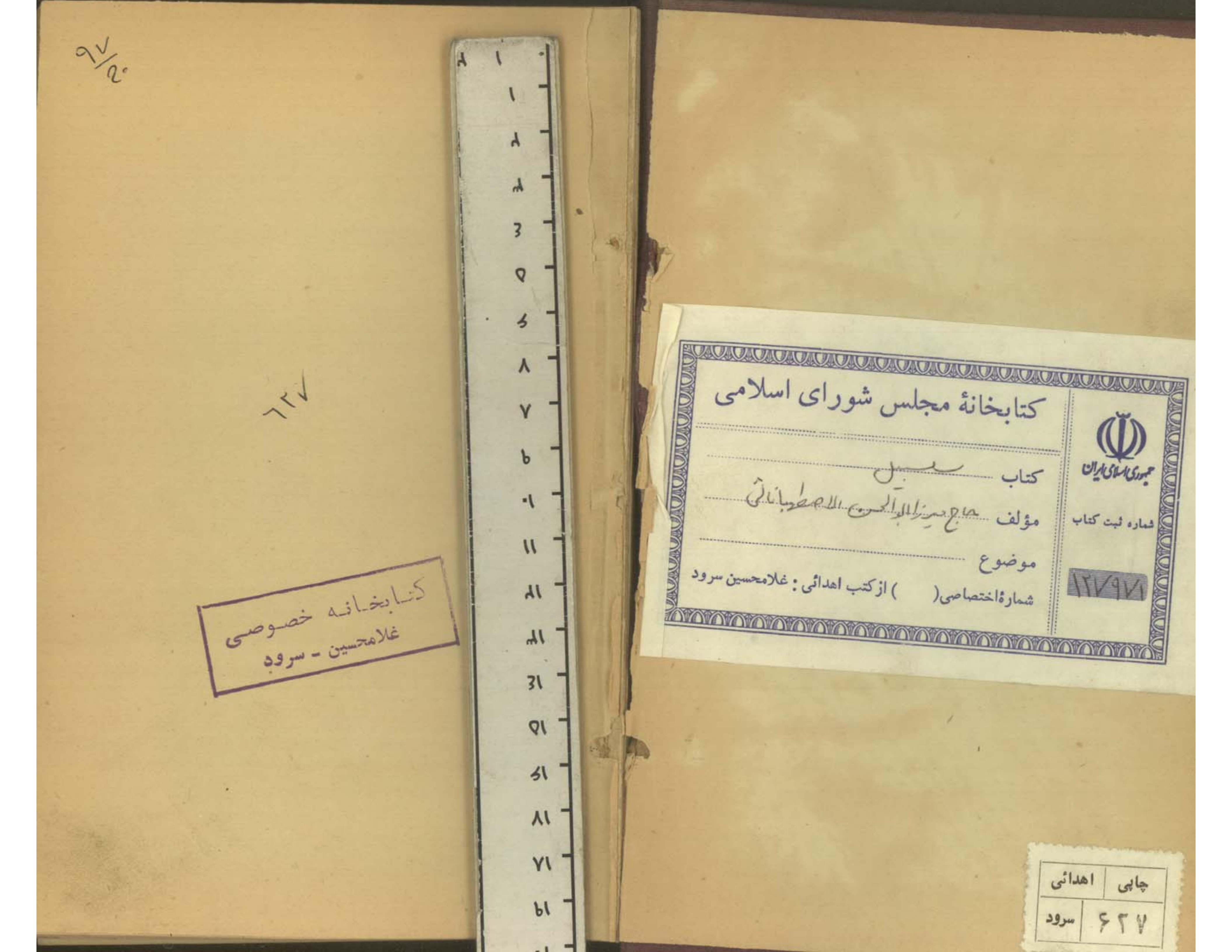




کتابخانهٔ مجلس شورای اسلامی
جمهوری اسلامی ایران
کتاب
مؤلف حاج میرزا ابوالحسن الاصطهباناتی
موضوع
شماره ثبت کتاب
۱۲۷۹۷۱
شمارهٔ اختصاصی(      ) از کتب اهدائی : غلامحسین سرود
کتابخانه خصوصی
غلامحسین - سرود
چاپی
اهدائی
۶۲۷
سرود



هذا
وهو المصنّف
الجليل والرصف
الأصيل
المسمّى بسلسبيل
وهو كتاب متّسع السبيل متّضح
الدليل وإنّ الزمان بمثله لبخيل
قد صنّفه ورصفه العالم العامل
النحرير الفاضل حبر القمقام والبدر
التمام علّامة العلماء
الحاج ميرزا
ابو
الحسن
الاصطهباناتي
دام بركاته





بسم الله الرحمن الرحیم

تبارك الذی بیده الملك وهو علی کلّ شیٔ قدیر واحاط
بکلّ شیٔ علماً وهو اللّطیف الخبیر الذی خلق الانسان من
نطفة امشاج فجعله سمیعاً بصیراً ثمّ هداه السّبیل
فکان امّا شاکراً وامّا کفوراً خلقه اطواراً واودع له اسراراً
فامّا رابحاً برأس ماله ناجحاً ببلوغ اماله وحصول کماله مترقیاً
الی اعلی علیّین واصلاً الی درجات المقرّبین وامّا خاسراً
فی حاله وماله فاقداً لکماله متردّیاً فی اسفل السّافلین
ملتحقاً بالشّیاطین وذلك هو الخسران المبین فمن کان
من اهل السّعادة ختم له بها ومن کان من اهل الشّقاوة







خذله بها کلّهم صائرون الی الحکمة واموره‍م ائلة الی امره
ولیس فی حکمه جور ولا فی قضائه حیف بل عدل محض و
نصف صرف والصّلوة والسّلام کرور الدّهور ومرور
الاعوام علی اصل الخیر والوجود ضیضئ الکرم والجود ینبوع
الرّحمة والسّعادة فوارة النّعمة والکرامة اسم الله الاجلّ
الاکرم الاعظم نور الله الاضوء الانور الاتمّ الاقدم محمّد
بن عبد الله سیّد ولد ادم المرسل رحمة للعالمین
والمبعوث نعمة للاوّلین والاخرین من کان نبیّاً وادم
بین الماء والطّین وعلی علیّ امیر المؤمنین ابی الائمّة
المعصومین حامل لواء الحمد یوم الدّین وعلی الهما خزائن
اسرار الوحی والتّنزیل معادن جواهر العلم والتّأویل و
حفظة اسرار الیقین والایمان وسدنة انوار الحکمة و
البرهان خلفاء الله فی ارضه حججه علی بریّته اللّهمّ احینا
علی سنّتهم وتوفّنا علی ملّتهم وخذ بنا منهاجهم واسلك
بنا سبیلهم واجعلنا فی زمرتهم واحشرنا فی حوزتهم

انّك ذو منّ عظيم وفضل كريم **وبعد** ذرّهٔ بيمقدار
خاكسار بي اعتبار گناه كار سيه روزگار الحاج ميرزا ابو الحسن
الاصطهباناتي بعرض طلّاب حيوة ابديّه وسلّاك مسالك
سعادت سرمديّه ميرساند درحاليكه مطاف انبوه اندوه
والم ومدار كوه همّ وغم از تزاحم لطمات زمان وتلاطم
زحمات اوان بودم وروزگار ناسازكار جهل نواز علم گداز
اني از آزار اين دلفكار غافل نشده ومرا هدف سهام بليّات
واذيّات خود ساخته بود ومرا در ديار اموات ومدار حشرات
ومشار غبار ظلم وجور وعدوان ومنار نار ضيم وحيف و
طغيان انداخته بود وطبيعت از استحصال كمال وعلم خامد
وقريحت از استحضار جمال وفضل جامد گشته بود تا گاه نسيم
عنايت الهيّه از مهبّ دار العلم شيراز وزيد ونفس رحمت
رحمانيّه از يمن ميمنت طراز دميد بوي خوش خويش آشناي
وطن بمشام غريب ممتحن رسيد مرا زمانه زخويشان
بمنزلي انداخت كه راضيم بنسيمي كه زان ديار آيد





اعني خليلي لله واخي في الله وقال النبيّ ص من اراد الله به خيرا
رزقه خليلا صالحا ومن اخي اخا في الله رفع الله له درجة
في الجنّة لاينالها بشيء من عمله واحمد الله علي ما وفّقني له من
استجازته ورزقني اياه من استجلاله وان روح مخلوق از
فاضل طينت محمّديّه ومعجون باب ولايت علويّه ونور مفتوق
از شمس نبوّت وضوء مفلوق از قمر ولايت نورستهٔ بوستان
عقل وكياست گلدستهٔ گلستان فضل وكرامت العالم
العامل والفاضل الكامل ذو المناقب والمفاخر صاحب
الحسب الظاهر والنسب الطاهر الشيخ محمّد باقر المعروف
بشيخ الاسلام والموصوف بظهر الانام لازال الاسلام
قويّا بحمايته والايمان كريما بعنايته اللّهمّ
اجعل حظّه من رحمتك وفيرا ونصيبه من نعمتك
كثيرا بكتاب كريم وخطاب عظيم اجازت واشارت فرمود
كه نسخهٔ مؤلّف سازد وكوخهٔ مرصّف ارد كه جامع باشد
مر خلاصهٔ اقوال حكماء متألّهين شامخين واذواق عرفاء

متدینین راسخین در تحقیق شجرهٔ طیّبهٔ وجود و تحقق
ودائرهٔ وسبعهٔ کون وتقرّر رتقًا وفتقًا وجمعًا وفرقًا نزولًا و
عروجًا ونشوًا ورجوعًا وحاوی باشد مر لباب اصول الدّین
واسرار الحقّ المبین وحائز باشد مر رموز ایات قرانیه وکنوز
انوار فرقانیّه وشامل باشد مر اخبار اهل بیت نبوّت وولایت
واثار خاندان علم وحکمت بالجمله کتابی باشد که اکسیر سعادت
سرمدیّه واثر حیوة ابدیّه باشد بنحوی که بر نقل صحیح مقرون
وبعقل صریح موزون باشد وتناول وفهم ان سهل و
اسان وباطبایع وقرائح اشنا وبیگانه مأنوس ومألوف
وهمداستان اید ودر حال کلال روح وملال خاطر
مطالعه ومراجعهٔ ان فرح ونشاط فراوان ارد وغبار وزنك
کسالت وملالت را از ائینهٔ ضمایر اصحاب علم وعرفان زدایند
وچون امتثال واجابت امر واطاعت جناب صاحب
قدر بر خود لازم دانسته وبر همّت وعزم خود گماشته لما
رایته مستأهلًا ووجدته مستوجبًا لذلك ناچار با مزاحمت





وممانعت حال وضیق مجال وتشتّت بال از کثرت عیال
وفقد مال ومنال ومعاداة ایّام باکرام وتربیت لئام
وتوقیر جهّال وتوهین اهل فضل وکمال ومقاساة احزان
از مساعدت اخوان صفا وارباب وفا تشمیر ذیل نموده
دامن همّت بکمر عزیمت زده اختلاس فرصت نموده ساعتی
از ساعات لیل ونهار را غنیمت شمرده انی که زمانه را از
مراماة خود غافل دیده سطری چند تحریر نموده وشطری
دربند تسطیر کشیده پس اگر در حیّز قبول ان وحید زمان
امد وپسند طبع مشکل پسند ان فرید دوران افتاد پس
افرین بر نظر پاك خطاپوشش باد ولیس ذلك منه بعزیز
فانّه المتادّب بادب واذا مرّوا باللّغو مرّوا کرامًا واذا خاطبهم
الجاهلون قالوا سلامًا واگر مردود ومطرود شد هر چه
هست از قامت ناساز بی اندام ماست وما ابرّئ نفسی
انّ النّفس لامّارة بالسّوء فانّی المعنیّ بما اصابك من سیّئة
فمن نفسك ولیس ذلك من مثلی ببعید وانکهی فکر معقول

بفرماكل بنجار كجاست وما اين كتابرا بسلسبيل موسوم
ساختم وبشطوط وانهار وبجداول وسواقى مرتب ومقسوم
داشته وچون خير الكلام ما قلّ ودلّ مقرر است واطالة
سخن از طور عقل وطريقهٔ عقلا خارج است ولا سيما زمانى
كه روى سخن با صاحبدلى باشد خصوصاً الالمعىّ
اللوذعىّ الذى يظنّ بك الظنّ كان قد رأى وقد سمعا
پس اقتصاد بلكه اختصار بلكه اقتصار در هر باب ديدن
خود ساختم والله المستعان وعليه التكلان
**باكورة** حضرت بارى جلّ اسمه از روى عنايت
طريقه وراه تفهيم وتعليم وارشاد ودلالت وهدايت
خلق را براه حق وحصول سعادت وفوز بفلاح وكرامت را
برسول معظم ونبىّ مكرم وهو الذى بعث فى الاميّين
رسولاً منهم يتلو عليهم اياته ويزكيهم ويعلّمهم الكتاب و
الحكمة وان كانوا من قبل لفى ضلال مبين تعليم فرموده
بقوله جلّ شأنه ادع الى سبيل ربّك بالحكمة والموعظة

باكوره

الحسنة



الحسنة وجادلهم بالتى هى احسن ويحتمل قويا انكه اين سه درجه
وسه نوع وسه قسم از دعوت ودلالت بلحاظ واعتبار سه
طبقه وسه طايفه از خلق باشد باختلاف استعدادات
وقابليات خلق كه بعضى حق وواقع ونفس الامر هر چيز را
بطور حق اليقين ميشناسد وميفهمد چون شخص محترق بنار و
سوختهٔ باتش وسرتاپا اتش شده كه حقيقت اتش را وحق تاثير
نار را كما هو حقه وعلى ما هو عليه ميشناسد وميداند فاما
ان كان من المكذبين الضالين فنزل من حميم وتصلية جحيم
انّ هذا لهو الحق اليقين وپارهٔ حق وواقع شئ را بنحو عين
اليقين ميداند مثل كسيكه اتش را معاينه مشاهده
نمايد وببيند افمن شرح الله صدره للاسلام فهو على
نور من ربه فى الكافى عن الصادق ع ان رسول الله صلى
بالناس الصبح فنظر الى شاب فى المسجد وهو يخفق ويهوى
برأسه مصفرا لونه قد نحف جسمه وغارت عيناه فى رأسه
فقال له رسول الله ص كيف اصبحت يا فلان قال اصبحت يا رسول الله

موقنا فعجب رسول الله ص من قوله وقال ان لكل يقين حقيقة
فما حقيقة يقينك فقال ان يقيني يا رسول الله ص هو الذي
احزنني واسهر ليلي واظمأ هواجري فعرفت نفسي عن الدنيا و
ما فيها حتى كاني انظر الى عرش ربي وقد نصب للحساب
وحشر الخلائق لذلك وانا فيهم وكاني انظر الى اهل الجنة يتنعمون
في الجنة ويتعارفون على الارائك متكئون وكاني انظر
الى اهل النار وهم فيها معذبون مصطرخون وكاني الان
اسمع زفير النار يدور في مسامعي فقال رسول الله ص لاصحابه
هذا عبد نور الله قلبه للايمان ثم قال ص له الزم ما انت
عليه فقال الشاب ادع الله لي يا رسول الله ص ان ارزق
الشهادة معك فدعا رسول الله ص فلم يلبث ان خرج في بعض
غزوات النبي ص فاستشهد بعد تسعة نفر وفي رواية انه كان
حارثة ابن مالك بن النعمان الانصاري اولئك الذين
هديهم الله واولئك هم اولوا الالباب واين دو قسم از
فهم است که ممدوح شده بمدایح کثیره ومحمود گشته بمحامد





وفيره ودرباره ان امده ليس العلم بكثرة التعليم والتعلم بل
انما العلم نور يقذفه الله في قلب من يشاء ومن يؤت الحكمة
فقد اوتي خيرا كثيرا واهل این دو نوع از فهم وعلم سلسلهٔ
عقلا و نورانیین و روحانیین واز زمرهٔ ملائکهٔ مقربین و
اولاد واحفاد روحانی حضرت سید المرسلین واز آل محمد
خاتم النبیین ص هستند واز ایشان کشف وکرامات و
احداس صائبه وانظار ثاقبه ناشی وصادر میشود وحصول
این درجه از علم مربوط وموقوفست بر ریاضات ومجاهدات
شرعیه وسرتا پا ظاهرا وباطنا مشغول بخدمت وطاعت
وعبادت خدا ورسوله شدن است واعراض از زخارف
دنیا وترک مشتهیات نفسانیه وگذشتن از فانیات و
داثرات . بردر میخانه رفتن کار یکرنگان بود خودفروشان را
بکوی میفروشان راه نیست این می که در اینجاست حقیقت
نه مجاز است بالجمله وسیله بوصول این درجه هو التجافی
عن دار الغرور والانابة الى دار الخلود والتهيؤ للموت قبل

حلوله و فهم و دانستن بعضی از مردم منوط و معلق است
بوجه مجادلات و مناظرات و استدلالات بوجوه ادله و
موازین ثلثه تعاند و تعادل و تلازم و در این مقام مزال
اقدام است و موقوفست و مربوط است بدانستن لغات
و اصطلاحات و مقاولات و مکالمات و مشوب و مخلوط است
بجهالات و ضلالات و ظنونات و خیالات و شبهات
و توهمات و اهل آن غالبا مقیدان و گرفتاران بدنیا و اهل
دنیا و مال و منال و جاه و عزت و ریاست و با یکدیگر در
مجادله و مخاصمه و منازعه و مشاجره هستند و غالب
مجادلات و مناظرات از پی مفاخرات و مطاولات و بیشتر
از آن در مقام خودنمائی و خودفروشی و خودپسندی و
تفوق و تغلب است خصوص در مجالس و محافل بزرگان
و سلاطین و رؤسا و اغنیا که محل جلوات و بروزات اغراض
و امراض نفس است لاسیما از اهل منابر و محاریب از وعاظ
و ذکار و نقله اخبار و آثار و ائمه جماعات که توجه و هم و شغل

ایشان



ایشان جذب قلوب و صرف نفوس و توجیه ارواح عوام است
بسوی خود و این نحو از مجادله حرام و مذموم و قبیح است و
مجادله بالتی هی احسن و طریقه حسنی و محجه بیضا قدریست
و حدی است که بآن احقاق حق و اظهار حق و اثبات حق
میشود و بهتر و سالمتر و احسن طرق آن طریق و مسلک
خطابه است و مبنای ما در این کتاب بهمین طریقه است
و آنرا صناعت و قیاس خطابی نامند و آن قیاسی است مؤلف
از مقدمات مقبوله ماخوذه از افاضل و اماثل ناس مثل
انبیا و اولیاء کمل للحکیم السبزواری من تلک مقبولات
مأخوذات من کان نبیا او حکیما ائمتن من الاولی کانوا
افاضل السلف او الذین هم اماثل الخلف و این نحو قیاس
برای نفوس زاکیه و قلوب واعیه مفید قطع و یقین است
و برای طبقات عامه مفید ظن است که آنرا علم عادی
و علم شرعی و علم عرفی گویند و حکیم سبزواری این نحو قیاس را
معنی موعظه حسنه قرار داده و قیاس برهانی را که مؤلف

از مقدمات یقینیهٔ قطعیهٔ شش گانهٔ معروفه است معنی حکمت
گرفته و مجادلهٔ بالتی هی احسن را کنایه از الزام خصم و الجاء خصم باقرار
و اعتراف بحق و تسلیم حق باید اخذ کنند و حاصل نظر قاصر فاتر
این حقیر فقیر اینست که دیدن و عادت و طریقت انبیا و مرسلین
با امت و رعیت در مقام دعوت و ارشاد الی الله ملاحظه و
مشاهدهٔ استعدادات و ممکنات و تهیوات مردم است در
فهم و ادراک پس با طبقهٔ بکشف حقائق و رفع حجاب از حقیقت
و لب لباب سلوک مینمایند تا ایشانرا متخلق باخلاق الله
و متصف بصفات الله سازند و منهیات و هویات ایشان
مندک و متلاشی و مضمحل شده فینشرق علی قلبه شمس
الجلال و یتلألأ علی وجهه نور الجمال فیقهره و یطمسه
و ینسیه من نفسه و مما سواه و یلتفت بکله الی حضرة
ذی الجلال و یقول اللهم انی اخلصت بانقطاعی
الیک و اقبلت بکلی علیک و لا یری شیئا الا و یری
الله فیه معه او قبله او بعده و تعبیر از این نحو دعوت





و بیان حقیقت بکشف سبحات جلال من غیر اشارة و محو
موهوم و صحو معلوم نمایند و در لسان شرع مقدس
دعوت بالحکمة و فهم و نور یقذفه الله و نکت در قلوب
و نفث در روع گویند و با فرقهٔ خواص بطور رمز و اشاره
و کنایه ابلاغ اسرار ربانیه و اشراق انوار الهیه و بیان مقاصد
سنیه و مطالب علیه از مبدء و معاد فرمایند و تعبیر از
این نحو تفهیم بموعظهٔ حسنه نمایند و با زمرهٔ دیگر بکسوهٔ
امثال و قالب عبارات و الفاظ و با پرده سخن گویند و
انشاء الله باین زودی بیشتر از این بیان این مطلب میشود
و حضرت ولی الله المطلق علیه صلوات الله الملک
الحق استصحاب کمیل بن زیاد که از اصحاب سر آن بزرگوار
بود فرمود تا بصحرا و ظهر کوفه رسیده آه دردناک کشید
فرمودند یا کمیل ان هذه القلوب اوعیة فخیرها اوعاها
احفظ عنی ما اقول لک الناس ثلثة عالم ربانی و متعلم
علی سبیل النجاة و همج رعاع اتباع کل ناعق یمیلون مع کل

دیح ولم یستضیئوا بنور العلم ولم یلتجئوا الی رکن وثیق و فی
حدیث محاجّته مع الزّندیق القادح فی القرآن الطّاعن فیه
انّ الله جلّ ذکره بسعة رحمته ورأفته بخلقه قسّم کلامه
ثلثة اقسام فجعل قسماً منه یعرفه العالم والجاهل وقسماً لا
یعرفه الّا من صفا ذهنه ولطف حسّه وصحّ تمیزه ممّن
شرح الله صدره للاسلام وقسماً لا یعرفه الّا الله وامنائه
الرّاسخون فی العلم لئلّا یدّعی اهل الباطل من علم الکتاب
ما لم یجعله الله لهم وعن الصّادق ع قال کتاب الله علی
اربعة اشیآء العبارة والاشارة واللّطائف والحقائق
فالعبارة للعوام والاشارة للخواص واللّطائف للاولیآء
والحقائق للانبیآء وتحقیق اوفی وتبیین اتمّ واسنی سیاید
عن قریب انشآء الله الرّحمن شطّ بدان نوّر الله قلبک
بنور الایقان اینکه اهل علم وفهم را در ادراک مقاصد
الهیّه وفهم مطالب عالیه ربّانیّه واستنباط معانی از قوالب
الفاظ مبارکهٔ قرآنیّه واستخراج لئالی ثمینه





از بحار اخبار نبویّه و ولویّه مذاهب ومشارب متخالفه متباینه است
بعضی میزان عقل ناقص خود را نصب کرده ورأی کلیل وهوای
نفس علیل خود را اسطرلاب معرفت مبدء ومعاد قرار داده آیات
فرقانیّه وکلمات صادرهٔ از خزائن حکمت واوعیهٔ علم ومعرفت را
بمیزان عقل خود سنجیده واز ثقبهٔ لبشهٔ اسطرلاب رای کاسد و
هوای فاسد خود بعین عور انظر بانوار کواکب مشرقهٔ در آسمان
علم وعرفان انداخته هر چه بان میزان موزون وبان نظر مقرون
افتاده همانرا اعتقاد واعتماد کرده مثل اکثر معتزلهٔ منتحله ومتفلسفهٔ
متحکّمه ومتصوّفهٔ متشطّحه حتّی انتهی امرهم الی تغییر جمیع الظّواهر
فی الخطابات الواردة فی الکتاب والسّنّة وتاویلها الی غیر معانیها
الحقیقیّة ممّا یتعلّق باحوال الاولی والاخرة ومناظرات اهل النّار
والجنّة وهؤلآء المتعرّفون المتحکّمون المتصوّفون کانّهم لم یعلموا
انّ فهم رموز القرآن واسراره والغور فی اغواره واطواره ممّا لا یمکن
بالفکر والنّظر ولا بدّ فیه من متابعة اهل بیت النّبوّة والاقتباس
من مشکوة الولایة والاقتفآء لآثار الواقفین علی اسرار الشّریعة

ولم يسمعوا قول الله جل جلاله و لا يعلم تاويله الا الله والراسخون في
العلم و قول ابي عبد الله ع نحن الراسخون في العلم ونحن نعلم تاويله و
عن ابي بصير قال سمعت ابا جعفر ع في هذه الاية بل هو ايات بينات في
صدور الذين اوتوا العلم فاومى بيده الى صدره وحديث نبوي
من فسر القران برأيه فليتبوء مقعده من النار ومن فسر القران برأيه ان
اصاب لم يوجر وان اخطأ فهو ابعد من السماء معروف ومشهور است
وبعضي ديگر مثل اشاعره ومن حذا حذوهم نور عقل را خاموش ساخته
وجوهر عقل را كساد انداخته از تدبر و تفكر و فهم وحكمت محروم مانده اند
صرفا سد باب تأويل كرده در جميع مقامات جمود بر ظواهر را لازم شمرده اند
مگر در مثل الرحمن على العرش استوى والحجر الاسود يمين الله في الارض
و برخي ديگر سد باب تاويل در ما يتعلق باحوال الاخرة والمعاد كرده و در
باب نشأة اولى و مبدء الفاظ وارده را تاويل كرده و نزاع فرقه ناجيه
از اعلام علماء اخباريين با فحول از مجتهدين اصوليين شكر الله مساعيهم
در باب اخذ بظواهر ايات واحتجاج باخبار معصوميه معروف است و در
كتب اصول مسطور است و رجوع بكتاب شريف قوانين الاصول براي





اطلاع بر آن كافي است والحق في هذا الباب ما ذهب اليه اولوا الالباب
وان اقتصاد واعتدال وانصاف وعدل در حق نور عقل و رسول باطني
وعدول از جور واعتساف درباره حكم شرع و رسول ظاهري نه بر وتيرهٔ
جمود اشاعره وحنابله وكراميه واكثر محدثين ولغويين ظاهريين در
ابقاء الفاظ وعبارات بر مداليل اوليه ومفاهيم ظاهره هرچند منافي و
مناقض قوانين عقليه وحكم عقل باشد ونه حرارت وتندي وتعدي
وتخطي متحكمه ومتعرفه ومتصوفه در تاويلات بعيده وتوجيهات ركيكه
وخروج از طور وطرز لفظ وكلام وارتكاب تعسفات وتكلفات در
ترويج آراء كاسده واهواء فاسده وظنونات باطله وخيالات
واهيهٔ خود هرچند منافي با قوانين شرع وموازين عدل الهي باشد
با اينكه ظنون ومجازفات اساس وبنيان مضبوط ندارد وغالبا
من باب تقليد وسماع است وباين جهت تخالف وتناقض وتنافي و
تعارض در مطالب ومقاصد شان بهم ميرسد كلما دخلت امة
لعنت اختها پس بايد پاس حرمت واحترام شرع مقدس وعقل مجرد را
بدارند وتعظيم وتكريم وتقديس وتسبيح وتحميد وتمجيد حضرت حق

وشئونات واسماء وصفات حق وحضرات انبياء واولياء ووسائط
و روابط خلق با خالق و وسائل فیض و رحمت حضرت باری بر کافهٔ
موجودات را نصب عین ومنظور نظر سازند وساحت کبریاء احدیت را
از نقائص امکان ومعائب حدثان ومثالب اکوان منزه ومقدس
دانند وسلسلهٔ جلیلهٔ انبیا واولیا را از حظوظ بشریه ولوازم طبیعیه
اجل وارفع پندارند فانهم عنها مبعدون وعما یجوز لکم منزهون و
ملاحظه ومراعات ظواهر الفاظ وعبارات وقواعد استعارات و
مجازات ومزایا وخواص کلمات معجزات وآیات نازلات بر خود لازم
ومتحتم شمارند وباین تحقیق دستور اعظم ومیزان اقوم در فهم و
ادراک مطالب عالیه ومقاصد غالیه بدست آورند وجمع بین ظاهر
وباطن وتفسیر وتاویل وتتمیم وتکمیل تنزیل نمایند واز راه ظاهر عبور
نمایند بسوی باطن وسر واز قشر بگذرند بسوی لب وروح واین
مرتبه ودرجه بقوهٔ نظر وفکر بدون ذوق سلیم وفهم قویم وصفاء
طینت وطهارهٔ فطرت ومراجعت باهل بیت نبوت ومتابعت معادن
وتنزیل میسر نیست قال صدر الحکماء المتالهین طاب ثراه بعد تحقیقات

انیقة



انیقة رشیقة الحق المعتمد ابقاء الظواهر علی هیئتها واصلها اذ ترک
الظواهر یؤدی الی مفاسد عظیمة نعم اذا کان الحمل علی الظواهر
منافضا بحسب الظاهر لاصول صحیحة دینیة وعقائد حقة یقینیة
فینبغی للانسان ان یقتصر علی صورة اللفظ ولا یبدلها ویحیل العلم
به الی الله والراسخین فی العلم ثم یترصد لهبوب ریاح الرحمة من عند
الله ویتعرض لنفحات جوده وکرمه رجاء ان یاتی الله بالفتح او امر من
عنده ویقضی الله امرا کان مفعولا امتثالا لامره ان لله فی ایام
دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها ثم ان الذوق الصحیح من الفطرة السلیمة
کما انه یشهد بان متشابهات القران لیس المراد بها مقصورا علی ما یعرف
کنهها کل احد من الاعراب والبدویین والقرویین وعامة الخلق و
ان کان قشور منها لکل احد فیها نصیب کذلک هو شاهد ایضا بان
المراد لیس مجرد تصویر وتمثیل وتخییل من غیر حقیقة یعلمه کل من کان
له قوة التمیز والتصرف فی الافکار بحسب استعمال میزان الفکر و
القیاس من غیر مراجعة الی سبیل الله تع ومکاشفة الاسرار و
الالهام قال سبحانه فی باب متشابهات القرآن وما یعلم تاویله الا الله

والرّاسخون فی العلم ولما قال فی الغامض منه لعلمه الّذین یستنبطونه
منه ولما دعا رسول الله فی حقّ امیر المؤمنین ع اللّهمّ فقّهه فی الدّین و
علّمه التّأویل فانکان علم التّأویل امرا حاصلا بمجرّد الذّکاء الفطری
او المکتسب بطریق القواعد العقلیّة المتعارفة بین النّظار لما کان
امرا خطیرا وخطبا جسیما استدعاء رسول الله بالدّعاء من الله لاحب
خلقه الیه وهو علی ع وقال الفیض الوافی صاحب التّفسیر الصّافی فی
تبذانه انّ من اخلص الانقیاد لله ولرسوله ولاهل البیت ع واخذ
علمه منهم وتتبّع آثارهم واطّلع علی جملة من اسرارهم بحیث حصل له
الرّسوخ فی العلم والطّمانینة فی المعرفة وانفتح عینا قلبه وهجم به العلم بحقائق
الامور وباشر روح الیقین واستلان ما استوعره المترفون وانس
بما استوحش منه الجاهلون وصحب الدّنیا ببدن روحه معلّقة بالمحل
الاعلی فله ان یستفید من القرآن بعض غرائبه ویستنبط منه نبذا
من عجائبه ولیس ذلک من کرم الله بغریب ولا من جوده بعجیب فلیس
السّعادة وقفا علی قوم دون آخرین وقد عدّوا جماعة من اصحابهم
المتّصفین بهذه الصّفات من انفسهم کما قالوا سلمان منّا اهل البیت

فی



فمن هذه صفته لا یبعد دخوله فی الرّاسخین فی العلم بالتّأویل بالجمله
رموز واشارات ولطائف آیات بیّنات قرآنیّه وکلمات حقائق آیات
نبویّه وولویّه ناموسات الهیّه اند وعروسان مستورات وپرده کیان
محجوبات در پردهٔ عفّت وحجاب عصمتند کرمن باب غیرت وحمیّت
انها را از انظار اغیار مستور واز ابصار غیر اولی الابصار محجوب
داشته اند حور مقصورات فی الخیام لا یمسّها الا المطهّرون
والمنکرون لذلک عن حدّ انفسهم یخبرون فهم معذورون فیما ینکرون
وصادقون فیما یخبرون ذلک مبلغهم من العلم بمدرسه نه دهید
از حدیث وصل نشان وقال ایض لما کان النّاس انّما یتکلّمون علی
قدر عقولهم ومقاماتهم فما یخاطب به الکلّ یجب ان یکون للکلّ فیه
نصیب فالقشریّة من الظّاهریّین لا یدرکون الّا المعانی القشریّة کما
انّ القشر من الانسان وهو ما فی الاهاب والبشرة من البدن لا ینال
الّا قشر تلک المعانی وهو ما فی الجلد والغلاف من السّواد والصّور
وامّا روحها وسرّها وحقیقتها فلا یدرک الّا اولو الالباب ولکلّ
منهم حظّ قلّ ام کثر فی التّرقّی الی اطوارها واغوارها واسرارها و

انوارها واما البلوغ الی الاقصی فلا مطمع لاحد فیه ومما ذکر یظهر
سبب اختلاف ظواهر الایات والاخبار الواردة فی اصول الدین
وذلک لانهما خوطب بها طوائف شتی وعقول مختلفة فیجب
ان یتکلم کل علی قدر عقله وفهمه ومقامه ومع هذا فالکل صحیح غیر
مختلف من حیث الحقیقة ولا مجاز فیه واعتبر ذلک بمثال العمیان
والفیل وهو مشهور ومخفی نماناد اینکه بملاحظهٔ غرض وقصد و
فائدهٔ انزال کتب وارسال رسل وبعث ونصب انبیا واولیا و
هداة ودعاة الی الله حمل الفاظ وعبارات وکلمات کتاب وسنة
بر ظواهر وحقائق ومفاهیم اولیه ومدالیل ظاهریه واجب و
لازم ومتحتم است واگر مفاهیم ومدالیل اولیهٔ اصلیهٔ لغویه
مقصود ومراد متکلم ولافظ نباشد بعلاوهٔ عدم فائده در نزول
ایات وقصور در هدایات لازم می اید اغراء بجهل وایقاع ناس در ضلال
وتحیر مردم والحاد واهلاک خلق وهو ینافی الهدایة والرحمة والحکمة
وینافی کون القران تبیانا لکل شئ وهدی ورحمة با اینکه بلاشک
وشبهه سلوک مسلک ظاهر واعتقاد عامی بر مفهوم اولی اصلی



در کتاب وسنة وابقاء الفاظ بر صورة وهیئة ظاهره اقرب بنجات
وخلاص واصون از زیغ وضلالت او گفته اند البلاهة ادنی الی
الخلاص من فطانة بتراء وحدیث اکثر اهل الجنة البله معروفست
واگرچه باب مجازات وحذف واضمار وکنایات واستعارات
در قران واسع ومفتوح وبا بلاغت وفصاحت مقرونست لکن
قرینه وعلاقه وشاهد وبینه لازم است والا فالاصل الحقیقة
مسلم است بلی مخالفت ظاهر ومنافاة حقیقة با اصلی از اصول یقینیه
وقاعدهٔ از قواعد عقلیه اقوی قرینه ایست بر حمل وتأویل وتوجیه
مثل الفاظ یدالله ووجه الله وجنب الله وغضب وسخط ومجئ
وذهاب ونحوان فتأمل ولا تغفل **خلیج** اعلم فقهک الله
فی الدین وعلمک التأویل اینکه از برای هر چیزی روحی وسری و
اصلی ومخی است که ان ملکوت ان چیز است وبیده ملکوت کل شئ
وروح وسر وملکوت الفاظ وکلمات وایات مفهومات کلیه و
مدلولات مشترکه است که معنی کلی وقدر مشترک وحد جامع بین
افراد واشخاص واحاد موضوعاتست واین معنی کلی وقدر مشترک

شاد وسداد تاویل وتنزیل است من غیر تجوّز ولا توسّع وادراک وعلم
واطّلاع بر ملکوت اشیاء موقوف بر انفتاح ابواب غیب واتّصال
بمبادی عالیه ومشاهدهٔ حقائق وارواح وتجاوز از رقائق و
اشباح است واین از خصائص انبیا واولیا وصدّیقین وشهداء است
وکذلک نری ابرهیم ملکوت السّموات والارض واین علم حقیقی و
معرفت تحقیقی است وبعد از این انشاء الله توضیح وتبیین این
مطلب خواهد شد وتا شخص انسانی در عالم طبیعت وحس
مقیّد است وچشم وگوش او بمحسوسات وخصوصیّات جزئیّات
باز است لابد ابواب غیبیّات براو مسدود وچشم وگوش عقل وروح
او از دیدن وشنیدن الوان مجرّدات واصوات روحانیّات کور
وکر است واز مشاهده ومطالعهٔ عالم ملکوت محجوب ومحروم است
ومادام که انسان باین قیود مقیّد وباین سلاسل مسلسل است
موجود است بما هو حیوان لا بما هو انسان ودر خواب است و
النّاس نیام فاذا ماتوا انتبهوا ومادام که انسان در خواب است
حقایق اشیاء علی ما هی علیها بصورتها الاصلیّة متجلّی نمیشود ودر

ک



کسوهٔ مثال ولباس تمثال از محسوسات ومشاهدات بر حسب
درجه ومرتبهٔ ناسوتیّهٔ طبیعیّه جلوه میکند وچون از قیود
طبیعیّه رسته شد ودر زمرهٔ مجرّدین درآمد وعنایات الهیّه
ابواب غیبیّهٔ ملکوتیّه براو مفتوح ساخت حقائق نفس الامریّهٔ
آن رقائق مرئیّه براو منکشف میشود وچنان است که معبّر
حاذق رؤیای صادق او را تعبیر نموده وقلب او مطمئن شده
ونیز چنین است که رؤیای گاو لاغر بسال قحط وگاو فربه بسال
خصب وعذره بمال دنیا ومار بدشمن وآب بعلم وشیر بحکمت
وتعلیق دُر بعنق خنزیر بتعلیم حکمت بغیر اهل تعبیر میشود الی غیر
ذلک ممّا ورد فی علم التّعبیر وتجرید جزئیّات از عوارض مشخّصه و
تصفیهٔ آن از کدورات حسیّهٔ عارضه وتوجّه ونظر والتفات
بمعانی کلّیه وقدر مشترک آن حظّ عقل ونصیب نطق است
وصاحب این وصف را ناطق وعاقل وحکیم ومدرک کلیّات
وموجود بما هو انسان ورفیق صالحین وصدّیقین نامند وحسن
اولئک رفیقا وآن معنی واسع ومفهوم جامع رابط وناظم شتات

وشبات تعبيرات وتفسيرات واطلاقات واستعمالات متخالفه
متغايره است در معارف الهيه فكن فى هذا الباب على فهم وبصيرة
انشاء الله تعالى **تبصرة وتمثيل ينكشف به حق
التأويل** قال صدر الحكماء المتألهين طاب ثراه ان منهج الراسخين
فى العلم هو ابقاء ظواهر الالفاظ على معانيها الاصلية من غير تصرف
فيها لكن مع تحقيق تلك المعانى وتلخيصها عن الامور الزائدة و
عدم الاحتجاب عن روح المعنى بسبب غلبة احكام بعض خصوصياتها
على النفس واعتبارها بحصر كل معنى على هيئة مخصوصة له يتمثل
ذلك المعنى بها للنفس فى هذه النشأة فلفظ الميزان مثلا هو موضوع
لما يوزن به ويقاس به الشئ مطلقا فهو امر مطلق يشمل المحسوس
منه والمتخيل والمعقول فذلك المعنى الشامل روح معناه وملاكه
من غير ان يشترط فيه تخصيصه بهيئة مخصوصة فكل ما يقاس
به الشى باى خصوصية كانت حسية او عقلية يتحقق الميزان و
يصدق عليه معنى لفظه فالمسطرة والشاقول والكونيا و
الاسطرلاب والذراع وعلم النحو وعلم العروض وعلم المنطق و

جوهر



جوهر العقل كلها مقائيس وموازين يوزن بها الاشياء الا ان
لكل شى ميزانا يناسبه ويجانسه فالمسطرة ميزان الخطوط المستقيمة
والشاقول ميزان الاعمدة على الافق والكونيا ميزان السطوح الموازية
للافق والاسطرلاب ميزان الارتفاعات القوسية من الافق او
المحجوب بها واوتارها ثانيا والنحو ميزان الاعراب والبناء للفظ
على عادة العرب والعروض ميزان كمية الشعر والمنطق ميزان الفكر يعرف
به صحيحه من فاسده والعقل ميزان الكل اقول بل هو اولى بصدق
الميزان حيث يوزن الاقوال والافعال والاحوال فالكامل
العارف اذا سمع الميزان لا يحتجب عن معناه الحقيقى مما يكرر
احساسه ويتكرر مشاهدته من الامر الذى له كفتان وعمود ولسان
وهكذا حاله فى كل ما يسمع ويراه فانه ينتقل الى فحواه ويساوقه
من ظاهره وصورته الى روحه ومعناه ومن دنياه الى اخراه و
لا يكتفيه بظاهره واولاه واما المقيد بعالم الصورة فلجمود طبعه
وخمود فطنته وسكون قلبه الى الاول البشرية واخلاد عقله
الى ارض الحيوانية فيسكن الى اوائل الفهوم ويطمئن الى مبادى

العقول ولا یسافر من مسقط رأسه و معدن جسمه ومنبت حسه
ولا یهاجر من بیته الی الله و رسوله حذرا من ان یدرکه الموت
ویفوته الصورة الجسمیة ثم لا یصل الی عالم المعانی لعدم وثوقه بما
وعده الله و رسوله وعدم تصدیقه بما قال الله تعالی ومن یخرج
من بیته مهاجرا الی الله و رسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع
اجره علی الله وباین تحقیق ناظر است قول اعلام اصولیین وعلماء عربیه
که الفاظ موضوعند برای معانی کلیه و مفاهیم جنسیه و مهیات
لابشرطیه پس براین تمثیل قیاس کن مثل لوح وان ماینتقش
فیه است خواه کاغذ وخواه طلا و نقره وچوب وتخته یا نفس
و روح وصفحهٔ امکان باشد وقلم وان ماینتقش به است خواه
نی وخواه انگشت وخواه عقل باشد بلکه این عقل چون نقش
علوم در الواح قلوب میکند وعقل اول که نقش صور کاینات
در لوح امکان مینماید اجدر است باطلاق قلم وکتاب ما یجمع
فیه النقوش است چه محسوس چه معقول چه جسمانی چه روحانی
وحرف ما لایستقل بوجوده ویفتقر الی غیره است چه ملفوظ

چه

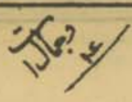


چه مکتوب چه موجودات مکانیه سراسر حتی العقول چنانکه
یکی از اسماء عقل اول حرف است بلکه چون از خود هستی ندارد و
صرف افتقار الی الله است و مبدع کلمات و ایات کونیه است انسب است
بصدق حرف وکلمه ما ترکب من الحروف چه کونیه چه لفظیه و اسم
ما یدل علی المسمی چه از عالم الفاظ و اصوات باشد چه از عالم اعیان
و اشخاص باشد بلکه ائینه نماینده صفات جمال وجلال مسمی
احق است باطلاق اسم و نور ظاهر بنفسه مظهر لغیره است چه
کیف محسوس چه جوهر معقول چه حقیقت وجود بحت و هکذا
فی کل ما یرد علیک فافهم ذلک انشاء الله تعالی فان فی ذلک
لذکری لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید شطحی
من المحققات فی حاق التحقیق ان لهذا العالم صانعا و موجدا واجدا
لکل کمال و جمال فاقدا لکل عیب ونقص وملال وبرهان قاطع
ودلیل ساطع براین مطلب بارع در کتب حکمت وکلام مذکور و
مسطور است وما را باثبات آن واقامهٔ برهان بران احتیاج نیست
مگر انکه برای تذکر وتدبر متعرض دلیل روشنی شویم وگوئیم

شطحه

ذات اقدس حضرت باری جلّ اسمه یا کامل است صرفاً یا ناقص است
محضا یا مرکب و کامل من وجه وناقص من وجه لا سبیل الی الثانی
والثالث اما الاول فبالبدیهة والتسلّم من الکل واما الثانی
فلاستلزامه الترکّب المستلزم للاحتیاج اللازم للامکان المستلزم
للحدوث والملازمات واضحه نشاید گفت که نقص فقد وعدم
کمال است وعدم ما بازاء ندارد وجزء مرکّب نمیشود واین
ترکّب محض اعتبار است زیرا که عدم نیز شیئی است از اشیاء
وصدق شئ بر عدم ظاهر است ومصطلح معقول است وقضیّه
منفصله مشهوره الشئ امّا واجب او ممکن او ممتنع شاهد صدق است
وترکّب از وجود وعدم ترکّب حقیقی است بلکه شرّ ترکبات است
چون ان ترکّب از ضدّین است ومرکّب از وجودات عند
المتألّهین القائلین بوحدة الوجود واصالته مرکّب حقیقی
نیست زیرا که وجود حقیقت واحده صرفه است ولا میز فی
صرف الشئ فلا تعدّد فیه حقیقة فلا ترکّب فیه تحقیقا
چون ذات اقدس حضرت حق جلّ شانه صرف کمال ومحض خیر







وجمال است ما را میرسد که در مقام توصیف وذکر اوصاف کمالیّه
ونعوت جمالیّه هر لفظ واسمی که دلالت بر وجهی از وجوه کمال و
جمال نماید بای لغة ولسان کان عربیّاً ام عجمیّاً فارسیّاً ام ترکیّاً ام
دیلمیّاً ام هندیّاً الی غیر ذلک بر او اطلاق کنیم واو را بان لفظ یاد
کنیم وبان وصف وبان نعت بخوانیم ولا ینافی هذا ما حکم به المحققون
من ان اسماء الله توقیفیّة وتسمیته باسماء لم یاذن ولم یرخص
بها الشارع الصادع بامر الله غیر جائزة زیرا که مقام توصیف غیر
مقام تسمیت است وتوصیف دائر مدار ثبوت وصف وحصول
معنی لفظ است برای موصوف مثل توصیف شخصی باحمر واطلاق
لفظ احمر بر او نعتاً ووصفاً پس مادام که وی را حمرة ثابت است این
اطلاق صحیح است وچون زایل شود باطل است بخلاف تسمیه
واثبات ووضع اسم مر مسمّی واطلاق لفظ لیدلّ علی شخص المسمّی
من حیث هو هو واثبات ووضع اسم باین نحو موقوفست بر ادراک
ومعرفت مسمّی وچون خلق وطبقات ناس از ادراک ومعرفت
مسمّی الله جلّ جلاله بما هو هو محروم هستند پس تسمیت او

باسماء مخصوصه موقوفست برخصت واذن مدرك حقايق
اشيآء الذی لا ينطق عن الهوی ان هو الّا وحی يوحی وانچه را كه اذن
ورخصت فرموده در اطلاق واستعمال ان بر ذات اقدس حضرت
حق جلّ جلاله ما اطلاق ميكنيم انرا اسمًا ووصفًا والّا استعمال
ميكنيم الفاظ كماليه را وصفًا لا اسمًا واين تحقيق مختار صاحب
وافی است طاب ثراه **شطّ** من المسلّمات فی متن التّسلّم انكه



كمال وجمال من حيث هو هو مطلوب ومحبوب است وهر قدر
كمال بيشتر وجمال تمامتر باشد مطلوبيّت ومحبوبيّت ان زياد
تراست وهر چند علم وادراك محبّ بكمال محبوب شديدتر ميشود
محبّت او قوی تر ميگردد تا بحدّ عشق وفنای محبّ در ذات محبوب
ميرسد واصل حبّ ومحبّت عبارتست از ميل بسوی شئ ملذّ وامر
لذيذ ومناط ان ملائمت وموافقت با طبع است واين معنی با دراك
وتصوّر لذّت وملائمت ان شئ منوط ومربوطست خواه ادراك
بحسّ ظاهر وبصر وسمع ظاهری باشد مثل ادراك نمودن صور
جميلهٔ متحسّنة الشّكل متناسبة الهيئة چون مرغان خوش خط





وخال ونيكو هيئة پاكيزه نقش وصور شبّان وامردان وفتيان
خوب رويان وخواه با دراك مشاعر باطنه وبصائر قلبيّه مثل
ادراك معانی حسنه وحقائق رائقه ومعارف حقّه چون علم و
قدرت وشجاعت وسخاوت چنانكه هرگاه تصوّر كند وبشنود
وبفهمد فضائل وفواضل انبيا واوليا وحكما وادبا وارباب ايشانرا
پسنديد وستوده ميدارد بلكه بسا باشد عاشق ميشود وخودرا
در بارهٔ ايشان بمخاطرات ومهالك می اندازد وبرای نصرت ايشان
ودفع ملامت از ايشان از مال وجان خود ميگذرد واز روی شوق
وميل ورغبت بملامت واذيّت خود نمی پردازد انّی اجد الملامة
فی هواك لذيذة حبًّا لذكرك فليلمنی اللّوّم ولانّ الكمال كلّما كان
اسنی والجمال ابهی وادراكه اتمّ واكمل كان الحبّ له والالتذاذ به اشدّ
واقوی كان الحقّ الاوّل جلّ جلاله اجلّ مبتهج بذاته لانّه اشدّ ادراكًا
لاعظم مدرك له الشّرف الاعلی والنّور الاسنی والجمال الابهی والجلال
الاوفی وهو الخير المحض والكمال البحت وصرف العلم وعين الادراك
وبعده فی الخيريّة والادراك والابتهاج هو الجواهر القواهر العقليّة

والارواح القدسية النورية والملائكة المقدسة الروحانية المبتهجون
به تعالى وبذواتهم من حيث هم مبتهجون به فهم عشاق الهيون و
بعدهم النفوس المشتاقون اليه تعالى بقدر نيلهم وادراكهم له تعالى
وهم ملائكة السموات وبعدهم النفوس السعيدة البشرية على مراتب
ايمانهم بالله ومعرفتهم به تعالى وازاینجاست كه التذاذ وابتهاج
علما وحكما بفهم وادراك معانى ومطالب نفيسه معقوله جميله
وامور شريفه الهيه ولطائف غيبيه نوريه اتم واكثر است بمراتب كثيره
از التذاذ عوام وابتهاج سفله بمعرفت وادراك صور جميله حسنه
والوان مختلفه مليحه واين الملوك وابناء الملوك من هذه اللذة ميكويند
نزد ادراك مسئله مشكله وحل عقده معضله نهر چون دانسته
شد كه حق تعالى شانه صرف كمال ومحض جمال است بل لا يوجد
الخير الا من عنده ولا كمال الا من فيضان كماله ولا جمال الا من
فوران جماله پس معلوم ميشود كه لا محبوب لديه تعالى الا ذاته و
صفاته ولا يحب هو تعالى الا جماله وجلاله ولا التفات له تعالى
الا الى هويته المتجلية بصفاته ولا جميل بقصده الا ذاته المتجلية باسمائه



وروشن ميشود بنور انصاف وزوال ظلمت اعتساف كه غايت ايجاد
موجودات وغرض از خلق مخلوقات سواى تجلى ذات ومعروفيت
بصفات چيزى نبوده ونشايد كه باشد ومعروفيت نيز از صفات
اوست وصفات او عين ذات اوست چنانكه در الهيات محقق گشته
قال الحكيم السبزوارى الداعى الزايد والغرض اللاحق لابد ان يكون
له جلوة فى نظر الفاعل وله ابتهاج به وما الذى له جلوة وبهاء فى
نظر الفاعل الذى هو اجل من كل جليل واجمل من كل جميل الذى
كل كمال وجمال وجلال عكس من بهائه وجماله وجلاله وظل من
شمس جلاله ورشح من بحر كماله حتى يريد ان يحصله فمنظوره ومعشوقه
لا يكون الا ذاته فى القدسى كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف فخلقت
الخلق لكى اعرف وفى القرآن الكريم ما خلقت الجن والانس الا
ليعبدون اى ليعرفون وقال بعض اهل المعقول هر امر حادثى را
چهار سبب در حدوث آن لازم است دو داخلى وآن ماده و
صورتست كالخشب للسرير والهيئة له ودو خارجى وآن فاعل وغايت است
فاعل ما يفيد وجوده غاية ما لاجله يوجد وغايت بحسب وجود

ذهنی مقدّم بر فعل است وعلّت فاعلیّت فاعل است وبحسب وجود
خارجی مؤخّر از فعل است ووجود ان معلول معلول فاعل است وعلّت
غائیه در ممکنات مغایر علّت فاعلیه است ودر حضرت باری جلّ اسمه
چون داعی ایجاد عالم صرف علم اوست بنظام خیر در عالم وعلم او عین
ذات اوست پس فاعل وداعی یکی است وانّه المبدء والغایة الا الی
الله تصیر الامور واز ارسطاطالیس منقول است که در باب فعل حضرت
حق ماهو ولم هو یکی است وتوجیه کرده اند که چون خدا جلّ شأنه
قادر است بقدرت تامّه کامله وخیر محض است پس باید بکند وخوب
بکند وجز این نشاید وسؤال بلم روا نیست مثل اینکه کسی نپرسد
که طبیب چرا طبابت میکند وتاجر چرا تجارت کند ومعلّم برای چه
تعلیم نماید **سانحة** ذهب الاشاعرة الی انّه لا یجوز تعلیل افعاله
تعالی بعلل غائیّة واغراض والّا لکان هو تعالی ناقصا فی ذاته مستکملا
بتحصیل ذلک الغرض لانّه لا یصلح غرضا للفاعل الّا ما وجوده اصلح له
من عدمه وذلک لانّ ما استوی وجوده وعدمه للفاعل او کان
وجوده مرجوحا بالقیاس الیه لا یکون باعثا له علی الفعل وسببا

للاقدام



للاقدام علیه بالضّرورة وکلّ ما کان غرضا وجب ان یکون اصلح للفاعل
والیق به من عدمه وهو معنی الکمال فاذن یکون الفاعل مستکملا
بوجوده وناقصا بدونه واعترض علیه بانّ الغرض قد یکون عائدا
الی غیر الفاعل فلا یلزم الاستکمال واجیب عنه بانّ نفع الغیر ان کان
اولی بالنّسبة الیه تعالی من عدمه جاء الالزام والّا لم یصلح ان یکون
غرضا له لما مرّ من العلم الضّروری بذلک وقال الحکیم السّبزواری
ان کان ایصال النّفع الی الغیر امّا ان یکون له ما یحاذی به امر فی الخارج
ای یکون له حقیقة ومصداق ام لا بل هو مجرّد اعتبار وتصوّر مفهوم
فعلی الثّانی لا یکون غایة للایجاد وعلی الاوّل فهو امّا واجب فیتعدّد
الواجب وامّا ممکن فننقل الکلام الی غایته فیتسلسل والحاصل انکه
افعال حضرت باری جلّ شانه جزاف وعبث وبدون غرض وغایت
نیست وان غرض وغایة اگر زائد بر ذات وخارج ومغایر ذات
اقدس باشد مفاسد مذکوره لازم اید پس ان غرض وغایة ذات
وراجع بذات اقدس است بتقریب مذکور **سانحة** چون عالم
وماسوی الله بکلّه عالیه وسافله ومجرّده ومادّیه وجوهر وعرض

مرات وائینهٔ جمال وجلال حضرت حق است ومجلی ومظهر صفات
واسماء الهیه است ومحل بروز وظهور عظمت وقدرت حضرت اقدس
باری جل شانه است وجمیع ما فی الوجود بهاء وسناء وشرف و
جمال وکمال حضرت خالق است جل جلاله پس مجموع ما فی الکون از
این روی محبوب ومطلوب اوست وجلیل وشریف وعظیم ومحترمست
وسزاوار است که حضرت خالق سبحانه در مقام تعظیم هر چیز بر آمده
قسم بان یاد کند از سماء وارض وشمس وقمر ولیل ونهار ونور و
ظلمت وغیر ذلک مما اقسم الله به فی القران الحمید المجید واین
مطلب را ما در شرح دعاء کمیل بتحقیق اورده ایم شطط محقق
ومسلم امد که مقصود اصلی از ایجاد موجودات وقصد ذاتی از
بسط نور وجود بر مهیات معرفت وپرستش وشناسائی و
ستایش حضرت حق است ومعروف شدن ومعبود کشتن حضرت
معبود بالحق است واختلاف تعبیر وتفاوت تفسیر از این غرض وغایت
بمعرفت وعلم وایمان وایقان وعبادت وبندکی در عبارات اخبار
وکلمات اخیار براعتبار استلزام واستجرار است چنانکه سید حکماء







درجذوات فرموده که چنانکه نفس مجرد بحسب شروق نور قدس
وانعکاس اشعهٔ انوار عالم عقل بر جوهر ذاتش مبدء اهتزاز اعصاب
وعضلات واستنشاط ارواح ومشاعر وانجذاب کل بدن وعامهٔ
اجزاء جسد بجانب جناب متعالی قدوسی میشود همچنین حرکات
طاعات جسدی ومناسك عبادات بدنی منشأ شدت صقالت
نفس ومبدء استحقاق شروقی مستأنف واشراقی متجدد میباشد
وان شروق واشراق باز موجب نشاط طاعتی وان طاعت باز وسیلهٔ
اشراقی وعلی هذا السبیل وبالجمله طاعات وعبادات که در شرائع
وادیان مقرر شده است همه بجهت ازدیاد صقالت واشتداد
استعداد نفس از برای علوم حقیقیه ومعارف ربوبیه وشوارق
قدسیه وبوارق الهیه ومنازل راه سیر الی الله وزاد وراحلهٔ
سفر فنای فی الله است وقال صدر الحکماء طاب ثراه کل معرفة
تثمر حالا وکل حال تثمر عملا وبالعکس فان کل عمل یتادی الی
اثر وحال فی النفس وکل حال وصفاء فی النفس یتادی الی
معرفة اخری فیها لکن لا علی سبیل الدور المستحیل لان الذی

فی الاوّل غیر الّذی فی الاخر فان تقدّم المعرفة علی الحال وبتوسّطها
علی العمل تقدم بالذّات والطّبع کتقدّم الفاعل علی فعله وتقدّم
العمل علی الحال وبتوسّطها علی المعرفة تقدّم بالزّمان لا بالذّات
کتقدّم القابل واستعداده علی المقبول الحادث بعده والعلم
کالرّوح وهو الاصل والعمل کالبدن والفرع والالة فقوام العمل
بالعلم کقوام البدن بالرّوح لکن شرط دوام العلم وازدیاده وکماله
مواظبة الاعمال ومثالهما کمن یمشی باللّیل المظلم وبیده مصباح فکلّ
خطوة منه لا تحصل الّا بوقوع الضّوء علی موضع قدم فاذا قطع ذلک
الموضع بالحرکة وقع الضّوء علی موضع اخر وهکذا یترادف الاضواء
ویتعاقب الحرکات الی ان یتادّی الماشی الی الغایة وهو المصباح
وانتهت الحرکة هکذا یتکامل ایمان المرء بالمعرفة والطّاعة حتّی یبلغ
الغایة ومعه نور الیقین والمعرفة یتنعّم به فی الاخرة ویلتذّ بمشاهدة
الحضرة الالهیّة انتهی ملخّصًا ساقیه بر دقیقه یابان وحقیقة
همان پوشیده نیست که افتتاح کتاب کون وابتداء مصحف وجود
نقطهٔ واحده وکلمهٔ فارده است وشجرهٔ طوبای وجود با کثرت اغصان



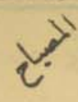
ساقیه



وتعدّد افنان از یک دانهٔ یگانه رسته ودائرهٔ وسیعهٔ کون از ملکوت
وناسوت از یک مرکز منبسط گشته وحکمای حقیقت انتما گفته اند الواحد
لا یصدر عنه الّا الواحد وبر این مدّعا اقامهٔ برهان کرده اند وحاصل
آن آنست که چون میانهٔ علّت ومعلول مناسبت ذاتیّه وعلاقهٔ
معنویّه شرط است واگر از علّت واحده دو معلول صادر شود بایستی
که دو نحو مناسبت داشته باشد تا بهر مناسبتی وجهتی مصدر معلولی
شود پس ترکّب در علّت لازم آید وقد فرض انّه واحد من جمیع الجهات
فلا یصدر عنه الّا الواحد ودر این باب حکما ومتکلّمین مباحثات
واعتراضات واجوبه دارند وتقریر وافی بعد از این از جذوات اوراق
شود وصدر الحکماء المتألّهین طاب ثراه فرموده المجعولات الجوهریّة
علی ثلثة اقسام متفاوتة فی درجات الوجود اعلاها واوّلها هو الّذی
لا افتقار له فی شیء الّا الی الله تعالی شأنه ولا نظر له الی ما سواه
ولا التفات له الّا الیه تعالی وثانیها هو الّذی لا افتقار له فی اصل
الوجود الی غیره تعالی ولکن یفتقر فی استکمال وجوده الی ما سواه
ویکون کمال وجوده بعد اصل وجوده وبوجه قبله وثالثها هو الّذی

يفتقر في كلا الامرين الى غيره تعم ايضا فالاوّل هو العقل و الثّاني هو
النّفس و الثّالث هو الجسم او جزءه يعني المادّة و الصّورة و اوّل المخلوقات
و اقرب المجعولات الى الحقّ الاوّل و اعظمها و اتمّها هو العقل و هو الجوهر
المفارق المجرّد و البرهان عليه انّ الحقّ الاوّل جلّ شأنه لمّا كان
بسيط الحقيقة عالمًا قادرًا جوادًا رحيمًا ذا فضيلة عظيمة و قوّة
شديدة و قدرة غير متناهية في جميع الفضائل و الخيرات و الكمالات
لم يجز في كرمه و جوده ان يمسك عن الفيض و يضنّ بالخير و الجود على
العالمين فلابدّ من ان يفيض عنه المخلوقات على النّظام الافضل
و التّرتيب الاجود و ان يبدء بالاشرف فالاشرف و لاشكّ انّ
اشرف الممكنات و اكرم المجعولات هو العقل فهو اوّل الصّوادر و اقربها
الى الحقّ الاوّل و احبّها اليه تعالى انتهى ملخّصًا و جدّ امجدم سيّد
علماء راشدين طاب ثراه در اوّل كتاب تحفة الملوك خود اثبات
وحدت و يكانگي صادر اوّل را بدلايل فرحبه معروفه فرموده و من
اراد الاطّلاع عليه فليرجع اليه **نهر** قال الله تبارك و تعالى شأنه
الله نور السّموات و الارض مثل نوره كمشكوة فيها مصباح

نهر





المصباح في زجاجة الزّجاجة كانّها كوكب درّيّ يوقد من شجرة مباركة
زيتونة لا شرقيّة و لا غربيّة يكاد زيتها يضيئ و لو لم تمسسه نار نور
على نور يهدي الله لنوره من يشاء و يضرب الله الامثال للنّاس
و الله بكلّ شيء عليم چنانكه در سبق دانسته شد نور آن شيء ظاهر
بنفسه مظهر لغيره است خواه چراغ خواه آفتاب خواه علم خواه
وجود منبسط و اين اولى و اجدر است باسم نور چه اين معنى حقّ
حقيقت وجود است و بديهي است كه اصل ظهور وجود است و
اصل خفا عدم است و احقّ لهذا الاسم الشّريف الوجود الواجب
الغير المتناهي شدّةً و عدّةً و مدّةً فانّه هو الظّاهر بذاته المظهر لغيره
الموجود بنفسه الموجد لما سواه و سما و ارض عبارت از مطلق
عالي و سافل است چه در عالم شهود و چه در عالم غيب و صادق است بر
سموات ارواح و ارضين اشباح و مفارقات محضه و ماديّات صرفه
و سموات و ارضين برزخيّه مثاليّه و افلاك تسعهٔ مشهوره و عناصر
اربعهٔ معروفه و مشكوة ظرف نور و مقرّ ضوء است خواه ظاهر خواه
باطن خواه مردنكي بلور خواه غير بلور و مصباح كنايه است از آنچه

ضوء بخشد و نور افشاند خواه محسوس خواه معقول و مراد از شجره
منشأ ثمرهٔ طیبه و معدن و مصدر و طعمهٔ لذیذه است اذا دریت هذا
بدرایة العرفان و ادرکته بادراک الایقان فاعلم بحق الایمان انکه
از فحاوی اخبار اهل بیت وحی و تنزیل و مطاوی اثار و معدن اسرار
و تاویل خصوصاً از انچه باختلاف حیثیات و اعتبارات در تفسیر
و تأویل ایهٔ مبارکه بتفاوت عبارات وارد شده مستفاد و معلوم
میشود که حضرت حق عزیز الشان تصویر انبساط دائرهٔ وجود
و اشراق نور وجود بر مهیات ممکنات و ظهور و بروز مجعولات
از مکمن عدم فرموده و معقول را بصورت محسوس در اورده
بضرب مثل حقیقت کون را در کسوه و رقیقهٔ شهود تادیه فرموده
سموات و ارض ملکی ناسوتیرا تشبیه بمردنگی و فانوسی فرموده
که مملو و ممتلی شده باشد از نور و ضیاء و سناء و بها چراغی
که مضئ و مشرق و در شیشه و چراغ دانی باشد که ان شیشه از
اشتداد و ازدیاد تلألؤ و تشعشع گویا ستاره ایست درخشان
چون دانهٔ در نورافشان و ان چراغ برافروخته شده باشد از روغن





زیت صاف که از فرط صفا و لطافت مستعد و مهیای اشتعال
و روشن شدن باشد بخودی خود بدون مس نار و برخوردن اتش
یان و این تشبیه و تمثیل در افادهٔ مطلوب بس تمام و مفید است
و طریقهٔ تشبیه و تمثیل از روی حکمت و عنایت است که حقائق
غیبیه را باثار و رقائق حسیه بیان فرمایند تا هر کس که قابل و
مستعد باشد مهتدی شود و بمراد و مقصود پی برد و حقیقترا
درک کند و ما بعون الله بعبارتی وجیزه خالی از تعقدات لفظیه
و معنویه توفیق و تطبیق مثال را با ممثل و شبه را با مشبه کرده کسوه
و لباس را بریده و برداشته تا ملبس و مکتسی بمنصهٔ ظهور امده
عروس حقیقت بی پرده جلوه نماید و خود را بهر خویش و بیگانه
بشناساند پس گوئیم عالم و ماسوی الله من الدرة البیضاء الی
الذرة الهباء از عالی و سافل از مجرد و مادی و جوهر و عرض و
سموات و ارض مشکوة واحده و مسرجهٔ فارده ایست ممتلی و پر شده
از نور و ضوء و ظهور و شروق حقیقی وجودی که ناشی شده و
صادر شده است از شجرهٔ مبارکهٔ پر خیر و برکت و ان شجره عقل

اوّل وصادر اوّل وحقیقت محمّدیّه و دوحهٔ احمدیّه است وان شجرهٔ
طیّبهٔ اصلها ثابت لکونه وجه الله الباقی وفرعها فی السّماء تؤتی
اکلها کلّ حین باذن ربّها ودائماً در افاده وافاضه واشراق وانارت
واین فوّارهٔ نور ومنبع اشراق وظهور حقیقت واحده است چنانکه
تاء وحدت که ملحق باصل کلمه شده دلالت بر توحّد وتفرّد مدخول
خود میکند ودر این ایهٔ مبارکه بملائمت ومناسبت ذکر مصباح
ومشکوة وایقاد تعبیر ازان حقیقت بشجرهٔ زیتونه شده ودرخت
زیتون بخیر وبرکت در عرب خصوصاً شامات معروفست و
برکت ومنفعت ثمرهٔ طیّبه ومیوهٔ لذیذهٔ ان که چرب وشیرین وکوارا
وصالح الکیموس وکثیر الغذا است مسلّم است خصوصاً انچه در
منابت معتدلة الهواء ومواضع متساویة الشّروق من الشّمس بر امده
باشد واشراق شمس وافتاب بران در انات ضحی وساعات عصر
یکسان باشد نه شرقیّه باشد ونه غربیّه باشد ولیس ببعید انکه
مراد از وصف شجرهٔ مبارکهٔ عقل بلاشرقیّة ولا غربیّة در ایهٔ مبارکه
ان باشد که ان حقیقت مقدّسه وجوهرهٔ مجرّده متوسّط است





میان بحر وجوب وبرّ امکان وبرزخ است میان عالم ثبوت وبقاء
ونشأهٔ فنا وبطلان چه هرچند بر حسب مهیّت واصل از نشأهٔ غسق
وبطلانست امّا از فرط اشراق نور وجوب ونفوذ ضوء وجود در اعماق
وشراشر مهیّته وانیّتش مندک ومتلاشی ومضمحل در نور وجوب
وضوء ثبوتست چنانکه قطرهٔ مرکبی در دریای ژرف بیکرانی
افتد واگرچه فانی ومنغمر در بحر نور وجود ووجوبست واز صفات
ولطافت ذات بحیثیّتی است که یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار
نزدیکست که دوغن مهیّتش وزیت انیّتش بخودی خود مشتعل
وروشن شود وموجود گردد وظاهر شود بدون امساس نار ایجاد
وبرخوردن بر اتش وجود بحت لکن ما للتّراب وربّ الارباب واین
هذا من صرف الوجود وبحت الظّهور ومحض الخیر وحقّ النّور والله العالم
بحقائق الامور ثمّ اعلم نوّر الله قلبک بنور العرفان انکه ان شجرهٔ مبارکه
عقل عبارتست از عالم جبروتست وان انارت وافاضه میکند واشراق
وافادهٔ وجود مینماید در مصباح وچراغ عالم ارواح ونفوس که
انرا ملکوت اعلی گویند وازان عالم متشعشع ومتلئلئ میگردد بعالم

زجاجهٔ مثال و برزخ اوّل که آنرا ملکوت اسفل نامند و ازان نفوذ
میکند و بعالم ناسوت و ملک و شهاده که مشکوة سموات و ارض
جسمانی است بما فیها و ما علیها بطبقاتها تا بکرهٔ خاک میرسد که ابعد
اجرام از عالم نور و اکثف اجسام است در عالم ظهور و محیط است بان
طبقهٔ آب و ان الطف و اشرف از خاک است و محیط است بان طبقهٔ
هوا که الطف و اشرف از آب است و محیط است بان کرهٔ نار که الطف
و اشرف از هواست و محیط است بان فلک قمر و فوق ان فلک عطارد
و فلک زهره است و هکذا الالطف فالالطف و الاشرف فالاشرف تا
بفلک اطلس و سماء اقصی که آنرا عرش خوانند و بان منتهی میشود
عالم اجسام و ناسوت و ملک پس محیط میشود بان عالم مثال و
برزخ بطبقاته المترتّبة بترتّب طبقات النّاسوت تا بعرش مثالی
و ان نهایت عالم مثال و ملکوت اسفل است و بان محیط است عالم
ارواح و نفوس مجرّده و ان ملکوت اعلی است و فوق ان عالم عقول
محضه و مفارقات صرفه است و ان جبروتست باز عقل اوّل و روح
اعظم و نور اقدم و اسم اجلّ اکرم خدا جلّ شانه و ان حقیقة محمّدیّة

و دوحهٔ



و دوحهٔ احمدیّة است و الله من ورائه محیط و تفصیل و شرح تمام این
طبقات منضّده عالم بعهدهٔ کتب معقول از الهی و طبیعی و ریاضی است
و ما در شرح تشریح الافلاک و حصن حصین متعرّض بعض ازان شده ایم
و شاید بعد ازین ذکری مناسب مقام بشود و بدانکه حکما شجرهٔ
زیتونهٔ مبارکه را کنایه از اصل وجود منبسط که نه شرقی فاعل و نه
غربی مفعول چون صنع و فعل است گرفته اند و بنابراین مصباح منوّن بتنوین
وحده کنایه از عقل اوّل است و ان نور مشرق از صقع وجوب باعتبارات
وجهات مختلفه بالقاب شامخه ملقّب و باوصاف شریفه موصوف
شده بلکه چون منبع خیرات و منبع کمالات غیر متناهیه است و دارای
صفات جمال و نعوت جلال است و مرآت نمایندهٔ کمالات حضرت
حقّ است جلّ شأنه مگر وصف وجوب و قدم که برای ممکن ممتنع الحصول است
میشاید و میسزد که بجمیع اوصاف کمالیّه و نعوت جمالیّه موصوف
و منعوت شود و تمام اسماء حسنی و صفات علیا بران جوهر مقدّس
صادق آید و اطلاق شود مگر واجب و قدیم و ما یلزمهما و یتبعهما
روی العلّامة طاب ثراه فی جامع الاخبار عن امیر المؤمنین ع انّه قال

تنزّلوا عن الرّبوبيّة وارفعوا عنّا حظوظ البشريّة فانّما عنها مبعدون
وعمّا يجوز لكم منزّهون ثمّ قولوا فينا ما استطعتم فانّ البحر لا ينزف وسرّ
الغيب لا يعرف وكلمة الله لا توصف ومن قال هناك لم وبم ومتم فقد
كفر واز القاب شامخهٔ ان درّهٔ بيضاء اسم الله الاعظم است لكونه
دالّاً عليه تعالى بوجوده وصفاته وحاكياً عنه بجلاله وجلاله واقواله
وافعاله وروح اعظم است كه فرموده است حضرت حق جلّ شأنه
قل الرّوح من امر ربّى لكونه اصل الحيوة للنّفوس العلويّة والسّفليّة
ونور اقدم است لكونه ضوءاً خالصاً عن شوب الظّلمات وقلم اعلى
لكونه واسطة فى نقش صور العالم وتصوير العلوم والحقائق على الالواح
النّفسانيّة القدريّة والقضائيّة ونقطهٔ ساريه است لكونه مبدأ
الكلمات الكونيّة والايات الوجوديّة وان جليل القدر الكلمة الطيّبة
وامّ الكتاب ومفتاح الغيب ونفس الرّحمان والكاف المستديرة و
الازليّة الثّانية والمشيّة الاولى ووجه الله الباقى وعين الله النّاظرة
ويد الله الباسطة وجنب الله العلى والرّحمة الواسعة الى غير ذلك
من الالقاب الشّامخة المعبّر بها والمكنّى بها عنه فى الاخبار والاثار





وكلمات الاعاظم والاخيار بر من له ادنى مسكة وفطانة واقلّ تتبّع و
درايه در اخبار واثار اهل بيت نبوّت ومعدن رسالت وحكمت
پوشيده ومستور نخواهد بود كه وراى اين عالم محسوس وقبّهٔ
چرخ ابنوس عالمى است سراسر نور وضياء وبشراشره كمال وبها وسنا
واز مادّه ومدّة واستعداد وقوّت خالى واز حاليّة ومحليّة و
تكيّف وزمانيّة ومكانيّة وتركّب وجزئيّة عارى وتمام كمالات
ان فعليّت صرف است وحالة منتظره ندارد وان اختراع اوّل و
مخلوق ومجعول اوّل حضرت بارى جلّ شأنه است ودران تجلّى
فرموده بتمام صفات عظمى واسماء حسنى وانرا اكرم مجعولات
واقرب مخلوقات واحبّ موجودات بسوى خود قرار داده وبوساطت
وتوسّط ان رحمات وبركات وخيرات وفيوضات وكرامات خود را
بر جميع اهل عالم بذل وجود وعطا كرده ولولاه لما خلق الافلاك
ولكنّا جميعا فى ظلمة العدم ولا غلقت دوننا ابواب النّعم وبوساطته
البس لكلّ حلّة الوجود ولاجله فتح ابواب الكرم والجود وان ملأ
اعلى على ما روى عن حضرة سرّ الله صور عالية عن المواد عارية عن القوّة

والاستعداد تجلّى لها ربّها فاشرقت وطالعها فتلألأت والقى في
هويّتها امثاله فاظهر عنها افعاله وعنه ايض العقل جوهر درّاك محيط
بالاشياء عن جميع جهاتها عارف بالشّئ قبل كونه فهو علّة للموجودات
ونهاية المطالب ياطوبى لمن عرف العلوم الرّبّانيّة والرّموز الحقيقيّة
ومادر اين كتاب من باب توشّح وتيمّن وتبرّك وتزيّن چند حديث
وخبر كه موثّق ومعتبر است ايراد كرده باشيم واعتبار وتوثّق خبر
بچند وجه است وعلماء اعلام متعرّض وجوه اعتبار شده اند خصوصًا
در اخر وسائل الشّيعة وباب اخبار قوانين الاصول ومرجع كلّ انها
بحصول طمانينه واطمينان نفس وخاطر است بصدور خبر از معصوم
عليه صلوات الله ومن جملة ما يفيد ذلك وجود الخبر في الكتب
الاربعة المعروفة بل في الكافي والفقيه فقط بل في الكافي فقط ومن
الاخباريّين من ادّعى حصول القطع بصدور ما في الاربعة عن المعصوم
واز انجمله حديث ابرهيم بن عمر عن ابى عبد الله قال انّ الله تبارك
وتعالى خلق اسما بالحروف غير مصوّت وباللّفظ غير منطق وبالشّخص
غير مجسّد وبالتّشبيه غير موصوف وباللّون غير مصبوغ منفى عنه

الاقطار



الاقطار مبعد عنه الحدود محجوب عنه حسّ كلّ متوهم مستتر غير مستور
فجعله كلمة تامّة على اربعة اجزاء معًا ليس منها واحد قبل الاخر فاظهر
منها ثلثة اسماء لفاقة الخلق اليها وحجب واحدا منها وهو الاسم المكنون
المخزون فهذه الاسماء الّتى ظهرت فالظّاهر هو الله تبارك وتعالى
وسخّر سبحانه لكلّ اسم من هذه الاسماء اربعة اركان فذلك اثنا عشر
ركنا ثمّ خلق لكلّ ركن منها ثلثين اسما فعلا منسوبًا اليها فهو الرّحمن
الرّحيم الملك القدّوس الخالق البارئ المصوّر الحىّ القيّوم لا تأخذه
سنة ولا نوم العليم الخبير السّميع البصير الحكيم العزيز الجبّار المتكبّر العلىّ
العظيم المقتدر القادر السّلام المؤمن المهيمن البارى المنشى البديع
الرّفيع الجليل الكريم الرّازق المحيى المميت الباعث الوارث فهذه الاسماء
وما كان من الاسماء حتّى تتمّ ثلثمائة وستّين اسمًا فهى نسبة لهذه
الاسماء الثّلثة وهذه الاسماء الثّلثة اركان وحجب للاسم الواحد
المكنون المخزون بهذه الاسماء الثّلثة وذلك قوله تعالى قل ادعوا الله
او ادعوا الرّحمن ايّا ما تدعوا فله الاسماء الحسنى مخفى نماند بر ذهن
وقاد وطبع نقاد كه اين حديث شريف از احاديث مشكله واخبار

معضل است ومشتمل است بر معارف کثیره ولطائف وفیره واز
عظماء علماء اخبار کسی کشف حجاب ورفع نقاب از عرایش مستوره
وپرده کیان غیر مسفوره آن نفرموده واز حکماء اخیار نیز احدی
بصفاة فکر صافی آنرا از عکر وبمنخل عقل لباب آنرا از قشر جدا نساخته
وغوّاص بحار اخبار آل اطهار علامه مجلسی تغمده الله فی بحار رحمته
ومن حذا حذوه نیز درر ثمینه آنرا از اصداف سمینه استخراج نکرده اند
بلکه اقرار واعتراف بعجز وضعف از غوص بر فرائد وتطلع بر فوائد آن
فرموده اند وعلم وفهم آنرا حواله بعلماء اهل بیت وحی وتنزیل و
راسخین در تأویل فرموده اند والحق درک فقه حدیث وفهم کنه
خبر خصوصاً حدیث وخبر وارد در معارف یقینیه الهیه وعقائد
حقیقیه حقانیه که بواسطه شدة تقیه در زمان صدور وباقتضای
کمال تحفظ در اوان ظهور ناچار در لباس کسوه وبرسم الغاز وتعمیه
برمز واشارة وکنایة بتعبیر وتادیه فرموده اند قریحتی لطیف و
سلیقتی شریف وذوقی وقاد وذهنی نقاد میخواهد ولیس علی
الله بعزیز آنکه عبد ذلیل بیمقدار وبندهٔ علیل خاکساری را

مثل ۷/



مثل حقیر فقیر قطرهٔ از بحر عرفان بچشاند وذرهٔ از چشمهٔ خورشید نور
افشان معرفت وایقان بنماید ونیست بر خدای جواد کریم مستنکر
ودشوار که گوهر گرانبهائی را نصیب بی سروپائی فرماید وگنج شایگان
مدفون را روزی دریوزه کار گدائی سازد وآن بر دلک بحر فلا رادّ
لفضله نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا پس اگر مطلب حقی
ومعنی نغزی در مثل این حدیث شریف از مثل این حقیر فقیر بشنوی بمجرّد
فرمودهٔ بزرگوار عالیمقدار مجلسی طاب ثراه متسارع در انکار مشو
وانظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال را متذکّر شو واعرفوا الرّجال
بالاقوال ولا تعرفوا الاقوال بالرّجال بگوش قبول بشنو وچون دانهٔ
درّ عزیز المنالی را در دست ضعیف الحال بی مال ومنالی دیدی
بسرعت وعجله خرمهره مپندار آه از این بازار صرّافان گوهر ناشناس
بارها خرمهره را با درّ برابر کرده اند فراموش مکن ربّ حامل فقه
الی من هو افقه منه وکم ترک الاوّل للآخر وچون جناب مستطاب
که مقصود بخطاب در این کتاب حقایق مآب است بلطف قریحت
وصفاء طبیعت معروف ومسلّم آمده اند والبتّه بمعارف نورانیه

ومطالب روحانیه میل دارند قدری جرأت کرده قدم جسارت
پیش گذارده پا از گلیم خود دراز میسازد و کشف سرّ و راز مینمایند
و بر وجه احتمال و تأویل نه حکومت و تسجیل بعرض میرساند بدان
بصّرك الله فی امرك اسماء الله الحسنی و صفات الله العلیا
مفاهیمی هستند که از مصداق واحد منتزع شده و تعدّد و
تکثّر و تغایر و تفاوت در صرف مفهوم است نه در مصداق و
در وجهه ذات و جهت معرفت ذاتست بجهات و اعتبارات
و حیثیّات بر ذات و جلوات متخالفه نه در ذات و تفاوت اسم
و صفت تفاوت مشتق و مبدء اشتقاق است و باصطلاح
معقول فرق بینهما فرق بین فصل و صورت و فرق بین عرضی
و عرض است و مشتق مثل عالم و قادر و حیّ اسم است و مبدء
اشتقاق مثل علم و قدرت و حیوة صفت است و مدلول اسم
و صفت در باب حضرت ربوبیّت یکی است و معنی عالم و علم
و قادر و قدرت و حیّ و حیوة متّحد است و از اخارج محمول خوانند
چونکه منتزع و خارج میگردد از حاق ذات و میباشد ذات کافی





در انتزاع ان و نیست در خارج برای ان مفهوم وجودی مستقلّ
مثل بیاض نسبت بجسم و از محمول بالضّمیمه گویند و حمل نمیشود
بر ذات مگر بضمیمه موضوع و بعبارة اخری حمل صفات و اسماء الهیّه
بر ذات اقدس حمل مواطات و هو هو است و حمل اولی ذاتی است
که مفاد ان اتّحاد دو مفهوم است نه حمل شایع و ذو هو زیرا که صفات
الله عین ذاتست نه خارج از ذات لا یقال المشتقّ کالعالم فی
اللّغة موضوع لذات قام به مبدء الاشتقاق لانّا لا نسلّم ذلك بل
هو موضوع لما هو اعمّ منه و من اصل المبدء بل المبدء احقّ بهذا الاسم
و هذا کما انّ الابیض الحقیقی نفس البیاض و المتّصل الحقیقی نفس الاتّصال
و الموجود الحقیقی نفس الوجود مع انّ وضع اللّغة لتفاهم اهل العرف و
العلوم الالهیّة لیست مبنیّة علی ذلك این تحقیق در صفات ذاتست
که عین ذاتست و صفاتی دیگر برای حضرت حق سبحانه ثابت است
که انها را صفات افعال نامند و ملخّص فرق بینهما ان است که رئیس
المحدّثین محمّد بن یعقوب کلینی در کافی فرموده است که صفات الله
تعالی شأنه بر دو قسم است قسمی است که در مقابل ان وصف وجودیست

واتّصاف ذات بهردو وصف متقابل کمال ذاتست از اصفت فعل
نامند مثل لطف وقهر ورضا وسخط وولایة وعداوة رضی الله
عن المؤمنین وقوله سخط الله علیهم والله ولیّ الّذین آمنوا وقوله
انّ الله عدوّ للکافرین وقسمی که ضدّ وجودی ندارد وفقدان
نقص است وان ضدّ وفقدان وصف ازلاً وابداً از ذات اقدس
منفی ومسلوب است از اصفت ذات گویند مثل علم وحیوة و
قدرت که اضداد انها منفی از ذات است ازلا وابدا وبدانکه
اسماء الله جلّ اسمه سه نوع است نوعی محیط غیر محاط نوعی
محاط غیر محیط نوعی محاط ومحیط بعبارة دیگر طائفهٔ مثل
جنس است لطائفهٔ اخری مثل مدرك نسبت بعلیم وسمیع و
بصیر وحکیم وخبیر وبعضی مثل نوع است نسبت بافراد مثل
هریك از این اسماء خمسهٔ مبارکه وبعضی مثل عرض لازم لبعض
اخر مثل قادر نسبت به حیّ وبعضی مثل عرض غیر لازم مثل غفور
نسبت بقدیر وبعضی مرکّب در صورت لفظیه مثل الحیّ القیّوم
والعلیّ العظیم وهریك از این اجزاء اسم براسه وهیئت ترکیبیهٔ اسم





علی حیاله له اثر مخصوص وبعضی مرکّب در صورت عقلیّه مثل
حکیم که واضع کلّ شئ موضعه است مع علمه به وبموضعه وبعضی
بسیط صرفه ومحیط محض ویوصف ولا یوصف به است مثل
الله وهو که اسم ذاتست بدون اعتبار معنی سوای ذات وانرا
اسم اعظم وامام الائمّة والاسم الجامع میگویند وهر موجودی
از موجودات عالم مربوب اسمی از اسماء الهیّه ومجلی ومظهر
صفتی از صفات ربوبیّت است چنانکه بیایدانشا ومظاهر
ومربوبات اسماء الهیّه ومجالی صفات ربّانیّه نیز متخالف و
متغائر است ومتنوّع است تنوّع الاسماء حذو القذة بالقذة
ومجلی ومظهر اسم الله جامع وامام الائمّة ومحیط غیر محاط که
یوصف ولا یوصف به انسان کامل وخلیفهٔ خدا است در ارض
وسما واین جمله که در اینمقام ذکر شد مجملی است که تفصیل ان
بعهدهٔ کتب معقول است وما در اینجا بمناسبت وملائمت
مقصود بنحو مقدمیّت بطریق اصول موضوعه ومبادی
مسلّمه ایراد کردیم پس بتحقیق مقصود پرداخته وبسوی مطلوب

عنان قلم انداخته گوئیم بقرینهٔ اضافهٔ خلق و نسبت ایجاد مراد از
اسم معنون بعناوین مذکوره و موصوف باوصاف مسفوره
در این حدیث شریف جوهر مجرّد نورانی و موجود منزّه روحانی است
که از عقل اوّل و صادر نخست و اسم اعظم و نور پیشین گویند
و در تحقیق آیهٔ شریفه گذشت و صدر الحکماء طاب ثراه بملاحظهٔ
مرکّب بودن عقل از ماهیّت و وجود که کلّ ممکن فهو زوج ترکیبیّ
مقرّر آمده و هر مرکّب بحکم عقل تحقّق و انوجادان بعد از وجود
اجزاء است و لابدّ وجود مطلق مقدّم است بر ماهیّت موجوده
و وجود محدود به ماهیّت ترجیح داده ان یکون اوّل ما انشأ و صدر
من الحقّ الاوّل هو الوجود المطلق و ان یکون المراد من الاسم المذکور
فی هذا الحدیث الشریف ذلک الوجود المطلق و اوصاف شریفه را
نعت ان وجود قرار داده است و این ترجیح مرجوح و از مذاق تألّه
مهجور است زیرا که وجود مطلق فعل و صنع است نه معقول و مصنوع
و ماهیّت امر اعتباری است و جزء وجودی عقل اوّل نیست و
شیئیّت شئ بصورة است و صورت عقل اوّل همان وجود





اوست فهو الصادر الاوّل علاوه آنکه ان معنی از مساق اخبار
المحمّدیّة دور است و امّا اینکه آن اسم اعظم بالفاظ و حروف
مصوت و منطوق نیست پس بسبب آنستکه اصوات و حروف
و الفاظ از اعراض ضعیفة الوجود است و از عالم اجسام و ناسوت است
و آن جوهر اجلّ و اعظم و اعزّ و اشرف از اجسام و جسمانیّات است
و باین سبب نیز مجسّد و مجسّم نیست و مقدّس و منزّه است از
انقسام و ترکیب از هیولی و صورت و مشبّه و ممثّل بچیزی غیر خود
چونکه تشبیه و مشابهت مشارکت و اتّحاد در کیف است چنانکه
مساواة اتّحاد در کم است و مناسبت اتّحاد در اضافه است و
موازاة اتّحاد در وضع است و محاذاة اتّحاد در این است و مماثله
اتّحاد در نوع است و مجانسه اتّحاد در جنس است و آن وجود
مقدّس خالی از کیفیّات محسوسه و معقوله است فضلاً عن
الالوان و الاصباغ العارضة للاجسام الکثیفة و اقطار و ابعاد
از صفات اکوان مکانیّة و زمانیّة است و آن وجود مقدّس و
متعالی از زمان و مکان است و محدود و مقیّد نیست و از دنز حیّز

احساس وتوهّم بعید است واز حسّ وتوهّم محجوبست واز انظار
خلق مستور است جعله الله کلمة تامّة اطلاق کلمه در لسان
شرع بر انسان کامل وارد است قال الله تعالی وکلمته القیها الی
مریم وتمامیّة این کلمهٔ شریفه باعتبار جامع بودن جمیع کمالات
وخیرات است ودلالت کردن آن بر معنی اسماء وصفات الهیّة است
علی اربعة اجزاء معًا گفته اند عقل اوّل را چهار حیثیّت است وجوب
ووجود ومهیّت امکانیّه وتشخّص وجهت وجوب آن سرّ مکنون
واسم مخزون الهی است وبعضی دیگر گفته اند چهار صفت است
حیوة وعلم واراده وقدرت وسرّ مکنون صفت حیوة اوست
وصفات دیگر ظاهر برای خلق ومحتاج الیه خلق است چون معلوم
ومراد ومقدور ولازم دارد ودوانی فرموده است ما مضمونه
الاجزاء الاربعة اشارة الی جهته الالهیّة والعوالم الثلثة التی
یشتمل علیها اعنی عالم العقول المجرّدة عن الموادّ والصّور وعالم
الخیال المجرّد عن الموادّ دون الصّور وعالم الاجسام المقارنة
للموادّ بعبارة اخری الحسّ والخیال والعقل والسرّ وبثالثة الشهادة

والغیب



والغیب وغیب الغیب وغیب الغیوب ورابعة الملک والملکوت
والجبروت واللاهوت ومعیّة الاجزاء عبارة عن لزوم کلّ منها للآخر
وتوقّفه علیه فی تمامیّته وجزئه المکنون السرّ الالهی والغیب اللاهوتی
چنان تصوّر کن که عالم تمام کلمهٔ واحده ایست صورت وهیئت
آن ملک وشهاده است وحروف که مبادی آنست ملکوت
آن است ونقطهٔ ساریه که منشأ حروفست جبروتست وسرّ
الهی جهت وجود ووجوب غیبی آنست وبمثالی دیگر عالم
وما سوی الله دانهٔ بادامی فرض کن مرکّب از چهار حقیقت وتمامیّت
آن به چهار حقیقت است قشر وپوست وآن ملک است ومغز
ولبّ وآن ملکوت است وروغن ودهن که مناط شیرینی و
تلخی آنست وآن جبروت است ووجود وظهور ونور وجوب غیبی
آن که از حاق درخت جذب واخذ شده وآن سرّ الهی واسم مکنون
مخزون آن است بهذه الاسماء الثلثة بالباء فی بعض النسخ و
فی بعضها بالفاء بدل الباء والاوّل اظهر وکانّه متعلّق بقوله حجب
واخذ والمعنی انّ ذلک الاسم المخزون والجزء المکنون وهو السرّ

لالهی والوجه الرّبوبی احتجب بهذه الاسمآء الّتی ظهرت احتجاب الرّوح
بالبدن والدّهن باللّبن ودرصورت بودن کلمه بفا بهتر اینست که
اسم اشاره را مبتدا والّتی ظهرت خبر باشد فالظّاهر هو الله قال
فی الوافی یعنی انّ الظّاهر بهذه الاسمآء الثّلثة هو الله فانّ المسمّی یظهر
بالاسم ویعرف به چون عوالم ثلثه مظاهر ومجالی نور عقل اوّل است
وتمام ما فی الوجود مستضئ بضوء ان نور مقدّس است من الصّدر
الی السّاقه وان رحمت واسعه مصباح عالم جبروت وسراج عالم ملکوت
ونبراس عالم ناسوت است فهو کعاکس والعالم عکوسه سکّان جبروت عکوس
علم وعصمت وطهارت او قطّان ملکوت عکوس قدرت وسلطنت
او جلّاس محفل نبوّت عکوس نبوّت ورسالت او حیوانات ونباتات
ومعادن وبسائط ناسوت عکوس مقامات بشریّه او وظاهر و
متجلّی است درمراتب عالم بنحو ظهور وتجلّی نفس وروح در قوای
ظاهره وباطنه فی کلّ بحسبه وقابلیّته واستعداده ومثل ظهور
نفس وروح بخاری است درحروف ملفوظه متکوّنه ازمرور نفس
بمقاطع ومخارج حروف ومثل بروز عناصر بسیطه درمرکّبات





متشتّته وذکرکم فی الذّاکرین واسمائکم فی الاسمآء وارواحکم فی
الارواح وانفسکم فی النّفوس وآثارکم فی الآثار وقبورکم فی القبور
بالجمله عالم بکلّه ازغیب وشهاده وجواهر واعراض مرآت وآئینه نور
عقل است طیّب ونورانی ان صورت انوار هیاکل وانوار هیاکل
هیاکل اوست وخبیث وظلمانی ان صورت ظلمه وعکوس هیاکل
اوست عالم را بدن واحد فرض کن وان نور را روح ان که متجلّی است
درعالی وسافل وشریف وخسیس ان وان نور مقدّس مرآت و
آئینه نماینده صفات جمال وجلال حضرت حقّ است ومابعد
ازاین بعنایة الله وتوفیقه بیشتر وبهتر ازاین بیان کنیم پس بظهور
این عوالم ثلثه جبروت وملکوت وناسوت ظاهر شد حضرت حق
الله نور السّموات والارض وسخّر سبحانه لکلّ اسم من هذه الاسمآء
اربعة ارکان فذلک اثنا عشر رکنا قال فی الوافی الارکان الاربعة
الحیوة والموت والرّزق والعلم الّتی وکّل بها اربعة املاک اسرافیل
وعزرائیل ومیکائیل وجبرئیل وفعل الاوّل نفخ الصّور والارواح
فی قوالب المواد والاجساد واعطآء قوّة الحسّ والحرکة لانبعاث الشّوق

والطّلب وله ارتباط مع المفكرة ولو لم يكن هو لم ينبعث الشوق و
الحركة لتحصيل الكمال فی احد وفعل الثّانی تجرید الارواح والصّور
عن الاجسام والمواد واخراج النّفوس من الابدان وله ارتباط مع
المصورة ولو لم يكن هو لم يمكن الاستحالات والانقلابات فی
الاجسام ولا الاستكمالات والانتقالات الفكريّة فی النّفوس ولا
الخروج من الدّنيا والقيام عند الله للارواح بل كانت الاشياء
كلّها واقفة فی منزل واحد ومقام اوّل وفعل الثّالث اعطاء
الغذاء والانماء علی قدر لائق وميزان معلوم لكلّ شیء يعنی للاجسام جسما
من الجسم والجسمانی وللارواح من الرّوح والرّوحانی وللعقول من
العلم والحكمة والمعانی وله ارتباط مع الحفظ والامساك ولو لم يكن
هو لم يحصل النّشو والنّماء فی الابدان ولا التّطوّر فی اطوار الملكوت
فی الارواح ولا العلوم الجمّة للفطرة القويمة وفعل الرّابع الوحی
والتّعليم والالهام وتأدية الكلام من الله سبحانه الی عباده وله
ارتباط مع القوّة النّطقيّة ولو لم يكن هو لم يستفد احد معنی من
المعانی بالبيان والقول ولم يقبل قلب احد الهام الحقّ والقاء





والرّوع يكی از معانی عرش اجل شأنه مجموع ما سوی الله است
وساير معانی ديگر نيز مثل علم الله المحيط ومثل تمام عالم جسمانی
بتكلّف راجع ميشود باين معنی ودر مروی از حضرت امير كبير ع
در كافی است انّ العرش خلقه الله تبارك وتعالی من اربعة
انوار نور احمر منه احمرّت الحمرة ونور اخضر منه اخضرّت الخضرة
ونور اصفر منه اصفرّت الصّفرة ونور ابيض منه البياض و
هو العلم الّذی حمله الله الحملة واين خبر نيز از غوامض اخبار است
واحسن ما قال فيه وقد كثرت الاقاويل فيه انّ الانوار الاربعة
عبارة عن الاملاك الاربعة المذكورة والجواهر المقدّسة الّتی
موكّلة باركان العالم المدبّرة فيه باذن الله علی نحو ما سبق
ووجه تعبير بالوان شدّت مناسبت با افعال وآثار ايشان است
پس نور اخضر كنايه از مقام ايجاد واحياء است بواسطهٔ اسرافيل
ونور اصفر عبارة از مقام غضب است واعدام بواسطهٔ عزرائيل
ونور احمر اشاره بمقام انما وانشاء است بواسطهٔ ميكائيل ونور
ابيض حكايت از مقام تعليم ووحی والهام دارد بواسطهٔ جبرائيل

اما الذین ابیضت وجوههم ففی رحمة الله و در عالم حس بازاء
هر یک موضوع است عنصری از عناصر چنانکه نار بازاء نور احمر
و هوا بازاء نور اصفر و ارض بازاء نور اخضر و آب بازاء نور ابیض و
از اخلاط اربعه دم و صفراء و سودا و بلغم بدان و از اجناس حیوانات
انسان و سباع و طیور و بهائم تصور کن و از عالم انسان طبع و
نفس حساسه و متخیله و عقل فرض کن و از مولدات معدن و
نبات و حیوان و انسان اعتبار نما و از عوالم کلیه ملک و ملکوت
اسفل و ملکوت اعلی و جبروت بفهم و از عالم افلاک طبایع اربع بروج
دوازده گانه ناری و هوائی و خاکی و مائی ادراک باید کرد
چنانکه گفته اند حمل و اسد و قوس بر طبیعت آتش است و جوزا
و میزان و دلو بر حکم هواست و سرطان و عقرب و حوت بر سلطنت
آبست و ثور و سنبله و جدی بر قوه خاکست و در عالم
کتاب کلمه و آیه و سوره و کتاب تعقل فرما و در عالم قلب عقل
هیولانی و عقل بالملکه و عقل بالفعل و عقل مستفاد تخیل میشود
و در عالم علم احساس و توهم و تخیل و تعقل توهم باید نمود و در





عالم توحید توحید ذات و توحید صفات و توحید افعال و
توحید آثار تبصر میتوان شد و در عالم ایمان بنی الاسلام علی
اربع کلمات کما فی الخبر سبحان الله و هو دال علی الصفات الجلالیة
والاسماء التنزیهیة والحمد لله و هو دال علی الصفات الجمالیة و
الاسماء الکمالیة و ان جمیع المحامد مختصة به و جمیع الکمالات له
فهو المستحق لان یعبد بجمیع العبادات ولا اله الا الله و هو دال علی
وحدته و انه الذی لا شریک له مطلقا جلیا و خفیا والله اکبر
و هو دال علی انه اعلی و ارفع من ان یحیط به العقول والافهام
هذا والعلامة المجلسی قدس الله روحه القدسی از پدر
بزرگوارش عارف کامل شیخ محمد تقی نقل فرموده که مراد از انوار
اربعه حالات عارضه سالک است و گویا آن عارف بزرگوار عرش را
بر قلب مؤمن حمل فرموده چنانکه در بعض از آثار نبویه وارد است
که قلب المؤمن عرش الرحمن و اعتبار عقلی شاهد است که قلب مؤمن
مستقر معرفت و محبت و تجلی صفات حضرت حق است و در قدسی است
که قال الله لا یسعنی ارضی ولا سمائی و وسعنی قلب عبدی المؤمن

پس فرموده است اعلم انّ لكلّ شئ شبهًا ومثالا فی عالم الرّؤیا و
فی عالم الكشف والعیان فظهرت الصّور والمثل علی النّفوس
بحسب اختلاف مراتبها فی الكمال فبعض النّفوس تظهر لها صورة اقرب
الی ذی الصّورة وبعضها ابعد ومن شأن المعبّر ان ینتقل من
تلك الصّورة الی ذی الصّورة فالنّور الاصفر عبارة عن العبادة
ونورها كما هو المجرّب فی الرّؤیا فاذا رای العارف الصّفرة فی
المنام یوفّق للعبادة كما هو المشاهد فی وجوه المتهجّدین من
اصفرار الوانهم وضعف بشرتهم وقد ورد فی الخبر فی شأنهم انّه
البسهم الله من نوره لما خلوا به والنّور الابیض هو العلم كما هو
المجرّب انّ من رأی فی المنام لبنًا اوماءً صافیًا تیسّر له العلم
النّافع الخالی عن الشّكوك والنّور الاحمر المحبّة كما هو المشاهد فی
وجوه المحبّین عند طغیان المحبّة وكما فی المنام ایضًا والنّور الاخضر
المعرفة كما هو مجرّب فی الرّؤیا وعلی هذا احمل طاب ثراه قول الرّضاؑ
حین سئل عن قول المشبهة ورواتیهم انّ رسول الله صؐ رأی ربّه
فی صورة الشّابّ الموفّق وكان فی سنّ ابناء ثلثین فخرّ ساجدًا

ونزّه الله



ونزّه الله سبحانه عن الجسم والصّورة وقال انّ المراد انّ رسول الله
كان فی هیئة الشّابّ الموفّق وكان فی سنّ ابناء ثلثین سنة
فقال السّائل جعلت فداك من كانت رجلاه فی خضرة قالؑ
ذلك كان محمّد صؐ كان اذا نظر الی ربّه بقلبه جعله مثل الحجر
حتّی یستبین له ما فی الحجب انّ نور الله منه اخضر ومنه احمر
ومنه ابیض ثمّ قال قدّس سرّه وعلی تقدیر كون مرادهمؑ تلك
المعانی انّما اخبروا عنها بهذه العبارات لقصور افهامنا عن فهم
صرف الحقّ كما یعرض علی النّفوس النّاقصة فی الرّؤیا هذه الصّور
ولانّا فی منام طویل من الغفلة عن الحقائق والنّاس نیام فاذا
ماتوا انتبهوا انتهی وانّما تعرّضنا لقوله طاب ثراه بطوله لما فیه
من الفوائد وتصدیق ما افدناه سابقًا من القواعد قدری از
مطلب دور شدیم واز طور كتاب بیرون رفتیم برمیگردیم برسر
مقصد ومیگوئیم چون بنای عالم وقوام موجودات بر اركان
اربعه قرار گرفته وتمام عالم مجلی ومظهر روح اعظم ونور اقدم
محمّدی است وماسوی الله اسماء وعكوس این اسم اعظم الهی است

وعوالم ثلثه کلیه اسماء ظاهرهٔ این اسم مبارک است واسم مکنون
مخزون ان جهت الهیه است که فانی ومختفی است وصرف عبودیت
ومحض فقر وذلت است وباین فنا وفقر دارای بقا وغنی وسلطنت
عظمی وریاست کبری شده است چنانکه وارد شده که العبودیة
جوهرة کنهها الربوبیة وما فقد فی العبودیة اصیب فی الربوبیة
وما خفی من الربوبیة وجد فی العبودیة ومعنی این خبر شریف شاید
این باشد که عبودیت حقیقیه جوهری است که حاصل وموجود
میشود از صرف فقر وفنا ونیستی واز خودی رستن واز خود
گذشتن ودر این حال سراسر جلوهٔ ربوبیه میشود واز صفات
جمال وجلال رب اعلی متشعشع میگردد وهر چیزی که در عبودیت
از انانیت مفقود ساخته بجای آن ربوبیت را یافته وهر چه
در ربوبیت از شئونات مختفی بوده بروز وظهور آن در عبودیت
شده واین مقام اشرف واعلی از رسالت است چه در اینمقام
بشر اشر وجود مطالع جمال حق ومشاهدهٔ جلال حضرت ذی
الجلال دارد وباین مقام کان الله سمعه وبصره ویده ورجله





کشته زدین بستم خیال تو تو گشتم پای تا سر من پس آنچه از آثار و
افعال واقوال شایسته وبایسته ربوبیت است از او صادر میشود
تطیعه مادة الکائنات تتصرف فیها کیف یشاء بما یشاء کالحدیدة
المحماة تفعل فعل النار فالظاهر هو الله ولا مؤثر فی الوجود الا الله
ولا حول ولا قوة الا بالله وباین نکته در تشهد تشریف رسول
اعظم بتقدیم عبده بر رسوله مقرر شده واقرار بعبودیت
آن وجود مقدس بر اقرار برسالت آن مقدم داشته شده ودر
قرآن مجید ستایش حضرت حق سبحانه بالحمد لله الذی نزل
الفرقان علی عبده آمده است ای کلک خواب دیده عنان
قلم را بکش ظلمات است بترس از خطر گمراهی بی پرده سخن مگوی
هر چند می نشاید پرده در تحقیق را قوهٔ می بشکند ابریق را
او ما سمعت قول الرضا ع ما کلما یعلم یقال وما کلما یقال فقد
حان وقته وما کل ما حان وقته فقد حضر اهله فذره فی
سنبله حتی یأتی الله بالفتح او امر من عنده مجملا اسم مکنون مخزون
اسم اعظم خدا جهت تقبلیه استفاضیه اوست وعوالم

ثلثهٔ کلّیّه که اسماء ظاهره آن روح اقدم است بجهت افاضه
وتقبیلیّهٔ اوست و برای هر عالمی چهار رکن و حامل هر رکنی ملکی
از املاک مقرّبین و در تحت سلطنت هر ملکی ما لا یعلم جنود ربّك
الّا هو و این دوازده رکن دوازده برج فلك وجود است و در
عالم شهاده دوازده خلیفه آن اسم اعظم است که تماما بصفت
مستخلف موصوف هستند قضیّة للخلافة و چون در انوار
قدسیّه و جواهر مجرّده احتجاب واحتجاز نیست و تمام مسخّر یك
نورند و مظهر یك حقیقت پس مربوب و مسخّر هر یك مربوب
و مسخّر دیگری است و مرجع کل فعل واحد و اثر قار واست کما ستعرف
انفا ثم خلق لکل رکن منها ثلثین اسما فعلا منسوبا الیها این فقرهٔ
شریفه اشاره است بانچه اهل معقول گفته اند که عالم سراسر مربوب
اسماء الهیّه است و بر صورت اسماء الهیّه مجعول است و هر اسمی
از اسماء شریفه مظهری دارد و بر هر صفتی و اسمی از اوصاف و اسماء
کریمه اثری مخصوص مرتّب است و بان اثر تربیت آن مظهر و مجلی
میکند و آن فعل و آن اثر بان منسوب میشود و در اخبار و ادعیهٔ

و صفت و اسمای کلیه و شئونات و جلال و جمال و ظهور و بروز و تجلی

اهل



اهل عصمت و طهارت اشاره باین مطلب شده و فرموده اند
و بالاسم الّذی خلقت به العرش و بالاسم الّذی خلقت به الکرسیّ
و بالاسم الّذی خلقت به الارواح الی غیر ذلك و گویند انّ
الموجودات کلّها وان کانت تحت ربوبیّة اسم الله والالهیّة و الله
هو ربّ الارباب ولکن کلّ جنس جنس و نوع نوع و شخص شخص له
حصّة خاصّة من مطلق ربوبیّة یربّیه بها و لا یصلح للتربیة الّا هی
مثلا در علویّات مرّیخ از حضرت ربّ الارباب که الله است تربیت
از جهات صفات قهریّه که آن غلبه و شدّت و استعلاء و استیلاء
و امثال آنست بهره رسیده و این صفات بربوبیّت مرّیخ برخواسته اند
و تعیّن ربوبیّت خویش نسبت با مرّیخ از اسماء القویّ و القاهر
والشّدید والغالب و غیرها در خواستند و در سفلیّات هر
چیز را که تعلّق بمرّیخ داشت بهمین صفت بیارا ستند همچنانکه
مشتری را تربیت از جهت صفات لطیفه از علم و حلم و عدل و صلاح
و عفّت و رأفت رسید و این صفات بربوبیّت مشتری قیام
نمودند و از اسماء العلیم والحلیم واللّطیف والرّؤف تعیّن

سانحة

ربوبیّت ایشان باتمام انجامید و در سفلیّات هرچه متعلّق بمشتری
بود ازان تربیت وانتظام یافت پس مشتری و مرّیخ بمثل مظهر اسم الله
باشند لکن من حیث الربوبیّة الخاصّة و هکذا حظّ الملائکة من اسم
السبّوح والقدّوس و حظّ الشّیاطین من اسم الجبّار والمتکبّر و حظّ
انسان از اعظم الله امده و قسط اوفی در این باب ما در شرح
دعاء کمیل اورده ایم **سانحة** اینکه هر رکنی از ارکان
دوازده کانه سی اسم مخصوص مسخّر امده من باب اعتبار غلبهٔ
صفات مخصوصه و بروز و ظهور سلطنت و تربیت خاصّه است
والّا مربوب و مسخّر و مظهر هر یك مربوط بدیگری و محظوظ از دیگری
نیز میباشد و محروم و محجوب از فیض دیگر نیست زیراکه میان انوار
مجرّده احتجاب واحتجاز نیست چنانکه اشاره شد و بدانکه همچنانکه
اسماء الهیّه متفاضلند در شرف و فضیلت با بودن کل انها در
غایت شرف و فضل مثل ایات قرانیّه با بودن تمام در حدّ اعجاز و
غایت فصاحت و نهایت بلاغت مظاهر و مجالی و مربوبات انها
در عالم اعیان متفاوت و متخالفاست در شرف و فضیلت





سانحة

وکمال فکلّما کان اعلی رتبة واقوی وجودًا فهو اکثر جمعًا للمعانی
واشدّ وحدة وکان اکمل وافضل لانّه تحت اسم هو اکثر حیطة
لغیره من الاسماء والجامع لجمیع الفضائل والکمالات هو الانسان
الکامل لکونه مربوبًا و مظهرًا للامام الائمّة والاسم الاعظم الجامع
و هو الله و بیان این مقصد اسنی انشاء الله خواهد شد
**سانحة** از بعضی از اعلام نقل شده که اسماء مفردهٔ
معدودهٔ مضبوطه در قران مجید و اخبار ال محمّد سیصد و
شصت است و پیش از این دیده نشده و ضبط نشده و کفعمی
طاب ثراه در مصباح خود جمع فرموده و ذکر کرده است و این
امّهات اسماءاند که بعدد درجات منطقة البروج است که
مدار و مسیر شمس و مصباح عالم است و اسماء غیر محصورهٔ دیگر
در تحت حیطهٔ این اسماء محصوره است مثل خالق و رازق و
حافظ که در حیطهٔ قادر است و این اسماء محصورهٔ سیصد و
شصت کانه در تحت سلطنت دوازده اسم و حیطهٔ دوازده
رکن است که دوازده برج فلك وجود است و دوازده خلیفه

اسم اعظم است وان دوازده اسم تحت حیطهٔ سه اسم است که
ظاهر و متجلّی در سه عالم کلّیه است از ناسوت و ملکوت و جبروت
و هر عالمی حاجب عالم فوق است که روح ان و سر انست و اختصاص
هر محاطی بهر محیطی باعتبار غلبهٔ ظهور و بروز ان محیط است
دران محاط و الّا فلکلّ اسم حظّ و نصیب من الاخر و این است
سرّ و نکتهٔ اینکه ان دوازده اسم اعظم یکی ناطق و یکی صامت و
یکی قائم و یکی قاعد و یکی کاشف حقائق و یکی ساتر حقائق
باشد و ان سه اسم در تحت حیطه و سلطنت اسم واحد باشند و
اوّلنا محمّد ص اوسطنا محمّد ص اخرنا محمّد کلّنا محمّد ص و ان اسم واحد مکنون
مخزون تحت تربیت اسم الله قل ادعوا الله او ادعوا الرّحمن
ایّاما تدعوا فله الاسماء الحسنی حکماء شامخ الشّان فرموده اند
که ایجاد فرمودن خداوند عالم را بر دو قسم است قسمی بواسطه
و قسمی بدون واسطه و انچه بدون واسطه ایجاد فرموده بجهت
الوهیّت و معنی اسم الله است و انچه بواسطه خلق فرموده بجهت
رحمانیّت و معنی اسم رحمن است که عبارت از رحمت واسعهٔ کبری لازمهٔ





ربّانیّت و تربیت و ربوبیّت است چنانکه مشاهد است
رأفت و رحمت هر رب نسبت بمربوب و هر مربّی نسبت بمربّای
خود و باین نکته در بسمله که مفتتح هر خیر و مفتاح هر برکت است
توصیف الله را برحمن اورده و ان رحمت واسعه رحمانیّت همان
حقیقت محمّدیّه است در مبدء قوس نزول و نشر دائرهٔ وجود
و ما ارسلناک الّا رحمة للعالمین و تحقیق این قضیّه خواهد
امد ان شاء الله و چون مرجع کل بربّ الارباب و مبدء هر وجود
بحضرت الوهیّت است فرموده قل ادعوا الله او ادعوا الرّحمن ایّاما
تدعوا فله الاسماء الحسنی الا ای طوطی کویای اسرار مبادا
خالیت شکّر ز منقار سرت سبز و دلت خوش باد جاوید که خوش
نقشی نمودی از خطّ یار سخن سربسته کفتی با حریفان خدا را زین
معمّا پرده بردار کفتمش حرف باغیار نمی باید کفت زیر لب کفت
که بسیار نمی باید کفت ما وعده کردیم که از طور ایجاز و اقتصار
تجاوز و تخطّی نکنیم در تادیهٔ مرام و تسویهٔ کلام لکن چکنیم در
اندرون من خسته دل ندانم کیست که من خموشم و او در فغان و

درغوغاست گویا مقناطیس معرفت وجاذبهٔ قوّت شوق و
ذوق جناب مستطاب میکشاند زمام کلام را ومیبایدجوهر مرامرا
ومیرساندم بگوش کرد رتحقیق حق بگوش کراگرچه فرموده اند لا
تعطوا الحکمة غیر اهلها فتظلموها لکن گفته اند لاتمنعوها عن
اهلها فتظلموهم پس اطاعة لامره واجابة لحکمه بنحو توضیح ماقررنا
وتشریح ماحققنا گوئیم چون عنایت الهیّه اقتضای ایجاد موجودات
واحداث محدثات نمود وبدون توسّط اسباب وعلل محال می نمود
ابی الله ان یجری الامور الّا باسبابها واین ابا وامتناع نه بروجه
جزاف ومحض ارادهٔ جزافیّه است بلکه افعال وارادات ومشیّات
الهیّه تابع استعدادات وتهیّؤات وقابلیّات مشاءات ومرادات
ومجعولات است واستعدادات وقابلیّات وتهیّؤات ذاتیات
برای مستعدّات وممکنات وقابلات والذّاتی لایعلّل ولا
یجعل ولایتغیّر ولایتبدّل کما بیّن فی الالهیّات وما درشرح دعاء
کمیل وحصن حصین خود بیان کرده ایم ولله درّ صدر الحکماء
حیث قال الحق سبحانه واحد فی ذاته اذ لاشریک له فی ذاته و





واحد فی صفاته اذ لاتزید صفاته علی ذاته وواحد فی افعاله اذ
لاشریک له فی فعله اذ جمیع الموجودات منتسبة الیه تعالی امّا
بلاوسط او بوسط هو فعله ایضا فکلّ ما فی الکون امّا فعله او فعل فعله
او فعل فعل فعله تعالی وهکذا الی اخر الکون علی ترتیب الاشرف
فالاشرف والاقرب فالاقرب الی الاخسّ فالاخسّ والابعد فالابعد
فلولم یکن وجوده علی هذا النّظام لما کان لائقا بالحکیم ذی الجلال
والاکرام وبطل عدل الله فی خلق السّموات والارض وانهدم النّظام
وبطلت الغایات والرّجوع الی الماوی وانتقال النّشاء من الاولی
الی الاخری فجاء العبث والجزاف تعالی عمّا یقول الظّالمون علوّاً کبیراً
واینکه اشاعره ومن حذا حذوهم جمیع افعال از شریف وخسیس و
عالی ودانی حتّی افعال طبیعیه مثل هضم ودفع فضول غذا وماجری
مجریها نسبت بحضرت مبدع الخلق والامر تبارک وتعالی شأنه داده اند
تصریحا او تلویحا بدون توسّط اسباب نیست مگر از روی جهل
وقصور وعجز از ادراک حقائق امور ودرباب خلقت ادم بید الله
سبحانه از حضرت صادق مبیّن الحقائق علیه السلام مرویست که لو ان الله

عزّ وجلّ خلق الخلق بیده لم یحتجّ فی خلق آدم انّه خلقه بیده فیقول
ما منعك ان تسجد لما خلقت بیدیّ افتری الله یبعث الاشیاء بیده
وایهٔ شریفهٔ الله یتوفّی الانفس حین موتها مع قوله تعالی قل یتوفّیکم
ملك الموت الّذی وکّل بکم مثبت مدّعا است ان شاء الله پس ناچار
حقیقتی وجوهرهٔ نورانیّهٔ مجرّدهٔ خالیة عن القوّة والاستعداد عاریّة
عن الصّور والموادّ ایجاد فرمود واختراع وابتداع نمود وانرا کامل
بالفعل من جمیع الجهات جعل فرموده فتجلّی لها ربّها فاشرقت وطالعها
فتلألأت والقی فی هویّتها مثاله فاظهر عنها افعاله وان نور
مجرّد را علّت موجودات قرار داده بعلل اربعة امّا بنحو علّة غائیّة
پس واضح است زیرا که اوست ثمرهٔ شجرهٔ وجود خلق الخلق لهم وایابهم
الیهم وحسابهم علیهم وامّا بنحو علّة صوریّه پس تمام موجودات از
غیب وشهاده طیّب وخبیث نورانی وظلمانی صورت نور وضوء
یا عکس ظلال وظلّ اوست وامّا بنحو علّة مادیّه پس چون دوات و
مجمع کلمات وآیات کونیّه است وبذر وحبّ شجرهٔ وجود است وامّا
بنحو علّة فاعلیّة پس چون محلّ مشیّة الله بلکه مشیّة الله که خلق





الاشیاء بالمشیّة وخلق المشیّة بنفسها ست وخزینهٔ حقائق ومفتاح
غیب واصل ومخ اعیان است وبان درّهٔ بیضا وجوهرهٔ شرقاء ابواب
کرم وجود خود را گشود وغیاهب ممکنات را کلّا اضائه واشراق نمود
واز صدر تا ساقهٔ عالم امکان وعمق اکبر را خلعت وجود عطا فرمود
واوست وجه الله الّذی اضاء له کلّ شیء ورحمته الّتی وسعت کلّ
شیء بکم فتح الله وبکم یختم واخبار وآثار این باب فوق حدّ احصا است
واستبعاد مستبعدین واستعجاب مستعجبین مثل انکار منکرین و
الحاد ملحدین بی وجه است واز غین قصور وجهل است سبحان
الله استبعاد واستعجاب نمیشود که ساق وشاخ وبرگ وسعف
ولیف وطلع وثمر با الوان وطعوم وروائح وخواص وآثار غیر معدوده
از یك هستوی خرما براید وتمام اینها در هستو مندمج ومندرج
باشد وهکذا مثل زردالو ساقه وشاخه وپوست وخار وبرگ
وکل واشکال والوان وطعوم وروائح وخواص کثیره در یك حبّه
مکمون ومکنون باشد وتمام اینها بروزات وجلوات وشئونات
آن حبّه باشد با آنکه از اضعف موجودات واخسّ وانقص

اشیاء است واستبعاد میشود صدور وبروز وظهور عالم
بمراتبه ودرجاته وعالیه وسافله ومجرّده ومادّیه از حقیقت محمّدیّه
ودوحهٔ احمدیّه وهو اسم الله الاعظم الجامع ووجه الله الاکرم التامّ
وفیض الله الاقدم الواسع فقد جائکم بصائر من ربّکم فمن ابصر فلنفسه
ومن عمی فعلیها وما انا علیکم بحفیظ ذلك هدی الله یهدی به
من یشاء وهذا معرفتی وخبرتی واجتهادی واعتقادی ثبّتنی الله
علیه فی معاشی ومعادی وان جوهر مجرّد نورانی را تمامیّت و
کاملیّت بچهار جزء مقرّر شده ومظهریّت ان اسم اعظم لصفات
الله العلیا ومصدریّت لافعاله الحسنی بچهار رکن استوار گشته
جزء اوّل ورکن اعظم جهت وجود وانوجاد اوست از صقع
ربوبیّت واین وجهه الهیّه وجنبهٔ مطالعه ومشاهدهٔ جمال
وجلال حضرت حقّ واجب الوجود است وتعبیر از ان بسرّ مکنون
واسم مخزون وجزو مصون شده است در احادیث شریف و
جزء ثانی ان جهت جبروت وروحانیّت وسرّ ذات ان جوهر است
وجزء سیّم جهت ملکوت وباطن انست وجزء چهارم ملك وظاهر





وشهاده وناسوت انست وگاهی تعبیر از این سه جزء بعقل ونفس
وقلب میشود چنانکه حکیم سبزواری طاب ثراه فرموده است که
حمعسق اشاره وکنایه است از اینکه حقّ لا باطل محمّد عقل ونفس و
قلب بلکه هر موجودی قوام موجودیّت وتمامیّت حقیقت ان باین
سه جزو است که جبروت وملکوت وناسوت خوانند مثلا لبن و
شیر را چون جعل نمایند ناچار مائیّت دارد وکشکیّت دارد ودهنیّت
دارد روغنش جبروت وکشکش ملکوت وابش ناسوت انست
وچون بادام کامل خلق شود لابد پوست دارد مغز دارد روغن دارد
وچون انسان کامل موجود شود البتّه بدن دارد وروح دارد و
عقل دارد وباین سه چیز بعلاوه وجهه ربوبیّت ونور وجود کلمهٔ
تامّه وحقیقت قائمه میشود واین اجزاء او بعضی متلازم ومتقارن
در وجود است واز این چهار جزو که قوام حقیقت محمّدیه است
جزو که سرّ اسم ان باشد ظاهر فرمود چون محتاج الیه خلق است وبین
موجودات باین اجزاء ثلثه مفتاق هستند بنحو افتیاق واحتیاج
مجلی بمجالی ومظهر بظاهر ومربوب برب وناقص بمکمل ومتعلّم

بمعلّم و مرید بمرشد و تلمیذ باستاد پس بجبروتیّت خود تربیت و تکمیل
و ارشاد و تعلیم فرمود جبروتیّین مقرّبین و قواهر عالین و جواهر
قدسیّین قدّیسه را چنانکه فرموده اند روح القدس فی جنان الصّاقورة
ذاق عن حدائقنا الباکورة یعنی ذاق عن حدائق علمنا و حکمتنا الّتی
هی جبروتنا اوّل ما ابتکر و اینع من فواکهها و الصّاقورة قحف الرّأس
و کنایة عن جنّة العدن العلیا و قد سمعت کثیرا قوله ص کنت انا و علیّ نورًا
بین یدی الله و انّ الله خلقنی و علیًّا من نور واحد قبل خلق آدم
باربعین الف سنة ثمّ قسمه نصفین ای متناصفین متساویین
فی الفضل بحیث یکون کلّ واحد منهما کالاخر فهو من النّصف بمعنی
العدل لا النّصف بمعنی التّجزیة ثمّ خلق الاشیآء من نوری و نور
علیّ ثمّ جعلنا عن یمین العرش یعنی عن الجهة الاعلی الرّوحانیّة لا الاسفل
الجسمانیّة فسبّحنا فسبّحت الملآئکة و هلّلنا فهلّلوا و کبّرنا فکبّروا فکلّ
من سبّح الله و کبّره فانّ ذلک من تعلیمی و تعلیم علیّ الی غیر ذلک ممّا
ورد من هذا النّمط او لیس التّهلیل و التّسبیح غذآء القدسیّین
النّورانیّین و حدیث تعلیم جبرئیل جواب ربّ جلیل از سؤال من انا



و من انت معروفست و ذلک انّ جبرئیل کان جالسا عند النّبیّ ص فاتی
علیّ فقام له جبرئیل فقال ص اتقوم لهذا الفتی فقال انّ له علیّ حقّ التّعلیم فقال
النّبیّ و کیف ذلک یا جبرئیل فقال لمّا خلقنی الله تعالی سئلنی من انت
و ما اسمک و من انا و ما اسمی فتحیّرت فی الجواب فاذا هذا الشّابّ فی
عالم الانوار قال لی قل انت ربّی الجلیل و اسمک الجمیل و انا العبد الذّلیل
و اسمی جبرئیل و کافی است فقرهٔ شریفهٔ زیارة جامعه من اراد الله
بدء بکم و من وحّده قبل عنکم و افاضت فرمود و تربیت نمود
سکّان ملکوت را بجهت ملکوتیّت خود و تربیت فرمود قطّان
ناسوت را سموات و ما فیها را برفعت و دیمومیّت و قوّه و قدرت
خود و عالم کیان و دو کون و فساد را بجهت بشریّت و عنصریّت
خود پس عوالم ثلثه کلّیه از آفاقیّه و انفسیّه در تحت تربیت حقیقت
محمّدیّه و در حیطهٔ سلطنت احمدیّه افتاده و در کمالات و خیرات
و فیوضات خود بان نور مقدّس محتاج شده اند و هر موجودی
از موجودات عالم هر چه دارد و دارا شده از آن عین الحیوة و
فوّارة الرّحمة اخذ کرده و بهره مند شده و چون اسم مبارک انوجود

مقدّس مذکور شود شکر نعمت وتعظیم شأن او لازم میشود بحکم
عقل بوجوب شکر منعم فیا ایّها الّذین امنوا صلّوا علیه وسلّموا تسلیماً
یعنی اطلبوا الرّحمة له من الله شکراً له وسلّموا لذلك المقام استحقاق
الشّکر له تسلیماً صادقاً کاملاً با اینکه چون شخص طالب شود فیض
خدا را وسؤال کند رحمت خدا را برای خودش ناچار برای وسیله و
واسطهٔ خود طلب کند تا از او عبور کند بشخص عاید و واصل شود مثل
برگ درخت که چون طالب آب شود باید برای اصل و بیخ درخت
طلب کند تا منتفع شود وبدون آن میسّرش نیست لانّ الله تعالی
یفیض وینزل جمیع فیوضاته وشؤناته ورحماته اوّلاً علی النّبیّ الاعظم
وسایر الخلق یستفیضونها بعبورها علیه ودر مقام تربیت وتکمیل
خلق کائناً ما کان چهار اثر وچهار فعل لازم وناچار درکار است و
آن حیوة ورزق وموت وعلم است چنانکه از روایتی نقل شد واین
چهار ارکان اربعهٔ عرش وجود است ومراد از حیوة قوام هر چیزیست
بنحو لائق بآن چیز ومراد از موت انتقال از نقص بکمال وتطوّر باطوار و
تبدّل وتحوّل از مقامی بمقامی وعالمی بعالمی وتصوّر بصور عدیدهٔ

متعاقبة



متعاقبة الحصول ومراد از رزق غذاء ومایهٔ بقا ونشو ونموّ مربّی وقوّتست
ودر هر موجودی مناسب وملائم آن وبما یلیق به باید باشد در
اجسام وجسمانیات از مقولهٔ جسم ودر ارواح وروحانیات از
مقولهٔ روح است مثلاً غذا ورزق عاقله فکر وادراك کلّیاتست
وغذاء روحانیّات وملائکه تسبیح وتحمید است وغذاء جبرئیل و
کروبیّین علم وحکمت است وغذاء بدن جسمانی جسمانی است وغذاء
عین وباصره رؤیت است وابصار وغذاء گوش وسامعه شنیدنست
وسماع وغذاء طیّب وسعید از طیّبات وسعادات است وغذاء
خبیث وشقی از خبیثات وشقاوات است وهکذا فی کلّ حیوان وطیر
ووحش وجنّ وانس بل فی کلّ جارحة وعضو می بینی که چون هر یك
از مذکورات وغیر مذکورات چون از غذاء خود محروم وممنوع ومحبوس
شود واز ما یلیق بشأنه دور ومهجور گردد مهمل وفاسد ومضطرّ
ومشوّش میشود ودائماً در سعی وطلب وجلب وجذب آنست
انّا شققنا الارض شقّاً فانبتنا فیها حبّاً وعنباً وقضباً وزیتوناً و
حدائق غلباً وفاکهة واباً متاعاً لکم ولانعامکم ومراد از علم ادراك

ضارّ ونافعست و فهم ملائم از ناملائم لیجلب الاوّل ویدفع الثّانی
واین ارکان اربعه بملاحظهٔ عوالم ثلثه دوازده رکن میشود و
علیها مدار الوجود وچون هر فعلی واثری ناشی از صفتی وصادر
از اسمی از صفات واسماء ربوبیّت ربّ الارباب ست ناچار
برای هر رکنی در تمامیّت فعل واثر آن رکن اسماء خاصّه وصفات
مخصوصه مربوط ومنوط است ومسخّر انست واین سیصد وشصت
اسم که عماد وسناد عالم ومدار شمس وجود است بعدد درجات
منطقة البروجست وتصدّی وتعرّض شرح وبیان مدالیل و
مفاهیم ان اسماء شریفه وربط والفت دادن هر یک طائفه بر کنی
از ارکان دوازده کانه اقبالی بیشتر وحالی خوشتر وبالی فارغ ومجالی
واسع لازم دارد ودر اینقدر که بالسان کلیل وفهم علیل بعرض
رسانید روای غلیل وشفای علیل خواهد بود انشاء الله وبرای
تأیید وتأکید این تحقیقات رشیقه وتشدید وتسدید اینمطالب
اینقدر حدیث عقل وجهل را در میان اوریم ونقل معنی از نقل
مجلس سازیم اعد ذکر نعمان لنا انّ ذکره هو المسک ما کرّرته





یتضوّع فی الکافی عن ابی عبد الله انّ الله خلق العقل وهو اوّل
خلق من الرّوحانیّین عن یمین العرش من نوره فقال له ادبر فادبر ثمّ
قال له اقبل فاقبل فقال الله تعالی خلقتک خلقاً عظیماً وکرّمتک علی
جمیع خلقی قال ثمّ خلق الجهل من البحر الاجاج ظلمانیّاً فقال له ادبر فادبر
ثمّ قال له اقبل فلم یقبل فقال له استکبرت فلعنه پس ذکر فرمود
جنود عقل وجنود جهل را وما در این مقام ببیان ان دو طائفه
جنود محتاج نیستیم در تحقیق این دو سلطان متنازع متباین تکلّم
میشود ودر وافی از کتاب خصال صدوق طاب ثراه نقل فرموده
عن علیّ ع عن رسول الله ص قال قال رسول الله ص انّ الله عزّ وجلّ
خلق العقل من نور مخزون مکنون فی سابق علمه الّذی لم یطّلع علیه
نبیّ مرسل ولا ملک مقرّب فجعل العلم نفسه والفهم روحه والزّهد
رأسه والحیاء عینیه والحکمة لسانه والرّأفة همّته والرّحمة قلبه ثمّ
حشاه وقواه بعشرة اشیاء بالیقین والایمان والصّدق والسّکینة
والاخلاص والرّفق والعطیّة والقنوع والتّسلیم والشّکر ثمّ قال عزّ و
جلّ له ادبر فادبر ثمّ قال له اقبل فاقبل ثمّ قال له تکلّم فقال الحمد لله الّذی

ليس له ضدّ ولا ندّ ولا شبيه ولا كفو ولا عديل ولا مثل الّذى كلّ
شئ لعظمته خاضع ذليل فقال الرّبّ تبارك وتعالى وعزّتى وجلالى
ما خلقت خلقا احسن منك ولا اطوع لى منك ولا ارفع منك ولا
اشرف منك ولا اعزّ منك بك احيى بك آخذ بك اعطى بك اوحّد بك
اعبد بك ادعى بك ارتجى بك ابتغى بك اخاف بك احذر بك الثّواب
بك العقاب فخرّ العقل عند ذلك ساجدًا فكان فى سجوده الف
عام فقال الرّبّ تبارك وتعالى ارفع رأسك وسل تعط واشفع
تشفّع فرفع العقل رأسه فقال الهى اسئلك ان تشفّعنى فيمن خلقتنى
فيه فقال الله عزّ وجلّ للملئكة اشهدكم انّى قد شفّعته فيمن اخلقه
فيه فاعلم نوّر الله روحك بالايقان كه لفظ عقل در اصل بمعنى
حبس ونگاهداشتن است والعاقل هو الّذى يحبس نفسه ويردّها
عن هويها ومن هذا قولهم اعتقل لسان فلان اذا حبس ومنع
من الكلام ومنه عقال البعير وفى الاصطلاح يطلق على احد معانى
اربعة الاوّل انّه نور روحانى تدرك به النّفس العلوم الضّروريّة
والنّظريّة واوّل ابتداء وجوده عند اجتنان الولد ثمّ لا يزال ينمو



الى ان يكمل البلوغ ويسمّى بالمطبوع وقيل يبدو اصله عند البلوغ
ويكمل عند الاربعين الثّانى حالة وملكة للنّفس تدعوها الى ارتكاب
الخيرات واجتناب الشّرور وعليه ورد انّ العقل ما عبد به الرّحمن و
اكتسب به الجنان والثّالث القوّة الّتى يستعملها النّاس فى امور
معاشهم الّا انّ ما لا يوافق الشّرع فهو مذموم يسمّى فى لسان الشّرع
بالشّيطنة والنّكرى الرّابع مراتب استعداد النّفس فى تحصيل العلوم النّظريّة
من العقل الهيولانى والعقل بالملكة والعقل بالفعل والعقل المستفاد
ودر اين چهار معنى براى عقل نزاعى نيست وببعضى اعتبارات و
حيثيّات اطلاقات واستعمالات ديگر نيز در عقل وارد شده وعلّامة
مجلسى قدّس الله روحه ومن حذا حذوه اعتقاد فرموده اند كه در
عقل در لسان شرع مقدّس محمول بر دو معنى اوّلست وعند التّحقيق
معنى دوم ثمره وغاية معنى اوّلست قال العلّامة المجلسى تغمّده الله فى رحمته
فى اربعينه ما فى بعض الاخبار من انّه اوّل خلق من الرّوحانيّين فيحتمل ان
يكون المراد به انّه اوّل مقدّر من الصّفات المتعلّقة بالرّوح واوّل
غريزة تطبع عليها النّفس وتودع فيها او يكون اوّليّته باعتبار اوّليّة

ما يتعلّق به من النفوس واما خبر اوّل ما خلق الله العقل فلم اجده في
الاخبار المعتبرة وانّما هو مأخوذ من اخبار العامّة ومثله خبر اوّل ما
خلق الله نوري او روحي وظاهر اكثر اخبارنا انّ اوّل المخلوقات الماء
او الهواء ثمّ قال اعلم انّ اكثر ما اثبتوا للعقول المجرّدة قد ثبت لارواح
النبي والائمّة في اخبارنا المتواترة على وجه آخر فانّهم اثبتوا القدم
للعقل وقد ثبت التقدّم في الخلق لارواحهم واثبتوا له التوسّط في
الايجاد والاشتراط في التأثير وقد ثبت كونهم علّة غائيّة لجميع المخلوقات
وانّه لولاهم لما خلق الله الافلاك واثبتوا كونه واسطة في افاضة العلوم
والمعارف على النفوس والارواح وقد ثبت في الاخبار انّ جميع العلوم
والحقائق والمعارف بتوسّطهم يفيض على ساير الخلق حتّى الملائكة و
الانبياء واقول امّا اعتبار خبر اوّل ما خلق الله العقل پس به تكثّر وتعدّد
اخبار باين مضمون وتدوّن انها در كتب معتبره وتلقّي علماء اعلام
اين مضمون را بقبول واضح ميشود وخود آن بزرگوار نيز اقرار فرموده
بتقدّم روح نبي اعظم در خلق واما اخبار اوّليّة المخلوقات الماء او الهواء
پس بعد از اين ايراد ميشود وبيان مراد وتحقيق معاني آنها ميشود ان شاء الله

وگويا



وگويا انكار اين عالي‌مقدار مر بودن صادر اوّل عقل متوجّه است
بانچه فلاسفه در معني عقل وكيفيّت صدور خلق از مبدء اوّل گفته اند
وحاصل آن كلامي است كه سيّد حكما در جذوات آورده فرمايد چون
دانسته شد كه وحدت ينبوع كمال ومنبع خير وكثرت سرچشمه نقص
ومعدن شرّ است وذات مجعول ظلّ ذات جاعل تامّ واز حيثيّت كنه
ذات جاعل منبعث است وبالضرورة الفطريّة تا مجعول مخصوص
معيّن را مناسبتي خاصّ وخصوصيّتي بعينها با ذات جاعل معيّن نباشد
كه ماعداي آن مجعول را آن مناسبت وخصوصيّت نبوده باشد صدور
وانبعاث او بخصوصه دون غيره از آن جاعل صورت معقوليّت نخواهد
داشت پس متبيّن شد كه در طباع كثرت نيست كه از واحد حقّ من
جميع الجهات معا ودر يك مرتبه واز يك حيثيّت صادر شود واين
از نقص كثرت است نه از نقصان وقصور وحدت مانند ممتنع بالذات
كه قابليّت تعلّق قدرت ندارد از نقصان خود نه از قصور قدرت
وچون از اصول ممهّده حكمت ومما انعقد عليه اجماع الحكماء الراسخين
والعقلاء الشامخين است كه جعل جوهر ذات وابداع كنه ماهيّت

واعطاء تأکّد ووجوب وافاضت تقرّر ووجود از غیر قیّوم واجب
بالذّات جلّ ذکره وعزّ سلطانه تخیّلی نامتمشّی وتصوّری ناممکن و
سودای خام واُدزوی بی سرانجام است وعقول ونفوس وطبایع و
حرکات وغیر ذلک جهات وحیثیّات واسباب ووسایل وشرائط و
روابط ومتمّمات ومعدّات ومصحّحات اند لا غیر پس تکثیر حیثیّات که
مصحّح استناد متکثّرات بوده باشد ودر درجات مرتّبة الی الواحد
الحقّ الاحدیّ الذّات من کلّ جهة از فوهات مراصد وامّهات مقاصد
باشد معلّمین ورؤسای مشّائیّه چنان تصوّر کرده اند که صادر اوّل
که اکرم واقدم انوار عقلیّهٔ سلسلهٔ بدویّه است جوهریست بحسب
وجود عینی ونوریّت وحدانی بوحدتی عددی ظلّ وحدت حقّهٔ
واحد حقیقی وبساطتی جوهری ظلّ احدیّت مطلقهٔ ذاتیّهٔ وجوبی
وهویّتا ورا فی وحدته العددیّة وبساطته العینیّة شش حیثیّت نفس
الامری در ملاحظهٔ عقلی ولحاظ تحلیلی لازم داشت ماهیّت و
وجود وجواز ذاتی ووجوب بالغیر وتعقّل ذات خود عقلاً حضوریّا
وتعقّل ذات مبدع جلّ ذکره بقدر امکان واسم عقل اوّل این







حیثیّاتا متناول است تضمّناً والتزاماً اگرچه معلول اوّل بالحقیقة
یکی از اینهاست چون حیثیّت ماهیّت وحیثیّت امکان ذاتی هر دو
حال جوهر آن معلول اند فی ذاته بما هو بالقوّة بحسب ذاته آن هر دو را
در قوّهٔ یک حیثیّت اعتبار کرده اند وبمنزلهٔ مادّه گرفته اند وچون
حیثیّت انّیّت وحیثیّت تعقّل ذات هر دو حال آن جوهرند فی
ذاته ولکن بما هو بالفعل من تلقاء افاضة الجاعل آن هر دو را نیز
یک حیثیّت گرفته اند وحیثیّت وجوب وحیثیّت تعقّل مبدء اوّل
اویند مستفاد از مبدء وقیاس بذات مبدء پس این هر دو را نیز
یک حیثیّت اعتبار کرده اند وچون اشرف حیثیّات او مناط تکثّر
معلولات در مرتبهٔ ثانیه شمرده اند چه تکثّر حیثیّات ذات مجعول اوّل تکثّر
اعتبارات ذات جاعل است پس ذات واحد حق را جلّ مجده بعد از
ابداع مجعول اوّل بالفعل سه اعتبار عارض جاعلیّت ماهیّت ممکن
بالذّات وجاعلیّت موجود بالفعل عاقل ذات وجاعلیّت واجب بالغیر
عاقل ذات مبدء باعتبار افضل حاشیتین که در شمار صور نشست
نوری عاقل فاضل که عقل ثانی باشد افاضه میفرماید وباعتبار حاشیه

که بمنزلهٔ مادّه است جرم فلک اقصی و باعتبار حیثیّت متوسّطه
جوهری محرّک و مدبّر که نفس مجرّدهٔ فلک الافلاکست و تکثّر حیثیّات
و اعتبارات که مصحّح تکثّرات معلولاتست در این مرتبه متزاید و
متضاعف است و علی هذا السّبیل الی آخر سلسلة الانوار العقلیّة
و هو العقل الاخیر المفیض علی ما یحویه فلک القمر و الی سافل التّقرّر و
اقصی الوجود و بعضی تثنیهٔ حیثیّت کرده اند جواز ذاتی و وجوب
بالغیر و سایر حیثیّات در این دو تضمین کرده اند این تقریر مشرب
مشّائین بود و خود سیّد سند و حکیم معتمد نیز بر این حیثیّات
و اعتبارات که تقریر شد افزوده و اعتبار دوازده حیثیّت فرموده
بعد از مذاق رواقیّه و اشراقیّه آورده که هر نور قاهر متوسّط و استضائی
و استناری از شعاع نور قاهر عالی و اشراقی و افاضت شعاعی
بر نور سافل و نیز هر سافل افتقاری ذاتی و مقهوریّتی و ذلّ عاشقیّتی
قیاس بذات عالی و هر عالی را استغنای ذاتی و قاهریّت سلطنتی
و عزّ معشوقیّتی نسبت بجوهر سافل لازم جوهر ذات و مقتضای
خصوصیّت حقیقت افتاده است و چون انوار مجرّدهٔ عالیه میانهٔ

سافلات



سافلات و نور الانوار عزّ سلطانه حاجب نمیشود چه حجب از خواص
غبار و حجر لوازم جرمانیّت و هیولانیّت است پس اوّل انوار عقلیّه را
جهات تکثّر همین از حیثیّت قبول شروق شعاع و حیثیّت مشاهدهٔ
سلطان نور الانوار و حیثیّت استفادهٔ فعلیّت تقرّر و وجود و وجوب
فعلیّت و وجود و حیثیّت فقر ذات و حیثیّت لیسیّت مع الله و هالکیّت
حین الوجود که از خواص طباع امکانست و حیثیّت ذلّ مجعولیّت
و حیثیّت مقهوریّت استعشاق نسبت بغیر قاهریّت نور حق و
علوّ کبریاء جاعل مطلق و حیثیّت استغناء عمّا سوی ذات الله سبحانه
علی الاطلاق و حیثیّت افاضهٔ فیض و رشح بر سافلات و حیثیّت اشراق
شعاع بر انوار سافله است و بحسب تکثّر این حیثیّات اعتبارات
ذات جاعل حقّ تامّ عزّ سلطانه متکثّر میشود و امّا در سایر انوار
مجرّدهٔ قدسیّه از جهت انعکاس شعاع و قاهریّت اشراق هر عالی
بر سافل و مقهوریّت اعتشاق هر سافل مر عالی را و تضاعف اشعّهٔ
منعکسه و تعانق بدایع فیوضات و اصطحاب عجایب مناسبات
افتقار و استنار و استبهاج و استعشاق و مطالعه و مشاهدهٔ

هر یك قیاس بجناب متعالی ربّ الارباب ونور مبدع المبادی
تارة بلا واسطه در عرض سلسلهٔ قاهریّت سنخ ذات ونورانیّت
جوهر هویّت وتارة بواسطهٔ متوسّطات مترتّبهٔ سلسلهٔ طولیّهٔ ابداع
وافاضهٔ جهات تحصیل کثرت اعتبارات وتصحیح اسناد متکثّرات
الی الواحد الحقّ سبحانه وتکثیر انوار عقول ونفوس مجرّدهٔ سماویّه بیرون
از دایرهٔ حصر وعقول نوریّهٔ قاهرهٔ ارباب انواع فلکیّه وعنصریّه فوق
نطاق احصا چنانچه قران حکیم میفرماید وما یعلم جنود ربّك الّا
هو متّسع السّبیل ومتّضح الدّلیل است انتهی والحقّ المختار من
کلمات الاخیار واشارات الاخبار انست که جوهری مجرّد درّاك
محیط بالاشیاء من جمیع جهاتها عارف بالشّیء قبل کونه که باشد
علّت موجودات ونهایت مطالب وبذر عالم کون وثمرهٔ طیّبهٔ
شجرهٔ وجود ممکن است ومطلقا دلیلی بر امتناع ان نیست و
کلّما قرع سمعك ولم یقم علی امتناعه برهان فذره فی بقعة الامکان
ولا محاله این امر ممکن اشرف ممکنات است وچون در ساحت فیّاض
علی الاطلاق وحضرت جواد مطلق کرد وغبار بخل وامساك نیست



پس در عنایت وحکمت واجب امد ایجاد ان جوهر مقدّس و
احداث ان نور مجرّد واز وجود چنین جوهری وثبوت چنین نوری
هیچ امری منافی ومخالف عقل وشرع لازم نمی اید واینکه علّامهٔ
مجلسی طاب ثراه فرموده که اثبات ان مستلزم انکار بسیاری از
ضروریّات دین است دعویست بلا دلیل ومقصدیست بلا سبیل
واینکه فرموده است که در لسان شرع اطلاق عقل بر سوای دو معنی
اوّل نشده وهرجا عقل فرموده اند مراد قوای عقلیّه وانوار علمیّهٔ
انسانیّه است من الغرائب بمکان زیراکه چون مسلّم امد که منبع و
معدن ومرکز ومرجع جمیع خیرات وکمالات وسعادات وشرافات
نور محمّدی وروح احمدیست وتمام فیوضات ورحمات منتشرهٔ
مبثوثه در عالم امکان ودائرهٔ کون ومکان ازان عین طهارت
وعصمت وفوّارهٔ علم وحکمت است ودر تمام مراتب ودرجات عالم
چون شطوط وانهار وجداول وسواقی جاری وساریست واین
انوار علمیّه وقوای عقلیّهٔ انسانیّه نیز از انوار منبجسه واشعّهٔ منعکسهٔ
ان سراج منیر ومصباح مضیء است واطلاق واستعمال لفظ

واسم در مبدء واصل اولی واحق واصدق است پس صدق
عقل بران ذات مقدس و روح مجرد اقرب وانسب است من غیر تجوز
ولا اشتراك النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم برگردیم بر سر مقصد و
گوئیم مراد از خلق فرمودن عقل ابداع واختراع فرمودن نوریست
جوهری مجرد مفارق از ماده ومدت ذاتا وفعلا بالاصالة و
الاستقلال فیه معنی کل شئ و هو حقیقة الحقائق وخزینة الکون
وبدء الوجود و رُوحانی بضم راء منسوب بسوی روح است و
الف ونون زائد است ومثل ان در نسبت زیاد است و یمین عرش
جانب اشرف وافضل واقوای عالم وان نشأهٔ مجردات صرفه وانوار
محضه است چنانکه یسار عرش عبارتست از جانب اضعف وادون
عالم وان عالم جسمانیات است ومراد از ادبار عقل توجه اوست و
تنزل اوست بسوی عالم وماسوی الله وگاهی میشود که تعبیر ازان
باقبال میشود ومراد اقبال وتوجه بسوی ماسوی است برای تکمیل
وافاضه وافادهٔ کمالات وخیرات وعلم وادراك وشعور ونطق
علی ما فی الوجود فی کل شئ بحسبه و قدر استعداده وقابلیته بقوة






وتوسط ملائکه کرام اربعه اسرافیل وعزرائیل وجبرائیل ومیکائیل
با جود غیر معدود بدون انکه انی از مقام ومرکز ومقر ومرتبه خود
که قرب وجوار ومقعد صدق عند ملیك مقتدر است مفارقت
ومباعدت ومهاجرت نماید ولحظهٔ از مشاهدهٔ جمال ومطالعهٔ
جلال حضرت حق سبحانه باز ماند و دور گردد بلکه ترشح میکند
بفضل وجود کامل خود وبحر فیض شامل خود بر مادون وما تحت
خود پس در هر مرتبه از مراتب نفوس وطبایع وصور ومواد رحمت
ومکرمت خود را بذل میکند و بروز میدهد و در هیچ مرتبه نقصان
وبطلان بران عارض نمیشود مثل شمس که اشراق کند عالم وانارة
کند مادون را با بودن در مقام خود فکان نوره مع کل نبی باطنا و
مع شخصه المبعوث ظاهرا نحن الاخرون السابقون یعنی الاخرون
بالخروج والظهور کالثمرة والاولون بالخلق والوجود کالبذر در
جذوات سید حکما قدس سره اورده که بالاتفاق ذرهٔ از ذرات
وجودات هیولی وصور این عالم از ذات عقل فعال که عقل قاهر
فلك کلی قمر است وفیض شعاع او خالی نیست با آنکه او در این عالم

وقائم باین عالم نیست وارتباط او را در افاضه اینعالم تشبیه کرده اند
بشخصی که خط مستقیم شعاعی در دست داشته باشد و بر سطحی بنحو
مخروط رسم کند و آن مخروط در دست او باشد و نقطه سیاله را اسما
بر سطح مرور دهد و سیلان بخشد و این نحو ارتباط جوهر ذات و
اتصال نورانیت اینست در نفس ناطقه انسانی که جوهر ذاتش و خمیره
کنه جوهر مجردش از اقلیم نور و عالم قدس است واقوی واکد باید تصور
کرد ولاسیما در مرتبه عقل مستفاد نفس انسانی منقدّس مما لرکه
غایت اختلاط با انوار عالم قدس دارد پس تصور کن تشعشع و تلألؤ
جوهر عقل اول و اول انوار عقلیه و امام مبدعات و شیخ عالم امر
و اشراق و افاضه انوار او بر تمام عالم و ماسوی و از این مقام عبارتی
بدست فکر و چنگ تخیل نمی توان انداخت و مراد از اقبال آن
بعبارتی و ادبار بعبارتی رجوع و بازگشت و توجه اوست در هر
مقام و هر مرتبه بمبدء و حضرت مبدع مخترع خود و مشغول نشدن
والتفات نفرمودن بغیر او سبحانه و آلوده نگشتن بلوازم و توابع
امکان و ننشستن غبار نقص و عیب بدامن عز و جلال آن و صاحب



وانی قدس الله روحه الصافی تبعاً لصدر الحکماء المتألهین فرموده
فمعنی اقباله اقباله الی الدنیا وهبوطه الی الارض رحمة للعالمین فنزل
الی هذا العالم فافاض النفوس الفلکیة باذن ربه ثم الطبائع ثم الصور
ثم المواد فظهر فی حقیقته کل منها و فعل فعلها فصار کثرة و اعداداً و تکثراً
اشخاصاً و افراداً ثم قال له ادبر ای ارجع الی ربک فادبر فاجاب داعی ربه
و توجه الی جنابه قدس سره بان صار جسماً مصوراً من ماءٍ عذب و
ارض طیبة ثم نبت نباتاً حسناً ثم صار حیواناً ذا عقل هیولانی ثم صار
عقلاً بالملکة ثم عقلاً مستفاداً ثم عقلاً بالفعل ثم فارق الدنیا و
لحق بالرفیع الاعلی فادباره عبارة عن رجوعه الی جناب الحق و عروجه
الی عالم القدس بالعبودیة الذاتیة شیئاً فشیئاً من ارض المادة الی
سماء العقل حتی یصل الی الله و یستقر فی مقام الامن والراحة و یبعث
الی المقام المحمود الذی یغبطه الاولون والاخرون فاقباله فی جمیع
المراتب ایجابی تکوینی لا یحتمل العصیان وامر دفعی لا یدخل تحت
الزمان ولا یتطرق الی السابق عند وجود اللاحق بطلان ولا نقصان
وادباره فی الاول والاخر تکلیفی تشریعی وکله خلقی تدریجی مقید بالزمان

يبطل السابق عند حدوث اللاحق شخصاً وجسماً لا حقيقة وروحاً
وكل مرتبة منها عين نظيرتها من الاخرى حقيقة وغيره شخصاً يعني ان
الترتيب في القوس الصعودي عكس الترتيب في القوس النزولي الا ان
كل مرتبة منها عين الاخرى مهيّة وحقيقة وغيرها شخصاً ففي القوس
الصعودي تطوّر فوق تطوّر وتكوّن فوق تكوّن وطور بعد طور و
في القوس النزولي بالعكس تكوّن قبل تكوّن وطور تحت طور مثلاً في النزولي
كان عقلاً فصار نفساً فصار عقلاً بالفعل فصار مستفاداً فصار
بالملكة فصار هيولانياً فصار جسماً فصار صورة وصار هيولا وفي
الصعود بالعكس حتى عاد الى ما بدء وبلغ المنتهى فيما كان اولاً فهو الخاتم
الفاتح بكم فتح الله وبكم يختم هذا ما عندي في شرح هذا الحديث و
انما اقتبسته من مشكوة انوار ائمتنا وافاضة اشعة اضوائهم انتهى
موضحاً مشروحاً ولقد اجاد فيما افاد وبدانكه جوهر عقل در جميع
مراتب ودرجات در غايت تنزه وكمال تقدس وسعادت وشرافت
وطهارت وعصمت وعلم وحكمت وجمال وبهاء وسناء است
وتمام كمالات وسعادات او بالفعل است ودر قوه وشدت تماميت است

وحالت



وحالت منتظره وجهت قوه واستعداد كه ملاك استكمال ومداد
تدرج در كمال وتصعد درج جمال است نداشته وازامدن در مقام
ناسوتي ونازل شدن بمنزل ارذل ملكي كه مثار شرور وغرور وفساد
وزور است غباري بدامن جلالش ننشسته ونقص وعيب وذنبي
براو طاري نشده وباد ناس وارجاس جهل وجاهليت وظلمات
امكان ودنائت وخساست وغضاضت عالم طبيعت وبطلان
مدنس واغشته والوده نگشته واز مخالطت باجهال ومصاحبت
بانسوان ومعاشرت باصبيان ومطاردت باجنود كفر وطغيان
واكل وشرب وجماع وساير ما يلزم الانسان بما هو حيوان فتوري و
قصوري در اساس وبنيان تجرد ونورانيت وتقدس وروحانيت او
راه نيافته وصدور وبروز وظهور بعض افعال واقوال ازان
انوار مقدسه وارواح مطهره كه بظاهر حال كاشف از جهل
ودين وحاكي از نقص وشين است مثل استغفار كردن ومتعرض
مهلكات شدن ودر مهاوي هلاكت افتادن در مقام خود
مؤول وموجه شده است وانشاء الله بيان حق در اين باب بوجه

احسن مقبول کرکرد وغبار توهم وتخیل نقص وشین از خاطر
ارباب عقل وزین برآید وزائل سازد خواهد شد فانتظر لذلک
**شط** واما خلق جهل بدان اولاً که مراد از این جهل نه جهل بسیط است
وان عدم علم است از کسی که شأن ان علم است چونکه عدم صرف سلب
محض باشد چه عدم ملکه مخلوق ومجعول نیست وقابل جعل نیست
ونه جهل مرکب است وان صورتیست در ذهن مخالف با واقع
بلکه چنانکه مراد از عقل در این باب علی ما سبق جوهر نورانی مجرد
عینی مخلوق از صرف رحمت ونور است ولفظ عقل کلمهٔ جامعه ایست
ومعنی ان منبع خیرات وبرکات وعذب فرات است مراد از جهل در اینجا
نیز جوهریست که ظلمانی عینی مخلوق از بحت ظلمت ومحض نقمت است
وشجرهٔ خبیثه ومعدن شرور وکلمهٔ خبیثه وشجرهٔ ملعونه واصل
سجین وحقیقت ابلیس وروح عمری وبحر اجاج است که دریای تلخ شور
ظلمت داری است وقوله ع من البحر الاجاج از قبیل خلق الانسان من عجل
او من ضعف است وچون حقیقت ان همان بحر اجاج متلاطم الامواج
وظلمات بعضها فوق بعض است پس گویا فرموده است خلق ظلمة



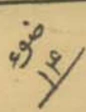


من ظلمة من باب تاکد وتشدد ظلمانیت ان چنانکه من باب تاکد وتشدد
نورانیت وروحانیت نور عقل فرموده است نور علی نور قال الباقر
علوم الاولین والاخرین ان الله قبل ان یخلق الخلق قال کن ماءً عذباً اخلق
منک جنتی واهل طاعتی وکن ملحاً اجاجاً اخلق منک ناری واهل معصیتی
وچون نسبت هر ماده بسوی صور ملبوسه ومخلوعهٔ ان نسبت بحر است
باامواج ان تعبیر از مادهٔ نور وظلمت به اب ودریای شیرین گوارا وشور
ناگوار شده است قال الله تعالی وکان عرشه علی الماء اشاره
فرموده است که قوام عالم وماسوی الله ومهیات امکانیه در قبول
صور وجود وخیر وشر وقرب وبعد از صبغهٔ چون اب است در قبول
تشکلات مختلفه بسهولت واسانی **نهر** چنانکه بحر عقل عذب
وگوارا وزلال وصاف وخوش بو وخوش طعم است وازان انهار
وجداول وسواقی منشعب ومنشق شده تا بعالم خاکی ناسوتی
ملکی امده بهم چنین بحر جهل تلخ وشور وناگوار وکدر وبدبو
بدطعم است در مشام ومذاق عقل وازان انهار وجداول وسواقی
کشیده شده تا بعالم ناسوتی ومزرعهٔ اخرت وضیعهٔ انسان بشری

کذارده مختلط وممتزج شده ومایستوی البحران هذا عذب فرات
سائغ شرابه وهذا ملح اجاج وانشاء الله بتفصیل تمام شرح مقام
میشود **ساقیه** مخفی نماناد که ایجاد وخلق جهل بروجه تطفلیت



وتبعیت عقل بوده است نه بالاصاله وبالذات وبالاستقلال مثل
عقل ودر حقیقت بیک صنع دو مصنوع وبیک ایجاد دو چیز موجود
شده است یکی بالذات وبالاصاله دیگری بالعرض وبالتبع واین مسئله
نظیر وجوب مقدمه است که ناشی میشود از ایجاب ذی المقدمه
در اصول وسبقت رحمته غضبه اشاره بهمین معنی است چونکه
عقل صورت رحمت وجهل صورت غضب است ورحمت ولطف
سبق ذاتی دارد بر غضب وقهر ودر لفظ ثم در این حدیث که دال
بر تراخی است اشعاریست بهمین تطفل وتتبع ومراد از ان تراخی است
در رتبه نه در زمان ودر بیان کیفیت این تطفل واستتباع
اختلاف است بعضی من باب تبعیت ظل مر ذی ظل دانسته اند
نظر بظاهر پارهٔ عبارات وکلمات واخبار که تعبیر از جهل بظل عقل
شده واین قول مزیف است باینکه ظل عقل از عالم نور است وظل





ضوء همان ضوء ضعیف است که منبجس از ضوء است ومحال است
که ظل عقل جهل باشد وظل نور ظلمت باشد ومراد از ظل عقل بودن
جهل صرف تابعیت وطفیلیت انست مر عقل را ووجه تعبیر بظل
برای افادهٔ صرف تابعیت است وضعف وجود ان در جنب وجود
عقل که شجرهٔ خبیثه اجتثت من فوق الارض ما لها من قرار است وبرای
تصویر عدم اعتنا والتفات بشان انست در مقام اثاره واضائه
واشراق شمس حقیقت وانشاء الله بعد از این رفع شبههٔ غلبهٔ
جهل واهل ان در بعضی مقامات بر عقل واهل ان خواهد شد
وبدان که این توجیهات وتکلفات وارد است بر کسیکه صادر اول را
یکی میداند وتعدد ان را محال میداند ومع هذا جهل را مخترع اول
میداند مثل جد امجدم رفع الله مقامه واما انکه تعدد در صادر اول
تجویز میکند با انکه جهل را مخترع اول نمیداند پس از این تکلفات و
توجیهات مستریح ومستغنی است وتابعیت جهل مر عقل را در وجود
بنحو تابعیت غیر انست در وجود مر عقل ودر مشرب ان کس که با جهل
ناشی وصادر ومجعول است از جهت امکانیه عقل وبعضی از احکام را

اعتقادانست که جهل منوجد ومتجوهر است از بحر امکان ومهیّت یا
از هیولای عالم اجسام وتحقیق کلام در مقام اینست که چون داعی
وغرض در ایجاد عالم وما سوی الله معروف شدن وتجلّی فرمودن
حضرت حق سبحانه وبروز وظهور صفات جمال وجلال او بوده است
فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لکی اعرف فرموده است ونیز
مسلّم امده که بنای عالم وقوام عالم بر ترتّب اسباب وعلل وشرائط
وروابط است در سلسلهٔ موجودات چنانکه مشاهد است
در عالم حس وشهاده که انموزج عالم غیب وملکوت است ومما
ههنا یعلم ما هنالك ومعرفت تامّهٔ حق سبحانه ومعروفیّت او جلّ
شأنه حظ وبهره وحق عقل اوّل وروح محمّدی است که مصبوغ
بصبغة الله ومتخلّق باخلاق الله ومتّصف است بصفات الله و
فانی است فی الله بنحو فناء ائینه در صورت منطبعه اذا رام عاشقها
نظرة ولم یستطعها من لطفها اعارته طرفا راها به فکان البصیر
بها طرفها وما دون وما سوای ان نور مقدّس را از ان جمال مطلق
بهره ونصیبی نیست وراه بسرادق جلال ندارند مگر مطالعهٔ





حسن وکمال ومشاهدهٔ لطف وجمال ان ائینه نمایندهٔ جمال الله
الابهی وان زجاجهٔ مصبوغه بصبغة الله که من رانی فقد رای
الحقّ فرموده ومعرفتی بالنورانیّة معرفة الله فرموده ومن عرفکم
فقد عرف الله ومن جهلکم فقد جهل الله وارد شده است الا ان
حصحص الحقّ وان معرفة ذلك النّور المطلق والرّوح الاسبق محبوب
ومطلوب ومقصود حضرت حق سبحانه است که راجع میشود بمعرفت
خودش جلّ شأنه وعزّ سلطانه وچون معرفت تامّه ومعروفیّت
کاملهٔ هر چیز بمعرفت وشناسائی ضدّ ان چیز منوط ومربوط است
وقضیّهٔ تعرف الاشیاء باضدادها مسلّم ومعروفست وفرموده است
وخلقنا من کلّ شئ زوجین لعلکم تذکّرون ونکتهٔ اینکه فرموده
زوجین ونفرموده اثنین بعد از این خواهد امد وبیان میشود
که انتفاع این دو امر متباین از یکدیگر باجتماع وازدواج ایشانست
بنحو تجامع وتعانق متزاوجین وشرح این مقام اینست که معروف
شدن وشناختن هر چیز عبارتست از دانستن وفهمیدن
وادراك نمودن اثار وصفات وحالات وخواص ان چیز است

ومحسوس شدن وفهمیدن آثار وخواص در محسوسات بدیدن
یا شنیدن یا چشیدن یا بوئیدن یا مالیدن از چیز است و بعد
ذلك باز حقائق ان محسوسات مختفی و کما ینبغی و یلیق بکنه آثار و
خواص ان نرسیده مگر وقتی که ضدّ انها را بدانند واحساس کنند مثلاً
چون کسی خواهد حقیقت شیرینی را بفهمد و بداند نهایت ظهور
و بروز ان بگذاردن شکر و قند است در دهان و چشیدن و ذوق
کردن ان و در این وقت اعصاب مفروشه بر جرم لسان و جسم زبان
منبسط و متنشّط میگردد و ملائمت و گوارائی احساس میکند و
حق حقیقت ان انبساط و کنه ان گوارائی معلوم و مفهوم نمیشود
مگر وقتی که ترشی و سرکه که ضدّ ان است در دهان گذارده بچشد
و کیفیّت انقباض و تنفّر و ناملائمت در عروق و اعصاب مفروشهٔ
مذکوره بظهور رسد و بروز کند در اینوقت حقیقت شیرینی
و ترشی را فهمیده و ادراك کرده باشد علی هذا در عنایت شامله و
حکمت کامله لازم شد که برای حق معروفیّت ان نور اقدم احمدی
و عقل اکرم اوّلی که در حقیقت معروفیّت خود حضرت سبحانی است

ظلمت



ظلمت جهل جوهری که ضدّ انست ایجاد کند و خلق فرماید و بهمین
دقیقه میان حقائق موجودات و اعیان مخلوقات سراسر مضادّه
انداخته و جعلنا من کلّ شیء زوجین فرموده تا حقائق اشیاء علی ما
هی علیها که مظاهر و مجالی صفات و اسماء حسنی هستند بروز و
ظهور کند و معلوم و هویدا گردد و از بروز و ظهور انها صفات
و اسماء الهیّه متجلّیه و ظاهر و هویدا گردد و معروفیّت حضرت
حق جلّ شأنه بحدّ کمال علی حدّ الامکان میسّر شود و از این بتحقیق
سرّ اتّصاف حضرت اقدس بصفات متضادّه مثل لطف و قهر
و رضا و سخط و اوّلیّت و آخریّت و ظاهریّت و باطنیّت معلوم
و منکشف میشود حضرت مبیّن الحقائق در نهج البلاغه میفرماید
بمضادّته بین الاشیاء عرف ان لا ضدّ له و شاید لطف معانی ان
این باشد که چون معروفیّت حضرت اقدس باری جلّ شأنه مطلوب
و محبوب بوده و حقّ معرفت منوط بضدّ معروف است و دیدیم
که مضادّه میان اشیاء و ماسوی انداخته و اعیان موجودات را
متضادّه خلق فرموده و ما از این تضادّ اشیاء دانستیم که حضرت

خالق را ضد نیست ولو کان له ضدّ ممکن لما ضادّ بین الاشیاء بل
جعل لنفسه ضدّا یعرف به و یحصل مطلوبه فبمضادّته بین الاشیاء
عرف ان لا ضدّ له و از این تحقیق بر آمد و ظاهر شد حکمت و خاصیت
خلق جهل ظلمت بعد از نور عقل و ایجاد فرمودن بحر اجاج به تبعیت بحر عذب
فرات و انشاء الله بعد از این محقّق و مبین میگردد فواید و خواص
دیگر در خلق و ایجاد آن و من جملة تلک الفوائد و المصالح انصلاح
عمارت این عالم و انتظام عیش بنی آدم است چنانکه محسوس و مشاهد است
که قوام و نظام این عالم منوط و مربوطست بمواد جنیّه جهلیّه و جهله
و سفله و نفوس شریره و قلوب قسیّه و شیاطین انس الّذین ضلّ
سعیهم فی الحیوة الدّنیا و یحسبون انّهم یحسنون صنعا و هم عن
الاخرة لغافلون و انشاء الله واضح میشود که استکمال نفوس مهتدین
و استحصال سعادت مؤمنین متمشّی نمیشود مگر بوجود اشقیاء
مردودین مطرودین و ابتلاءات و امتحانات الهیّه میسّر نمیگردد مگر
بتوسّط فسّاق و فجّار ملعونین بلکه انتفاع سعداء در سعادات و
ترقّیات و تکمّلات از شرارت اشرار و صدمات فجّار و لطمات کفّار

که مظاهر



که مظاهر و مجالی جهل هستند کمتر از انتفاعشان و استکمال نفوسشان
از وجود مبارک انبیا و اولیا که انوار منبجسه از نور عقل هستند نخواهد
بود و معنی آیه شریفه هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح اجاج و من
کلّ تأکلون لحما طریّا و تستخرجون حلیة تلبسونها واضح و روشن میشود



انشاء الله شطّ و امّا ادبار جهل و خطاب ادبر بآن پس آن امر
تکوینی بود که سوای طاعت و بجز انقیاد چاره نداشت و تأبّی و تعصّی
آن را ممکن نبود یعنی هابط و نازل و دور و محروم باش از جوار و قرب
و رحمت و کرامت حضرت ربّ الارباب و ظاهر و متجلّی باش در مظاهر
متفننّه و مجالی متشتّته پس هبوط و نزول نمود در طبقه شیاطین
و مرده از جن و طبایع و صور عالم اجسام تا گردید حیوانی صاحب
جهل هیولانی پس جهل مکتسب بالملکه پس جهل مستفاد پس جهل
بالفعل لیمیز الله الخبیث من الطّیّب و یجعل الخبیث بعضه علی بعض
فیرکمه جمیعا فیجعله فی جهنّم ثمّ قال له اقبل فلم یقبل این امر تشریعی
تکلیفی است که قابل تأبّی و تعصّی است و عدم اقبال آن بواسطه
تأکّد ظلمت و تقرّر بعد از رحمت است و احتجاب بغواشی انانیّت

وتعصّب وابا وامتناع از قبول وعظ ونصیحت وارشاد ودلالات
زیرا که مخفی نیست که اقبال الی الله موقوف است بقبول دلالات و
هدایات ومواعظ ونصائح نبوات وولایات الهیّه وان موقوفست
بر انکسار وخضوع وخشوع ومذلّت وتمکین وتسلیم در اوامر
ونواهی حضرت حق سبحانه تا متبدّل ومتحوّل شود از کونی بکونی
واز نشأه بنشأه واز عالمی بعالمی حتّی یبلغ فی التّنوّر الغایة ویعرج فی
التّقرّب الی النّهایة واین در مقام قوس صعود وتصعّد وترقّی
ورجوع الی الله است که مقام رحمت رحیمیّهٔ الهیّه ومحلّ بعث
رسل وانزال کتب سماویّه است ودر مقام رحمت رحمانیّهٔ واسعه
ودر قوس نزول جمیع ما فی الوجود قبول آن رحمت را کرده واز آن
منبع جود فیض کون وهستی یافته وبالجمله در مقام تکوین وایجاد
تمام ما فی الکون مطیع ومنقاد است ودر مقام تشریع وتدوین
پارهٔ بشقاوت وخباثت مخذول واز رحمت خدا بی بهره ومحروم
وپارهٔ بسعادت وکرامت مقرون وبجوار وقرب حضرت حق
سبحانه فائز ورستکار ولا محاله جهل واهل آن در جمیع مراتب





ومنازل منازع ومعارض ومباغض ومناقض عقل واهل آن
خواهد بود وبدا بیننا وبینکم العداوة والبغضاء الی یوم القیمة و
لکلّ نبیّ عدوّ ولکلّ فرعون موسی امّا در بدایت واصل تکوین پس
بسبب تضادّ وتباین اصل جوهر وذات واما در نزول درجات
واختلاطات واصطحابات با انوار عقل وعقلا پس لما ظهر له من
فضائل العقل ومحاسنه وما اکرمه الله به من العلوم والکمالات
ممّا هو مسلوب عنه ولا یمکنه تحصیلها لنفسه لاعراضه عن الحقّ
ولا یقدر علی جحودها وانکارها لغایة ظهورها وظهور آثارها فغلبه
الحسد والبغضاء فجعل تارة یکتسب لنفسه صفات مشوّهة وعلوما
مموّهة واقوالا مزخرفة یرائی للجهّال انّها کمالات واخری یعارض
العقلاء ویقاوم الحکماء بصفات تضادّ صفاتهم وغالبا این عداوة
وبغض مضمر ودر باطن وپنهان میدارد مگر آنکه جوش زند وفوران
کند واستطال علی السّکر وکلّما کان الکمال لانوار العقل اوفر واظهر
کان العداوة والبغضاء لاهل الجهل اکثر واضمر الحاصل در مقام
تصعّد وترقّی الی المبدء بحکم کلّ شیء یرجع الی اصله انوار علوم کلّیّه

ومعارف حقه وعقائد یقینیه وملکات حسنات وخیرات واعمال
صالحات مترادف ومتراکم میشود تا عقل ونور صرف متجوهر میگردد
وباعلی علیین بازگشت میکند ودر مقعد صدق عند ملیک
مقتدر مستقر میشود وظلمات شرور وجهالات وادراکات کاذبه
وتخیلات فاسده واعتقادات باطله ومموهات ومغالطات و
ملکات سیئات وقبائح متراکم ومتفاقم میشود تا جهل صرف وظلمت
بحت شده باسفل السافلین سجین نازل ومتحیز میگردد اولئك هم
الخاسرون قال امیر المؤمنین ع ان الایمان لیبدو لمعة بیضا فاذا عمل
العبد الصالحات نما وزاد حتی یبیض القلب کله وان النفاق لیبدو
نکتة سوداء فاذا انتهك المحرمات زادت حتی یسود القلب کله فیطبع
علی قلبه فذلك الختم شط تما یصدقه الذوق السلیم ویحققه
الفهم القویم انکه نفوس وتقرر عالم از اولی واخری ودنیا وعقبی باین
دو دریای متلاطم الامواج است ونظام وانتظام معاش ومعاد
خلق تماما باین دو سلطان متطارد الافواج است وظهور وبروز
جمال وجلال حضرت باری جل شأنه وتبرج وتجلی صفات واسماء حضرت







حق عز سلطانه به جعل وخلق نور وظلمت وعقل وجهل است
واین خلق سراسر با اغصان وافنان واسعاف والیاف واوراق وازهار
شجره طیبه طوبای عقل وان شجره طوبی اصلها فی دار علی ابن ابیطالب
هستند یا شاخها وساقها وبرگها وگلهای شجره خبیثه زقوم فی
اصل الجحیم طلعها کأنه رؤس الشیاطین اصل وبیخ ان درخت اشقی
الاشقیاء وشکوفه ان سران شقاوت وسرداران ضلالت میباشند
وهریك از دو جوهر ودو سلطان حقیقتی است واحده ذات
مراتب کثیره ودرجات وفیره وبرای هریك مظاهر ومجالی ومجاری
ومساربیست متباینه الاشخاص والافراد متوافقه المعانی والحقائق
وقوت وشدت بروز وظهور وسلطنت وبهور هریك بحسب
تهیؤ واستعداد وقابلیت مظهر ومجری ومجلای انست وافراد
متکثره ان واحاد متعدده با تخالف وتباین صوری در تحت صنف
ونوع واحد هستند وصدق نوع بر افراد بملاحظه معنی کلی نوعی
که مناط احکام الهی است حقیقت است نه مجاز ونوع مقوم ماتحت
خود از افراد است ونظر صاحب نظر الشه از غواشی وعوارض مشخصه

بمخصّص متعالی و متشامخ است و التفات و توجّه او بکلّیات و معقّ نسبتها
و در ترتیب احکام بر موضوعات و توصیف موصوفات باوصاف
نظر بجزئیّات تعلیلیّه یا اطلاقیّه است چنانکه حکما و عرفاء ارجمند فرموده اند
که انّ احکام الله سبحانه یجری علی الحقائق الکلّیّة والمقامات النّوعیّة
دون خصائص الافراد والاحاد و باین تحقیق تصحیح تاویلات و اشارات
و رفع اختلافات عبارات و حلّ مشکلات فرموده اند پس صحیح و جایز است
که نسبت داده شود بهر فردی و هر شخصی و هر قومی انچه منسوب
شده و صادر گشته باشد از دیگری که باشد از ان سنخ و از ان نوع
و از ان حقیقت و از ان طبیعت مثلا چون مکرمتی و فضیلتی و کمالی
برای نبی یا وصی و ولیّ کاملی ثابت باشد داخل خواهد شد در ان مکرمت
و فضیلت جمیع انبیا و اولیاء کمّل که از سلسلهٔ و طبقهٔ نورانیّه عقلیّه
باشد و شامل میشود و صادق می اید فضیلت هر یک در دیگری
و در بارهٔ دیگری خصوصا در حقّ الاکمل فالاکمل والامثل فالامثل که
بالبداهه هر اکملی و اتمّی دارای فضیلت کامل و ناقص است مگر انچه
خاصّه و مخصوصهٔ شخصی خاص بما هو شخص باشد و چون رذیله

و ذمیمه



و ذمیمه برای یکی از رؤسای کفر و ضلالت محقّق باشد مشمول ان
خواهد بود جمیع سلسلهٔ جهل و طبقهٔ سجّینیّهٔ ظلمانیّه خصوصا
الارذل فالارذل والاجهل فالاجهل فهو هو بوجه و غیره بوجه
و از این تحقیق سرّ صدق فرمودهٔ علیّ عالی اعلی که انا ادم انا نوح انا
موسی انا عیسی انا محمّد و بخوان واضح میشود و از نبیّ اعظم مرویست
که من اراد ان ینظر الی ادم و شیث فلینظر الی علیّ بن ابیطالب و میرسد
مارا که در حقّ رئیس ضلالت و کفر بگوئیم اینست ابلیس اینست عوج
یا جهانبان یا نمرود یا فرعون یا قارون یا هامان و در حقّ
مرؤسین ضلالت بگوئیم اینست فلان اینست فلان اینست
فلان چنانکه در بارهٔ دریا گفته شود که اینست خلیج اینست شط
اینست نهر اینست جدول اینست ینبوع این است چاه اینست
غدیر اینست نزّ و ثمد یا بالعکس شاخ گل هر جا که میروید گلست
دیدهٔ خواهم که باشد شه شناس تا شناسد شاه را در هر لباس
گر بدیدی حسن حیوان شاه را پس بدیدی گاو و خر الله را و انکه
مثل علیّ عالی فرموده انا فلان و انا فلان و رئیس کفر نگفته انا فلان

وفلان وعنكو بند من باب عدم شعور وعدم ادراك وجهل بحقيقت
خود و ذاتيت خودشان است وبجهت وفور غرور وخود بيني
وخود نمائي وخود پسندي وگفتن نحن اولياء الله من دون
الناس است بالجملة الكفر ملة واحدة والايمان نور فارد والمؤمنون
يد واحدة وباين سبب نسبت داده خدا جل شأنه به بني اسرائيل موجودين
در زمان خاتم النبيين افعال واقوال الصادرة از اسلاف واباء ايشان
كه در زمان سلف بودند مثل قتل نبيين بغير حق ونجات از غرق در نيل
وسقي از حجر موسى ع وقد مضى الخبر عن الباقر ع لو ان الاية اذا نزلت في
قوم ثم مات اولئك القوم ماتت الاية لما بقي من القران شئ ولكن
القران يجري اوله على اخره مادامت السموات والارض ولكل قوم اية
يتلونها هم منها من خير او شر ونيز در خبر است كه حضرت بقية الله ناموس
دهر صاحب عصر عجل الله فرجه بعد از ظهور ميكشد از اهل ارض
ماشاء الله بطلب خون جد بزرگوارش سيد الشهداء ارواح العالمين
فداه باانكه عالم بما فيها بهاي بند نعل ان بزرگوار نميشود ونيز در
خبر است من رضي بفعل قوم فهو منهم ونيز فرموده اند الراد على

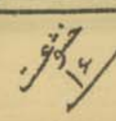
العلماء



العلماء الناظرين في حلالنا وحرامنا العارفين باحكامنا كالراد علينا
والراد علينا كالراد على الله وواضح تر از اين بعد از اين بيان ميشود انشاء
الله الحاصل شخص خبير بصير چون بنظر دقيق نظر كند عالم را انسان
واحد وشخص فارد خواهد ديد و روح اعظم وعقل اول را
روح ونفس ان بدن ميداند واجزاء عالم را مشاعر والات وقوى
وادوات واعضا وجوارح ان مي پندارد وتمام را مظاهر ومجالي ان
روح تصور ميكند چنانكه روح انسان در مشاعر والات بدنيه جلوه
وبروز وظهور كرده است في كل بحسبه ولياقته واستعداده و
قابليته وباين سبب چون بر مشعري وقوه والتي وعضوي صدمه
ولطمه وارد ايد روح بجزع وفزع مي ايد فرياد واعيني واسمعي وايدي
وارجلي وارأسي و واصدره ميزند وان روح متالم ومتاذي ميشود
بتالم وتاذي ان عضو ودر صدد اصلاح وعلاج ان صدمه و
ازار است واما عضو مصدوم چون احاطه ندارد وبسواي خود
راه ندارد ونهايت حال ان اينست كه وانفسي گويد واينست
8
سر اينكه در قيمت واحاطه اهوال ان محشورين سيد عالم و دو

اعظم اقدم و امتی گویان و شفاعت و عفو و مغفرت خواهان نشسته
و تمام خلق حتی الانبیاء و المرسلین وانفسی زنان هستند و در عالم
حس ظاهری ملاحظه فرما چون صورت واحده در مرائی متعدده
متحاذیه منطبع شود هر آئینه بقدر صفا و صقالت و مجال و وسعت
و قابلیت خود حکایت آن صورت را نماید و چون شخص نظر بصور منطبعه
اندازد متعدد و متکثر و مختلف الکم و الهیئه بیند و چون نظر
بعاکس و ذی الصوره انداخت و ملتفت و متوجه بمبدء و اصل
شد وحدت بیند و کثرات ملغی شود و بداند که   با همه عکس چو شد و
نقش مخالف که در اوست   یک فروغ رخ ساقی است که در جام
افتاد شعر چون سخن باینجا رسید و زمام کلام از دست
افتاد خوب است قدری از اسرار بگشاید و پرده از روی کار بردارد
که خواجه حافظ گفته   ما که دادیم دل و دیده بطوفان بلا   گو بیا
سیل غم و خانه ز بنیاد ببر   اصل تحقق حقیقت واحده و تصور و
تطور امر واحد بصور و اطوار و رقائق مختلفه متکثره مستبعد
و مستنکر نیست نه عبادت که عبارت از خضوع است و حقیقت آن







خشوع است و انقیاد و طوع و تسلیم و طوق بندگی بگردن انداختن است
و این معنی است واحد و برای آن قوالب و صور و مظاهر متعدده است
گاهی بصورت صلوة گاهی بصورت زکوة گاهی بطور حج گاهی بطور جهاد
گاهی بگشتن گاهی بدادن و بگرفتن و خندیدن و گریستن الی غیر ذلک
از وجوه و شقوق و صروف متفننه متشتته برحسب خلاف ازمان
و ادوار و اشخاص و احوال متصور و متطور و متحقق میشود و اکتساب
و تکسب و طلب معاش بحقائق متخالفه بروز میکند و ظهور مینماید
از اقسام زراعات و انحاء تجارات و انواع صناعات و در عالم تلفظ
و تکلم ملاحظه کن تمام کلمات و عبارات و اقاویل سلف و خلف باختلاف
لغات و السنه و اصطلاحات من زمن آدم الی یوم القیمة تماماً ناشی
و حاصل میشود از حروف تهجی که متشأن و متکون است از نفس انسانی
که با کمال بساطت چون بمقاطع و مخارج حروف بگذرد و با وضاع
متخالفه از حلق خارج شود از آن حروف متکون شود و از حروف کلمات
و از کلمات کلامات و از کلامات منشورات متحقق میشود و بر آنها
آثار و احکام غیر متناهیه مترتب میگردد و منشأ کل یک نفس بسیط است

ولطیف‌تر از این ملاحظه فرما ببین چگونه از نقطهٔ واحده بسیطه
حروف مقطعات و مرکبات که مداد جمیع کتب سماویه و اثار غیر
متناهیه است ناشی و صادر میشود و این حروف منقسم است نزد
ارباب طلسمات و جفریات و اعداد بمنقوطه که انها را ناطق گویند
و غیر منقوطه که انها را صامته گویند و بمفرده و مثانی و مثالث
باعتبار شریک داشتن و نداشتن و شریک متعدد بودن و نبودن
مثل دال و ذال و راء و زاء و عین و غین و سین و شین و مثل با و
تا و ثا و جیم و حاء و خاء و مثل الف و نون و لام و میم و کاف و نحو ان
مما لا اشتباه لها بغیره فی الصورة و میشود که مفرده را محکم و غیر مفرده را
متشابه گویند و گاه باشد که صاحب نقطهٔ واحده را مفرده و
دو نقطه را مثانی و سه نقطه را مثالث نامند و بملفوظی و ان
حرفی است که تلفظ باسم ان بسه حرف میشود و اول ان غیر اخر ان است
مثل الف و جیم و انچه اول و اخر ان یکی است ان را مسروری خوانند
مثل میم و نون و واو و مرکب از سه حرف نمواست و این نوع از حرف
مستدیر نیز گویند و بملبوبی و ان حرفیست که تلفظ در اسم ان





بدو حرف میشود مثل با و تا و این از حروف علیه نیز گویند و پارهٔ را
مفاصله نامند و ان حروفیست که با ما بعد خود متصل نمیشود مثل
الف و دال و ذال و مواصله بر خلاف اینست و قسمی را مدغمه گویند
و ان انست که حرف تعریف در ان مدغم میشود و مقابل این مظهره است
و هر یک چهارده حرفند و بعضی را کامل و ان انست که زبر و بینهٔ
ان متساوی باشند و ان سین است که حرف انسان کامل گویند
و گفته شده سین انسان چونکه چیزی از میان اول و اخر نماند غیر
ان و صنفی را نورانی نامند و ان فواتح سور معینهٔ قرانیه است
بحذف مکررات و مرکب انها صراط علی حق نمسکه است و مقابل
ان حروف ظلمانی است و این مجموع بیست و هشت حرفست بعدد
منازل قمر در منطقة البروج و بچهار ترکیب مشهوری مرکب میشود
ابجدی و ابتثی و اهطمی و ایقغی و اول نازل بر ادم و ادریس و نوح
و موسی و عیسی شده و برای ان معانی و خواص و اسرار غریبه ذکر
شده است و دوم مناط لغت عرب و عربی است و سیم مجعول از
حکمای فرس و فارسی است و هر یک کلمه را از هفت حرف مرکب ساخته اند

بچهار جمله بترتیب عناصر اربعه و حروف هر کلمه را منسوب بعنصری
دانسته اند پس حروف ناریه بترکیب اهطمفشذ و هوائیه بونصتض
و مائیه جزکس قثظ و ارضیه دح لع رخ غ منسوب دانند حسب
قرائت حرف اول را بفتح و ثانی را بضم و ثالث بکسر و رابع را بجزم خوانند
و ترکیب چهارم از مواضعات اهل یونانست و بهر کلمه جمع کرده اند مراتب
اعداد را از آحاد و عشرات و مئات و الوف مثلاً ایقغ کنایه از واحد
و عشره و مائه و الف است و رقم هر چهار یکی است هکذا ۱ و بکر
دو و بیست و دویست است و رقم آنها هکذا ۲ و جلش سه و سی
و سیصد است هکذا ۳ الی آخره ساقیه الف در تمام حروف
تهجی در کار است و مقوم هر حرفست و بمنزله مادهٔ آن حرفست یا
بی واسطه مثل با تا دال یا بواسطه مثل جیم و سین چون قوام آنها
بر یاء است و قوام یا با الف است و باین سبب از اقطب حروف شمرند
و آن حرف شریف را حرف ذات اقدس دانند و بینهٔ آن که مظهر اسمیت
است مطابق اسم مبارک علی است بلکه زبر آن که همزهٔ ملفوظه است
نیز مطابق اسم مبارکست و همزهٔ ملفوظه همان الف است دیده نمیشود

که





که مسمی هر حرفی عین آن در اول اسم آن حرف واقع میشود و الف
مصدر همزه است پس همزه الف است و عدد آن نیز صد و ده است
ها شش میم نود زا هشت و ها شش مجموع صد و ده و لهذا قیل
از بینهٔ الف علی ابیطالب و از هی و دو لام جو محمد را نام و مرامش
کلمهٔ مبارکهٔ الله است و هی اسم فارسی هاء و عدد آن پانزده است
پس ظاهر الف علی باطن الف علی و الف مقوم حروف و حروف
مقوم کلمات و کلمات مقوم آیات و آیات مقوم سور و سور مقوم
کتاب تدوینی و هکذا الامر فی الکتاب التکوینی بالحدس الصائب
و النظر الثاقب و باین نکته اسم مبارک معانق عدد لا اله الا هو است
و مطابق یا کافی است و موافق یا وافی است شط اینکه الف را
حرف ذات دانسته اند بجهت اینکه الف کشش و انبساط نقطهٔ
بسیطه است و نقطهٔ ملکوت و غیب الف است و الف مظهر
وحدت صرفهٔ ساریه در جمیع اعداد غیر متناهیه است و باین معنی
در صحیفهٔ مکرمهٔ سجادیه وارد است لک یا الهی وحدانیة العدد و
برای فقرهٔ شریفه معانی دیگر آورده اند منها ان لک من جنس العدد



صفة الوحدة وهو كونك لا شريك لك ومنها اذا عددت الموجودات
كنت انت المفرد بالوحدانية من بينها ومنها ان لك وحدانية العدد
بالخلق والايجاد لها فان الوحدة العددية من صنعه وفيض جوده و
منها ان المراد نفي التعدد والتكثر والاختلاف عن الذات والصفات
على الاطلاق فلا منافاة بين هذه الفقرة الشريفة وقول امير المؤمنين
في خطبة الواحد بلا تأويل عدد و واحد لا بعدد وقوله في جواب اعرابي
قام اليه يوم الجمل فقال يا امير المؤمنين اتقول ان الله واحد ان الواحد
على اربعة اقسام وجهان لا يجوزان على الله عز وجل و وجهان
ثابتان اما اللذان لا يجوزان فقول القائل هو واحد يقصد به باب الاعداد
او يريد به فرد من الناس واما اللذان يثبتان فقول هو واحد ليس له
من الاشياء شبيه او هو واحدي المعنى لا ينقسم في وجود ولا عقل ولا
وهم وقد نقل عن فيثاغورس الحكيم الذي كان في زمن سليمان النبي
وكان يأخذ العلم من معدن الحكمة ومهبط الوحي ان الباري تعالى
واحد لا كالآحاد ولا يدخل في العدد ولا يدرك من جهة العقل ولا
من جهة النفس فلا الفكر العقلي يدركه ولا المنطق النفسي يصفه فهو

فوق



فوق الصفات الروحانية غير مدرك من نحو ذاته وانما يدرك بآثاره
وصنائعه وافعاله وكل عالم من العوالم يدركه بقدر الآثار التي تظهر
فيه صفته ويصفه بذلك القدر الذي تخصص من صنعه و گفته اند
که نون نقطهٔ بسیطه کنایه از نور است و قاف ن قدرت و طه
اسم محمد است چون طا اشاره بطاهر است و ها اشاره بهادی
و طه بعدد چهارده است بعدد سادات خلق و تمام نور واحدند
و بعبارت دیگر طا آدم است چون نه در جمع طبیعی که از یك تا آن
جمع شود چهل و پنج میشود و ها حوا است چون در رقم مفصل
پنج و یك را این چنین ٥١ نویسند و در این صورت پانزده است عدد
حوا و باین جهت است که در مثلث آدم هر ضلعی پانزده است و حوا
خلق من ضلع آدم و آدم و حوا و من تولد منهما رقائق محمدیه هستند
و باین معنی وارد است آنچه مروی است از حضرت سر الله الاعظم
که فرمودند العلم نقطة کثرها الجاهلون یعنی ان العلم نور القدرة
المحمدیة الساری فی الکل و کل شیء احصیناه فی امام مبین نهر
باء در احرف عقل اول دانند بمناسبت آنکه باء اول ما یلی الالف است

کهحرف ذاتست واوّل حروف ملفوظه درعالم ظهور قرانیست
وعدد ان که روح انست دُواست ودرعقل دوجهت است و
اوّل ما نشأ من الواحد است واوّل عدد است نزد بعضی که واحد را
عدد نمیدانند وتمیز وظهور با ان نقطه است وکلمهٔ معروفه از حضرت
ولیّ الله علیه صلوات الله که فرموده ظهرت الموجودات عن باء
بسم الله وانا النّقطة الّتی تحت الباء ودر روایت دیگر جمیع ما فی
القرآن فی باء بسم الله وانا النّقطة تحت الباء را اشاره باین معنی دانسته اند
وبهمین معنی عرفا گفته اند بالباء ظهر الوجود وبالنّقطة تمیّز العابد
من المعبود وگویا شاعر عارف یزدی همین را اراده کرده وگفته است
ای امیر عرب ای کاینهٔ غیب نمائی بر سر افسر سلطان ازل ظلّ
همائی در پس پرده نهان بودی وقومی بضلالت حرمت ذات
تو نشناخته گفتند خدائی پس چگویند ندانم که از ان طلعت زیبا
پرده برداری وانگونه که هستی بنمائی چه مراد از سلطان ازل
حقیقت محمّدیّه است که مظهر ومجلای اتمّ حضرت مالک الملک
والملکوت است وسلطنت وازلیّت او بالاضافة والاعتبار است





وچون بروز وظهور ان سلطنت محمّدیّه در جمیع ممالک محروسه
وعوالم کلّیهٔ محسوسه وغیر محسوسه بقوّت ولایت ولویّه وهیمنت
علویّه منوط ومربوط شده تشبیه کرده است بظلّ همای که منشأ
ظهور سلطنت سلاطینست وهمای مرغیست بیمنت وبرکت معروف
وچون سایه بر سر کسی اندازد علامت سلطنت انکس است واندار
بسلطنت دارد وروزگار خوراک انرا مکس وریگ بیابان قرار داده
وبمکس شکر وعسل خورانیده ومضمون شعر اخر ماخوذ از قول
ابن ابی الحدید است که گفته است تقبّلت افعال الرّبوبیّة الّتی
عذرت بها من شكّ انّك مربوب نعم تجلّى له ربّه فاشرق وطالعه
فلألأ والقى فی هویّته مثاله فاظهر عنه افعاله روغنی کوشد فدای
کل بر کل خواه روغن بوی کن خواهی توکل واز اینجا فرمود بعمّار یاسر
که باسمی تکوّنت الکائنات وباسمی دعی سایر الانبیاء وصادر میشد
از ان نور الهی مثل ما روی انّه مرّ فی طریق فسایره خیبری ثمّ
بواد قد سال فرکب الخیبری مرطه وعبر علی الماء ثمّ نادی الیه یا
هذا لو عرفت ما عرفت لجزت کما جزت فقال له مکانك ثمّ اومی

بیده الی الماء فجمد وعبر الیه فاکب الجبری علی قدمیه وقال له یا فتی
ما قلت حتی حولت الماء حجرا فقال ما قلت انت حتی عبرت علی الماء فقال
انا دعوت الله بالاسم الاعظم فقال وما هو قال سئلته باسم وصی
محمد فقال انا وصی محمد فقال الجبری انه الحق ثم اسلم وعن عمار انه
قال اتیت مولای یوما فرای فی وجهی کآبة فقال ما بک فقلت دین
انا مطالب به فاشار الی حجر ملقی وقال خذ هذا فاقض منه دینک فقلت
انه لحجر فقال ادعو الله لی یحوله لک ذهبا فدعوت فصار الحجر ذهبا
فقال خذ منه حاجتک فقلت فکیف لی یلین فقال لی یا ضعیف
الیقین ادع الله لی حتی یلین فان باسمی الان الله الحدید لداود
فدعوت باسمه فلان فاخذت منه حاجتی ثم قال ادع الله باسمی
حتی یصیر باقیه حجرا کما کان وروی فی المجلی عن المقداد بن اسود
ان علیا کان یوم الاحزاب واقفا علی شفیر الخندق وقد قتل عمروا و
تقطعت الاحزاب وافترقوا سبعة عشر فرقة وانی لاری کل فرقة فی
عقبها علیا یحصدهم وهو فی موضعه لم یتبع احدا منهم وقد کان
من کریم اخلاقه انه لا یتبع منهزما وعن جابر قال شهدت البصرة مع

امیر



امیر المؤمنین والقوم قد جمعوا مع المرئة سبعین الفا فما رایت منهم ما
الا وهو یقول هزمنی علی ولا مجروحا الا وهو یقول جرحنی علی ولا من
یجود بنفسه الا وهو یقول قتلنی علی ولا کنت فی المیمنة الا وسمعت
صوت علی ولا فی المیسرة الا وسمعت صوت علی ولقد مررت بطلحة
وهو یجود بنفسه وفی صدره نبلة فقلت له من رماک بهذه النبلة
فقال علی بن ابیطالب فقلت یا حزب بلقیس ویا جند ابلیس ان
علیا لم یرم بالنبل وما بیده الا السیف فقال یا جابر اما تنظر کیف
یصعد فی الهواء تارة وینزل فی الارض اخری ویاتی من قبل المشرق
مرة ومن قبل المغرب اخری وجعل المشارق والمغارب بین یدیه
شیئا واحدا فلا یمر بفارس الا طعنه ولا یلقی احدا الا قتله او ضربه
او اکبه علی وجهه او قال مت یا عدو الله فیموت وکتب علماء معقول
ومنقول از اسرار وعجائب آثار آل محمد ص مشحونست وذکر اینقدر
در این محل برای انموذج ونمونه کافی است والعجب کل العجب از کسانیکه
تصدیق دارند که ملائکه خدام آل محمد هستند وچون بشنوند
صد و ده مثل این افعال از ملائکه تصدیق مینمایند وچون بشنوند

بروزمثل اینرا ازان اخیار ابرار انکار وتکذیب مینمایند ولهو بهم
میکویند وکویا نمیدانند که اجساد بشریهٔ ناسوتیهٔ ملکیهٔ ایشان
بسبب شدّت وقوّت روحانیّت ونورانیّت ایشان مانع از صدور
وحاجب از ظهور افعال ربوبیّت واثار الوهیّت نمیشود وچنانکه
احاطهٔ علم ایشان بما کان ومایکون مسلّم میدارند بایستی احاطهٔ
قدرت ایشانرا در انواع تصرّفات نیز مسلّم بدارند وانشاء الله بعد
ازاین بیانی اوفی وابسط دراین باب شاید بشود وبتصدیق نزدیک
کردد ساقیه مادام که انسان در چاه طبیعت محبوس وباید بدان
عالم محسوس مألوف ومأنوس است وازعالم نور ونشأهٔ عقل محروم ومحجوب
از معرفت الهیّه که مندرج است در معرفت محمّدیّه بحقیقت نورانیّت
که معرفتی بالنّورانیّه معرفة الله فرموده است بی بهره وبی نصیب است
وچشم بصیرت از مشاهدهٔ ملکوت وحقائق اشیاء بسته است واو
نمی بیند مکر قوالب محسوسه وهیاکل ظاهره چون ندارد مکر باصرهٔ
جلیّه لله درّ صدر الحکماء فی قوله فی القرآن المجید نحن وامثالنا لا
نشاهد من القرآن الّا سواد الحروف لکوننا فی عالم الظّلمة والسّواد فانّ

[illegible]

المدرك



المدرك والمدرك دائما من جنس فالبصر لا یدرك الّا الالوان والحسّ لا
ینال الّا المحسوس والخیال لا یتصوّر الّا المتخیّلات والعقل لا یعرف الّا
المعقولات وکذلك النّور لا یدرکه لاحد الّا بالنّور ومن لم یجعل الله
له نورًا فما له من نور فنحن بسواد هذا العین لا نشاهد الّا سواد القرآن
فاذا خرجنا من هذا السّواد والوجود المجازی والقریة الظّالم اهلها
مهاجرًا الی الله ورسوله وادرکنا الموت عن هذه النّشأة الصّوریّة
الحسّیّة والخیالیّة والوهمیّة ما رأینا بعد ذلك من القرآن سواد اصلًا
الّا البیاض الصّرف والنّور المحض وهذا القرآن انزل من الرّحمن الی الخلق
بالالف حجاب وتکسی بکسوة الالفاظ ولغات الانسان لاجل تفهیم
ضعفاء العقول خفافیش الابصار وتأنیسهم به کما تکسی نور الشّمس
بکسوة الظّلمة لانتفاع الخفّاش وتلبس بلباس البهیمة لانتفاع الارمد
ولو جعلناه ملکا لجعلناه رجلًا وهذا غایة الرّحمة من الله وشفقته
علی خلقه والّا فما للتّراب ورب الارباب ولو نزل هذا القرآن علی ما کان
من العظمة والشّان الی العرش لذاب العرش واضمحلّ ولو انزلنا هذا
القرآن علی جبل لرأیته خاشعًا متصدّعًا من خشیة الله وتلك الامثال

نضربها للناس لعلهم يتفكرون ثم لا يخفى على ذى الحجى ان تولى ابى لهب
وابى جهل عن فهم القرآن وكونهم عن السمع لمعزولين مع عربيتهم
وقرابتهم الجسمانية ليس لانصرافهم عن الصرف والنحو والفصاحة ولا
لانحرافهم عن اسلوب البلاغة وعدولهم عن قوانين العبارة ولا
لاجل الصمم فى اذانهم والعمى فى عيونهم وفقد القلب عن صدورهم
ولكن العناية ما سبقت لهم بالحسنى والله ان ابصار الجاحدين لانوار
الحق فى عيونهم وان اسماعهم فى اذانهم وان قلوبهم فى صدورهم
ثم والله انهم صم بكم عمى فهم لا يعقلون فانها لا تعمى الابصار ولكن
تعمى القلوب التى فى الصدور فلاهل القرآن خاصة اعين يبصرون
بها ولهم اذان يسمعون بها ولهم قلوب يعقلون بها وما يذكر
الا اولوا الالباب دون غيرهم من اهل الدنيا هم عمى القلوب عن
مشاهدة الانوار صم العقول عن استماع ذكر الله فما لهؤلاء القوم
لا يكادون يفقهون حديثا انتهى ملفقا ملخصا اى مهياى فيوض
الهيه باشراق انوار قدسيه بانصاف حكم كن هرگاه مثل صدر الحكماء كه
از قوة معرفت بصيص له العرفا، درباره قرآن مجيد كه كلام صامت حضرت





رب مجيد است اين حكم كند ساير خلق درباره ولى الله الفائق كلام الله
الناطق ولسان الله الصادق المعبر عن الحقائق چه بايد بگويند با
اينكه قرآن بلغت قوم و سنخ كلام عرب است وان بزرگوار محققا هيچ مناسبت
ومشابهت با نوع انسان وطبقه بشر ندارد مگر در شكل وصورت
وهيئت وتفاوت درجه او با درجه انسان تفاوت حيوان بهيم است
با انسان ناطق واز سيصد و شصت هزار عالم تنزل كرده تا باين
لباس ملبس و باين كسوه مكتسى شده است رحمة للعالمين ليلامسهم
ويلامسوه ويباشرهم ويباشروه ويؤانسهم ويؤانسوه چنانكه اثر
محسوس را بهفتاد آب خاموش ساختند واز هفتاد درجه نازلش



كردند تا باينجا رسيد براى انتفاع خلق **شطح** اعلم شرح الله صدرك
بنور العرفان اينكه براى عقل اول اعظم وجوهر مقدس اقدم دو
جهت و دو رو ست يك جهت ويكرو مواجه حق است و مشاهد
جمال مبدع ومنشى خود است وبان جهت استفاضه فيوضات غير
متناهيه از مبدء فيض وحضرت فياض على الاطلاق ميكند ويك
جهت ويكرو مواجه خلق است وبان جهت افاضه فيوضات كثيره

میکند بر مادون و ما تحت خود علی کل ما یلیق به و یستعدله من عالم
الارواح والاشباح وعالم المجردات والمادیات وهر فرد از افراد عالم و
ماسوی الله بر حسب قوه واستعداد خود ازان نور مشرق وضوء
منیر مستفیض ومستفید میشود کما یقبل هواء البیت الی زوایاه
نور السراج علی قدر استعداده وقدر قربه وبعده من ذلک النور
یستمد ضوئه وقبوله وان جهت باطنیه تقبلیه استفاضیه را
ولایت مطلقه گویند وان جهت ظاهریه تقبلیه افاضیه را نبوت
مطلقه خوانند واقرب موجودات بسوی ان نور مجرد واحق موجودات
واسبق مجعولات در قبول نور وضوء فوائد وکمالات ومنافع فائضه را
ازان نور مقدس روح ونور حضرت ولی الله علی ابن ابیطالبست
ودر مقام اول که مقام جمع ملکوت وسر غیب وحجاب اعظم است
ودران مقام لانبی ولا ولی ودران مقام فرموده انا وعلی نور واحد
وخلق الله روحی وروح علی بن ابیطالب قبل ان یخلق الخلق بالفی
عام ودر مقام ثانی که مقام فرق وشهود است فرموده انا مدینة العلم
وعلی بابها واول ما خلق الله نوری ثم فتق منه نور علی فلم نزل نتردد



فی النور حتی وصلنا الی حجاب العظمة فی ثمانین الف سنة ثم خلق
الخلائق من نورنا وحضرت حق اول اجل شانه بلطف عمیم خود باین روح
اعظم عطا فرموده ولایت ونبوت ورسالت را پس هر ولایت و
ریاست ونبوت ورسالت که در عالم تصور شود اصل ان ومرجع
ان ومأخذ ان روح اعظم است ودراین مقام فرموده ادم ومن دونه
تحت لوائی وکنت نبیا وادم بین الماء والطین وانا اول الانبیاء خلقا
واخرهم بعثا ونحن السابقون الاخرون وان روح اعظم بذر وجوداست
در بدایت وثمره وجود است در نهایت ونبوت ورسالت وولایت
سایر انبیا واولیا مقید ومحدود است پس چون نبوت وولایت و
خلافت وامامت را بر وجه اطلاق وسعه دائره واحاطه تامه گرفته
شود وملاحظه شود حقیقتی است واحده والفاظ مذکوره مترادفه
بر معنی واحد وچون این معانی بر وجه تقید وخصوصیت شخصیه
منظور شود ومأخوذ گردد بنحوی که ملاحظه در کمال وسلطنت شخصی
حصول ان کمال وان سلطنت بواسطه قرب از مبدء ومشکوة نبوت
واخذ کمالات نفسانیه وعلوم حقیقیه از نبوت ورسالت عامه پس

میشود ولایت ونبوت خاصه مقیده ونسبت بینهما عموم وخصوص
مطلق میشود لصدق کل نبی ولی ولا عکس فان مرتبة النبوة اقوی من
مرتبة الولایة الخاصة لان هذه الولایة الخاصة مبدئها النبوة فان
بلوغ الولی الخاص مرتبة الولایة انما هو بسبب الفیض علیه من ولایة
النبوة الخاصة بکمال متابعته له وقوة سلوکه مسلکه ووطیه موطئه
حتی صار متکملا بکمالاته فیقوم مقامه فی الولایة والخلافة فهو مقتبس
من مشکوة النبوة مستفیض للکمال الاعلی والنور الاسنی بسبب مقابلة
نفسه لنفسه وشدة اتصالها بها وحسن صقالتها فینطبع فیها جمیع صورها
المتنقشة المنتقشة فیها من عالم الغیب وباین تحقیق محقق شد که نسبت
ولی به نبی نسبت قمر است بشمس چنانکه فرموده والشمس وضحیها والقمر اذا
تلیها وان نسبت نفس است بعقل ودراین مقام حضرت ولی الله الاعظم انا
عبد من عبید محمد فرموده است ومعلوم شد که ولایت مطلقه که مقام
جمع وسر غیبست از نبوت مطلقه جلیل تر وبالاتر وشریف تر است
لان الولایة مبدء النبوة والنبی لا یکون نبیا حتی یکون ولیا وبوجهی
دیگر مقام ولایت مطلقه مقام وحدت والتفات تام بمبدء است وانمقام

لا یسعنی



لا یسعنی فیه ملک مقرب است وبوجهی دیگر ولایت مطلقه اکمل حیطة
واوسع مجالا وابسط حقیقة است لکونها کالجنس الداخل تحتها سایر
الولایات الجامعة لاصناف الکمالات لدخول النبوة تحتها من حیث انها
ولایة خاصة مقیدة بکونها ولایة النبوة وچون ولایت خاصه با اینکه
تابع نبوت است وشخص ولی در جمیع مقامات وکمالات ودرجات مستفیض
ومستفید از نبی است متصل است بولایت مطلقه ودر مقام جمعیت
وجملیت وبساطت با نبوت متحد است وافتراق در عالم تفصیل وهیئة
انبساطیه است فرموده انه نحن ورسول الله سواء الا فی النبوة واولنا
محمد واوسطنا محمد واخرنا محمد وکلنا محمد وفرموده انا وعلی نور واحد
ووارد است لا فرق بینهم وبین خالقهم الا ان رتقهم وفتقهم بید
خالقهم وبهم فتح الله وبهم یختم الی غیر ذلک مما یدل صریحا وتلویحا
علی ان محمدا وعلیا متحدان فی الباطن والحقیقة والنشأة النورانیة
والروحانیة قال فی الکلمات المکنونة النبوة المطلقة هو النبوة الحقیقیة
الحاصلة فی الازل الباقیة الی الابد وهو اطلاع النبی المخصوص بها علی
استعداد جمیع الموجودات بحسب ذواتها وماهیاتها واعطاء کل ذی

حوّ حقه الذی یطلبه بلسان استعداده من حیث انه الانبآء الذاتی و
التّعلیم الحقیقی المسمّی بالرّبوبیّة العظمی و السّلطنة الکبری و صاحب هذا
المقام هو الخلیفة الاعظم و قطب الاقطاب و باطن هذه النّبوّة هی
الولایة المطلقة و هی عبارة عن حصول مجموع هذه الکمالات بحسب
الباطن فی الازل و بقائها الی الابد و یرجع الی فنآء العبد فی الحقّ
و بقآئه به و النّبوّة المقیّدة هی الاخبار عن الحقآئق الالهیّة ای معرفة
ذات الحقّ و اسمآئه و صفاته و احکامه فان ضمّ معه تبلیغ الاحکام و
التّأدیب بالاخلاق و القیام بالسّیاسة فهی النّبوّة التّشریعیّة و
یختصّ بالرّسالة و قس علیها الولایة المقیّدة فکلّ منهما من حیث هی
صفة الهیّة مطلقة و من حیث استنادها الی الانبیآء و الاولیآء
مقیّدة و المقیّد متقوّم بالمطلق و المطلق ظاهر فی المقیّد فنبوّة الانبیآء
کلّهم جزئیّات النّبوّة المطلقة و کذلک ولایة الاولیآء جزئیّات الولایة
المطلقة و النّبوّة المقیّدة تمهّد اصلها بادم و لم تزل تنمو و تکمل حتّی بلغ
کمالها الی نبیّنا و کذلک الولایة المقیّدة انّما تدرّجت الی الکمال حتّی بلغت
غایتها الی المهدیّ الموعود ظهوره الّذی هو صاحب هذا الامر فی هذا

العصر



العصر ثمّ انّه قد یقال النّبوّة وضع الاداب النّاموسیّة الالهیّة و الولایة
کشف الحقآئق الالهیّة و کانّه صلوات الله علیه حین سئل عن الحقیقة
اشار الی هذا المعنی بقوله مالی و الحقیقة و لمّا سئل کمیل بن زیاد صاحب
سرّ حضرة سرّ الله عنه عن الحقیقة قال ما لک و الحقیقة و قد شرحنا الخبر
بوجه وجیه علی حدة و قد یقال ایضا النّبوّة وضع الحجاب و الولایة رفع الحجاب
و بالجملة الفقهآء العظام ثقّل الله الارض بوجودهم کانّهما یعلمهم مظاهر
علم النّبیّ بما هو نبیّ و الاولیآء و العرفآء زادهم الله معرفة مظاهره بما هو
ولیّ و العلمآء ورثة الانبیآء و اذا تکلّم النّبیّ بکلام خارج عن التّشریع فمن
حیث هو ولیّ لا من حیث هو نبیّ و انشاء الله بعد از این در تحقیق
معاملهٔ نبی با خلق کیفیّت شریعت و طریقت و حقیقت را مشروحا
بیان کنیم الحال مناسب است که حدیث شریف مشهور از علیّ عالی اعلی
که نحو مکالمهٔ خود را با اصل جوهر ملکوتی خود فرموده ذکر کنیم تیمّنا و
تبرّکا و در بیان و شرح ان اقتصاد کنیم و الحدیث هو هذا سئل
هل رایت فی الدّنیا رجلا فقال رایت رجلا و انا الی الآن اسئل عنه
فقلت له من انت فقال انت ابو تراب فقلت انا انت فقال حاشاک حاشاک

فقال انا الطین فقلت من این فقال من الطین فقلت الی این فقال الی الطین فقلت من انا

هذا من الذين فى الذين انا انا وانا انا انا ذات للذوات والذات فى
الذوات للذات فقال عرفت فقلت نعم فقال فامسك وفى نسخة
انا انى وانى انا بكلمة الاستفهام يعنى من اين اشار صلوات الله عليه
بقوله الى الان اسئل عنه الى استمداد عالم الملكى من حضرة جبروتيه و
حضرت جبروت وجوهر عقل را طين فرموده من باب قبول ان صور كائنات
وبودن ان مادهٔ موجودات واصل طين وطينت جبلت وخلقت
وفطرت را كونيد يعنى منم جبلت وخلقت اصليهٔ اوليه بدون واسطه
ومجبول ومجعول اول اولى واحق است باطلاق مجعوليت ومجبوليت وطينت و
وقابل فيوض الهيه بودن ومن الطين اشاره باينست كه باختراع محض وبدون
ماده مجعول است والى الطين اشاره باينست كه مستدير على نفسه است
واز مرتبهٔ خود متخلى نشده است واين طين غير خاكست وطينت عليين
ونور ائمه است ودر كافيست از على بن الحسين ع ان الله خلق النبيين
من طينة عليين قلوبهم وابدانهم وبراى افادهٔ مغايرة ودفع توهم اتحاد
ومساواة در جواب من انا فرمود ابو تراب يعنى ملازم وملابس معنى
خاك وحاشاك حاشاك تاكيد وتنصيص بر مغائرة ومباينت وعدم مبا





عالم ملك وشهاده وناسوت با عالم ملكوت وغيب وجبروت زيرا
كه غايت ارتباط واختلاط ملك با ملكوت بر وجه صورت ومثالست
ودقيقهٔ هر چيز عين حقيقت آن چيز است بوجهى وغير آنست بوجهى
چنانكه عكس عين عاكس است بوجهى وغير آنست بوجهى وموجود
ذهنى وخيالى عين موجود خارجى است من وجه وغيره من وجه ووجود
كتبى ووجود لفظى هر يك مطابق او است با وجود عينى من وجه وبجهت
ارتباط واشتباك وجودات وظهورات هر چيز است كه سرايت ميكند
احكام موجود عينى در مراتب ديكر ونشأات ديكر آن موجود خارجى
وباين نكته واجبست احترام اسماء الله واسماء رسول الله لفظاً و
كتباً وبالضرورة آثار وخواص شئ وقوت وسلطنت وشدت
شئ برحسب مراتب وجود وظهور وبروز آن شئ مختلف است ودر
هر مرتبه ودرجه ونشأه بقدر ما يليق بتلك النشأ بروز وظهور
وجلوه ميكند وهذا من الذين فى الذين يعنى من الوضع الالهى و
تقديره فى امر السياسة وترتيب العالم وقوله انا انا بحمل مواطاة
وهو هويته بابر وايته انا انى يعنى من كجا وكجا من وتو يعنى من مشابه

ومماثل نیستم باچیزی پس موصوف شوم بچیزی وغایت تعریف من
بانانیت است واثبات مباینت وبینونت باعالم ملکی ناسوتی و
قوله انا ذات الذوات یعنی منم حقیقت کل حقایق وکائنات والذات
فی الذوات للذات یعنی منم مرکز موجودات وذات من در ذوات
تصرف دارد بافاضه وافاده ومجعول شده ام للذات الاقدس الرب
الاعلی چنانکه فرموده یا بن ادم خلقت الاشیاء لاجلك وخلقتك
لاجلی وقال جدی الامجد الاسعد رفع الله قدره معنی انا الطین انا العجز
والفقر والامکان الذی اوجدنی الله وخلقنی وجعلنی ام الکتاب و مفتاح
الغیب ومنتهی الرحمة من کتاب الکائنات ومعاقد العز من عرش المخلوقات
واصلا لکل شئ ومعنی من الطین خلقنی الله بالابداع لا عن سابقة ولا
مثال وما سبقنی شئ انا اول المخلوقات خلقنی الله بنفسی لا عن شئ
ومعنی الی الطین مع انی کل المعانی وجمیع الذوات وکل الجمال والکمال
انانی الوحدة والبساطة بحیث ان کل کمالی وجمالی بالفعل وانا عار عن
المواد عار عن القوة والاستعداد لیس شئ من کمالی وجمالی بالقوة فاتحرک
واخرج عن نفسی واميل الی جهة التکمل والعقلیة فانا رجوعی الی نفسی



ومستقری فی عینی فانا وجه الله لا اتغیر ولا افنی کل شئ هالك الا
وجهه له الحکم والیه ترجعون خلیج خلیلی الجلیل حبیبی النبیل در سبق
اشاره شد که عالم وما سوی الله از عالی وسافل از غیب وشهاده مشکوة
واحده ومجمره فارده است ودران یك چراغ روشن شده ویك سراج
افروخته گشته وتمام موجودات اشعه واظله ان چراغند والحال باجمال
واختصار بیان احوال موجودات از بسائط ومرکبات ومادیات و
مجردات وارتباط واختلاط انها بایکدیگر میشود بدان وفقك الله
تعالی اینکه تمام عالم با کثرت اجناس وانواع واصناف واختلافاتها
برحسب لطافت وکثافت یك کره واحده است که مرکب ومنضد
شده از کرات وطبقات عدیده بنحوی که محیط است بعضی بر بعضی
وبعضی فوق بعضی الاعلی بالادنی والالطف علی الاکثف ومبدء
میشود از محیط کل که عقل اول ونور صرف است وازان اکمل واجمل واشرف
وافضل وابهی واسنی متصور نیست وممکن نیست ومنتهی میشود
بعالم ارض وکره خاك که مرکز ونقطه وسطیه عالم واکثف واغلظ
واکدر واضعف موجودات است وبینهما متوسطات علی التناسب

فکلما کان اقرب من الاول المحیط کان الطف واصفی واقوی وکلما کان
اقرب من المرکز المحاط کان اکدر واکثف واضعف پس محیط شده است
بکرهٔ خاک اب که الطف است ازان ومحیط شده است باب هوا که
الطف است ازان ومحیط شده است بهوا نار که الطف است ازان و
این چهار جوهر را عناصر گویند نظر بانکه اصول مرکبات هستند و
اسطقسات گویند چون عود مرکبات بانهاست واصول و امهات
وارکان نامند چون منشأ مرکبات واجزاء انها هستند ومتأثر و قابل
تأثیرات از اباء علویهٔ سماویه که انها را اجرام اثیریه خوانند میباشند
ودلیلی که موجب اطمینان باشد برای انحصار عناصر در اربعهٔ مذکوره
بدست نیست مگر وجوه استحسانیهٔ اعتباریه وقوم کرهٔ هوا را بچهار
طبقه قسمت کرده اند واعتقاد این بیمقدار اینست که سه طبقه است
یکی طبقهٔ بخار که مجاور ارض وماء است ومحل انعکاس اشعهٔ کواکب است
ومهب نسیم ورياح است که از تموجات هوا بتخلخل وتکاثف ان بواسطهٔ
برودت وحرارت عارضه ناشی میشود یا بحرکات اجسام ثقیله دران
ونحوان از اسباب تحرک وتموج ومحل حدوث لیل و نهار بقبول ضوء

منعکس



منعکس از سطح اب وخاک عند کون الشمس فوق الارض وعدمه عند
کونها تحت الارض است دیگری طبقهٔ زمهریریهٔ بارده که اول ان
بمسافت هفده فرسخست از زمین ومحل تکون سحاب وتراکم ان وامطار
وثلوج وبرود است دیگری طبقهٔ دخانیه که مجاور کرهٔ نار است ودران
حادث میشود صواعق ونیازک وشهب واعمده ونحوان وچون نحو
ترکیبی وامتزاجی ضعیف در اجزاء عناصر بهم رسد کائنات جویه ومرکبات
ناقصه وکائنات متلاشیهٔ متسارعة الفساد پیدا وحادث میشود مثل
سحاب وامطار وثلوج واطلال واصقاع که از بخارات متصاعدهٔ از
ارض وماء ناشی میشود وان اجزائی است لطیفه رشیهٔ مائیه که بقوت
حرارت اشعهٔ کواکب از کرهٔ اب متصاعد میشود وبا اجزاء لطیفهٔ هوائیه
مخلوط میشود ومرکب میشود وبقوت برودت هوا منعقد میگردد
ومثل صاعقه وحریق وشهب ونیازک واعمده وذو ذوائب وذوذنب
ونحوان که از مواد دخانیه وان اجزاء لطیفهٔ ارضیه است که مخلوط
وممتزج میشود با اجزاء هوائیه ودهنیه ومائیه ومتصعد میشود
بقوهٔ حرارت مکتسبه از اشعهٔ منعکسه تا میرسد بکرهٔ دخانیه که مجاور

کرهٔ نار است که از کرهٔ اثیر نامند پس محترق و مشتعل میشود و منطفی میکردد
سریعًا او بطیئًا بر حسب اختلاف استعداد مادهٔ ان و برق و رعد شبی نا
میشود از دخانیهٔ قویهٔ محتبسهٔ در سحب متراکمه که بقوّت حرارت میل
بصعود میکند یا بضعف حرارت میل بنزول میکند پس خرق و مزق
میکند سحاب را و مشتعل میشود بحاکه و تحریق و تمزیق و روشنی ان
فورًا مشاهده میشود و صدا او و از ان باندك زمانی محسوس میشود
چونکه صوت منوط بتموّج هوا و قرع عنیف کردن صماخ است
که پردهٔ کشیده شدهٔ بر سوراخ کوش باشد و ان لا محاله زمانی لازم
دارد تا تموّجات متلاطم شود و بالاخره بصماخ برسد و این حدیث
جمالی است و تفصیل ان بعهدهٔ کتب طبیعی است و در انجا بیان میشود
طبیعت عناصر و کیفیّات انها و وجه اختصاص هر یك بحیّزی مخصوص و ما
در شرح تشریح الافلاك متعرّض برخی از ان مطالب شده ایم قیاسًا



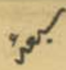
این مذکورات در کائنات جوّیه من باب مماشاة با قوم است و شاید
مراد شان این باشد که موادّ قریبهٔ این کائنات بر تسبیب مسبّب
الاسباب و جاعل لکلّ شئ سببًا ابخره و ادخنهٔ متصاعدهٔ از ارض و بخارات





پس منافاة با انچه از اخبار ال محمّد علیهم السلام بما رسیده است که تمام این اثار جوّیه
بقوّهٔ ملائکهٔ مدبّره است در عناصر باز الزم صورت خاصّه و افاضهٔ
صورتی دیکر بلکه با هر قطرهٔ از باران ملکی موکّل است که انرا بمقرّ خود
برساند و فی السجّادیّة بعد ذکر حملة العرش و ملائکة الحجب و سکّان
بطون السّموات و اهل الرّسالات در حال سفلیّین میفرماید والّذین
هم علی ارجائها اذا نزل الامر بتمام وعدك و خزّان المطر و زواجر السّحاب
والّذی بصوت زجره یسمع زجل الرّعود و اذا سبحت به خفیفة السّحاب
التمعت صواعق البروق و در خبری است که ملکی بمقدار زنبوری
موکّل است بر ابر که انرا میراند و سوق میکند بهر جا که مامور است و
بتازیانه انرا زجر میکند تا ببارد باران را و رعد او از تازیانهٔ الست و
برق اتشی است که از حرکت ان تازیانه ناشی میشود و قال صدر الحکماء
طاب ثراه ما ملخّصه انّ بعض الطّبیعیّین ذکروا انّ الشّمس تؤثّر فی الارض
فیخرج منها ابخرة متصاعدة فاذا وصلت الی الجوّ بردت و تکاثفت
اجزائها فثقلت فرجعت الی الارض و هذا و ان کان له وجه الّا انّه
لا مانع من ان ینشأ السّحاب و یکون المطر من عالم السّماء بامر الله

وحکمة بواسطة الملائکة العلویة والسفلیة من المدبرات والسابقات
والزاجرات التی لا یعلم تفاصیلها الا الله والراسخون فی العلم شط
فوق عالم عناصر ومحیط بر انها فلک قمر است وفوق ان افلاک ستة
سیارهٔ معروفهٔ دیکر تا منتهی شود بفلک البروج که مقر ومرکز ثوابت
غیر متناهیه است وهر محیطی الطف است از محاط واشرف واقوی و
اکمل است وفوق ان فلک الافلاک است که انرا فلک اطلس و فلک
اعظم کویند وبلسان شرع عرشش نامند وحرکت یومیه وطلوع وغروب
کواکب بان مربوط است وسرعت حرکت ان از عظم ووسعت ان
باندازه ایست که چون سید عالم از روح الامین سؤال فرمود که
هل زالت الشمس فقال لا نعم فقال ص کیف تقول لا نعم فقال من حیث
قلت لا الی ان قلت نعم سارت الشمس مسیرة خمسمائة عام ودر فن هیئة
اورده شده که بان قدر که شخص تلفظ بلفظ واحد بکند یک هزار و
هفتصد وسی فرسخ قطع میکند از سطح مقعر و بشر را باسلحت استعداد
حرکت سطح محدب ان راه نیست وفلک ثامن را کرسی کویند واین
افلاک تسعه افلاک کلیه هستند ودر ثخن وغلظ هر یک از افلاک





سبعهٔ سیاره افلاک جزئیهٔ دیکر است که بمنزلهٔ اعضاء نسبت ببدن
انسان است ودر فلک قمر بیست وپنج فلک تصور کرده اند و
برهان بر کمیت وعدد انها وکیفیت انها از استداره وتسطح ووضع
انها از فوقیت وتحتیت هر یک بدست نیست وبعضی برای هر یک
کوکبی از ثوابت نیز فلکی فرض کرده اند واکثر احوال واوضاع فلکیات
من باب حدس واخذ بالیق واولی واستحسان ومشاهده بالآلات است
وعمده درباب ضبط حرکات کثیرهٔ مختلفة الجهات متفاوتة المقدار
بهر نحو میسر شود خوب است وباین نحو که علماء هیئت بیان کرده اند
خوب مضبوط شده است وتفصیل این مقام موکول بعلم هیئت است
وشرح ما در تشریح الافلاک بدون تصلف متضمن خلاصهٔ اراء و
اقوال وادلهٔ انست ومراجعه بان کافی وشافی است وچون مقتبسین
از مشکوة نبوت ومنجسین از انوار حکمت تصدیق ما هو المقرر فی
علم الهیئة فرموده اند ما نیز بهمان وجه اعتماد کرده ایم وفرنکیان را در
اوضاع کواکب وکمیات وکیفیات انها اعتقادی دیکر است
شط بزرکی وعظمت وشرافت ولطافت وقوت وشدت

فلك الافلاك از ادراك عقل خارج واز طوق بشر دور است ونطاق
بيان از احاطهٔ بآن قاصر است ودر ابعاد واجرام از علم هيئت مبيّن
شده است كه جرم شمس سيصد وبيست وشش مقابل جرم زمين است
وفلكى كه اين جرم در آن مركوز است مثل انگشترى است كه ادامه كارزدانهٔ الماس در سطح ارض
ازيد وبرج مريخ كه مركوز است در فلكش مثل انگشتر شمس در فلك خود
كوچكتر است وجرم مريخ سه مقابل جرم زمين است ومقدار مشترى
يكصد وهشتاد مقابل زمين است وزحل هشتاد ودو مقابل است
واعظم ثوابت مرصوده دويست وبيست ودو مقابل زمين است واصغر
آنها بيست وسه مقابلست وفلك ثوابت با آن عظمت وبزرگى
كه عقلرا مبهوت ساخته در جنب عرش مثل حلقه ايست در بيابان
وسيعى افتاده فاسجد لعظمة ربّك وقل سبحان ربّى العظيم وبحمده

**ساقيه** حكيم سبزوارى قدّس سرّه فرموده حركة الفلك اتمّ الحركات
وافضلها وادومها امّا انّها اتمّ فلانّها لا تقبل السّرعة والبطؤ والزّيادة
والنّقصان وامّا انّها اقدم فلانّها راسمة للزّمان الّذى لا يتقدّم عليه
شئ تقدّما زمانيّا والسّابق عليه هو البارى واسمائه وامّا انّها ادوم

در مجمع البحرين از حضرت امير روايت شده ...


فلانّها

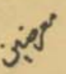


فلانّها رابطة الحوادث بالقديم فلا تنقطع الّا اذا انقطع الفيض وفيض
الله لا ينقطع وسيبه لا ينبت ونوره لا يأفل وقدرته لا تملّ ولا تكلّ اقول
واصل حركت فلك برزخ است ميانهٔ دائم ومتجدّد ومناسبات است
با ثابت ومتغيّر زيراكه من حيث هى هى امريست دائم وثابت وباقى ومن
حيث نسبتها الى حدود المسافة متغيّر ومتجدّد است پس از جهتى مربوط
ومنوط بمجرّدات ثابتات است واز جهتى مربوط بمتغيّرات ومادّيات است
پس اين رابطه وواسطهٔ بين الامرين است ومفيد ومنتج خيرات وبركات
در سفليّات است بتوسّط اختلاف ليل ونهار وفصول اربعه وقرب
وبعد كواكب از ارض چنانكه عنقريب بيان شود انشاء الله ثمّ قال ايضا ووضع
الفلك اجدى الاشياء نفعا واكثرها اثرا فانّ الله سبحانه جعل الامور
الارضيّة منوطة بالاوضاع السّماويّة واوضاع ثوابته كلّ مع الآخر
ادوم الاوضاع واثبتها وشكله افضل الاشكال لانّ الشّكل الكروىّ
افضل الاشكال واصون عن الفساد وجعلنا السّماء سقفا محفوظا
وبنينا فوقكم سبعا شدادا وابنه اعلى الابنية وكمّ المتّصل اصحّ الكميّات
اذ لا يصحّ عليه النّموّ والذّبول والتّخلخل والتّكاثف وكمّ المنفصل اعظم

الکمّیات واشلها فانّ عدد الافلاک تسعة والتّسعة اصول العدد و
لهذا کان الارقام تسعة لاغیرها والتّسعة عدد ارقام ادم هکذا ۱۴۱۴ و
جمع الاعداد من الواحد الی التّسعة خمسة واربعون عدد ادم وادم هو
النّوع الاخیر الّذی هو کمال الانواع فالکامل للکامل انتهی ملخّصاً الحاصل
در جلالت ونبالت ونباهت شان سموات ومافیها کمّاً وکیفاً وقوّتاً
وقدرتاً برای اهل نظر شک وشبهه نیست وچنانکه ارض با علیها در
جنب اسمان ومافیها مثل حلقه ایست در صحرا یا قطره ایست در دریا
برحسب شان وشرافت وجلالت قدر نیز بهمین نسبت فرض کن وباین
جهت است که اوائل از حکما جرم فاسد واسطقسات را در حساب عالم
نمی اورده اند وما فی جوف فلک القمر را جزو عالم نشمرده اند وانرا بمنزلهٔ
ریگ مثانه وسنگ ریزهٔ متکوّنه در التبول از بدن انسان میگرفته اند
که چون ذکر بدن انسان شود مطلقا التفات بان سنگ ریزه نیست

**ساقیهٔ** در تفخیم وتعظیم شأن سموات وامر نجوم کافی است انکه خدای
عزیز عزّ سلطانه در مواضع کثیره وایات عدیده از قران مجید ذکر انها را
فرموده ومدح متفکّرین در خلق انها فرموده وقسم بانها خورده وذمّ







معرضین از تدبّر وتامّل در صنع انها کرده وناهیک فی هذا الباب قوله
تعالی انّ فی خلق السّموات والارض واختلاف اللّیل والنّهار الی قوله
لایات لقوم یعقلون وقوله وسخّر لکم اللّیل والنّهار والشّمس والقمر
والنّجوم مسخّرات بامره انّ فی ذلک لایات لقوم یعقلون وقوله اولم
یتفکّروا فی خلق السّموات والارض الی قوله سبحانک ربّنا ما خلقت
هذا باطلاً **شطّ** تفکّر وتدبّر ونظر در سموات وارض ومافیها و
ما بینهما بر دو وجه است یکی متعلّق بمعرفت اجرام واختلاف صور و
اشکال ومقادیر واوضاع وتفاوت مشارق ومغارب وتباین منازل
ومواضع واجتماع واتّصال وافتراق وانفصال وطلوع وغروب و
کسوف وخسوف وانتظام حرکات واتّساق دورات وحسن وضع
وترتیب وترصیع وتنضّد وحصول منافع جلیله ومصالح نبیلهٔ
غیر متناهیه از برکات حرکات ورشحات فیوضات علویّات در سفلیات
وارضیّات واین وجه حظّ وبهرهٔ اهل هیئت وریاضیین است
ووجه دیگر منوط است بالتفات ونظر بملکوت سموات وارض ونفوس
محرّکات وعقول مدبّرات وملائکه موکّلات وصنوف فرشتگان



ساکنات مؤثّرات درانها و مفیض خیرات و مفید برکات برانها چنانکه
فرمود رسول خدا صلعم اطّت السّماء وحقّ لها ان تأط ما من موضع قدم الّا
وفیها ملك راکع او ساجد وقال سیّد السّاجدین زین العابدین ع فی
دعائه لاهل السّموات وصلّ علی الملئکة الّذینهم سکّان سمواتك واهل
الامانة علی رسالاتك والّذین لا تدخلهم سامة من دؤب ولا اعیاء من
لغوب ولا فتور ولا تشغلهم عن تسبیحك الشّهوات ولا یقطعهم عن تعظیمك
سهو الغفلات الخشّع الابصار فلا یرومون النّظر الیك النّواکس الاذقان
الّذین قد طالت رغبتهم فیما لدیك المستهترون بذکر آلائك والمتواضعون
دون عظمتك وجلالك و این وجه شأن عالم راسخ و عارف شامخست
که میفهمد اینکه برای هر فلکی و هر کوکبی صنوف و صفوف از ملائکه موکّلند
و باذن الله مدبّرات در امر انها و محرّکات انها هستند و اهل حکمت تعبیر از
انها بنفوس فلکیه و قوای سماویّه میکنند و این در مراتب و طبقات
سموات است و فوق انها مجرّدات صرفه و مفارقات محضه است و ان
مرتبه را عالم عقول و عالم جبروت کویند و برای هر فلکی کلّی عقلی مجرّد و
جوهری مقدّس اثبات کرده اند که مؤثّر است ان عقل در ان نفس





کلیّهٔ مدبّرهٔ ان فلك بنحو تأثیر معشوق در عاشق و معلّم در متعلّم و
مرشد در مرید و بهمین قیاس و نسبت است حکم عقل محیط با تحاد و
جوهر فوق با تحت زیرا که این جواهر عالیه در طول یکدیگرند نه در عرض
و حکماء اشراقیّین در اثبات عالم عقول و نفوس مجرّدهٔ کلیّهٔ مترتّبه
بترتیب اجرام سماویّه طولاً و عرضاً تحقیقات انیقه دارند و در جدولات
سیّد حکماء فرموده است قدرت بالغهٔ قیّومی و جوبی و بنان مشیّت
کاملهٔ ربوبی فیّاضی بقلم عقول حروف ذوات موجودات را در کتاب
نظام وجود بر صفحات اوراق صنع و ابداع و تکوین و اختراع نوشته
و مینویسد و چون هر حرکت مستدیرهٔ غیر منقطعه را بدّی نیست از
جوهر عقلی که مبدء تحریك باشد علی سبیل التّشویق والمعشوقیّة
و از نفسی مجرّده که محرّك باشد علی سبیل الارادة والمباشرة الارادیّة
پس هر فلکیرا چه جزئی چه کلّی بلکه هر کوکبیرا چه ثابت چه سیّار دو
جوهر مجرّد که عقلی و نفسی باشد ناچار است عقل اوّل که اشرف و
اقدم انوار عقلیّه است فلك اقصی و حرکت اولی راست که ان یك
اقدم و اعظم اجرام و بجمیع افلاك محیط است و هکذا لکلّ کرة الی

برهان این مطلب در مفاتیح الغیب ایراد شده است

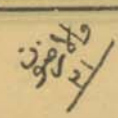
فلك القمر وچون نوع متكثّر الافراد حامل امكانات استعداديّه كه
هيولاى عالم عنصر است صورت پذير نيست در عوالم سمويّات
دو شخص از يك نوع در اقليم حصول و دائرهٔ تحقّق نتوانند بود پس
عقول و نفوس مجرّده و نفوس منطبعه و كواكب و افلاك همه انواع منحصر
در شخصند بعددى غير محصور و لا يعلم جنود ربّك الّا هو انتهى ملخّصا
و در لسان شرع تعبير از عالم عقول و مجرّدات محضه بملائكهٔ مقرّبين
و كروبيّين و حملهٔ عرش و صحارى نور فرموده و در دعاء سجّاديّه در
مقام مذكور اشعارى بآن مطلب فرموده بقوله اللّهمّ و حملة عرشك
الّذين لا يفترون من تسبيحك و لا يسأمون من تقديسك و لا يستحسرون
من عبادتك و لا يؤثرون التقصير على الجدّ فى امرك و لا يغفلون عن
الوله اليك الى قوله والرّوح الّذى هو على ملائكة الحجب والرّوح الّذى
هو من امرك فصلّ عليهم و على الملائكة الّذين من دونهم من سكّان
سمواتك وظاهراً مراد از روح كه من امر الله بدون توسّط واسطه
و تقدّم مادّه مجعول و مخترع شده است همان عقل اوّل و صادر
اوّل و نور محمّدى و روح احمدى است كه مربّى و مؤثّر در نفس كلّيهٔ الهيّه

عرشيّه



عرشيّه كه مدبّرهٔ عرش و متعلّقه بفلك اعلى است و عقل ثانى و نفس
كلّيهٔ ثانويّه كه در تربيت و تأديب عقل اوّلست و متعلّقه بكرسى و
فلك ثامن است روح ولوى علوى است وان روح موكّل بر ملائكهٔ
حجب و مربّى و مؤدّب سكّان سموات و قطّان افلاك سيّاراتست
وسع كرسيّه السّموات والارض قال السّيّد الفاضل شارح السّجّاديّة
طاب ثراه المراد بالحجب ما فوق السّموات من الانوار والكلمات وغيرها
الّتى حجبت عن تعلّق علم المخلوقين بما ورائها ففى الخبر انّ ما فوق السّماء
صحارى من نور ولا يعلم فوق ذلك الّا الله وعن امير المؤمنين ما
مضمونه اوّل الحجب سبعة غلظ كلّ حجاب منها مسيرة خمسمائة عام وبين
كلّ حجاب مسيرة خمسمائة عام والحجاب سبعون حجابا كذلك وحجبة كلّ
حجاب سبعون الف ملك ثمّ سرادقات الجلال وهى ستّون سرادقات
فى كلّ سرادق سبعون الف ملك بين كلّ سرادق مسيرة خمسمائة عام
ثمّ سرادق الفخر ثمّ سرادق الكبر ثمّ سرادق العظمة ثمّ سرادق الجبروت ثمّ
سرادق العزّ ثمّ سرادق النّور الابيض ثمّ سرادق الوحدانيّة وهو مسيرة
سبعين الف عام ثمّ الحجاب الاعلى وفى المشهور عن النبىّ ص انّ لله سبعين

الف حجاب من نور وظلمة لو كشفها لاحرقت سبحات وجهه ما انتهى
اليه بصره وعن ابى بصير قال سئلت ابا عبد الله عن قول الله عزّ و جلّ
يسئلونك عن الرّوح قل الرّوح من امر ربّى قال خلق اعظم من جبرئيل
وميكائيل كان مع رسول الله ص وهو مع الائمّة و فى قوله وكذلك
اوحينا اليك روحًا من امرنا قال خلق والله اعظم من جبرئيل وميكائيل
وكان مع رسول الله يسدّده ويخبره وهو مع الائمّة من بعده
اقول وابن روح ظاهرًا همان نور اقدم وعقل اكرم است **ساقية**
فى قوله تعالى الحمد لله فاطر السّموات والارض جاعل الملآئكة رسلاً
اولى اجنحة مثنى وثلاث ورباع يزيد فى الخلق ما يشآء عن امير المؤمنين
انّ لله ملآئكة لو انّ ملكا منهم هبط الى الارض ما وسعته لعظم
خلقه وكثرة اجنحته ومنهم من لو كلّفت الجنّ والانس ان يصفوه ما
وصفوه لبعد ما بين مفاصله وحسن تركيب صورته وكيف
يوصف من الملآئكة من سبعمائة عام ما بين منكبيه وشحمة اذنيه
ومنهم من يسدّ الافق بجناح من اجنحته دون عظم بدنه ومنهم من
السّموات الى حجزته ومنهم من قدمه على غير قرار فى جوّ الهواء الاسفل






والارضون الى ركبتيه ومنهم من لو القى فى نقرة ابهامه جميع المياه
لوسعتها ومنهم من لو القيت السّفينة فى دموع عينيه لجرت دهر الدّاهرين
فتبارك الله احسن الخالقين ثمّ انّ الملآئكة على اصناف ومراتب ودرجات
منهم المقرّبون المختلفون بامره وقضآئه ومنهم الحاملون للعرش و
منهم الطّائفون حول العرش ومنهم سكّان السّموات المتصرّفون فيها بالتّحريك
والادارة ومنهم قطّان العناصر المدبّرون فيها بالكون والفساد ومنهم الموكّلون
بالجبال والبحار والبرارى والقفار والنّبات والحيوان على اختلاف مراتبهم
ومنهم الحافظون للانسان ومنهم الكاتبون ما لهم وما عليهم ومنهم
القابضون لارواحهم السّآئقون لهم الى معادهم ومنهم ملآئكة الجنّة
سكّانا وخزّانًا ورضوانًا ومنهم خزنة جهنّم ومالكها ولا يعلم جنود ربّك
الّا هو واعلم انّ طعام الملآئكة بشعوبها وقبائلها وصنوفها وانواعها
تقديس وشرابهم تسبيح وشغلهم القيام بامر الله لا يفترون ولا يستحسرون
وتمام انيعا الم مجرّدات وعقول قاهرات عالم برائت ونزاهت وتقدّس
وطهارت از نقص و عيب وفتور وقصور است وصرف كمال ومحض جمال
وبحت نور است وسراسر بهاء وسناء وضياء است وبشراشره علم وقدرت

ساقية

وقوتست وتمام کمالات را بنحو فعلیت وتمامیت داراست واز نشئه
قوه ورائحهٔ استعداد مبرّاست وان عالم را عالم امر وعالم غیب وعالم
ملکوت وعالم قدس وعالم حمد وعالم تسبیح وعالم تحمید وعالم حیوة
وعالم نور وعالم ادراك وعلم وشعور خوانند وعالم جسمانیات را عالم
خلق وعالم شهاده وعالم ملك وعالم دیدان وعالم اوساخ وعالم
غرور وعالم غفلت وعالم موت وعالم ظلمات نامند واین اطلاقات
در محاورات اصحاب حقیقت وابناء معرفت مکرّر الورود است و
بلسان شرع مقدّس نیز جاریست **ساقیه** در جذوات فرموده
مشهور نزد حکما آنست که روح القدس که جبرئیل باشد از جملهٔ انواع عقول
که طبقات ملائکهٔ مقرّبین هستند همان عقل فعّال که عقل قاهر
فلك قمر که مربّی عالم عناصر است وبعضی گویند که عقل قاهر فلك
شمس است ومؤیّد اینست آنچه در بعض اخبار آمده که مکان جبرئیل
آسمان چهارم است واو استاد ومعلّم ومؤدّب وشیخ نفوس
قدسیّه وقدّیسین وصدّیقین ومتألّهین ونفس قدسیّه متحدّس
متنبّه مثال عتبهٔ کبریت است وان نور معلّم بمنزلهٔ شعلهٔ آتش است

ساقیه

شط



**شط** انبیاء عظام واولیای کرام وحکماء با احترام اشراقیّین مثل
فیثاغورس وافلاطون ومن حذا حذوهما من اهل الاسلام عالمی دیگر
سوای عقول مجرّدهٔ محضه وعالم نفوس کلّیّهٔ الهیّهٔ متعلّقه اثبات
کرده اند وان عالم را برزخ ومثال وجابلقا وجابرصا گفته اند وانرا
ملکوت اسفل نامند وعالم نفوس را ملکوت اعلی گویند وعالم
عقول را جبروت خوانند وعالم سموات وارض جرمانیّهٔ جسمانیّه را
عالم ناسوت گویند وعقل صریح واعتبار صحیح شهادت قطعیّه بر ثبوت
این مدّعا میدهد واینعالم متوسّط میانهٔ عالم عقول وغیب روحانی
وعالم شهادت وحسّ جسمانی است وباین جهت انرا برزخ وعالم شهادت
مضاف وعالم اشباح واقلیم وارض حقیقت وخیال منفصل گویند
بازاء خیال متّصل انسانی که واسطهٔ میانهٔ عقل وحسّ انسان است
وگویند خیال منفصل بحری است عظیم ونهر اعظم است وخیال متّصل
خلیج از آن بحر وجدول از آن نهر است وانعالم در بهجت وروحانیّت
وبهاء پست تر از عالم مجرّدات وبالاتر از عالم مادّیات است وطبقهٔ
عالیهٔ آن واسم آن طبقه جابرصا است که سماء آن عالم است ملاصق

شط

باعالم عقل است ومتصل بافق نور است وطبقهٔ سافلهٔ این واسم ان
طبقهٔ جابلقاست مجاور وملاصق باعالم حس وافق جسم است وبینهما
طبقات کثیره است ومدن وشهرهای عظیمه دارد ودران روائع و
بدائع وعجائب وغرائب ما لا تحصی است وانچه درین عالم محسوس است
از اجسام وصور ومقادیر واوضاع وهیئات وجواهر واعراض وحرکات
وسکنات حتّی الطّعوم والرّوائح والاصوات صورت ومثال ان دران
عالم است قائماً بذاته ومعلّقاً لا فی مادّة ومحلّ وباین عالم تصحیح کرده اند
امر معجزات وکرامات خارق عادات ودیدن غرائب وقضیهٔ رؤیا
در منامات ومکالمه با اموات ومشاهده کردن مرضی صور غریبه و
حضور در امکنهٔ متباعده در وقت واحد مثل بودن شخص واحد در زمان
واحد مثل موسم حج باحاج در عرفات وبا اهل کوفه در کوفه یا حضور در
خانهٔ مسدود الباب یا خروج از عمارت مغلق الابواب واحضار اثمار
واشخاص از مسافت بعیده چنانکه از اولیاء عظام منقول است وانچه از احوال
دخول وخروج از بهشت مثل قصّهٔ ادم وحوا وارد شده واین عالم مقرّ ارواح است
بعد از انقطاع از ابدان عنصریه ودر انجا متنعّم ودر راحت یا منتقم ودر





زحمت میباشند الی ان یقوم القیمة الکبری قال الله تعالی ومن
ورآئهم برزخ الی یوم یبعثون والنّار یعرضون علیها غدوّا وعشیّا و
یوم تقوم السّاعة ادخلوا ال فرعون اشدّ العذاب والّذین سعدوا
ففی الجنّة خالدین فیها الّا ما شاء ربّک وجنّت اخرت هر انکس داخل شد
خالد شد ابد الابدین بدون استثنا وفی البحار عن علیّ بن الحسین ع
فی العرش تمثال کلّ شیء وشیخ بهائی زاد الله بهائه در مفتاح الفلاح
در تعقیب نماز از حضرت صادق ع وارد است که فرمودند ما من مؤمن
الّا وله مثال فی العرش فاذا اشتغل بالرّکوع والسّجود ونحوهما فعل مثاله
مثل فعله فعند ذلک تراه الملائکة فیصلّون ویستغفرون له واذا
اشتغل العبد بمعصیة ارخی الله علی مثاله سترا لئلّا تطّلع علیها الملائکة
ثمّ اورد طاب ثراه کلاماً نافعاً فی بیان المقام وملاحظهٔ عالم خیال
منطبع در انسان ووسعت واحاطت ان برای تصوّر وتصدیق
باین عالم کافی است واشکال صدر الحکماء قدّس سرّه در ثبوت این
عالم چنانکه در گوهر مراد متعرض است وجهی ندارد ودر شرح دعاء
کمیل اشاره ببیان ان شده است ودور نیست کانکس که قائل شده است

که سموات غیر افلاک است وظاهر بعض اخبار نیز مفید ان مدعاست
مثل الشیخ ابو الفتح محمد بن علی الکراجکی قدس سره در کنز الفوائد حیث
قال علی ما نقل عنه فی البحار اعلم ان الارض علی هیئة الکرة والهواء یحیط
بها من کل جهة والافلاک تحیط بالجمیع احاطة استدارة وهی طبقات
بعضها یحیط ببعض فمنها سبعة للکواکب السبعة وعدها الی ان قال
ثم السموات السبع تحیط بالافلاک وهی مساکن الاملاک ومن رفعه
الله الی سمائه من انبیائه وحججه مرادش سموات عالم مثال باشد بازاء
افلاک عالم جسمانی ومراد از مسکن املاک بودن انها انست که ابدان
املاک از عالم مثال است ومتوسط بین نور صرف وجسمانیت است
والا احدی سوای این شیخ بزرگوار قائل باین قول نیست واما بعض
اخبار که وارد است که فلک معلق باسمان است ودر بحث سمائات
اولا کلام را ولیست نه کلام امام ع ثانیا میتوان گفت که مراد از فلک
ما فیه النجوم است ومراد از سماء فلک تاسع است فلا تغفل شط



صدر الحکماء ومن حذا حذوه اصرار فرموده اند در اثبات حیوة و
شعور وادراک وعلم واراده وعشق وشوق برای افلاک وما فیها



وحرکات انها را تماما حرکات ارادیة شوقیة عشقیة للتشبه والتقرب
بالمجردات والی الانوار القدسیة دانند وگویند کل ما هناک حی ناطق
ولجمال الله دوما عاشق سلطان الحکماء طاب ثراه در شرح اشارات فرموده است
باین مضمون ذهب فریق الی ان کل کوکب من الافلاک بنزلة مع افلاکه
منزلة حیوان ذی نفس واحدة تتعلق بالکواکب اولا وبافلاکه ثانیا کما
یتعلق نفس الحیوان بقلبه اولا وباعضائه الباقیة بعد ذلک بواسطة
وخطاب القمر وندائه ووصفه بالطاعة والجد والتعب والتردد فی
المنازل والتصرف فی الفلک یعطی بظاهره کونه ذا حیوة وادراک
ولا استبعاد فی ذلک نظرا الی قدرة الله الا انه لم یثبت بدلیل عقلی
قاطع یشفی العلیل ولا نقلی ساطع لا یقبل التأویل ولو قال به قائل
لم یکن مجازفا اذ لم یرد فی الشریعة المطهرة علی صادعها افضل الصلوات
واکمل التحیات ما ینافی هذا القول ولا قام دلیل عقلی علی بطلانه واذا
جاز ان یکون لمثل البعوضة والنملة فما دونهما حیوة فای مانع من
ان یکون لتلک الاجرام الشریفة ایضا ذلک وغرضنا من هذا الکلام
لیس ترجیح القول بحیوة الفلک بل کسر سورة استبعاد المنکرین وتسکین

صولة المشنّعین علی من قال به وعلم الهدی رفع الله قدره وعلّامهٔ
مجلسی نوّر الله مرقده انکار شدید فرموده اند سیّد رحمه الله در
غرر فرموده بعد کلام طویل فی باب تأثیر النّجوم وابطاله اقوی ما ینفی
کون الفلك وما فیه من الشّمس والقمر والکواکب احیاء السّمع والاجماع
وانّه لاخلاف بین المسلمین فی ارتفاع الحیوة عن الفلك وما یشتمل
علیه من الکواکب وانّها مسخّرة مدبّرة مصرّفة وذلك معلوم من دین
رسول الله صلعم ضرورة وعلّامهٔ مجلسی در بحار فرموده ثبوت الحیوة
للفلك مناف لسیاق اکثر الایات والاخبار الواردة فی احوال
الکواکب والافلاك ولم ار احدًا من المتکلّمین من فرق المسلمین قال
بذلك الّا بعض المقلّدین للفلاسفة واما الخطابات مع الکواکب
والافلاك ومع شهر رمضان ووداعه وخطاب البیت ونحوه فمن
باب الاستعارات والمجازات الشّایعة فی کلام البلغاء ومحاورات
العقلاء وغرضهم تفهیم غیرها والمخاطب فیها حقیقة هو الله والغرض
اظهار نعمه وشکره تعالی علیها انتهی ولا یخفی علی ذوی الحجی متانة

کلام سلطان الحکماء شط امّا تأثیر سماویّات واجرام علویّات

وافلاك
۳۳



وافلاك دائرات ونجوم سائرات در احوال سافلات وترتیب مرکّبات
تامّات وغیر تامّات وافاضهٔ فیوضات وافادهٔ فائدات بر متسفّلات
از جمادات ونباتات وحیوانات پس محلّ کلام ومعرکهٔ آراء اعلام است
واخبار وارده وآثار صادره از اهل بیت نبوّت وولایت در این باب
مختلفة الدّلالة مشوّشة الافاده است وفتاوی واقوال علما وحملهٔ
شریعت مطهّره مضطربست وانصافًا بهتر از جناب شیخ جلیل شیخ
مرتضی جزاه الله عن اهل العلم بما یجب ویرضی کس این مسئله را صاف و
محرّر نساخته وما توشیحًا ملخّص ما حرّره فی الباب ایراد میکنیم قال رفع الله
درجته اعتقاد ربط الحرکات الفلکیّة بالکائنات یتصوّر علی وجوه
الاوّل الاستقلال فی التّأثیر بحیث یمتنع التّخلّف عنها امتناع تخلّف
المعلول عن العلّة التّامّة فصرّح کثیر من العلماء مثل المفید والسیّد و
ابن طاوس والشّهید والعلّامة وغیرهم من الاعلام رفع الله قدرهم کون
هذا کفرًا وکون من اعتقد ربط الحرکات النّفسانیّة والطّبیعیّة بالحرکات
الفلکیّة والاتّصالات الکوکبیّة کافرًا بل ظاهر الوسائل انّ القول بکفره
منسوب الی جمیع العلماء وانّ من ضروریّات الدّین ابطال حکم النّجوم ولا

فرق في الاعتقاد المذكور بين ان يكون ناشيًا من انكار الصانع جل ذكره
كما هو مذهب بعض المنجمين من الطبيعيين وان يكون ناشيًا من تعطيله تع
عن التصرف في الحوادث السفلية بعد خلق الاجرام العلوية على النحو
المخصوص المحسوس سواء قيل بقدمها كما هو مذهب بعضهم او بحدوثها و
وتفويض التدبير اليها كما هو مذهب بعض اخر اقول كفر هذه الفرق
الثلث مما سلمه العوام والخواص وقام به ضرورة الدين القويم الاساس
الثاني انها تفعل الاثار المنسوبة اليها والله سبحانه هو المؤثر الاعظم
كما يقوله بعض المنجمين المتدينين فظاهر اكثر علمائنا الابرار كفر هذا الاعتقاد
وان معتقده كافر ايضًا الا ان الحق خلافه اذ لم يظهر من الاخبار كفر
المعتقد للربط على هذا الوجه الثاني ومخالفته للضرورة كما ادعاه بعضهم
لم يثبت فان المخالف للضرورة انكار نسبة الفعل الى الله تع على
وجه الحقيقة لا اثباته لغيره ايضًا بحيث يصدق انه فعله من حيث انه فاعل
بارادة الله مختار بعين مشية الله واختياره حتى يكون كالالة بزيادة
شعور واختيار على نحو يصدق انه فعله وفعل الله لاستهلاك ارادته
في ارادة الله مثل استهلاك حواس الانسان لارادته كلما هم بامر امتثلت





الحاسة لما هم وهذا اذا قلنا بان الافلاك بما فيها حية مختارة مريدة
مدركة واما اذا قلنا بخلاف ذلك فالامر اوضح واوضح كما ستعرف آنفًا
وكيف يكون هذا الاعتقاد مخالفًا للضرورة وقد قال العلامة الكاشاني
في توجيه البداء في اصول الوافي اعلم ان القوى المنطبعة الفلكية لم تحط
بتفاصيل ما سيقع من الامور دفعة واحدة لعدم تناهي تلك الامور بل
انما تنتقش فيها الحوادث شيئًا فشيئًا فان ما يحدث في عالم الكون و
الفساد انما هو من لوازم حركات الافلاك ونتائج بركاتها فهي تعلم انه كلما
كان كذا كان كذا وظاهر هذا الكلام ان الافلاك فاعلة بالاختيار للزومات
الحوادث الثالث استناد الافعال اليها كاستناد الاحراق الى النار
والتبريد الى الماء فظاهر كثير ايضًا كون هذا الاعتقاد كفرًا الا ان الحق
خلافه قال الشهيد طاب ثراه في القواعد واما ما يقال من استناد
الافعال اليها كالاحراق الى النار وغيرها من العاديات بمعنى ان الله
اجرى عادته على انها اذا كانت على شكل مخصوص و وضع مخصوص
يفعل ما ينسب اليها ويكون ربط المسببات بها كربط مسببات الادوية
والاغذية بها مجازًا باعتبار الربط العادي فهذا لا يكفر معتقده لكنه

مخطئ لانّ وقوع هذه الاشياء ليس بلازم ولا اكثري لاحتمال استناد
الحركات الى الحوادث او كلتاهما الى مؤثّر ثالث فيكونان متلازمين في
الوجود وبالجملة فمقتضى ما ورد من انّه ابى الله ان يجري الامور الّا باسبابها
كون كلّ حادث مسبّبا من سبب واما انّ السّبب هي الحركة الفلكية او
غيرها فلم يثبت اقول ان اراد طاب ثراه عدم ثبوت ذلك بالبرهان العقلي
القطعي فهو كذلك واما بالحدس الصّائب والنّظر الثّاقب فهو ثابت
وله شواهد منها ذهاب اهل المعقول وجلّ العقلاء الى ذلك ومنها
مشاهدة تأثير القمرين فيما نشاهد ومنها صريح بعض الاخبار عن الائمة
الاطهار مثل ما ورد في الاحتجاج عن ابان بن تغلب من حديث اليماني
الّذي دخل على ابي عبد الله وسمّاه باسمه الّذي لم يعلمه احد غيره
وهو سعد فقال له يا سعد وما صناعتك قال انا اهل بيت ننظر في
النّجوم الى ان قال ع ما اسم النّجم الّذي اذا طلع هاجت الابل قال ما ادري
قال ع صدقت ما اسم النّجم الّذي اذا طلع هاجت البقر قال ما ادري قال
صدقت ما اسم النّجم الّذي اذا طلع هاجت الكلاب قال ما ادري قال
صدقت وغير ذلك من الاخبار الدّالّة على مدح النّجوم وعلمه وتعلّمه وتأثيره





وانّ علمه من خواصّ الانبياء واوّل من تكلّم فيه ادريس النّبي وانّ اعلم
النّاس بالنّجوم وخواصّه الائمّة الاطهار والاخبار مرويّة في البحار وتصحيح
الاعتبار ايضا يشهد بذلك فانّه كما انّ لكلّ حادث سببا وسلسلة
الاسباب مرتبطة مؤتلفة حتّى ينتهي الى مسبّب الاسباب ويقف عنده
بالباب يكون لكلّ موجود اثرا وخاصيّة وفائدة حتّى حمار قبان وديدان
الارض فضلا عن هذا الخلق العظيم الشّأن الشّامخ المكان الّذي ترك
العقول حيارى وصيّر العقلاء الفحول سكارى فالذّهن القويم والفكر
السّليم يسلك هذا الصّراط المستقيم واما احتمال تأثير الحوادث
السّفليّة في الاوضاع العلويّة فبعيد غاية يشبه الوسوسة والسّفسطة
واما احتمال ان يكون المؤثّر فيهما مؤثّر ثالث فقريب الّا انّ الثّالث
المؤثّر ليس عند الاعتبار الصّحيح الّا الانوار الغيبيّة المقدّسة والنّفوس
الكلّيّة الالهيّة او العقول المجرّدة العليّة باذن الله وارادته عزّ سلطانه
فلا تنافي من القول به وبانّ ارتباط الآثار العلويّة بالحوادث السّفليّة
من باب ارتباط الكاشف بالمكشوف كما افاد شيخنا البهائي زاد الله
بهاءه بقوله وان قالوا انّ اتّصالات تلك الاجرام وما يعرض لها

من الاوضاع علامات على بعض حوادث هذا العالم مما يوجده الله
سبحانه بقدرته وارادته كما ان حركات النبض واختلافات اوضاعه علامات
يستدل بها الطبيب على ما يعرض للبدن من قرب الصحة واشتداد
المرض ونحوه وكما يستدل باختلاج بعض الاعضاء على بعض الاحوال
المستقبلة فهذا لا مانع منه ولا حرج في اعتقاده وما روي من صحة
علم النجوم وجواز تعلمه محمول على هذا المعنى وقال ايضا اعلم ان الامور التي
يحكم بها المنجمون من الحوادث الاستقبالية اصول بعضها ماخوذة من
اصحاب الوحي سلام الله عليهم وبعضها يدعون لها التجربة وبعضها مبني
على امور متشعبة لا تفي قوة البشر بضبطها والاحاطة بها كما يومي اليه
قول الصادق ع كثيره لا يدرك وقليله لا ينتفع ولذلك وجد الاختلاف
في كلامهم وتطرق الخطأ الى بعض احكامهم ومن اتفق له الجري على الاصول
الصحيحة صح كلامه وصدقت احكامه لا محالة وهذا امر عزيز المنال لا يظفر
به الا القليل والله الهادي الى سواء السبيل انتهى كلامه رفع مقامه
وقال ابن ميثم البحراني طاب ثراه في شرح نهج البلاغة في قول الامير الكبير
العديم النظير ايها الناس اياكم وتعلم النجوم الا ما يهتدى به في بر او بحر

فانها



فانها تدعو الى الكهانة المنجم كالكاهن والكاهن كالساحر والساحر كالكافر
والكافر في النار سيروا على اسم الله وهذا الكلام قاله لبعض اصحابه حين
عزم على المسير الى الخوارج فقال له بعض اصحابه يا امير المؤمنين ان سرت
في هذا الوقت خشيت ان لا تظفر بمرادك من طريق علم النجوم فقال
اتزعم انك تهدي الى الساعة التي من سار فيها صرف عنه السوء وتخوف
الساعة التي من سار فيها حاق به الضر فمن صدقك بهذا فقد كذب
بالقران واستغنى عن الاستعانة بالله تع في نيل المحبوب ورفع المكروه
وينبغي في قولك للعامل بامرك ان يوليك الحمد دون ربه لانك بزعمك
انت هديته الى الساعة التي نال فيها النفع وامن فيها الضر ثم اقبل ع
على الناس فقال ايها الناس اه قال الشارح اعلم ان الذي يلوح من سر
نهي الحكمة النبوية عن تعليم النجوم امران احدهما اشتغال متعلمها بها و
اعتماد كثير من الخلق السامعين لاحكامها فيما يرجون ويخافون عليه
فيما يسنده الى الكواكب والاوقات والاشتغال بالفزع اليه والى
ملاحظة الكواكب عن الفزع الى الله تع والغفلة عن الرجوع اليه فيما
يهم من الاحوال وقد علمت ان ذلك يضاد مطلوب الشارع اذ كان

غرض ليس الّا دوام التفات الخلق الى الله وتذكّرهم لمعبودهم بدوام
حاجتهم اليه الثّانى انّ الاحكام النّجوميّة اخبارات عن امور وهى
تشبه الاطّلاع على الامور الغيبيّة واكثر الخلق من العوام والنّسوان و
الصّبيان لا يميزون بينها وبين علم الغيب والاخبار به فكان تعلّم
تلك الاحكام والحكم بها سببًا الضلال كثير من الخلق وموهنًا لاعتقادهم
فى المعجزات اذ الاخبار عن الكائنات منها وكذا فى عظمة بارئهم و
يشكّكهم فى عموم صدق قوله تعٰ قل لا يعلم من فى السّموات ومن
فى الارض الغيب الّا الله وعنده مفاتيح الغيب لا يعلمها الّا هو وقوله
انّ الله عنده علم السّاعة فالمنجّم اذا حكم لنفسه بانّه يصيب كذا فقد
ادّعى انّ نفسه تعلم ماذا تكسب غدًا وباىّ ارض تموت وهذا عين
التّكذيب بالقران انتهى ما اردنا منه نقله وله طاب ثراه كلام طويل
فى تكذيب المنجّم بحكم العقل واستبعاد صدقه وقد جوّز الشّيخ الجليل
المذكور طاب ثراه الاخبار بترتيب الاحكام من الاتّصالات والحركات
المذكورة بان يحكم بوجود كذا فى المستقبل عند الوضع المعيّن من
القرب والبعد والمقابلة والاقتران بين الكوكبين اذا كان على جهة



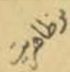


الظنّ المستند الى تجربة محصّلة او منقولة فى وقوع تلك الحادثة بارادة
الله عند الوضع المعيّن الخاصّ من دون اعتقاد ربط بينهما اصلا بل
الظّاهر حينئذ جواز الاخبار على وجه القطع اذا استند الى تجربة قطعيّة اذ
لا حرج على من حكم قطعًا بالمطر فى هذه اللّيلة نظرًا الى ما جرّبه من نزول كلبه
عن السّطح الى داخل البيت مثلا كما حكى انّه اتّفق ذلك لمروّج هذا العلم و
محيبه نصير الملّة والدّين حيث نزل فى بعض اسفاره على طحّان له طاحونة
خارج البلد فلمّا دخل منزله صعد السّطح لحرارة الهوآء فقال له صاحب
المنزل انزل ونم فى البيت تحفّظًا من المطر فنظر المحقّق الى الاوضاع
الفلكيّة فلم ير شيئًا ممّا هو مظنّة للتّأثير فى المطر فقال صاحب المنزل
انّ لى كلبًا ينزل فى كلّ ليلة يحسّ بالمطر فيها الى البيت فلم يقبل المحقّق ذلك
وبات فوق السّطح فجائه المطر فى اللّيل وتعجّب المحقّق انتهى هذا محرّر ما اورده
الاعلام فى تأثير الافلاك والاجرام **ساقيه** درجذوات فرموده
باتفاق مناط وملاك ورابطه فعليت صدور هيولاى عالم كون وفساد
كه لوح رسم صور غير متناهى عالم سفلى است من جهة الانفعال ورابطه
فيضان صور كائنات بر جوهر ذات ان مادّه مشتركه بحسب استحقاقاتها



المختلفة من جهة استعداداتها المتفاوتة از منبع رحمت وینبوع جود
جواد حق عمّ جوده و وسعت رحمته عقل فعّال بمدخلیت مبدء و
باقتضای حرکت مستدیرهٔ فلکیّه ومراد از عقل فعّال عقل عاشر قاهر
فلک کلّی قمر است وتجلّیات وجود حقیقی نور الانوار جلّ کبریائه در مجالی نشئهٔ
عالم تکوین بی وساطت جلوهٔ ذات عقل فعّال وتکرّر لوامع شروق واتصال
سیر شعاع وسیلان رشح فیض او از بارگاه عزّ قدّوسیّت بصحن عرصهٔ ظهور
نزول اجلال ارزانی نمیفرماید وذرّهٔ از ذرّات وجودات هیولا وصور این
عالم از ذات عقل فعّال وفیض شعاع او خالی نیست با اینکه او در اینجا
نیست وقائم باین عالم نیست **شطّ** از ظاهر بعض اخبار وایات وآثار
مستفاد میشود که خلقت وآفرینش وایجاد سموات وافلاک واجرام
علویّات بعد از خلقت وایجاد زمین وعناصر شده است وازمادّهٔ
مثل دخان وبخار وکف وزبد آب خلق شده ومتکلّمین وعلماء ظاهریّین
گفته اند که چون از ادلّهٔ نقلیّه ثابت میشود که آب جوهری بوده متأصّل
در خلق وایجاد وتکوّن آسمان وزمین از آن ممکن است فی نفسه و
امتناع ذاتی ندارد وحضرت باری جلّ شأنه مختار است پس ظواهر را






بر ظاهریّت خود باقی باید گذارد و بمدلول ظاهری آن اعتقاد باید کرد
و وجهی برای تأویل آنها نیست وحکما واهل معقول نظر بقانون میزانی
که دارند مثل قاعدهٔ امکان الاشرف فالاشرف واعتقاد دارند بتأخّر
وتراخی ایجاد وتکوین عناصر از ایجاد وخلقت آسمانها ناچار اخبار وآثار
این باب را تأویل کرده اند واز آیات قرآنیّه این آیهٔ شریفه است که حضرت
حق جلّ شأنه پس از بیان خلق زمین وتقدیر اقوات وارزاق اهل
آن در چهار فصل که تعبیر از آنها بچهار یوم فرموده میفرماید ثمّ
استوی الی السّمآء وهی دخان واز اخبار شریفه این حدیث شریف است
که حضرت باقر علم الاوّلین والآخرین میفرماید وکان عرشه علی المآء
والمآء علی الهوآء والهوآء لا یحدّ ولم یکن یومئذ خلق غیرهما والمآء یومئذ
عذب فرات فلمّا اراد ان یخلق الارض امر الرّیاح فضربت المآء حتّی صار
موجاً ثمّ ازبد فصار زبداً واحداً فجمعه فی موضع البیت ثمّ جعله جبلاً
من زبد ثمّ دحی الارض من تحته ثمّ مکث الرّبّ ماشآء الله فلمّا اراد
ان یخلق السّمآء امر الرّیاح فضربت البحور حتّی ازبدت فخرج من ذلک
الموج والزّبد من وسطه دخان ساطع من غیر نار فخلق منه السّمآء

وجعل فيها البروج والنجوم ومنازل الشمس والقمر واجراها في الفلك و
كانت السماء خضراء على لون الماء الاخضر وكانت الارض غبراء على لون
الماء العذب وكانتا رتوقتين ليس لهما ابواب ففتق السماء بالمطر و
الارض بالنبات اقول يعني بعد ما خلق الخلق وبث من كل دابة وذلك قوله
تعالى ان السموات والارض كانتا رتقا ففتقناهما وقال علي ع في نهج البلاغة
ما لفظه مقرونا بما لعله يحتاج اليه من التفسير ثم انشأ فتق الاجواء والجو
المتسع وشق الارجاء والرجى الناحية وسكائك الهواء والسكاك الهواء
الملاقي عنان السماء فاجار اي ادار فيها ماء متلاطما تياره تيار كشداد
موج البحر متراكما زخاره اي الممتلي كثيرا وحمله على متن الريح العاصفة اي
صلب الريح الشديدة والزعزع القاصفة اي المتحرك بقوة فامرها برده
وسلطها على شده وقرنها الى حده الهواء من تحتها فتيق منشق والماء
من فوقها دفيق منصب ثم انشأ سبحانه ريحا اعتقم مهبها اي ريحا
اخرغير الريح المذكور بحكم التنكير ولم يكن يخرج من مهبها غيرها فمهبها عن
مثلها عقيم وادام مربها بفتحتين وتشديد الباء المقام واعصف
مجريها وابعد منشاها فامرها بتصفيق الماء الزخار المذكور بدلالة

التعريف



التعريف والصفق الضرب لصوت واثاره موج البحار فمخضته مخض
السقاء المخض التحريك الشديد والسقاء جلد مدبوغ وعاء اللبن والماء
وعصفت به عصفها بالفضا والمكان الخالي الواسع ترد اوله على اخره
وساجيه على مائره بالهمزة بعد الالف المتحرك والساجي الساكن حتى
عب عبابه اي علا وارتفع معظمه ومرتفعه ورمى بالزبد ركامه
بالضم اي متراكمه فرفعه في هواء منفتق وجو منفهق واسع فسوى
منه سبع سموات جعل سفلاهن موجا مكفوفا ممنوعا من الاسترسال
وعلياهن سقفا محفوظا وسمكا مرفوعا اصل السمك الرفع ويستعمل
في السقف مرفوعا بغير عمد بفتحتين العمود يدعمها يمنع سقوطها ولا دسار
ينظمها الدسار المسمار والحبل يشد به ثم زينها بزينة الكواكب
وضياء الثواقب الثاقبة المضيئة النافذة الضوء واجرى فيها سراجا
مستطيرا منتشرا وقمرا منيرا في فلك دائر وسقف سائر ورقيم مائر
رقيم من اسماء السماء سمي به لانتقاشه بالكواكب واصل الرقم الكتابة
وفي المنقول عن التورية ان مبدء الخلق جوهر خلقه الله تعالى ثم نظر اليه
بنظر الهيبة فذابت اجزائه فصارت ماء فثار من الماء بخار كالدخان

فخلق منه السموات وظهر على وجه الماء زبد مثل زبد البحر فخلق منه الارض
ثم ارساها بالجبال ونقل عن ثاليس الملطي وهو من مشاهير الحكماء القدماء
ان الله الواحد لما ابدع العنصر الذي فيه صور الموجودات والمعلومات
كلها وسماه المبدع الاول وذلك العنصر هو الماء ومنه انواع الجواهر
كلها من السماء والارض وما بينهما وهو علة كل مبدع وعلة كل مركب
من العنصر الجسماني فمن جمود الماء تكونت الارض ومن انحلاله تكونت
الهواء ومن صفوته تكونت النار ومن الدخان والبخار تكونت السماء
ونقل عن غيره من قدماء الحكماء ما يقرب منه وقال المحقق الملقب بالفيض
في كتابه المسمى بقرة العيون عالم الكون والفساد والدنيا بالجملة العالم
الجسماني انشأه الله من الهيولى الاولى المسماة بالماء من حيث قبولها
للصور وذلك بان حرك الهيولى طولا وعرضا وعمقا فكان منها الجسم
المطلق ثم خلق من الجسم الارضين والسموات بصورها وطبائعها
ثم ادار الافلاك حول الاركان فاختلط بعضها ببعض فكانت منها
المولدات الكائنات من المعادن والنبات والحيوان والحكماء اخذوا
في تأويل ما ذكر من الاخبار توفيقا بينها وبين ما يقتضيه قواعدهم فقالوا



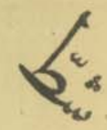
على ما نقل عنهم يحتمل ان يكون المراد بالريح الاولى المذكور في كلام الامير
جل قدره العقل الاول فانه الحامل للفيض الالهي المسمى بالماء ومن الماء
كل شئ حي الى ما بعده وهو المحيط بصور الموجودات ويؤيده قوله الهواء
من تحتها فتيق والماء من فوقها دفيق فان الهواء اشارة الى القوابل
والماء اشارة الى الفيض الصادر المندفق والمراد بالاجواء المتسعة و
الارجاء الواسعة وعوالي الهواء سلسلة وجود الملائكة المسماة بالعقول
الفعالة على مراتبها المتنازلة وبانشائها ايجادها والمراد بشد الريح للماء
ورده ضبط امره سبحانه على وفق حكمته الكمالات الفائضة عنه على
كل مورد ورده عمن ليس له ذلك الكمال وقرنها الى حده احاطتها
بها لتلك القوابل من الكمالات الفائضة والمراد بالريح الثانية المصفقة
للماء العقل الثاني الناشي عن العقل الاول وعلى هذا القياس ومن
هذا القبيل باقي التأويل والله الهادي الى سواء السبيل **خليج** اعلم
ايدك الله للتصعد الى درجات الكمال والتعرج في درج الجمال انكه
اساس وبناي عالم دنيا بر استكمال و وصول بكمال وخروج از قوه
بفعل وبلوغ هر موجودي بحد محدود ومقام معلوم ودرجه اعلى

قابلیّت کذارده اند وتمام موجودات را شوری وعشقی ومیلی وشوقی
طبیعی یا ارادی داده اند و رو بسوی منتهی الکمال خود داشته اند
ولکلّ وجهة هو مولّیها وانّ سعیکم لشتّی واز برای این مسافرت وتحصیل
مقصود واستکمال وجود اسباب مهیّا ومیسّر وابواب مفتوح ومقرّر
فرموده اند وکُلّاً نُمِدّ هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربّك وما کان
عطاء ربّك محظورًا وهر ذرّه از ذرّات عالم در حرکت وجستجو وطلب
وجستجو است ودر تکتاز وتکاپو وجدّ وجهد است تا خود را بدرجهٔ کمال
وحدّ مجد ودخود برساند وحسب المیسور دست از سعی وطلب
خود بر نمیدارد ودر کوشش وجوشش است کما یشاهد فی النّبات
بمراتبها وفی الحیوان بدرجاتها همه سرکرم رسیدن بمقصد اسنی
ووصول بمطلب اعلی هستند ودر افزونی خود جوش وخروش دارند
واز زحمات وواردات پروا ندارند وتا بمعراج خود نرسند واقف
نمی شوند وتا بمقام معلوم وحدّ معهود خود واصل نشوند ساکن
نمیکردند بالجمله جمیع موجودات عالم علی الاتّصال بالغدوّ والآصال
در استکمال ذات است وتحصیل نشو ونموّ وتصعّد وترقّی وترفّع

وتکمّل است



وتکمّل است واسرافیل نفخ روح میکند وعزرائیل قبض روح میکند
ومیکائیل رزق مقرّر میرساند وجبرئیل الهام نفع وضرّ مینماید وعلی الدّوام
این حملهٔ عرش وجود هر موجود در انجام خدمت واتمام وظیفت خود قیام
بامر الله دارند تا آن موجود را بکمال لائق برسانند مکر انسان بیچاره
فانّه لفی خسر از کمال خود جاهل وغافل وباز مانده وخود را ناقص وهالك
کذارده وبدورهٔ حیوانیّه وآب وعلف اکتفا کرده واسباب الهیّه را
که برای استکمال او مقرّر داشته اند معطّل ومهمل کذارده وهمه را در حقّ
خود بغضب وسخط در آورده وشاید از اینجا سرّ ونکتهٔ اینکه فرموده اند
جمیع ما فی الوجود استغفار میکند مر طالب علم حتّی الحیتان فی البحر فهمید
شود صدر الحکماء طاب ثراه از رسالهٔ فیض آورده میفرماید الحکماء الالهیّون
المقتبسون انوار علومهم من مشکوة نبوّة الانبیاء ع حکموا ببرهان نور
العشق والشّوق فی جمیع الموجودات علی تفاوت طبقاتها فی الوجود
فلکلّ وجهة هو مولّیها وان من شیء الّا یسبّح بحمده وانّ جمیع الاشیاء
طالبة لکمالاتها متوجّهة الی الخیر ومتحرّکة فی تحصیل ذلك الکمال بحسب
اقصی ما یتصوّر فی حقّها کما تری المبادی الطّبیعیّة متوجّهة الی کمالاتها

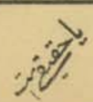
وغایاتها المترتّبة فی الشرف والفضیلة فهو جبر دائمًا اخسها الی اشرفها
ویتقلّب ادناها الی ارفعها وهکذا من الاخسّ الی الاشرف فالاشرف
ومن الادنی الی الارفع فالارفع الی ان یصیر اخر الاکوان الطبیعیّة اوّل
الاکوان النفسانیّة واخر منازل الدّنیا اوّل منازل العقبی فللموجودات
علی ترتیبها مراحل ومنازل الی الله سبحانه فلکلّ منها شوق وعشق
الیه ارادیا کان او طبیعیًّا وعن بعض العرفاء انّ السّماء بسرعة دورانها
والارض بفرط سکونها لیستبان فی هذا الشّأن یعنی فی طاعة الله
والتّقرّب الی حضرة الحقّ الاوّل فیریان لذّة التّجلّی هو الّذی عبدهما و
مشاهدة لطف الاوّل سلبتا فئدتهما کما قیل فذلک من عمیم
اللّطف شکر وهذا من رحیق الشّوق سکر کو با تجلّی جمال حق آسمان را
برقص وطرب در آورده وبهر جلال وجلّ جلاله زمین را مدهوش
ساخته مغشیّ علیه انداخته وعن الفارابی صلت السّماء بدورانها
والارض برجحانها والماء بسیلانه والمطر بهطلانه یصلّی له ولا یشعر

ولذکر الله اکبر **شط** پس از تسویهٔ سموات وارض وتعدیل وتکوین
عناصر وارکان وتحریک افلاک علی ما هو الآن بقوّهٔ حرارت کوهٔ اثیر






وانعکاس اشعّهٔ کواکب تابنده بر سطح ارض وماء دیک عناصر بجوش و
خروش آمده بجستجو وجنجو شده در صدد استحصال الکمال واستقراب
بساحت عزّ ذی الجلال بر آمده بیکدیکر متواصل وبا یکدیکر متعانق
ودر یکدیکر متفاعل شده واز تماس اجزاء وتصاغر انها وتفاعل و
تکاسرانها کیفیّتی متوسّطهٔ خاصّه وصورتی لایقهٔ مختصّه حادث
وپدیدار شده اسم آن کیفیّت وصورت را مزاج کویند وآن
مصدر است که اطلاق بر ممتزج شده واین اوّل منزل واوّل درجهٔ
سیر الی الله والتّقرّب الیه تعالی است وکفته اند چون مرکّبات در
وجود خود محتاجند بمادّهٔ رطبه تا قبول صور نماید وآن مادّهٔ
رطبه باید در غایت رطوبت نباشد بلکه معتدل باشد بر یبوستی
لائق تا بعد از قبول صور حفظ صور مقبوله نماید ومراد از رطوبت
ویبوست سهولت قبول وترک وصعوبت قبول وترک است و
این دو کیفیّت را منفعلتین خوانند وحرارت وبرودت را فاعلتین
دانند وچون بیکدیکر معدّل شوند اصل قبول وحفظ مقبول
محقّق شود ونیز در طبع صور ناچار حرارتی درکار است که طبخ

نماید چنانکه در حال صناعات محسوسه مشاهده میشود و این
حرارت باید ببرودت معتدل شود تا کار نضج و طبخ بصلاح اید و از
فساد و احتراق یا انفجاج دور گردد پس مواد و مبادی هر مرکب این
چهار عنصر است که بچهار کیفیت مکیف و موصوف است نار
وان حار یابس است و هوا وان حار رطب است و ماء وان بارد
رطب است و ارض وان بارد یابس است و در اینمقام بحث و
اعتراض بسیار است و تعرض بانها مناسب نیست و در کیفیت تفاعل
و تکاسر کیفیات اربع میان حکما و اطبا اختلافست حکما میگویند
صورت هریک از عناصر فاعل است و مادهٔ دیگری منفعل بلکه کیفیت
فاعله است باعتبار صورت و منفعله است باعتبار ماده زیراکه
فعل و انفعال شان کیفیات است و اطبا گویند نفس کیفیت فاعلست
و صورت وحدت کیفیت منفعل و باین تقریر دفع اعتراض اتحاد
کاسر و مکسور نموده اند و علی ای تقدیر مزاج وان کیفیت حادثه
از تکاسر سورات کیفیاتست عرض عریض دارد و اقسام و انحاء بسیار
دارد و بر حسب قسمت اولیه یا معتدل است یا غیر معتدل و معتدل



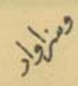



یا حقیقی است وان متعادل متکافؤ القوی والصور است و این قسم
در مرکبات اسطقسیه محال است و موجود نخواهد بود لان العناصر
المتساویة فی الصور ان لم یکن لها قاسر یمنعها من میلها الی احیازها
لم یحصل منها ترکب لانها بالطبع تمیل الی احیازها وان کان لها قاسر
فلا یخلو اما ان یمسکه فی مکان احد البسائط و ذلک ترجیح من غیر
مرجح او فی مکان اخر غیر مکان البسائط و ذلک توجب انحلال قبل وجود
ذلک المرکب و هو محال و یا غیر حقیقی است وانرا معتدل طبی گویند
وان انست که بهر مرکبی بعنایات الهیه قسطی لائق و بهره و نصیبی موافق
حال ان از عناصر اربعه بحسب کمیت و کیفیت عطا شود و باین تعدیل
در قسمت که نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا ان مرکب موجود
و متعیش میشود و این اعتدال بهشت وجه اعتبار میشود الاول باعتبار
نوع نسبت بغیر ان نوع کما یقال الانسان اعدل من الفرس الثانی باعتبار
نوع نسبت بافراد داخله و باین جودت و رداءت و کمال و نقص فرد
معلوم میشود و بوجه اول وجود و تکون نوع مربوطست و بهمین
قیاس حال صنف و شخص و عضو شخص بدان و در هریک دو وجه

تصوّر کن بیکی وجود و قوام ان مربوط بدیکری کمال وجود وجودت
حال ان منوط میدان و امّا غیر معتدل پس مشهور انست که بهشت قسم است
ایضًا و ان بزیاده و نقصان یکی یا دو تا از کیفیات اربع در هر مرکب از قدر
لائق بان تصوّر میشود و بعضی زیاده بر هشت قسم فرض کرده اند و در
کتب طب مسطور است و بالاتفاق اعدل امزجه در عالم ترکیب مزاج انسانست
و اعدل اصناف انسان سکّان اقلیم رابع و ثالث است و بعضی کویند قطّان
خطّ استواء که در سطح معدّل النهار است اعدلند و اعدل افراد انسان
محققًا انسان اعیان و عین انسان و ادم اصلی و قطب دایرهٔ وجود و محور اسمان
هستی رسول اعظم اکرم افخم احشم است علیه صلوات الله و انشاء الله باین
زودی بتحقیق اعدلیت ان وجود مقدّس خواهد شد و اعدل الاعضاء
انسان دماغ است و کویند سر انکشتان است **شطّ** چون بقوه و



توسّط ملائکه موکّله بر سفلیّات عناصر متکاسر شدند و از عالم کثرت
و اختلاف صوری رو بنشائه وحدت و ائتلاف ظاهری کذارده متوجّه
حصول کمال و تقرّب بمبدء ذی الجلال کشته بکدرجه از مراحل و منازل
الی الله تعالی را طی کرده بحکم من تقرّب الی شبرًا تقرّبت الیه ذراعًا قابل و لایق





و سزاوار عنایتی مخصوص و فیضی خاص شده از مبدء جود و فیض حضرت
واهب العطایا عمّت الائه خلعتی مناسب بان عطا شده صورت معدنیّه
بران فائض کشته بتوسّط ملائکهٔ ملکوتیّه بالوان و اشکال و صور
مختلفه متغایره بانواع کثیرهٔ غیر محصوره متلوّن و متشکّل و متصوّر شده
بعضی که جزء مائی و بخاری بران غالب بوده از اجسام شفّاف روشن
مثل بلور و عقیق و یاقوت و زمرّد و زبرجد خلق فرموده و انچه اجزاء
ارضیّه ان غالب بوده مثل کبریت و ملح و زاج و اهن و فولاد و رصاص
و طلا و نقره و بخوان مجعول شده الی غیر ذلک من المعدنیّات المتخالفة
الالوان و الاوزان و الخواص و الاثار و این قضیّه منافاة ندارد با
ایهٔ شریفهٔ و انزلنا الحدید فیه بأس شدید حیث انّ ظاهرها یفید
انّ الحدید منزل من السّمآء و لیس مجعولا من الارض فانّ الموجودات
الارضیّة لها ارتباط بالسّماویّة و خزائن الکلّ عنده سبحانه فکلّ
شئ من السّمآء الا انّه مع قوله تعالی و فی السّمآء رزقکم و ما توعدون
و ان من شئ الّا عندنا خزآئنه و ما ننزّله الّا بقدر معلوم **شطّ**



مرتبه و درجهٔ ثانیه از موالید و مرکّبات عنصریّه تامّهٔ نباتات

وگیاه ها و درختها و حبوب و ازهار و اثمار راست و اصل نبات مرکبی ست
با ترقی و نمو و محتاج بتغذی و صورت فائضه بران و خلعت فاخره
در بران اشرف و افضل و ابهی و اکمل از صورت معدنیه و ان بیکدرجه
از معدن بمبدء فیض نزدیکتر و از ظلمات کثرت و تغیرات دورتر و از
ادیم ارض بقوهٔ اشراق شمس و تلقیح ریاح بتوسط نوعی دیگر از ملائکهٔ
موکله ملکوتیه متکون و حادث میشود انا صببنا الماء صبا ثم
شققنا الارض شقا فانبتنا فیها حبا و عنبا و قضبا و زیتونا و فاکهة
و ابا متاعا لکم و لانعامکم و ان باقسام و انواع و الوان و اشکال متخالفه
و اثار و خواص متفاوته غیر محصوره برحسب کمیات متصله و منفصله
و کیفیات محسوسه و غیر محسوسه از فنون اشجار و اثمار و اوراق
و ریاحین نیکو رنگ نیکو شکل نیکو بو نیکو طعم بعضی غذا بعضی دوا
بعضی سم بعضی تریاق بعضی مسهل بعضی قابض بعضی مفرح بعضی
مقوی بعضی مضعف بعضی مسکر بعضی مفیق بعضی مسبت بعضی
محذر بعضی منبه بعضی مبرد بعضی مسخن الی ما شاء الله و نفضل
بعضها علی بعض فی الاکل و یسقی بماء واحد ان فی ذلک لایات لقوم



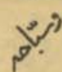


یعقلون ولو تفکرت فی ورقة من اوراق شجرة و کیفیة تخاطیطها
و اوضاعها و هندستها و کیفیة ایصال رزقها من العروق الشعریة ثم من
التی کالسواقی و الجداول و الانهار من الاسافل الی الاعالی مع ان ذلک
الرزق من الثقال المائلة بالطبع الی المرکز لقضیت کل العجب فضلا عن
شهود ما وکل الله بعنایته بتلک الورقة من الملائکة الموکلین بها المدبرین
لها الموصلین رزقها الیها فهذه المرزقة التی فی راس الورقة التی
فی رأس الشجرة کسکین یشیلون هؤلاء غذائه یدا بید الی ان یوذوه حقه
برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقی دفتریست معرفت کردگار
و بدانکه تغذی نبات و تاثیر نفس نباتیهٔ نامیه باستخدام هشت قوهٔ
مخصوصه منوط است تا انرا بکمال لائق بان برسانند و کمالات انرا از
قوه بفعل آورند یکی جاذبه تا جذب کند در نباتی غذاء لائق بان کما
و کیفا از ظاهر بباطن دیگری ماسکه که غذاء مجذوب را مدتی شایسته
در محل خود امساک کند تا طبخ و نضج یابد و صلاحیت تغذی بهم رساند
و دیگری هاضمه تا هضم کند یکی دافعه تا دفع فضول انرا نماید و این
چهار قوه غاذیه باشد لاجل بقاء الشخص و دیگری منمیه که بان ازدیاد

ابعاد ثلثه بحسب ما ینبغی و یلیق بالعضو حاصل شود دیگری مصوره
که غذا را بصورة جسم مغتذی متصور میسازد و این دو لاجل کمال شخص است
و دو قوهٔ دیگر در کار است برای بقاء نوع باخذ کردن سلاله و صفاوهٔ
غذا و تولید نطفه و بذر و تفصیل این قوی و افعال آنها موکول و بعهدهٔ
کتب طب است **شط** مولود و مرکب سیم از امهات سفلیه و اسطقسات



تحتیه حیوان است و آن مرکبی اتم و اشرف از نبات است و اقرب الی المبدء و احب
الی الحق من النبات و صورت فائضه بر آن شریفتر و فاضلتر و فاخرتر است
از نبات و دارای جمیع قوای نباتیه است بنحو اتم و اکمل اذ کل تال فی
السلسلة الصعودیة جامع لجمیع کمالات المتلو بنحو اتم و اعلی بعلاوهٔ قوهٔ
ادراک و شعور و اراده و قدرت و حرکت ارادیه و باضافهٔ اعضا و جوارح
و اجزاء مختلفه مثل استخوان و غضروف و عصب و عروق و عضل و
لحم و شحم و جلد و غیر ذلک و عرفها خالقها مضارها و منافعها و مصالحها
و مفاسدها و وجه جلب و دفع هر یک و جعلها علی اشکال و صور و
هیئات و الوان و احوال و طبایع و حالات و شؤونات متغایرهٔ متفاوته
متخالفه لا یحیط به نطاق البیان و حرکها حرکات مختلفه طیاره و سیاره





و سباحه عدوا و مشیا و طفرة و ببطن و علی رجلین و اربع و اکثر الی
مائة و ازید ساکنة فی الهواء و فی البر و البحر و السهل و الحزن علی ما شاء الله
فسبحان الذی سخرها لنا بنحوی که منقاد و مطیع شده مثل شتر و فیل
و کرکدن و خیل و بغال و حمیر و گاو برای رجال و صبیان و نسوان
در حمل و نقل احمال و اثقال و سقی و شیار و سواری و فرمان برداری
مع ما بها من القوة و الهیبة و القدرة و الهیمنة فتبارک الله رب
العالمین و من اراد الاطلاع علی غرائب احوال الحیوانات و عجائب
احوالها و اخلاقها و هدایتها الی حاجتها فعلیه بکتاب حیوة الحیوان و
تمامیت و فعلیت قوهٔ محرکه بقوهٔ شهوت و غضب است و اصل الحرکة
بان تشنج تلک القوة العضل و تجذبه الی مبدئه فینجذب بانجذابه الوتر ایضا
الی مبدئه فیزداد عرضا و ینتقص طولا فینقبض العضو المتصل بذلک الوتر
او ترخی العضل الی خلاف جهة المبدء فیمتد الوتر ایضا فیزداد طولا و ینتقص
عرضا فینبسط العضو تبارک الله الخالق و عضل ماهیچه را گویند و وتر
پی باریک و ریشهٔ نافذهٔ در عضل است و تمامیت قوهٔ مدرکه بده قوهٔ
حاسه منوط است پنج حس ظاهر بصر و سمع و شم و ذوق و لمس و پنج

حس باطن حس مشترك وخيال وواهمه وحافظه ومتخيله ودر بعضى از
انواع حيوان پاره از حواس مفقود است وعلى المشهور انواع حيوان هزار و
چهارصد نوعست هشتصد بحرى وششصد برى شط پس از توليد



مواليد ثلثه از امهات اربعه مدتى مديد وعهدى بعيد كذشت و
اين زمين وزمان بموجودى چند مشغول ودر حقائق ان موجودات
كماً وكيفاً اقوال فراوانست تا انكه عنايت الهيه وحكمت ازليه اقتضاء ايجاد
انسان وقضاى انشاء ادميان فرمود پس خميره جوهر ذات انسان را
از دو عالم نور وظلمت وغيب وشهادت وملك وملكوت معجون ساخت
وبغرائب وبدائع عوالم عالميت مشحونش كردانيد واز هرچه در عالم
كبير موجود نمودى ونمونه از ان صانع جسم وجان در فرجار وجود انسان
تضمين نمود واز اينباب حكماء راسخين تارة انسانرا عالم كبير وعالم را
انسان صغير وتارة عالم را انسان كبير وانسانرا عالم صغير ناميده اند
چنانكه عين انسان فرموده اتزعم انك جرم صغير وفيك انطوى
العالم الاكبر الحق غريب معجونى تركيب كرده وعجب بوقلمونى پرورده
با اين ضعف بنيه كه خلق الانسان ضعيفاً فرموده ممات وحيوة ان





بنفسى مربوط ساخته در سر ودماغ ان چه قدر بيقله وچه عدد
بيعد از شئونات ونعوتات واحوال واطوار واسرار واغوار كذارده
وچه غلغله وچه غوغا وچه هلهله وچه قوقاء در سرش انداخته در ذره
مردمك ديده اش صورت سموات وارض را منتقش ودر مرآت
وائينه خاطر وخيالش صورت مافى الوجود از حاضر وغايب منطبع
كرده ودر بحر مواج ودرياى زخار متخيله اش درياى فلك اخضر حباب
وار در كردش آورده سبحان الله بيكى پرتوى از شعشعه سلطنت و
جلالش نمانده كوس لمن الملك ميزند بديكرى قطره از بحر علم وجمالش
چشانده علم الى الحق برافراشته يكى انا ربكم الاعلى ميكويد يكى انا الليس
وانت الابليس ميخواند يكيرا داده صد ناز ونعمت يكى قرص جوى
آلوده در خون يكى صاحب مال ومنال يكى فقير وپريشان حال يكى
شاه يكى صعلوك يكى حر يكى مملوك يكى ظالم يكى مظلوم يكى غانم يكى
محروم طائفه محو جمال سر در كريبان فرقه بقهر جلال مدهوش وحيران
بر خير ابجى وار از خوف ميكريانند پاره را موسى وار برجا ميخندانند كسيرا
از كثرت عيال نالان وكسى از غم بيكسى كريان يكى را ناله ودرد ديكيرا

لا له وورد یکجا بساط نشاط انداخته یکجا اساس ماتم چیده یکی در دریا
وبطوفان کرفتار یکی در مهد امن وامان آسوده غنوده یکی در بر یکی در
بحر یکی در سهل یکی در حزن یکی در شهر یکی در دیر ومن الغریب ان کل
حزب بما لدیهم فرحون والی ما لهم وما منهم وما بهم وعلیهم مائلون
عاشقون واغرب منه آنکه سلسلهٔ جلیلهٔ علما که بعالم انوار مرتبط
وبا ملکوتیین مختلط هستند واز اصناف نوع انسان بشرافت شأن
وجلالت مکان ممتاز ومختار هستند لا یستوی الذین یعلمون والذین
لا یعلمون وهل یستوی الخبیث والطیب ولو اعجبک کثرة الخبیث بچه
اندازه متباین المذاق والمشرب ومتفاوت المدار والمذهب هستند و
هر کس بمشرب ومذهب خود مفتون ومرهون شده بلکه تلک الرسل
فضلنا بعضهم علی بعض ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات واعجب از
این آنکه این نوع چون خفته باشد مردار است وچون بیدار باشد متحیر
در کار است وچون سیر شود مست شود وچون کرسنه کردد دیوانه کردد
اکر ترک علاقه کند کویند رهبانیة ابتدعوها اکر بعلائق متعلق شود
کویند انما اموالکم واولادکم فتنة اکر کرد معرفة الله کردد که غایت ایجاد

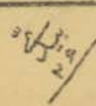




خلق است کویندش ما للتراب ورب الارباب از تو عمل خواسته اند و
ما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین اکر ترک معرفت کند کویندش باهوش
باش که حضرت خالق کفته کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف اکر شفیع
طلب کند لا یشفعون الا لمن ارتضی خطاب شنود اکر بخوف مأیوس و
نومید شود لا تقنطوا من رحمة الله میشنود اکر برجا ایمن وامیدوار
کردد افامنوا مکر الله فرمایندش اکر فارغ نشیند خطاب آیدش که
الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا اکر جد وجهد کند بکوشش
رساند یختص برحمته من یشاء اکر طلب مال کند فریاد الحریص محروم
والرزق مقسوم بلند شود واکر ترک طلب کند وبیکار کردد آواز
الکاسب حبیب الله شنود اکر دعا وسؤال کند خوانندش جف القلم
بما هو کائن والمقدر کائن لا محالة ولن یصیبکم الا ما کتب الله لکم ولا
تبدل لحکمته الوسائل اکر ترک دعا کند وسؤال نکند نمایندش که لا یعبؤ
بکم ربکم لولا دعائکم الذین یستکبرون عن عبادتی ودعائی سیدخلون
جهنم داخرین واعجب واعجب وکل العجب بیچاره را با هزار غل وزنجیر
بسته اند ودر این دنیای پر شر وشور داده اند وبچنک این غدار

مکّارخوان خداع گرفتارش کرده اند میکو بندش الوده مشو وگرفتارو
مقیّد ومحبوس مباش واین مسکین بی دست وپا راد ر دریای ژرف
خونخوار انداخته اند دراین ورطه کشتی فروشد هزار که پیدا نشد
تخته بر کنار درمیان قعر دریا تخته بندش کرده اند بازگو بندش
کر دامن ترمکن هشیار باش ای عزیز هشیار باش بیدار باش وانشاء الله
حدیث شریفی از حضرت باقرع در سؤال ادم از حضرت حق سبحانه از وجه
اختلاف الوان واشکال وصور ذرّیۀ خود وجواب شافی کافی ان
بااین زودی میاید **شطّ** بیان خلقت ادم ابو البشر خلیفة الله و
تحقیق فطرت وکینونت او ومطلبی است مهمّ وبعهدۀ ماست وما بان
ملتزم شده ایم پس گوئیم قال الله تبارك وتقدّس واذ قال ربّك
للملآئكة انی جاعل فی الارض خلیفة قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها و
یسفك الدّمآء ونحن نسبّح بحمدك ونقدّس لك قال انّی اعلم ما لا تعلمون
واذ قال ربّك للملآئكة انّی خالق بشرًا من طین فاذا سوّیته ونفخت
فیه من روحی فقعوا له ساجدین فسجد الملآئكة كلّهم اجمعون الّا ابلیس
استکبر وکان من الکافرین قال یا ابلیس ما منعك ان تسجد لما خلقت





بیدیّ استکبرت ام کنت من العالین قال انا خیر منه خلقتنی من نار
وخلقته من طین قال فاخرج منها فانّك رجیم فی الکافی عن ابی عبد الله ع
انّ الله عزّ وجلّ لمّا اراد ان یخلق ادم ع بعث جبرئیل فی اوّل ساعة من
یوم الجمعة فقبض بیمینه قبضة بلغت قبضته من السّمآء السّابعة الی السّمآء
الدّنیا واخذ من کلّ سمآء تربة وقبض قبضة اخری من الارض السّابعة
العلیا الی الارض السّابعة القصوی فامر الله عزّ وجلّ کلمته فامسك
القبضة الاولی بیمینه والقبضة الاخری بشماله ففلق الطّین فلقتین
فذرء من الارض ذروًا ومن السّموات ذروًا فقال للّذی بیمینه
منك الرّسل والانبیآء والاوصیآء والصّدّیقون والمؤمنون والسّعدآء
ومن ارید کرامته فوجب لهم ما قال کما قال وقال للّذی بشماله منك
الجبّارون والمشرکون والکافرون والطّواغیت ومن ارید هوانه و
شقوته فوجب لهم ما قال کما قال ثمّ انّ الطّینتین خلطا جمیعًا فی الوافی
فی شرح هذا الحدیث لمّا کان خلق ادم ع بعد خلق السّموات والارض
ضرورة تقدّم البسیط علی المرکّب منه وکان خلق السّموات والارض
واقواتها فی ستّة ایّام من الاسبوع وقد جمعت جمیعًا فی الجمعة صار بدو

خلق الانسان فيه وكان المراد بالتربة ماله مدخل فى تهيئة المادة
القابلة لان يخلق منها شئ فتشمل الطينة بمعنى الجبلة واثار القوى
السماوية المربية لهما وبالجملة ماله مدخل فى السبب القابلى والمراد
بالكلمة جبرئيل والفلق الشق والفصل والذه وكانه كناية عن افراز ما
يصلح من المادتين لخلق الانسان والطاغوت مبالغة من الطغيان
اقول ما اورده فى توجيه بدو خلق الانسان فى الجمعة كانه ماخوذ من
مجمع البيان حيث قال فيه انما سميت جمعة لان الله فرغ فيه من خلق الاشيا
فاجتمعت فيه المخلوقات وعلى هذا كان المعنى ان الله بعث جبرئيل فى
اول ساعة من يوم جمع فيه المخلوقات وفيه اشارة الى ان طينة ادم مأخوذ
من جميع المخلوقات كما صرح به فى الخبر وانشاء الله تحقيق معنى حديث و
خلق سعداء از طينة نورانية واشقياء از طينة ظلمانية واختلاط طينتين
بتفصيل بيايد وقيل فى القبضات المأخوذة فى جبلة ادم المخمرة طينته
بما حصل فيه مقتضيات الافلاك والعناصر مثل ان المحبة مودعة فيه
من فلك الزهرة والغضب من فلك المريخ والقهر والغلبة من فلك زحل
والتفرد والجاه من فلك الشمس والعلم والفضل من فلك المشترى

والثبات



والثبات من الارض والحرارة من النار والقبول والانقياد من الماء و
اللطافة والتجرد من الهواء وفى حديث طويل عن الباقر عن ابائه عن امير
المؤمنين عليهم السلام قال الله تبارك وتعالى انى خالق بشرا من صلصال
فاغترف جل جلاله من الماء العذب الفرات غرفة بيمينه وكلتا يديه يمين
فصلصلها فجمدت وقال الله جل جلاله منك اخلق النبيين والمرسلين
وعبادى الصالحين والائمة المهديين الدعاة الى الجنة واتباعهم
الى يوم القيمة ولا اسئل عما افعل وهم يسئلون ثم اغترف من الماء
المالح الاجاج غرفة فصلصلها فجمدت فقال تع ومنك اخلق الفراعنة
والجبابرة واخوان الشياطين والعتاة والدعاة الى النار واشياعهم
الى يوم القيمة ولا اسئل عما افعل وهم يسئلون ثم خلط المائين جميعا
فى كفه فصلصلهما ثم كفاهما قدام عرشه وهما سلالة من طين ثم امر
ملائكة الجهات الشمال والجنوب والصبا والدبور يجولوا على هذه
السلالة الطين فابروها وانشاوها ثم جزوها وفصلوها واجروا
فيها الطبائع الاربع مرتين والدم والبلغم فجالت الملائكة عليها واجروا
فيها الطبائع الاربع فالدم من ناحية الصبا والبلغم من ناحية الشمال

والمرّة الصّفرآء من ناحية الجنوب والمرّة السّودآء من ناحية الدّبور فاستقلّت
النّسمة وكمل البدن فلزمه من جهة الرّيح حبّ النّسآء وطول الامل والحرص
ومن جهة البلغم حبّ الطّعام والشّراب والبرّ والحلم والرّفق ومن جهة
المرّة الغضب والسّفه والشّيطنة والتّجبّر والتّمرّد والعجلة ومن جهة
الدّم حبّ الفساد واللّذّات وركوب المحارم والشّهوات فخلق الله
ادم وبقي اربعين سنة مصوّرا وكان يمرّ به ابليس ويقول لامر ما خلقت
قال العالم ؑ فقال ابليس لان امرني الله بالسّجود لهذا عصيته قال ثمّ نفخ
فيه الرّوح وبلغت دماغه عطس عطسة وجلس منها مستويا فقال الحمد
لله فاجابه عزّ وجلّ يرحمك الله ربّك يا ادم قال الامام فسبقت له
من الله الرّحمة اقول الطّبائع الاربع هي الاخلاط الاربعة المعروفة المنزّلة
بالعناصر الاربعة وانّما سمّي الصّفرآء والسّودآء بالمرّتين لانّ موضعهما
المرارة وطعمهما مرّ والصّبا ريح تهبّ من مطلع الشّمس والدّبور تقابله
من ناحية المغرب والشّمال من ناحية الجدي والجنوب من ناحية سهيل
وقيل الصّبا مهبّها ما بين المشرق والجدي في الاعتدال والشّمال
محلّها من الجدي الى المغرب والدّبور من سهيل الى المغرب والجنوب





من المشرق الى سهيل ووجه اختصاص كلّ خلط الى كلّ جهة امّا بحسب
الشّرافة والدّنائة فواضح لانّ المشرق اشرف فبالدّم انسب وهكذا
وامّا من جهة الطّبيعة والكيفيّة وان كان لا يوافق مذهب الطّبّ
لانّ ناحية المشرق عندهم بارد رطب يناسب البلغم والمغرب حارّ يابس
يناسب الصّفرآء والجنوب حارّ رطب يناسب الدّم والشّمال بارد يابس
يناسب السّودآء الّا انّ نظر المخبر الصّادق الامين عليه صلوات الله
لعلّه الى انّ الدّم مزاجه يناسب الحيوة الّتي تنشأ من ناحية مشرق
الارواح ويقابله السّودآء الّتي مزاجها يناسب الموت الّذي هو مغرب
الارواح والدّم من جهة رطوبته يناسب البلغم وهو رديفه في
الخاصيّة ويكون من ناحية الشّمال ومن جهة حرارته يناسب الصّفرآء
وهي رديفة البلغم في الشّرافة والفائدة ويكون من ناحية الجنوب
والنّسمة الانسان الضّعيف وكانّها ماخوذ من نسيم الرّيح اوّلها
ولعلّ في نسبة حبّ النّسآء وتاليه الى الرّيح اشارة الى انّه هوى مبنيّ
على هوآء وريح والمروي في ابليس انّه كان بين الملائكة يعبد الله
في السّمآء وكانت الملائكة تظنّه منهم ولم يكن منهم وذلك انّ الله

خلق خلقا قبل ادم وكان ابليس حاكما فيهم فافسدوا في الارض وعتوا
وسفكوا بغير حق فبعث الله عليهم الملائكة فقتلوهم واسروا ابليس ورفعوه
معهم الى السماء فكان مع الملائكة يعبد الله الى ان خلق الله ادم فلما
امر الله الملائكة بالسجود لادم فظهر ما كان من حسد ابليس له واستكباره
علمت الملائكة انه لم يكن منهم وقال انما دخل في الامر يعني الامر بالسجود
لادم لكونه منهم بالولاء ولم يكن من جنسهم **شط** قال الله تعالى



وعلم ادم الاسماء كلها اسماء كل شيء من السموات والارضين والجبال
والشعاب والاودية والنبات والحيوان واسماء انبياء الله واوليائه
وعتاة اعدائه حتى ان الصادق من آل محمد نظر الى بساط تحته فقال
وهذا البساط مما علمه ولقد افاد في الصافي واجاد فيما افاد بقوله
ليس المراد بتعليم الاسماء تعليم الالفاظ والدلالة على معانيها فحسب كيف
وهو يرجع الى تعليم اللغة وليس هو علما يصلح لان يتفاخر به على الملائكة
ويتفضل به عليهم بل المراد بالاسماء حقائق المخلوقات الكائنة في
عالم الجبروت المسماة عند طائفة بالكلمات وعند قوم بالاسماء
وعند اخرين بالعقول وبالجملة اسباب وجود الخلائق وارباب





انواعها التي بها خلقت وبها رزقت وبها قامت فانها اسماء الله
تعالى لانها تدل على الله بظهورها في المظاهر دلالة الاسم على المسمى
فان الدلالة كما تكون بالالفاظ كذلك تكون بالذوات من غير فرق بينهما
فيما يؤل الى المعنى واسماء الله لا تشبه اسماء خلقه الى ان قال و
لكل اسم من الاسماء الالهية مظهر من الموجودات باعتبار غلبة ظهور
الصفة التي اشتمل عليها ذلك الاسم فيه وهو اسم الله باعتبار دلالته
على الله من جهة اتصافه بتلك الصفة وذلك لان الله سبحانه انما
يخلق ويدبر ويربي كل نوع من انواع المخلوقات باسم من اسمائه وذلك
الاسم هو رب ذلك النوع والله سبحانه رب الارباب والى هذا
اشير في كلام اهل البيت ع في ادعيتهم بقولهم وبالاسم الذي خلقت
به العرش وبالاسم الذي خلقت به الكرسي وبالاسم الذي خلقت
به الارواح الى غير ذلك من هذا النمط وعن مولانا الصادق ع نحن
والله الاسماء الحسنى وذلك لانهم وسائل معرفة ذاته وصفاته
ووسائط ظهور صفاته وارباب انواع مخلوقاته ولا يحصل لاحد
العلم بالاسماء كلها الا اذا كان مظهرا لها كلها ولا يكون مظهرا

لها كلّها الّا اذا كان فی جبلّته استعداد قبول ذلك كلّه ولذلك خلق
ادم من اجزاء مختلفة وقوی متباینة حتّی استعدّ لادراك انواع المدركات
من المعقولات والمحسوسات والمتخیّلات والموهومات والهامه
معرفة ذوات الاشیاء وخواصها واصول العلم وقوانین الصّناعات
وكیفیّة الانها والتّمیز بین اولیاء الله واعدائه وصار مظهرا الاسماء
الله الحسنی كلّها وبلغ مرتبة احدیّة الجمع وكان منتخبا الكتاب الله الكبیر
الّذی هو العالم الاكبر انتهی ملخّصا وبا بن تحقیق جلّ اهل معرفت
ایستاده اند وگفته اند كه جمیع مخلوقات در تحت تربیت یك اسم یا
دو اسم یا بیشتر یا مفرد یا مركّب از اسماء حسنی هستند وتمام اسماء حسنی
در تحت سلطنت اسم جلاله هستند وپیش از این در شرح حدیث
خلق الله اسما بالحروف غیر مصوّت بیان این مطلب اسنی گذشت
وملخّص مقال متألّهین در این مقام اینست كه عالم كبیر افاقی مرءات
نماینده صفات جمال وجلال است متفرّقة متفاصلة وعالم كبیر
انسانی مرات حاكیه ذات اقدس ومحلّ تجلّی صفات الله واسماء الله
الحسنی است مجتمعة متوافقة متواصلة بر عالم افاق هر یك مظهر

اسمی است ۲۱۷



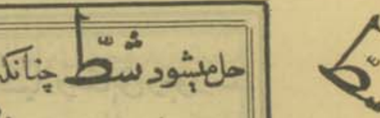
اسمی است از اسماء حسنی وادم مظهر تمام اسماء است واسم جامع
وامام الائمّة ومنزلة ان منزلة اسم جلاله است در عالم اسماء وچون
حضرت حق جلّ شانه اراده فرماید كه مشاهده نماید خود را با اسماء وصفات
كاملهٔ ذاتیّه وفعلیّه مشاهدهٔ عالم افاقی نماید وچون خواهد مطالعه
جمال خود كند بر وجه استجماع جمیع كمالات مشاهدهٔ عالم انسانی فرماید
ودر انسان كامل جمال خود را بالفعل ببیند ودر ناقص بالقوّه و
گفته اند اراد الله ان یظهر ذاته الجامعة فی صورة جامعة فاظهرها
فی صورة الانسان واراد ان یظهر الاسماء والصّفات والافعال
فی صورة مفصّلة فاظهرها فی صورة العالم بعبارة واضحی مثلا
شخص كامل الصّفات چون خواهد صفتی از صفات كمالیّه خود را
ملاحظه كند كتابت نماید یا شعر گوید یا عمارت سازد وبخوان
از صفات وكمالات خود را اظهار فرماید ودیگری چون ان صفت را
ببیند وان اثر وكمال را ملاحظه نماید بوجهی از وجوه علم بمؤثّر
وموصوف پیدا كند وبهم رساند وان شخص كامل وان وجه وان
صفت بشناسد مثلا چون خطّ زید را دید از وضع خط هیئت

دست زید وحرکت اثر داند وان خط بنحوی از انحاء حکایت حال زید
نماید وچون تألیف وترصیف مطالب علمیهٔ زید را ملاحظه کند
صفت علم وفهم وقدرت او را بر کلام مشاهده نماید وزید را در ان
مؤلف دیدار کند نه بجهت جامعه بلکه بجهت خاصهٔ فارده بر حسب
بروز وظهور ان صفت وچون شخص کامل خواهد صورت جامعه
وهویت کاملهٔ خود را ببیند ائینهٔ سازد نمایندهٔ اثار وصفات
او وخود را دران ائینه تماشا کند وجمیع اوصاف خود را بوجه جمع
ببیند ودیگری نیز چون دران ائینه نظر کند صورت ان شخص را
پدیدار کند انشخص را بشناسد بتمام اوصاف کمالیه بالاجتماع و
اینست معنی احدیة الجمع وباین معنی خواجه حافظ شیرازی گفته است
خواست تا جلوه دهد صورت خود را معشوق  خیمه در معرکهٔ
اب وگل ادم زد  عجب ائینهٔ کرده است پیدا  زامکان میکند
خود را تماشا نازك تر ازاین نباید گفت ونشاید گفت والفطن
یکفیه الاشارة والغبی لا ینفعه الف عبارة  ور بگویم عقلها را بر کند
ور نویسم من قلمها بشکند  لاجرم کوتاه کردم من زبان  گر تو خواهی

در درون



در درون خود بخوان  الحاصل چون اشیاء وحقایق موجودات
افاقیه مظاهر صفات حقند هر یك مظهر صفتی مخصوص وانسان
مظهر جمیع صفات ونسخهٔ جامعهٔ کونست پس مظهر تمام انواع
مخلوقات وجامع جمیع اسباب وارباب موجوداتست ومخلوق و
مجعول است ایة الله ومثالا له تعالی فهو یخلق ما یشاء ویختار ما یرید
بعلمه وارادته وقدرته واینست معنی علم ادم الاسماء کلها  باادب
باش که هر کس نتواند گفتن  معنی گفته ان پیر مکر ترسائی  لبش میبوسم و
در میکشم می  باب زندگانی برده ام پی  نه رازش میتوانم گفت
باکس نه کس را میتوانم دید باوی  واینکه در بعضی اخبار اضافهٔ اسماء
بمخلوقات فرموده اند ودر بعضی اضافهٔ بانبیاء واولیاء شده
اشاره است بدو نحو از ظهور اسماء در مظاهر بنحو تفرق وتکثر
وبنحو تجمع وتوحد مثالی نزدیك بذهن اهل علم اوریم برای بودن
ادم نسخهٔ جامعهٔ کون مثلا لغزی مرکب از هزار فن عرضه شود
بر هر ذی فنی لابد هر یك یك نکتهٔ ازان ویك عقدهٔ ازان حل
وبیان میکند وچون عرضه شود بر شخص جامع الفنون بالکلیه



حل میشود شطّ چنانکه آدم در باطن وسر و معنی و خفا جامع
جمیع حقائق است در عالم ظاهر جسد نیز مطابق با عالم آفاقی است مثلا
جسد را زمین فرض کن استخوانهای دویست وچهل وهشت
کانه کوهها وسنکهای عظیم بدان کیسو وریش را درختها و موها را
کیاهها رکها را نهرها کوش ودهان وچشم وبینی را مغارها و
چشمهای شور وشیرین وتلخ وسر وپشت وشکم ودو پا ودو دست
اقالیم سبعه وعطسه را زلزله تصوّر نما وبالقیاس الی السّماء والارض
منافذ دوازده کانه اعلی دو کوش ودو چشم ودو خیشوم وحلق ودو
پستان وناف ودو عورت بروج دوازده کانه اعصاب بیست و
هشت کانه منازل قمر عروق سیصد وشصت کانه درجات
منطقه اعضاء سبعه رئیسه کواکب سبعهٔ سیّاره ریه وشش قمر
کبد وجکر مشتری طحال وسپرز زحل حلقوم وکلو عطارد کلیه
وکرده زهره قلب ودل شمس مرّهٔ سودا مرّیخ قوای طبیعیّه از جاذبه
وماسکه وغیرها ثوابت اخلاط اربعه عناصر اربعه وایضا ثقوب
دوازده کانه ماهها اخلاط فصول اربعه اعضاء سبعه اسبوع

عروق



عروق ایّام سنه وایضا بدن شهر روح سلطان وعقل وزیر و
غضب حاکم وشهوت عامل خراج آذان وعیون جواسیس قوای دیکر
هر یک عامل وصانع ودر جنود فرموده امر دماغ وطبقات تجاویف
وبطون دماغیّه در ازاء طبقات فلکیّات از ممثّلات وخارج مرکز و
تداویر وکواکب ومتمّمات وارواح نفسانیّه وقوای درّاکه بازاء
ملائکهٔ موکّله بر طبقات ودرجات افلاک از عقول ونفوس واخلاط
اربعه وارواح وقوای حیوانیّه وطبیعیّه بجای عناصر اربعه وطبایع
عنصریّات وملائکهٔ موکّله بر طبقات واطوار عالم عنصری ودو
قوّهٔ نفس ناطقه اعنی عاقله وعامله مثال شمس وقمر ونفس ناطقه را
خسوف وکسوف عقلی است باین اعتبار که انوار عقلیّهٔ عالم قدس را
آفتاب باید اعتبار کرد ونفس را بمنزلهٔ ماه چه استضائت نفس از
اشراقات انوار مفارقه است وبدن را بجای جرم زمین پس تعلّق
ارادی نفس به بدن وتوغّلش در مستلذّات حسیّه ولذائذ جسمیّه
مثل حیلولت جسد میانهٔ نفس وعالم قدس ومانع اشراق انوار
ملکوت ومنشأ ظلمت وانخساف جوهر نفس وحرمان ان از مشاهدهٔ

قیله

نور شمس عقل و استشراق از شرقهٔ ان خواهد بود **سانحه** من
طالع کتاب نفسه و شاهد نفاذ امره و حکمه فی اعضائه و قواه اذا اراد
شیئًا اطاعه قواه و جوارحه من غیر مهلة و فتور و توان مع بساطتها
و جوهریتها و وحدتها و بقائها فقد عرف الحق جل شانه و نفاذ حکمه
و امره فی مملکته ملکه و ملکوته و احاطته بما سواه عالیه و سافله و
مجرده و مادیه جوهره و عرضه مع وحدته و تجرده و تنزهه و بقائه
و دوامه فاعرفکم بنفسه اعرفکم بربه و من عرف نفسه عرف ربه
نسوا الله فانسیهم انفسهم **شطّ** چون گل ادم بسرشتند و بپیمانه
زدند و قالب ادم را از خلاصهٔ اکوان و سلالهٔ اعیان تسویه
فرمودند و از عالی و سافل قسط کافی و حظ وافی باو عطا کردند
تشریفًا و تکریمًا و تعظیمًا و تفخیمًا روح شریف فاضل و نور مجرد کامل
که بتشریف اضافهٔ حضرت ذی الجلال و الاکرام مشرف بود بحکم
نفخت فیه من روحی طوعًا او کرهًا داخل قالب خاکی شد و چنانکه
در تخمیر طینت ادم مجال تصرف بغیر نداد و فرمود خمرت طینة ادم بیدی
در تعلق روح نیز واسطه قرار نداد و نفخت فیه من روحی فرمود و چون

شطّ

خواجه
با نفخت فیه من روحی شد مشرف یقین
بد من این معنی که ما زان روح دیم او زان ما
هر دلیل اطلاع و بعنی بلیست بر اسرار غیب
محرم این سرّ معنی دار علوی
جان ماست

ان نور



ان نور مقدس دران محبس و قفس ظلمانی در امد عجب منزلی وحشت
امیز دهشت انگیز دید ارکانی و جدرانی متضاد مبتنی بر فنا و زوال
از طرف دیگر ثعبان نفس اماره و اژدهای طبیعت بشریه را دید
که با هفت سر حرص و شهوت و غضب و حسد و کبر و عجب و بخل
خابیده مهیا و مستعد شده دهان برای هلاک و اتلاف و بلعیدن
ان طائر قدسی و مرغ بهشتی گشاده ان طوطی شکرشکن که مدتها
وقر نهاد در گلستان و جزیرهٔ جنات عدن جوار رب العالمین و مقعد
صدق عند ملیک مقتدر بصد هزار ناز و نعمت پرورش یافته
از اب و دانهٔ مشاهدهٔ جمال و مطالعهٔ جلال محظوظ و بهره مند
بوده قدر ایام وصال ندانسته تو قدر اب چه دانی که در کنار
فراتی از دیدن ان مکان با ان ثعبان متوحش و مندهش شده
مبهوت شد گدای بلندنظر شاهباز سدره نشین نشیمن تو
نه این کنج محنت اباداست تورا ز کنگرهٔ عرش میزنند صفیر ندا
که در این دامگه چه افتاده است هوش از سرش رفت و دود
از نهادش برامد حرارت وصال در اشتداد و اتش فراق در اشتعال

شد در قلق واضطراب خواست برگردد بهر سو دوان وبهر طرف
روان شد ابواب وطرق را مسدود دید حیران ودل شکسته آهی
کشید بعجز ونیاز وسوز وگداز درآمد گفتندش ما از تو همین حال را
خواستیم وشکستگی وپریشان دلی را طالبیم اینجا تن علیل ودل
خسته میخرند ودر روزی چند ترا بدرد فراق مبتلا وبدار غربت
گرفتار کردیم تا از هوای استعلا واستیلاء که لازمهٔ مقام اعلی ودرجهٔ
اسنی است افتاده شوی خودرا در عتبهٔ علیهٔ ربوبیت ماخاک
نشین ودر استانهٔ الوهیت ماخاکسار شوی وباخاک که اخس
موجودات وانزل مراتب وجود است یکسان وباخاکیان همداستان
گردی تا بتحمل زحمات وصدمات ولطمات دار شرور ودیار غرور
پخته شوی وذخیرهٔ حیات ابدی وسرمایهٔ بقاء سرمدی اندوخته
سازی وبحکم من تواضع رفعه الله لائق وقابل عتبه بوسی سرادق
نور وجمال واستانه بوسی بارگاه عز وجلال ما گردی این گرد فریاد
زد ناله برآورد وبرحمت واسعه نگران شد چارهٔ برای خلاص خود
ندید واز خود مایوس شد متوجه بغیاث المستغیثین شد که حاجات



ان بره که بر قاضی حاجات بریم دود طلبش بدماغش رسید عطسه زد
در تحرک شد عنایت سابقه ورحمت سابغه در وزیدن وچند ومنافذی
معدود از فضای عالم بر او گشود پرتوی از نور وشعشعهٔ از ضوء احساس
کرد اندک امیدوار شد الحمد لله گفت خطاب یرحمک الله ربک
با دم رسید فسبقت له من الله الرحمة از ذوق ومزه ولذت این
خطاب اندک آرمید واسوده شد لکن تاب نمی آورد میخواست
بهوای نورانیت وروحانیت وطن اصلی قالب وقفس خود را بشکند
لابن ابی طالب آنس بالموت من الطفل بثدی امه ولولا الاجال التی
کتب الله علیهم لما استقر ارواحهم فی ابدانهم شوقا الی رضوان الله
مانند طفلان که بشیر وپستان مادرش وبه بازیچهٔ بازیگران مشغولش
میسازند تا فیلش یاد هندستان نکند اورا بمعلمی وپیشوائی ملائکه
وسجود ملائکه مشغولش ساختند شط چون ملائکه از عالم نور

وتجرد مجعول است ولازمهٔ تجرد ونور علم وشعور است بخلاف جن
وشیطان که از عالم ظلمت وماده است ولازمه ان جهل وغرور است
پس بتجرد التفات وتوجه بادم ندانستند ومطلع شدند بر حقیقهٔ ان

واینکه اسطقسی است فوق اسطقسات ویکباره تماما نزد او خاضع
شدند وخاشع کشتند وذلیل ومنقاد امدند طأطأ کلّ شریف
لشرفکم وذلّ کلّ شئ لکم قال فی الصّافی وانّما اعترفوا بالعجز والقصور
لما قد بان لهم من فضل ادم ولاحت لهم الحکمة فی خلقه فصغر حالهم عند
انفسهم وقلّ علمهم لدیهم وانکسرت سفینة جبروتهم فغرقوا فی بحر
العجز واعترفوا بالقصور وذلک لانّهم لم یعرفوا حقائق الاشیاء کلّها
لاختلافها وتباینها وکونهم وحدانیّة الصّفة اذ لیس فی جبلّتهم خلط
وترکّب ولهذا لا یفعل کلّ صنف منهم الّا فعلاً واحدًا ولهذا لیس لهم
تنافس وتباغض بل مثالهم مثال الحواس لا تزاحم فیها فکلّ منهم مظهر
لاسم واحد من الاسماء الالهیّة لا یتعدّاه فقامهم ادم بعقله الکاملة
ومظهریّته الشّاملة بقدرة الله التّامّة فی جمعه بین الصّفات
المتباینة والاسماء المتناقضة فی مخلوق واحد ولیس علی الله بمستنکر
ان یجمع العالم فی واحد واینست معنی سجود ملائکه مر حضرت ادمرا

شطّ مخفی نماناد که ادم ائینه بود در هذا ومقابل عرش که مقرّ
ارواح مطهّره ومظهر انوار مقدّسه محمّدیّه بود وبواسطه انطباع





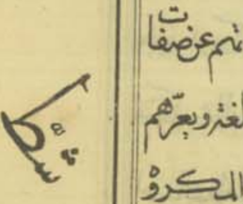
ان انوار مقدّسه وانتقاش صور ان ارواح مطهّره در ان ائینه
صیقله وانتقال اشباح محمّدیّه در صلب ادم ادم محترم شد ومکرّم
ومسجود کردید عن النبیّ ص انّ الله خلق ادم واودعنا فی صلبه وامر
الملائکة بالسّجود له تعظیمًا لنا واکرامًا وکان سجودهم لله عزّ وجلّ
عبودیّة ولادم اکرامًا وطاعة لکوننا فی صلبه فکیف لا نکون افضل
من الملائکة وقد سجد لادم کلّهم اجمعون    از رهکذر خاک سر کوی
شما بود    هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد    هر بوی که از مشک و
قرنفل شنوی    از دولت ان زلف چو سنبل شنوی    تا صورت پیوند
جهان بود علی بود    تا نقش زمین بود وزمان بود علی بود    هم ادم و
هم شیث وهم ادریس وهم ایّوب    هم یونس وهم یوسف وهم هود علی
بود    هم موسی وهم عیسی وهم خضر وهم الیاس    هم صالح پیغمبر وداود
علی بود    مسجود ملائک که شد ادم ز علی شد    در قبله محمّد بد ومقصود
علی بود    روی فی الصّافی عن علیّ بن الحسین ع قال حدّثنی ابی عن ابیه
عن رسول الله ص قال یا عباد الله انّ ادم ع لمّا رای النّور ساطعًا من صلبه
اذ کان الله قد نقل اشباحنا من ذروة العرش الی ظهره رای النّور ولم

يتبين الاشباح فقال يا رب ما هذه الانوار فقال الله عزّ وجل انوار
اشباح نقلتهم من اشرف بقاع عرشى الى ظهرك ولذلك امرت الملائكة
بالسجود لك اذ كنت وعاء لتلك الاشباح فقال ادم يا ربّ لو بينتها
لى فقال الله عزّ وجل انظر يا ادم الى ذروة العرش فنظر ادم فوقع نور
اشباحنا من ظهر ادم الى ذروة العرش فانطبع فيه صور انوار اشباحنا
التى فى ظهره كما ينطبع وجه الانسان فى المرءاة الصافية فراى اشباحنا
فقال ما هذه الاشباح يا ربّ قال الله يا ادم هذه اشباح افضل خلائقى
وبريّاتى هذا محمّد وانا الحميد المحمود فى فعالى شققت له اسما من اسمى و
هذا علىّ وانا العلىّ العظيم شققت له اسمًا من اسمى وهذه فاطمة وانا
فاطر السّموات والارض فاطم اعدائى من رحمتى يوم فصل قضائى و
فاطم اوليائى عمّا يعرهم ويشينهم وشققت لها اسما من اسمى وهذا
الحسن وهذا الحسين وانا المحسن المجمل شققت اسميهما من اسمى هؤلاء
خيار خليقتى واكرم بريّتى بهم اخذ وبهم اعطى وبهم اعاقب وبهم اثيب
فتوسّل بهم الىّ يا ادم واذا دهتك داهية فاجعلهم الىّ شفعائك
فانّى اليت على نفسى قسما حقّا ان لا اخيّب بهم املا ولا اردّ بهم سائلا

فلذلك



فلذلك حين زلّت منه الخطيئة دعا الله عزّ وجل بهم فتيب عليه
وغفرت له اقول الاشباح جمع شبح بالتّحريك وهو الشّخص فالاشباح
المقدّسة كانوا حينئذ اشخاصًا نورانيّة وعن المفيد افاض الله عليه
شأبيب رحمته الوجه فيما اظهره الله من الاشباح والصّور لادم
ان دلّه على تعظيمهم وتبجيلهم وجعل ذلك اجلالًا لهم ومقدّمة لما يفرض
من طاعتهم ودليلًا على انّ مصالح الدّين والدّنيا لا تتمّ الّا بهم
ولم يكونوا فى تلك الحال صورًا مجسّمة ولا ارواحًا ناطقة ولكنّها كانت
على صورهم فى البشريّة تدلّ على ما يكونون عليه فى المستقبل انتهى
والمراد بالاشتقاق لاسمائهم من اسمائه الحسنى ظهور صفاتهم من
صفاته وتجلّيه تعم فيهم بصفاته العليا وانبائهم بصفاتهم عن صفات
الله وليس المراد اشتقاق لفظ من لفظ على مصطلح اللّغة ويعرهم
ويشينهم من المعرّة والشّين النّقص والعيب واصابة المكروه
شطّ چون ابليس عارف بشأن ادم نشد وادم را بادميّت خبث شناخت
وفرط جهل وغباوة داشت ادم را سجده نكرد ونزد او خاضع وخاشع
نشد وانچه از او در عالم قدس بروز ميكرد از تاويل عليّه محض نقل



صورت مسئله وضبط مسترقات خود بود از ملائکه وادراکات
او تمام من باب ظنّ وتخیّل ووهم بود وگویا از آدم سوای هیئت بدن
وشکل عنصری چیزی ندید وازاو ورای این نشاءٔ صوری چیزی
نفهمید وندانست که انسانیّت انسان بجوهر نفس ناطقه است
وروح نورانی اوست که آن صورت حقیقیّه وفطرة الهیّه است او
که بآن فائق بر موجودات شده است نه بمادّهٔ عنصریّهٔ بدنیّهٔ ناسوتیّهٔ
اوست که بصورت آدمی انسان بدی احمد وبوجهل هم یکسان
بدی ولا تعجبك اجسامهم کانّهم خشب مسنّدة بیچاره ندانست که
مادّهٔ طینت ملکیّهٔ آدم برای روح مجرّد مقدّس او بمنزلهٔ زیبق و
جیوه بود که بر پشت بلور صافی بچسپانند تا قابل انطباع صور
منعکسهٔ الهیّه بشود پس من باب استمساك فیض الهی طین بالزوجت و
امساك را مادّهٔ او قرار دادند با اینکه طین محلّ نشو ونموّ ونبات و
ترقّیات است ونار وآتش شأنش اتلاف واهلاك واحراق است
ودیگر آنکه طین مرکّب از مادّهٔ ترابست وماء مطیّهٔ حیوة است و
جعلنا من الماء کلّ شیٔ حیّ وتراب مطیّهٔ نفس نباتیّه است ومتولّد



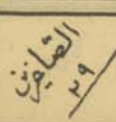


ازهردو نفس حیوانیّه است وچون ابلیس از خواص واین معانی را
نفهمید با اینکه از عالم ملك است نظر بظاهر روشنی آتش کرده و
در جواب خطاب الهی که من باب امتحان فرمود استکبرت ام کنت من
العالین گفت انا خیر منه خلقتنی من نار وخلقته من طین با اینکه
بعد از تسویهٔ قالب خاکی آدم ملائکه مأمور بسجود نشدند وسجود
ملائکه من باب مادّهٔ بدنیّهٔ عنصریّه نبود بلکه بعد از نفخ روح
شریف فاضل کامل بود وفی المرویّ عن الصّادق ع انّه دخل علیه
ابوحنیفه فقال له یا اباحنیفة بلغنی انّك تقیس قال نعم انا اقیس
قال لا تقس فانّ اوّل من قال ابلیس حین قال خلقتنی من نار وخلقته
من طین فقاس ما بین النّار والطّین ولو قاس نوریّة آدم بنوریّة
النّار عرف فضل ما بین النّورین وصفاء احدهما علی الآخر وفی حدیث
آخر انّ ابلیس قاس نفسه بآدم فقال خلقتنی من نار وخلقته من طین
فلو قاس الجوهر الّذی خلق الله منه آدم بالنّار کان ذلك اکثر نورًا
وضیاءً من النّار وعنه ع انّ الملائکة کان یحسبون انّ ابلیس منهم
وکان فی علم الله انّه لیس منهم فاستخرج ما فی نفسه من الحمیّة فقال

خلقتنی من نار وخلقته من طین وعنه ع کذب ابلیس ما خلقه الله
الا من طین قال الله عز وجل جعل لکم من الشجر الاخضر نارا قد خلقه
الله من تلك النار ومن تلك الشجرة والشجرة اصلها من طین سیاقه
الان کما کان مقتضای طبیعت نوعیه ولازمه سنخیه از سنخ شیء
واصل نوع منفك وزائل نمیشود بتبدل افراد وتحول احاد واختلاف
مظاهر وتفاوت مجالی موجب اختلاف وتفاوت طبیعت و
فطرت در اقتضا واستلزام نمیشود اهل دنیا وجهال وظاهر
بینان واز حقائق بیخبران تفاخر خود را بتکاثر اموال واولاد و
تفاضل خود را بتکامل اثاث ولباس دانند وفوق ان بضبط و
نقل اقوال رجال ومراء وجدال ومفاخرت ومباهات نمایند با بعبادات
قالبیه صوریه بی روح وبیمغز اعجاب نمایند وخود را ستایند



شط چون شیطان ما فی الکمون خود را بروز داد وفساد وخبث
ذات خود را ظاهر ساخت خطاب عتاب بمن رسید که فاهبط منها
ای من المنزلة التی انت علیها فی السماء وزمرة الملائکة فما یکون لك
ان تتکبر فیها وتعصی فانها مکان الخاشع المطیع فاخرج انك من





الصاغرین ای ممن کان اهانه الله بکبره قال انظرنی الی یوم یبعثون
قال انك من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم ای الی النفخة الاولی
قبل یوم القیمة ویوم البعث ولما رأی ان ما وقع علیه من غضب الله
ثم کان من جهة ادم اضمر عداوته واظهر حسده قال فبما اغویتنی
یعنی بتکلیفك ایای ما وقعت به فی الغی فکانه باظهار غوایتی
وابراز ضلالتی فانه کان حین ما یعبد کافرا مستورا کفره فان
الخاتمة اذا کانت علی الکفر علمنا ان ما کان یصدر اولا ما کان
ایمانا لاقعدن لهم صراطك المستقیم کما یقعد قطاع الطریق علی المارة
عن الصادق ع الصراط هنا علی وعن الباقر ع یا زرارة انما عمد لك
ولاصحابك فاما الاخرون فقد فرغ منهم وهذا مثل قوله لاغوینهم
اجمعین الا عبادك منهم المخلصین بالفتح ای الذین اخلصهم الله
لنفسه وهم الذین اسلم شیطانهم بایدیهم کما قال جل شأنه ان عبادی لیس لك
علیهم سلطان وانما سلطانه علی الذین یتبعونه ثم لاتینهم من بین



ایدیهم ومن خلفهم وعن ایمانهم وعن شمائلهم ساقیه قال
بعض اهل الکمال المداخل التی یدخل الشیطان علی الانسان الشهوة

والغضب والهوی فبالاوّل یظلم الانسان نفسه وبالثانی یظلم
غیره وبالثّالث یظلم ربّه والاوّل ظلم یغفر والثّانی لا یترک والثالث
لا یغفر شطّ چون ادم وحشتش زیاد وبی تابی میکرد وارام



نمیکرفت برای انس او وارامش دل او از جنس او حوّا را افریدند و
زوج او را خلق کردند لیسکن الیها وچون ازادید ومشاهدهٔ جمال
انشاهد را کرد بشاهدبازی مشغول شد ثعبان شهوت بحرکت
امد وقوای حیوانیّه در اهتزاز شدند حجاب پدید امد وانس او
از نشأهٔ قدس منسی شد ووحشتش فرو نشست شیطان بطمع
فریفتن افتاد در صدد اختلاس فرصت شد تا انکه ادم وحوّا را
در عرصهٔ بهشت عالم مثال بخرامیدن بداشتند ورخصت اکل از
اثمار والوان میوهای بهشتی بایشان دادند مکر میوهٔ طیّبه که مختصّ
بود بذات مقدّس محمّدی ص که ادم را نهی از قربان وتناول ان فرمودند
وفرموده ندش که یا ادم اسکن انت وزوجک الجنّة فکلا من حیث
شئتما ولا تقربا هذه الشّجرة فتکونا من الظّالمین الطّالبین لغیر
حقهم فانّها شجرة مغروسة بید الله تعم موقوفة علی محمّد بن عبد الله

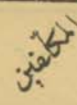


وفی تفسیر الشّجرة المنهیّة اختلاف واقوال ومرجع الکلّ لدی
التّامل الصّادق الی امر واحد هو المحبوبیّة الکاملة المحمّدیّة المثمرة
بجمیع الکمالات الانسانیّة والاثمار الطّیّبة والفواکه الزّکیّة فیها
غذآء کلّ شئ ودواء کلّ داء اصلها ثابت وفرعها فی السّماء تؤتی
اکلها کلّ حین باذن ربّها پس شیطان را فرصت بدست امد
وقت را غنیمت شمرد فوسوس لهما الشّیطان وازلّهما بوسوسته
لهما وخدیعته ایّاهما وایهامه انّه لهما لمن النّاصحین وقال ما
نهٰکما ربّکما عن هذه الشّجرة الّا ان تکونا ملکین ان تناولتما
منها تعلمان الغیب وتقدران علی ما یقدر علیه من خصّه الله
بها او تکونا من الخالدین لا تموتان ابدًا وقاسمهما انّی لکما لمن
النّاصحین درین حال حرص وشهوت بحرکت امده معنی حبّک
الشئ یعمی ویصمّ ظاهر شده کمان کردند که محال است کسی قسم دروغ
یاد کند وخدا را بباطل بخواند توجّه کردند بشجرهٔ منهیّه فلمّا ذاقا
الشّجرة بدت لهما سوآتهما فلمّا وجدا طعمها اخذ فی الاکل منها
اخذتهما العقوبة فتهافتت عنهما لباسهما وظهرت لهما عوراتهما

وسوانهما جائی که برق عصیان برادم صفی زد ماراچگونه
زیبد دعوی بیگناهی ونادیهما ربهما الم انهکما عن تلکما الشجرة
واقل لکما ان الشیطان لکما عدو مبین قالا ربنا ظلمنا انفسنا وان
لم تغفر لنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین از در عجز ونیاز در امدند
کهای بار الها انکه تو برداشتیش میفکنش وانکه عزیزش ساختی
خوارش مکن ناکاه دریای رحمت رحمن رحیم در جوش وخروش شد
خطاب مضی ما مضی واستانفوا الود بیننا رسید ندای بهجت فزای
تاب علیه ربه غلغله در ملکوت انداخت لکن حکم محکم وقضای
مبرم صادر شد اهبطوا بعضکم لبعض عدو ولکم فی الارض مستقر
ومتاع الی حین فیها تحیون وفیها تموتون ومنها تخرجون شط



حکی عن شارح الانجیل انه روی ان ابلیس ناظر الملائکة وقال اعلم ان
لی الهاً هو خالقی وموجدی وهو خالق الخلق لکن لی علی حکمة الله اسوله
سبعة احدها ما الحکمة فی خلق الکافر لاسیما وقد کان عالماً بان
الکافر لا یستوجب عند خلقه الا الالم الثانی ما الفائدة فی
التکلیف مع انه لا یعود منه الیه نفع ولا ضر وکل ما یعود منه علی



المکلفین



المکلفین فهو قادر علی تحصیله لهم من غیر واسطة التکلیف الثالث هب
انه کلفنی بمعرفته وطاعته فلماذا کلفنی بالسجود لادم الرابع ثم لما عصیته
فی ترک السجود لادم لعننی واوجب عقابی مع انه لا فائدة له ولا لغیره
فیه ولی فیه ضرر اعظم الضرر الخامس لم مکننی فی الدخول فی الجنة
ووسوسة ادم السادس لما فعل ذلک فلم مکننی من اغوائهم واضلالهم
السابع لما استمهلته المدة الطویلة فی ذلک فلم امهلنی ومعلوم ان
العالم لو کان خالیاً عن شر لکان ذلک خیراً قال شارح الانجیل
فاوحی الله تعم الیه من سرادق الجلال یا ابلیس انک ما عرفتنی ولو عرفتنی
لعلمت انه لا اعتراض علی فی شیء من افعالی فانی انا الله لا اله الا انا لا
اسئل عما افعل وعن صاحب التفسیر الکبیر اعلم انه لو اجتمع الاولون
والاخرون من الخلائق لم یجدوا عن هذه الشبهات مخلصاً فی اسکات
الجاحد الا بهذا الجواب الالهی وقال صاحب مفاتیح الغیب ان لکل من
هذه الشبهات جواباً برهانیاً صحیحاً واضحاً عند اصحاب القلوب المستقیمة
لابتنائه علی الاصول الحقة العرفانیة فی المقدمات الاضطراریة الیقینیة
لکن الجاحد المعوج لا ینفعه کثرة البرهان النیرة وانما یسکته الجواب الجدلی

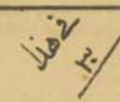
المشهور المبنی علی المقدّمات المقبولة التی یذعن بها الجمهور ولیس
معنی قوله تعـ لا اسئل عمّا افعل انّه لیس لما فعله مبدء ذاتی وغایة عقلیّة
ومصلحة حکمیّة کما هو مذهبهم من ابطال العلّیّة والمعلولیّة وانکار العلاقة
الذّاتیّة بین الاسباب ومسبّباتها وتجویز ترجیح احد المتساویین فی
النّسبة علی الاخر وتمکین المجازفات الاختیاریّة والارادات التّخمینیّة
بل المراد احد معنیین الاوّل انّه لا لمّیّة للعقل الصّادر عن ذاته من غیر
واسطة سوی ذاته وانّما ذاته هو منشأ العقل المطلق وغایته وکما
لا سبب لذاته فی وجوده فلا سبب فی ایجاده تعـ والّا لکان ناقصا
فی ذاته مستکملا بغیره تعالی عن ذلک علوّا کبیرا والثّانی انّ من لیس له
درجة الارتقاء الی عالم الملکوت والوصول الی شهود المعارف الالهیّة
وادراک الحضرة الرّبوبیّة فلا یمکنه العلم بکیفیّة الصّنع والایجاد علی
ما هو علیه ولا سبیل له الّا التّسلیم والاعتراف بالقصور ومن له تیسّر
ادراک الاشیاء کما هی بالعلم اللّدنّی فلا حاجة له الی السّؤال لانّه یلاحظ
الامور علی ما هی علیه بنور الله وبعین قلبه المنوّر بنور الایمان والعرفان
لا بانوار المشاعر کالشّیطان انتهی کلامه وحاصل مرامه انّ الشّیطان

لما



لمّا لم یکن من عالم النّور والعرفان ولم یدرک الامور الالهیّة بالایقان
اورد سؤالات علی مبلغ درکه ودرجة فهمه ولمّا لم یکن مستعدّا قابلا
للتّعلیم والتّفهیم للحقائق علی ما هی علیه کان الجواب له علی وجه الاقناع
والاسکات ثمّ انّ الجواب العرفانی والبیان النّورانی لاهل الایمان و
العرفان فجملة ما اشار الیه الحکیم السّبزواری طاب ثراه بقوله امّا الجواب
عن قوله ما الحکمة فی خلق الکافر فهو انّ الله جلّ جلاله لمّا کان واجب
الوجود بالذّات کان واجب الوجود بالصّفات کالخالقیّة والرّازقیّة
وغیرها وضرورة الوجود مناط الغنی عن العلّة کما انّ الامکان مناط
الحاجة الی العلّة فاسمائه وصفاته القهریّة کالاسماء والصّفات
اللّطفیّة کلّها تستدعی مظاهر ومجالی والجواب عن شبهة اصل التّکلیف
ایضا انّ التّکلیف واجب لا یعلّل مع انّه لطف وقوله وکذلک ما یعود
منه علی المکلّفین هذه لانّ ما یعود علیه لاجل التّکلیف کالثّمرة لغرس
الشّجرة وارتقاب الثّمر من دون غرس الشّجر غلط شیطانی والجواب عن
قوله هب انّه کلّفنی انّ سجود آدم من تمام معرفته لانّه خلیفة الله و
ظلّ الله واسم الله الاعظم وعن قوله لا فائدة له ولا لغیره فیه انّ اللّعن

والعقاب من لوازم فعل المعاقب انّما هى اعمالكم تردّ اليكم ليس من منتقم
خارجى انتهى والحاصل انّ الله تعالى صفتى لطف و قهر و رحمة و غضب
ومن الواجب ان يكون الملك خصوصًا ملك الملوك كذلك اذ كلّ
منهما من اوصاف الكمال ولابدّ لكلّ من الوصفين من مظهر فالملائكة وما
ضاهاهم من الاخيار مظاهر اللّطف والرّحمة والشّيطان وما والاه
من الاشرار مظاهر القهر والغضب ومظاهر اللّطف هم اهل الجنّة و
اهل القرب والاعمال المستتبعة لها ومظاهر القهر هى اهل النّار واهل
البعد والاعمال المثمرة ايّاها ثمّ لا اعتراض فى تخصيص كلّ من الفريقين
بما خصّصوا به فانّه لو عكس الامر لكان الاعتراض بحاله فاذا تجلّى شمس
عظمة القدس و وقعت انوار جماله واشعّة جلاله على صفائح هياكل
الهويّات وصحائف قلوب الانيّات فكما ينشأ منه منبع النّور المحمّدى
وضوء السّراج الاحمدى ومادّة الحيوة الابديّة واكسير السّعادة السّرمديّة
فكذلك ينشأ منه كبريت النّار الابليسيّة وينقدح منه شرارة الادخنة
الظّلمانيّة والرّحمة ذاتيّة والغضب من العوارض وكلّ من عند الله
وما من دابّة الّا هو آخذ بناصيتها هذا حاصل ما افاده صدر الحكماء





فى هذا الباب چون اتش برافروزند ناچار دود براید وچون كل
بوجود اید لابد باخار باشد فكر معقول بفرما كل بيخار كجاست ومقصود
اصلى روشنى اتش وبوى كل است دود وخار بالعرض است آدم اوّل
بذر عالم ادميان وتخم نبى نوع انسان بود چون از صندوق خانه در
اوردندش ودر ارض ومنبت طين اب وكل كاشتندش درختان بر
امد وچه بركها وچه شاخها وچه كلها وچه خارها بر اورد چه ميوه ها
وچه دانها اورد وچون ميوه چيده شد ودانها از كاه جدا شد خارها
وخسكها وخاشاكها را بسوزانند واين ادم جوهر وصفوة اكوان
واعيان است وساير موجودات از فضالة وجود او مجعول شد چون
نجّار حاذق خشب وچوب را در مقصد اصلى بكار برد فضاله را نيز بُد
از اعصا وميخ وكليد ودستهٔ ارّه وساير چيزها قرار ميدهد شطّ
واضح است كه انتظام معاش وصلاح وقوام وعمارت دنيا بنفوس
شريره وقلوب قسيّه مربوط است واز براى توجيه نفوس سعيده
بسوى مبدء وتكميل قلوب مستعدّه بكمالات لائقه ودفع امراض
عارضه وشست وشوى كرد وغبار طاريه وپخته شدن خامها



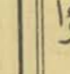
که مقصود اصلی از خلقت و آفرینش نوع انسان است واسطه و وسیله
و منضج و مسهل و صابونی بهتر و نیکوتر و مفیدتر از وجود اشرار و ظلمه
و فسقه و فجره و جهله و سفله نیست که بصدمات و لطمات و زحمات
و جسارات لازمة الوجود و تابعة الذات خود خامها را پخته سازند
و امراض و اعراض وارده عارضه را بشویند و بزدایند و نفوس طیبه
مستعده را بحضرت حق اول آشنا سازند و دور شدگان از مبدء
فیض را بدرگاه عز و جلال نزدیک آورند و مستان و مغروران و فریفتگان
و شیفتگان لذتهای حسیه و نعمتهای دنیویه را بهوش آورند و
خفتگان و غفلتمندان را بضرب اصوات هائله و اسواط غائله
خود بیدار سازند خصوصا در دوره و زمان ما و در کوره و مکان
ما که جنود جهل علم غلبه و قهر برافراشته اند و بر مسند کبر و خودستائی
و خودنمائی و خودبینی مستند گشته اند و عهود ماضیه و ایام
خالیه قوابله و نمارده و فراعنه و قوارنه را تجدید کرده اند و الی الله
المشتکی و هو المستعان فصبر جمیل و علیه اجر جزیل **ساقیه**
بر وجود شیطان و جنود جهل و طغیان فوائد دیگر مترتب است که



در



در تضاعیف مطالب عقلیه مذکور است من جمله قضیه کربلا که
گر چشم روزگار بر او فاش میگریست بیت خون میگذشت از سر ایوان کربلا
با آن همه ظلم و جور و ضیم که از اصحاب شیطان و احزاب طغیان بروز
کرد و فوق آن متصور نیست و در آن قضیه مرغ هوا و ماهی دریا کباب
شد چه قدر منافع و مصالح و حکم و فوائد بر آن مترتب شد چه
سعادتها بروز کرد و میکند تا روز قیامت و چه شقاوتها ظاهر شد
و میشود و چه قدر امتحانات و اختبارات در میان آمد و ما بعد از
این ان شاء الله بیان برخی از آن فواید و مصالح خواهیم کرد و پاره از
اسرار مهمه در آن مکشوف خواهیم ساخت و الله الموفق و المعین
**شط** فی الکافی عن حبیب السجستانی قال سمعت ابا جعفر ع یقول
ان الله عز و جل لما اخرج ذریة آدم من ظهره لیاخذ علیهم المیثاق
بالربوبیة له و بالنبوة لکل نبی فکان اول من اخذ له علیهم المیثاق
بنبوته محمد ابن عبد الله صلی الله علیه و آله ثم قال الله عز و جل
لآدم انظر ماذا تری قال فنظر آدم ع الی ذریته و هم ذر قد ملؤا
السماء قال آدم ع یا رب ما اکثر ذریتی و لامر ما خلقتهم فما ترید منهم



باخذك الميثاق عليهم قال الله عزّ وجلّ يعبدونني لا يشركون بي شيئاً
ويؤمنون برسلي ويتّبعونهم قال ادم يا ربّ فما لي ارى بعض الذرّ اعظم
من بعض وبعضهم له نور كثير وبعضهم له نور قليل وبعضهم ليس له نور
فقال الله عزّ وجلّ كذلك خلقتهم لابلوهم في كلّ حالاتهم قال ادم يا ربّ
فتأذن لي في الكلام فاتكلّم قال الله جلّ وعزّ تكلّم فانّ روحك من روحي
وطبيعتك خلاف كينونتي قال ادم يا ربّ فلو كنت خلقتهم على مثال
واحد وقدر واحد وطبيعة واحدة وجبلّة واحد والوان واحدة
واعمار واحدة وارزاق سوآء لم يبغ بعضهم على بعض ولم يكن بينهم
تحاسد ولا تباغض ولا اختلاف في شيء من الاشيآء قال الله عزّ وجلّ
يا ادم بروحي نطقت وبضعف طبيعتك تكلّفت ما لا علم لك به
وانا الخالق العليم بعلمي خالفت بينهم وبمشيّتي يمضي فيهم امري والى تدبيري
وتقديري صائرون لا تبديل لخلقي انّما خلقت الجنّ والانس ليعبدوني
وخلقت الجنّة لمن عبدني واطاعني منهم واتّبع رسلي ولا ابالي وخلقت
النّار لمن كفر بي وعصاني ولم يتّبع رسلي ولا ابالي وخلقتك وخلقت
ذرّيّتك من غير فاقة بي اليك واليهم وانّما خلقتك وخلقتهم لابلوك

وابلوهم



وابلوهم ايّكم احسن عملاً في دار الدّنيا في حيوتكم وقبل مماتكم ولذلك
خلقت الدّنيا والاخرة والحيوة والموت والطّاعة والمعصية والجنّة
والنّار وكذلك اردت في تقديري وتدبيري وبعلمي النّافذ فيهم
خالفت بين صورهم واجسامهم والوانهم واعمارهم وارزاقهم وطاعتهم
ومعصيتهم فجعلت منهم الشّقيّ والسّعيد والبصير والاعمى و
القصير والطّويل والجميل والذّميم والعالم والجاهل والغنيّ والفقير
والمطيع والعاصي والصّحيح والسّقيم ومن به الزمانة ومن لا عاهة به فينظر
الصّحيح الى الذي به العاهة فيحمدني على عافيته وينظر الذّي به العاهة الى
الصّحيح فيدعوني ويسئلني ان اعافيه ويصبر على بلآئي فاثيبه جزيل
عطآئي وينظر الغني الى الفقير فيحمدني ويشكرني وينظر الفقير الى الغنيّ
فيدعوني ويسئلني وينظر المؤمن الى الكافر فيحمدني على ما هديته فلذلك
خلقتهم لابلوهم في السّرّآء والضّرّآء وفيما اعافيهم وفيما ابتليهم وفيما
اعطيهم وفيما امنعهم وانا الله الملك القادر ولي ان امضي جميع ما
قدّرت على ما دبّرت ولي ان اغيّر من ذلك ما شئت الى ما شئت و
اقدّم من ذلك ما اخّرت واؤخّر من ذلك ما قدّمت وانا الله الفعّال

لما يريد لا اسئل عما افعل وانا اسئل خلقي عما هم فاعلون قال في الوافي
في بيان الحديث انما ملؤا السماء لان الملكوت انما هو في باطن السماء و
قد ملؤه او كانوا يومئذ ملكوتيين والسر في تفاوت الخلائق في الخيرات
والشرور واختلافهم في السعادة والشقاوة اختلاف استعداداتهم و
تنوع حقائقهم لتباين المواد السفلية في اللطافة والكثافة واختلاف
امزجتهم في القرب والبعد من الاعتدال الحقيقي واختلاف الارواح التي
بازائها في الصفا والكدورة والقوة والضعف وترتب درجاتهم في
القرب والبعد من الله سبحانه كما اشير اليه في الحديث الناس معادن
كمعادن الذهب والفضة خيارهم في الجاهلية خيارهم في الاسلام
واما سر هذا السر اعني سر اختلاف الاستعدادات وتنوع الحقائق
فهو تقابل صفات الله سبحانه واسمائه الحسنى التي هي من اوصاف
الكمال ونعوت الجلال وضرورة تباين مظاهرها التي بها يظهر اثر
تلك الاسماء وكل من الاسماء توجب تعلق ارادته سبحانه وقدرته على
ايجاد مخلوق يدل عليه من حيث اتصافه بتلك الصفة فلا بد من ايجاد
المخلوقات كلها على اختلافها وتباين انواعها لتكون مظاهر لاسمائه







الحسنى جميعًا ومجالي لصفاته العليا قاطبة **شط** بيان تكون وانعقاد
نطفهٔ احاد انسان وتسويهٔ ابدان ايشان بعهدهٔ اين كتاب نيست
وبعهدهٔ كتب طبيعيه است وما در لمعات نور وحصن حصين انموذجي
ازان اورده ايم لكن محض اتمام نعمت وازدياد معرفت نمودى از حقيقت
ان مطلب در اين مقام ذكر ميكنيم پس گوئيم از تغذى پدر و استحالات
غذا ءان بتوسط قواى طبيعيه وخلع ولبس صور عديده بقوهٔ ملائكهٔ
موكله صورت منويه حادث ميشود ومنى از وعاء منتقل ميشود بدافعهٔ
انثيين وجاذبهٔ رحم بتوسط آلت وعضو مخصوص بسوى رحم مادر جذب ميكند
ومنعقد ميشود نطفه وبعد ازان ميگردد مضغه وبعد ازان ميگردد
عظام و پوشيده ميشود بران لحم وهر دوره ازاين دورات در چهل
روز تمام ميشود پس چون قالب انسانى وبدن حيوانى مستكمل شد
وتام ومستوى گشت روحى ونفسى لائق وسزاوار بان از عالم ملكوت
بران فائض ميشود ونورى از انوار غيبيهٔ الهيه بران تابيده ميگردد
واز بطن مادر جدا ومتولد شده باين نشاه كه باطن ورحم مادر كبرى است
پا ميگذارد ودر اين نشاه نيز باطوار واحوال وصور كثيره متطور ومتحول

ومتصوّر میشود تا ازاین نشأه بنشأهٔ دیگر منتقل شود و در جمیع مراتب
و درجات ملائکهٔ چند با اوست وموکّل براو و متکفّل حال اوست
وان کلّ نفس لمّا علیها حافظ وکلّ نفس معها سائق وشهید وعلیها رقیب
عتید و دائمًا او را تربیت مینمایند ومدد میرسانند وخلع ولبس
صورت براو میکنند بل هم فی لبس من خلق جدید والهام خیر وشرّ و
نفع وضرّ و رزق وغذاء صالح لانموّ وحیوة وممات شیئًا فشیئًا
حالًا فحالًا آنًا فآنًا با و عاید میسازند حکما فرمایند مادام کون الجنین
فی الرّحم درجتها درجة النّبات بعد تخطّی درجة الطّبیعة الجمادیّة فالجنین
نبات بالفعل وحیوان بالقوّة اذ لاحرکة ارادیّة له بالفعل واذا خرج
من بطن امّه صار فی درجة الحیوان الی اوان البلوغ فهو حیوان بالفعل
انسان بالقوّة ثمّ یصیر مدرکًا للاشیاء بالفکر والرّویّة الی اوان
البلوغ المعنوی والاشتداد العقلی فی حدود اربعین ان کان فیه
استعداد الارتقاء الی حدّ النّفس القدسیّة فهو انسان بالفعل وملک
بالقوّة والّا فهو شیطان او حیوان آخر بالقوّة وبعد الموت یصیر ملکًا
بالفعل او شیطانًا بالفعل ودر هر حال از این حالات آیات ودلالات





وعلامات بر وحدانیّت وربابنیّت والوهیّت حضرت ربّ الارباب
قال الله عزّ وجلّ ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثمّ جعلناه نطفة
فی قرار مکین ثمّ خلقنا النّطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا
المضغة عظامًا فکسونا العظام لحمًا ثمّ انشأناه خلقًا آخر فتبارک الله
احسن الخالقین وفی سورة الحجّ انّا خلقناکم من تراب ثمّ من نطفة ثمّ من
علقة ثمّ من مضغة مخلّقة وغیر مخلّقة لنبیّن لکم ونقرّ فی الارحام ما
نشآء الی اجل مسمّی ثمّ نخرجکم طفلًا ثمّ لتبلغوا اشدّکم ومنکم من یتوفّی
ومنکم من یردّ الی ارذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئًا والسّلالة
الصّفوة من الطّعام والشّراب الّذی یصیر نطفة والنّطفة اصلها
من السّلالة والسّلالة من صفو الطّعام والطّعام من الطّین والنّطفة
من النّطف وهو الصّبّ والقرار المکین الانثیان والرّحم والعلقة
قطعة من الدّم والمضغة قطعة من اللّحم قدر ما یضغ والمخلّقة تامّ
الخلقة وغیر المخلّقة السّقط وحذف المفعول من قوله لنبیّن لیذهب
نفس السّامع کلّ مذهب ممکن من شؤون الله وقدرته وحکمته و
عنایته والعظام اعضاء صلبة لا ینعطف وهی اساس البدن وعددها

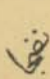
عدد رحم واللحم عضو محشو به الفرج مخلوق من متين الدم والخلق الاخر
نفخ الروح فيه من عالم الملكوت والاجل المسمى هو وقت الوضع وادناه
ستة اشهر واقصاه تسعة الى سنة وبلوغ الاشد بلوغ كمال القوة وهو
فى سن الشباب ويسمى سن الوقوف وهو اعدل امزجة الانسان من
زمان الولادة الى اخر العمر وذلك من ثلثين الى اربعين وقبل ذلك خمسة
اسنان سن الطفولية وهو ما يكون المولود غير مستعد الاعضاء للحركة
والنهوض وسن الصبى وهو بعد النهوض وقبل الشدة وسن الترعرع
وهو بعد الشدة ونبات الاسنان وقبل المراهقة وسن الرهاق وهو
الاحتلام وذلك ان يبلغ الى ان يبقل وجهه وبعده سن الفتى الى ان
يقف النمو على حد الثلثين وبعد الشباب الكهولة الى ستين وبعده
الشيخوخة الى اخر العمر هذا وفى الكافى عن الباقر ع النطفة تكون بيضاء
مثل النخامة الغليظة فتمكث فى الرحم اذا صارت فيه اربعين يوما ثم تصير
علقة كعلقة دم المحجمة الجامدة تمكث فى الرحم بعد تحويلها عن النطفة
اربعين يوما ثم تصير مضغة لحم حمراء فيها عروق خضر مشتبكة ثم تصير
الى عظم وشق له السمع والبصر ورتبت جوارحه وفى رواية اخرى





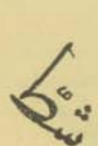
اذا كمل اربعة اشهر بعث الله ملكين خلاقين فيقولان يا رب ما تخلق
ذكرا او انثى فيؤمران فيقولان يا رب شقيا او سعيدا فيؤمران فيقولان
ما اجله وما رزقه وكل شئ من حاله ويكتبان الميثاق بين عينيه فاذا اكمل
الله الاجل بعث الله ملكا فزجره زجرة فيخرج وقد نسى الميثاق
**شط** لا باس بايراد كلام للحكيم السبزوارى طاب ثراه فانه مع اختصاره
مفيد للمرام قال اعلم ان النطفة اذا وقعت فى الرحم صارت كروية
لان الماء كروية الشكل بالطبع ثم نضجت بالتدريج حتى طفت اجزائها
اللطيفة من مركزها الى محيطها وتوزعت طبقات اربع بعدد العناصر
فما هو غليظ فى الغاية يبقى فى المركز وما هو لطيف فى الغاية يطفو و
يصير طبقة محيطة وما غليظه غالب يقرب الى المركز وما لطيفه
يقرب من المحيط فما فى المركز سوداء وما فى المحيط صفراء وما يلى المركز
بلغم وما يلى المحيط دم فهذه وان كانت طبائعها مختلفة ولكن باعتبار
كونها فى حشو الرحم ودم الطمث تحمر بالتدريج فتصير علقة حمراء وهذا
كله فى اربعين يوما وهو عدد ميقات موسى ثم جعل العناية الالهية
هذه الاخلاط الاربعة التى هى كالعناصر مادة لخلق الاعضاء السبعة

الظاهرة من الرأس والبطن والظهر واليدين والرجلين والشبعة الباطنة
من الدماغ والقلب والكبد والرية واعضاء التناسل والمرارة والطحال
فاخذ من الاخلاط لخلق كل بحسبه وقدره على ما اقتضته العناية وهذا
هو الدور المعدنی ثم خلق العناية فی هذه الاعضاء الظاهرة والباطنة
قوی نباتية من رؤساء اربع وجعل لكل منها خوادم من الجاذبة والماسكة
والهاضمة والدافعة وغيرها فجذبت جاذبة الكبد الكيلوس من طريق
الماساريقا فهضمته هاضمة الكبد حتى صار كيموسا نضيجا فخلق من
زبدته وصفوته الروح النباتی فانبعاثه من الكبد والباقی من الاخلاط
الاربعة ما كان دما دخل فی الاوردة ووصل بنصيب كل عضو اليه
وما كان صفراء انجذب الى المرارة وخاصيته تنفيذ الدم لانه بمنزلة
النار ملطف ومخلخل وما كان سوداء انجذب الى الطحال وخاصيته
تصيير الدم ذا متانة وقوام وادخاله فی غذاء الطحال والعظام وما كان
بلغما فهو فی جميع الاعضاء لا وعاء خاص له وخاصيته ترطيب المفاصل
والادوات الاخر وصيرورته دما عند عوز الغذاء وهذا هو الدور
النباتی ثم انجذب صفوة الدم وزبدة الروح النباتی الى القلب واذا





نضجا وطبخا صار الروح النباتی روحا حيوانيا وبعثه من طريق الشرائين
الى جملة الاعضاء فالقلب منبع حيوة جميع الاعضاء ومنزلته فی الانسان
الصغير منزلة الشمس فی الانسان الكبير وعند كثير من الحكماء القلب محل
تكون الروح مطلقا ثم تسفل قسط منه الى الكبد وتصعد قسط صالح
منه من طريق بعض الشرائين الى الدماغ ونضج فيه مرة اخرى فاعتدل
وصار روحا نفسانية مطية للقوی المدركة الظاهرة والباطنة و
القوی المحركة وهذا هو الدور الحيوانی واذا خرج المولود من بطن امه
الى رحم الارض كان فی درجة الحيوانية الى اوان البلوغ الصوری ثم
يأخذ فی الدورة الانسانية مستعملا للفكر والروية فاما يسلك
مسلك التوحيد ويستكمل فی العقل والمعقول واما يسلك مسالك
اخر فينخرط فی سلك المقربين او فی زمرة اصحاب اليمين او فی حزب
اصحاب الشمال من الضالين والمكذبين **شط** چون طفل انسانی
از رحم مادر جدا شود وببطن ارض قرار گیرد هنوز حجاب میان او
وطن اصلی ونشاءه اولی مستحکم نشده باشد وتازه عهد باشد بیاد
انس والف وطن افتاده گریه آغاز کند وبناله آواز برآرد او مشغول



سازند تا فراموش کند وارام بگیرد وچون لحظهٔ بازش گذارند فیلش
یاد هند وستانش کند زاری نماید ودر شب چون مشاغلش کمتر است
بی ارامتر میشود ناچار مادر اورا بپستان وشیر مشغولش میسازد وچون
شعور وادراک دارد وبدرد فراق مبتلا شده است والتفات بعالم
دیگر دارد نشو ونمو او از سایر حیوانات دیرتر میشود تا خورده خورده
انس باین عالم میگردد وبقوت ومساعدت للگان ودده کان بملاهی
وملاعب مشغول وبزرد وسرخ دنیا وچرب وشیرین ان مانوس
میشود ورفته رفته دو قوهٔ شهوت وغضب کردو شهپر وتیزبال
او بند برای طیران وپرواز کردن بکنگرهٔ عرش کمال واوج سعادت و
اسمان کرامت در او قوی میشود وگم گشته شاهد بازی وعروس بازی
این شاهد شوهاء وعروس قبحاء عجوزهٔ دنیا مالوف وشیفته و
فریفته میگردد وبالکلیه مقام انس وگلشن قدس را فراموش مینماید
فنسی ولم نجد له عزما ان وقت عنایات الهیه باو متوجه میشود واورا
بتوسط نبی مرسل وکتاب منزل بسوی خود دعوت میکند وخطابش
میرساند که یا ایها الناس ای الناسی لمقامك اعبدوا ربکم الذی





خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون وگویندش تورا برای بازیچه
وعشقبازی با دنیا ولگد زدن ودندان گرفتن وخوردن وخوابیدن
وگفتن وشنیدن وخندیدن واستیلاء واستعلاء وقهر وغلبه
وتحصیل جاه ومال وترتیب عمارات عالیه وبساتین وزراعات غالیه
نفرستادیم وخلق نفرمودیم این ره که تو میروی بترکستان است
زین للناس حب الشهوات من النساء والبنین والقناطیر المقنطرة
من الذهب والفضة والخیل المسومة والانعام والحرث ذلك متاع
الحیوة الدنیا والله عنده حسن المآب قل أؤنبئکم بخیر من ذلکم للذین
اتقوا عند ربهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها وازواج
مطهرة ورضوان من الله والله بصیر بالعباد الذین یقولون
ربنا اننا امنا فاغفر لنا ذنوبنا وقنا عذاب النار الصابرین والصادقین
والقانتین والمنفقین والمستغفرین بالاسحار نهر چون ندای
منادی حق ندای ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل
فتفرق بکم عن سبیله بلند شد بگوش بعضی از یاراشنا سخن اشنا رسید
دانی چه ذوق دارد ابری که در بیابان بر تشنه ببارد فوراً کالبرق

الخاطف ینقلب الی اهله مسرورا فاستلانوا ما استوعره المترفون
وانسوا بما استوحش منه الجاهلون ومات قبل موته بعضی دیگر به تیز بال
وشهپر همت بسوی او پرواز نمایند كالعقاب اذا انقض على فريسته او كالناظر
اذا عاد الى وكره على اختلاف قوت وضعف بعضی دیگر بعدو و دویدن
چون فرس فاره و برخی دوان دوان پاره پیاده و افتان و خیزان یا رم
علی صدره واینست مرور و عبور بر صراط و پل جهنم و جسر ممدود بر نیران
و فرقه دیگر مطبوع القلب مغشو البصر موقور الاذن انك لا تسمع الموتی
ولا تسمع الصم اذا ولوا مدبرین واین فرقه اکثر و از همه فرق بیشتر خواهند بود
وما اكثر الناس ولو حرصت بمؤمنين واینها در جهنم افتاده و نذر
الظالمين فيها جثيا ولقد ذرأنا لجهنم كثيرا من الجن والانس وانشاء
باین زودی بیان اثر او فی در تحقیق مقام بیاید شط قال الله جل
جلاله الذی خلقك فسويك فعدلك چنانکه حکمت الهیه و عنایت
ازلیه تعدیل و تسویه خلق انسان و بدن انسان نمود بتفاعل ابدان
صور نوعیه عنصریه و تکاسر کیفیات اربعه اسطقسیه و وضع فرمودن
هر عضوی بموضعی لائق و عطا کردن بهر جزوی از خاطی قسطی موافق




وبدن



و بدن انسان را با حسن اشکال و اتقن افعال پرداخت ناچار بازاء هر
بدنی و حذاء هر ماده و جسد روحی مناسب و نفسی ملائم و صورتی
مخصوص از عالم ارواح و نشأه انوار قرار داده و اعطى كل ذى حق
حقه و برای هر مرکبی راکبی و برای هر راکبی مرکوبی و برای هر رستمی
رخشی و برای هر پهلوانی گرزی جعل فرموده وهذا هو العدل
يومئذ يوفيهم الله دينهم الحق ويعلمون ان الله هو الحق المبين
الخبيثات للخبيثين والخبيثون للخبيثات والطيبات للطيبين و
الطيبون للطيبات و گفته اند حکما اجود الكمالات لاتم الاستعدادات
واخسها لانقصها البته نفس فرس که مقتضی عدو و رکض و تکاز و
جولان است بدنی والتی وادواتی مخصوص که بان غرض و مقصود حاصل
توان کرد و راست توان اورد لازم و در کار است پا و دست دراز
سینه و بغل کشاده و سم پهن و گردن کشیده باید و هکذا حال
فیل و شتر در بار بردن و گاو در شیار کردن و سباع در دریدن و طیور
در پریدن و وحوش در چریدن و حشرات در خزیدن تبارك الله
احسن الخالقين و هر روحی را با بدن و نفسی را با جسد مناسب

ومَلائکهٔ خود تزویج کرده و تألیف داده وانها را با یکدیگر پیوند و
علاقهٔ تعاشق و تعانق داده سبحان من ربط الملك بالملکوت و خلط
الناسوت بالجبروت نهر واضح و لائح شد که ارواح طیبین
طاهرین و سلسلهٔ عقول و نورانیین را ابدان طیبه و اجساد طاهره
و نطفهای پاك و پاکیزه در اصلاب و ارحام مطهرهٔ مقدسه لازم است
که لم تنجسها الجاهلیة بادناسها ولم تلبسها بارجاسها نطفهٔ پاك بباید
که شود قابل فیض ورنه هر سنك و گلی لؤلؤ و مرجان نشود وارواح
و نفوس اراذل واوباش و سلسلهٔ جهل و جنود ابلیس را بدنهای
خبیثه و جسدهای خسیسه و نطفهای ناپاك نجسه میشاید البته
روح قاتل حضرت سید الشهداء ارواح العالمین فداه بدنی میخواهد
متکون شده از زنا و منعقد شده از صرف نجاست و خباثت
بالجمله چون ولد زنا علی الحقیقه نجس و کافر و جهنمی بوده متولد از
زنا و متکون از سفاح شده است نه اینکه چون متولد از زنا و ولد
زناست جهنمی و کافر است و برای تحقیق این حق گوئیم که چون
ارواح و نفوس در عالم علم و نشأهٔ غیب دو صنف بوده است

شقی



شقی و سعید والشقی شقی فی بطن امه والسعید سعید فی بطن امه
پس ارواح طیبه بلسان استعدادات خود اقتضا و استدعاء ابدان
و اجساد طیبهٔ طاهره مینمایند و ارواح خبیثه باستعدادات ذاتیهٔ
خود اقتضا و استدعاء ابدان خبیثهٔ خسیسه میکنند و چون قضاء
الهی و حکمت حضرت باری جل شأنه حکم بایجاد و حدوث و ظهور و
بروز موجودات در این عالم نمود اسباب آن منساق میگردد و در
اوقات فاضله و نظرات سعیده و حالات شریفهٔ فلکیه بغذاهای
حلال طیبهٔ طاهره نطفهای پاك و پاکیزه در اصلاب شامخه متکون
و منعقد میشود و بعدل الهی باذن و اجازهٔ شرعی زواج و نکاح
حاصل میشود و در ازمنهٔ شریفه و نظرات سعیده از اصلاب
شامخه بارحام مطهره قرار میگیرد و در اوقات کریمه و امکنهٔ عزیزه
متولد میشود و باسباب سعادت و شرافت تادیب و تربیت میشود
تا بمقامات عالیه بالغ و واصل گردد و از آن طرف باین قیاس منعکس
میشود نطفهٔ خبیثهٔ متکونه از اغذیهٔ محرمه در اصلاب دانیه
مستقر میشود و اصلاب را دغدغه و نفس را باء را وسوسه میکنند تا محل

خبیث و رحم ناپاک بدست ارد و نطفهٔ خود را دران بریزد پس ارحام
خبیثه انرا بپرورد و در اوقات نحسه بنظرات نحسه و اسباب شقاوت
متولد شود و باسباب شقاوت و اغذیهٔ خبیثه تربیت شود تا از آن
مافی الکمون ان بروز نماید و در حقیقت پدر و مادر ان بوبال و نکبت
ان گرفتار باشند بقابلیات و استعدادات ذاتیهٔ خود و بقدر حمل
و برداشتن و بار کشیدن ان نطفه و صدور عمل زنا معاقب گردند
نه بالعکس پس نشاید گفت که والدین زنا کرده اند چه بابن و چه ایراد
بر ولد است تا ماخوذ شود بعمل و کار دیگری در دنیا بنجاست و کفر
و در اخرت بعقاب و عذاب و منافات داشته باشد با ایهٔ شریفهٔ و لا
تزر وازرة وزر اخری و این تحقیق را غنیمت شمار شطّ چون روح



انسانی افضل و اشرف و اکمل ارواح است و فرموده و لقد کرمنا
بنی ادم و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلا شاهد مدعا و گواه است
و تمام ذرات و جمیع موجودات عالم کون و فساد که عالم نقل و انتقال
و عدم ثبات حال و عدم استقرار بر یک منوال است و عالم استحصال
و استکمال است در جستجو و طلب ترقی و تصعد و تقرب بمبدء هستند





پس بسائط عالم در حرکت و جستجو هستند تا بدرجهٔ ترکیب معدنی
برسند و مرکبات معدنیه در طلب مقام نباتی پویا و مرکبات
نباتیه بشوق درجهٔ حیوانیه در جوش و خروش و حیوانات بعشق
انسان خود را قربان و فدا ساخته مفتخر و مباهی شده اند که غذاء
انسان گشته اند تا باستحالات طبیعیه صورت بدن و جسد انسانی
پذیرند و مجاور و معانق روح انسان که مکرم و اکرم موجودات است
بشوند و چنانکه روح انسانی اشرف ارواح است بدن و جسد ان
نیز اشرف و افضل ابدان و اجساد است و چنانکه اصناف و
افراد این نوع روح انسانی متفاوت است در شرافت و متفاضلست
در کمال ابدان اصناف و افراد نیز متفاوت الدرجات است در
لطافت و کثافت و اعتدال و انحراف با عرض مراتب و چنانکه منحصر است
اکمل و افضل افراد انسان در شخص واحد و روح فارد حضرت ختمی
مرتبت در عالم ارواح پس منحصر است اعدل و الطف و اکمل و اشرف
ابدان در عالم اجسام و اجرام در بدن و جسد منور مطهر ان بزرگوار
و الی هذا المقام اشار امیر المومنین و یعسوب الدین بقوله فی جواب

الیهودی المعترض علیه بانه لا یعلم الفلسفة الیست الفلسفة من اعتدلت
ومن اعتدلت لمبا جه
طباعه صفی مزاجه ومن صفی مزاجه قوی اثر النفس فیه ومن قوی اثر
النفس فیه سما الی ما یرتقیه ومن سما الی ما یرتقیه فقد تخلق بالاخلاق
النفسانیة ومن تخلق بالاخلاق النفسانیة فقد صار موجودا بما هو انسان
دون ان یکون موجودا بما هو حیوان ومراد از اعتدال طباع رفع کثرت
عناصر است بامتزاج تا صورت وحدانیت پذیرد وقابل تجلی انوار
واحد حقیقی شود وچون بدن مقدس ان فوارهٔ رحمت باعتدال طبیعی
ممکن در عالم ترکیب اعدل واکمل بود بنحوی که هیچ خلطی وهیچ عنصری
از حد لائق متجاوز نبود وغالب نبود باعامه وکافهٔ خلق سازکار
ودر میان مردم باعتدال حال وحسن مقال واستقامت کردار وگفتار
مسلم اخیار واشرار بود وبعدل حاکم واز حیف وجور وظلم دور وبرکنار
بود واز اغراض واعراض هوا وهوس بشری فارغ وخالی بود واز خود
اراده ومیلی برحسب طبیعت نداشت واگر العیاذ بالله خلطی وعنصری
براو غالب بود واز اعتدال منحرف بود هر اینه مسخر ومغلوب طبیعت
ان خلط می بود واز صراط مستقیم الهی کج ومائل ومحتاج بریاضت ومشقت





در تصفیهٔ نفس وتزکیهٔ روح وتسویهٔ حال بود مثلا اگر صفرا وحرارت
غالب بود غضب وطیش وتندی براو مستولی میشد ودرنده وگزنده
وصاحب عجب وفخر وکبر وشهوت وریاست طلب می بود واگر بلغم و
سردی غالب بود بلید وپست همت ومنزوی وگوشه گیر وخائف بود
واگر دم ورطوبت غالب بود لامحاله زن دوست وبوالهوس وفاسق
وعاصی بود واگر سودا وخشکی داشت ناچار کج خلق ومتنفر وموذی
بود وبهر طرف که مائل میشد لابد میل با موافق خود در ان طرف میداشت
وبعدل حکم نمیکرد وغضب ولطف وقهر وسخط او تمام فی الله ولله
نمیشد **شط** طبقات بنی ادم وطوائف انسان بحکم عقل ونقل و
احساس واعتبار سه گونه است کنتم ازواجا ثلثة فاصحاب المیمنة ما
اصحاب المیمنة واصحاب المشئمة ما اصحاب المشئمة والسابقون
السابقون اولئک المقربون قال الباقر ع ان القلوب ثلثة قلب
منکوس لا یعی شیئا من الخیر وهو قلب الکافر وقلب الخیر والشر فیه
یعتلجان فایهما کان منه غلب علیه وقلب مفتوح فیه مصابیح تزهر
لا یطفی نوره الی یوم القیمة بعبارتی دیگر فرقهٔ معصوم فرقهٔ مؤمن

فرقهٔ کافر طائفهٔ انبیا و مرسلین و وسائط بین الخالق والخلق و
طائفهٔ تابعین و مصدّقین و مؤمنین و مطیعین انبیا و مرسلین
و طائفهٔ مکذّبین و مخالفین و کافرین و تحقیق این مطلب و تطارد
خیر و شر و توارد عقل و جهل در مملکت قلب انسان و ملتقی البحرین
جوهر ادمیان بایراد اخبار طینیا نست که در کافی و غیره اورده اند و
اخبار این باب بسیار است و قدر مشترک و جامع میان انها این
مضمون است انّ الله عزّ و جلّ خلق ارضا طیّبة طاهرة و خلق
مآء عذبا فراتا زلالا سائغا فجرذلك المآء علی تلك الارض فصار
طینا فاخذ من صفوة ذلك الطّین طینا فجعله طین الانبیآء والمرسلین
والائمّة الهداة المهدیّین واخذ جلّ جلاله ثفل ذلك الطّین فخلق
منه المؤمنین و شیعة الائمّة الطّاهرین و محبّیهم و خلق ارضا سبخة
خبیثة منتنة و خلق مآء اجاجا مالحا اسنا و فجر ذلك الماء فیها فصار طینا
ثمّ اخذ من کدرة ذلك الطّین الخبیث المنتن فخلق منه ائمّة الکفر والطغاة
والفجرة و رؤس الشّیاطین ثمّ عمد الی بقیّة ذلك الطّین و خلق منها
جنود الطغاة و تبعة الکفرة من طبقات الخلق بعد ما مزج بها من طینة





المؤمنین شیئا و مزج طینة المؤمنین بها ایضا فلذلك کان المعصومون
وائمّة الحقّ من الطّیّبین الطّاهرین لم یعصوا الله طرفة عین و لم یهمّوا بمعصیة
اولئك الّذین سبقت لهم من الله الحسنی لا یسمعون حسیس جهنّم و هم عنها
مبعدون و فیما اشتهت انفسهم خالدون و کان الکافرون والابالسة
و رؤساء الکفر والضّلالة لم یهمّوا بطاعة الله و لم یفعلوا ما امروا
و لا یطیعون فیما یؤمرون اولئك حقّت علیهم الضّلالة و ثبت لهم
کلمة العذاب لا یشمّون ریح الجنّة ابدا و بین الفریقین سایر النّاس یعملون
الخیر والشّرّ و یفعلون الطّاعة والمعصیة علی اختلاف درجاتهم و حسب
طیناتهم و مزاجاتهم و اصولهم و سنوخهم و جوهر ذواتهم و لو ترك
طینة الفسّاق و اعدآء الله علی حالها و لم تمزج بطینة المؤمن ما عملوا
صالحا ابدا و لا ادّوا امانة الی احد و لا تشهّدوا الشّهادتین و لا صلّوا
و لا صاموا و لا زکّوا و لا کانوا متشابهین للاولیآء فی الصّور والاشکال
و حسن الهیئة و لو ترك طینة المؤمن علی حالها و لم تمزج بطینة الکافر
لم یصدر منهم من ربوا و لا زنا و لا لواطة و لا خیانة و لا شرب خمر و لا ترك
صلوة و صیام و حجّ و زکوة و من هذا الاختلاط والامتزاج یلد المؤمن

الكافر وبلاء للكافر المؤمن واذا كان يوم القيمة وبلى السرائر وانكشف
الضمائر يقول الله عز وجل انا عدل لا اجور ومنصف لا اظلم ويلزم
الله كل واحد منهم ما هو من اصله وطينته وجوهره وسنخه فكل شئ
يرجع الى اصله الخبيثات للخبيثين والطيبات للطيبين والذين
كفروا اعمالهم كسراب بقيعة يحسبه الظمان ماء فاذا جاءه لم يجده شيئا
وهم يحسبون انهم يحسنون صنعا ويحسبون انهم على شئ الا انهم هم
الكافرون وليحملن اثقالهم واثقالا مع اثقالهم والذين امنوا يبدل الله
سيئاتهم حسنات وكان الله غفورا رحيما وهذا من باطن علم الله المكنون
وسر الله المخزون قال في الوافي في بيان المقام انه قد ثبت وتحقق ان
كلا من العوالم الثلثة لهم مدخل في خلق الانسان وفي طينته ومادته
من كل حظ ونصيب فلعل الارض الطيبة كناية عما له من اثار عالم الملكوت
الذي منه الارواح المثالية والقوى الخيالية الفلكية المعبر عنها
بالمدبرات امرا والماء العذب عما له في طينته من افاضات عالم الجبروت
الذي منه الجواهر القدسية والارواح العالية المجردة عن الصور المعبر
عنهم بالسابقات سبقا والارض الخبيثة عما له في طينته من اجزاء عالم

مدخل في جبلته





الملك الذي منه الابدان العنصرية المسخرة تحت الحركات الفلكية المسخرة
لما فوقها والماء الاجاج المالح الاسن عما له في طينته من تهيجات الاوهام
الباطلة والاهواء المموهة الردية الحاصلة من تركيب الملك مع الملكوت
مما لا اصل له ولا حقيقة ثم الصفوة من الطينة الطيبة عبارة عما غلب عليه
افاضة الجبروت من ذلك والثفل منه ما غلب عليه اثر الملكوت منه
وكدورة الطين المنتن الخبيث عما غلب عليه طبائع عالم الملك وما
يتبعه من الاهواء المضلة اقول صرح السجاد علي بن الحسين ع بان الله
عز وجل خلق النبيين من طينة عليين قلوبهم وابدانهم وخلق قلوب
المؤمنين من تلك الطينة وجعل خلق ابدان المؤمنين من دون ذلك
وخلق الكفار من طينة سجين قلوبهم وابدانهم فقلوب المؤمنين
تحن الى ما خلقوا منه وقلوب الكافرين تحن الى ما خلقوا ثم اعلم ان
التعبير بالارض والطين والماء كناية عن جهة القبول للاشكال و
الهيئات المختلفة ولذلك قد يعبر في خلق المستضعفين بانهم خلقوا
من التراب المحض اعني ما له قبول الاشكال لا يستقر لهم عقيدة ولا
ثبات فلا لزوب لهم ولا لزوم لطريقة لا حق ولا باطل وليس لهم نور

الملكوت ولا ظلمة باطن الملك ثمّ قال طاب ثراه وانما لم يكن لائمة الحق
نصيب من عالم الملك مع ان ابدانهم العنصرية منه لانهم لم يتعلقوا
بهذه الدنيا ولا بهذه الاجساد تعلق ركون واخلاد فهم وان كانوا
فى النشأة الفانية بابدانهم العنصرية ولكنهم ليسوا من اهلها فكانوا
فيها كمن ليس فيها وابدانهم الحقيقية ابدان ملكوتية فى باطن هذه
الجلود المدبرة لتلك الابدان اقول وانما ابدانهم العنصرية ابدان
ابدانهم لاعلاقة لهم بها فهى جلابيب واكسية لهم فغضوها وتجردوا
عنها لبسوها واكتسوا بها لضرورة معاشهم ومعاشرتهم للخلق لو
جعلناه ملكا لجعلناه رجلاً وللبسنا عليهم ما يلبسون قال
الصادق ع ما نزلت الدنيا من نفسى الا بمنزلة الميتة اذا اضطررت اليها
اكلت منها وهذا البيان فى ابدانهم هو المصحح لما روى فى البحار عن
عسكر مولى ابى جعفر الجواد ع قال دخلت عليه فقلت فى نفسى يا سبحان
الله ما اشدّ سمرة مولاى واضوء جسده قال فوالله ما استتممت
الكلام فى نفسى حتى تطاول وعرض جسده وامتلأ به الايوان الى
سقفه ومع جوانب حيطانه ثمّ رايت لونه وقد اظلم حتى صار

كالليل



كالليل المظلم ثمّ ابيضّ حتى صار كابيض ما يكون من الثلج ثمّ احمرّ حتى صار
كالعلق المحمرّ ثمّ اخضرّ حتى صار كاخضر ما يكون من الاغصان المورقة
الخضرة ثمّ تناقص جسمه حتى صار فى صورته الاولى وعاد لونه الاول
وسقطت لوجهى مما رايت فصاح بى يا عسكر تشكّون فننبئكم
فتضعفون فنقويكم والله لا يصل الى حقيقة معرفتنا الا من منّ
الله عليه بنا وارتضاه لنا وليّاً ولعلّ ما ورد فى بعض العبارات
مثل زيارة الوارث من ذكر الاجساد والاجسام لهم ع على التعاطف
الدال على التغاير بقوله وعلى ارواحكم وعلى اجسادكم وعلى اجسامكم
اشارة الى البدنين المذكورين الاصلى المثالى الملكوتى والعنصرى
الملكى الناسوتى قال طاب ثراه وانما لم يكن لائمة الكفر ورؤساء
الجور نصيب من افاضة عالم الجبروت مع ان لهم حظّاً من الشعور
والادراك لعدم تعلقهم به ولا ركونهم اليه ولذا تشمئز نفوسهم
وقلوبهم من سماع العلم والحكمة ويثقل عليهم فهم الاسرار والمعارف
اقول ويستوعرون الطاعات والعبادات وانها لكبيرة الا على الخاشعين
ويستوحشون من العلماء والحكماء واهل الحق والعدل فلبس لهم

من ذلك العالم الا كباسط كفيه الى الماء ليبلغ فاه وما هو ببالغه
وما دعاء الكافرين الا في ضلال نسوا الله فانسيهم انفسهم ومنزجر
هستند از معاشرت علماء و عقلاء مثل انزجار خفاش از مطالعهٔ
جمال شمس ومعذب بند بمجاورت اهل حق كه روح را صحبت ناجنس
عذابيست اليم وباين سر دقيقهٔ لطيفه منكشف ميشود وجه و
سبب مجاور شدن قبران دو رئيس با قبر شريف حضرت رسول
ذي الجلال فكانه عجل عليهما العذاب في الدنيا بذلك فافهم
قال طاب ثراه فاذا جاء يوم الفصل ويميز الله الخبيث من الطيب
ارتقى من غلب عليه فاضات عالم الجبروت الى اعلى الجنان والتحق
بالمقربين ومن غلب عليه اثار الملكوت الى الملكوت ومواصلة
حور العين والولدان المخلدين والتحق باصحاب اليمين وبقي من غلب
عليه الملك في الحسرة والثبور والهوان والعذاب بالنيران اذ
فرق الموت بينه وبين محبوباته ومشتهياته فالاشقياء وان انتقلوا
الى نشأة من جنس نشأة الملكوت خلقت بتبعيتها بالعرض الا انهم
يحملون معهم من الدنيا من صور اعمالهم واخلاقهم وعقائدهم مما





لا يمكن انفكاكهم عنه مما يتأذون به ويعذبون بمجاورته من سموم
وحميم وظل من يحموم ومن حيات وعقارب ذوات لدغ وسموم و
من ذهب وفضة كنزوها في دار الدنيا ولم ينفقوها في سبيل الله
واشرب في قلوبهم محبتها فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم
هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون ومن الهة يعبدونها
من دون الله من حجر او خشب او حيوان او غيرها مما يعتقدون
فيه انه ينفعهم وهو يضرهم اذ يقال لهم انكم وما تعبدون من دون
الله حصب جهنم ثم قال طاب ثراه فالاشقياء انما عذبوا بما لم
يفعلوا لحنينهم الى ذلك وشهوتهم له وعقدهم ضمائرهم على فعله
دائما ان يتسر لهم لانهم كانوا من اهله ومن جنسه ولو ردوا لعادوا
لما نهوا عنه والسعداء انما لم يخلدوا في العذاب ولم تشتد عليهم
العقاب بما فعلوا من القبائح لانهم ارتكبوه على كره من عقولهم و
خوف من ربهم لانهم لم يكونوا من اهلها ولا من جنسها بل اثيبوا بما لم
يفعلوا من الخيرات لحنينهم اليها وعزمهم عليها وعقد ضمائرهم على
فعلها دائما ان يتسر لهم فانما الاعمال بالنيات وانما لكل امرء ما نوى

واَنّما ینوی کلّ ما ناسب طینته ویقتضیه جبلّته کما قال سبحانه قل
کلّ یعمل علی شاکلته ولهذا ورد فی الحدیث انّ کلّاً من اهل الجنّة والنّار
انّما یخلّدون فیما یخلّدون علی نیّاتهم وانّما یعذّب بعض السّعدآء
حین خروجهم من الدّنیا بسبب مفارقة ما مزج بطینتهم من طینة
الاشقیآء ممّا اتوا به قلیلاً والقوه بسبب ابتلآئهم به ما داموا
فی الدّنیا روی الصّدوق طاب ثراه فی اعتقاداته مرسلاً انه لا
یصیب احداً من اهل التّوحید الم فی النّار اذا دخلوها وانّما تصیبهم
الآلام عند الخروج منها فتکون تلک الآلام جزآء بما کسبت ایدیهم
وما الله بظلّام للعبید انتهی کلامه رفع مقامه ملخّصاً **ساقیة**
زمره وفرقهٔ اولی وهم المقرّبون من الانبیآء والمرسلین که وسائط
وروابط خلق هستند بحضرت خالق ودعاة وهداة الی الله و
خزّان علم وحکمتند لا یهمّون السّیئة ولا یمیلون الی المعصیة ابداً
وابی از عبادت واطاعت وبندگی خدا خود را فارغ نمیگذارند که
از کریم جز کرامت واز خوب سوای خوبی نیاید ونشاید وفرقهٔ
ثانیه وطبقهٔ دانیهٔ خلق که در درجهٔ اسفل السّافلین وغایة بعد

ساقیة

عزیز حلم



عن ساحة حضرة ربّ العالمین هستند لا یمیلون الی الطّاعة والخیر
ولا یهمّون الحسنة ابداً وابی از شرّ وفساد وفتنه وظلم وجور ومعصیت
خود را خالی نمیگذارند پس از مورد دعوت وهدایت وتکلیف ودلالت
وتوجه توفیق وخذلان خارج وساقط خواهند بود انّک لا تسمع
الموتی ولا تسمع الصّمّ ومنحصر است فائده وعائدهٔ ارسال رسل و
انزال کتب ودعوت وارشاد وتکلیف در فرقهٔ ثانیه وسلسلهٔ متوسطه
بین العلوّ الاعلی والدّنوّ الادنی که ممتزج ومختلط است جوهر وعنصر
انها از جوهرین علّیّین وسجّین فما یکون غالباً علیه النّور ما ئلاً بطبعه الی
جهة العلوّ والجنّة بکفیه ادنی اسباب التّرقّی والارتقآء فیقبل الدّعوة
والارشاد بسهولة وسرعة وما هو بالعکس یکفیه ادنی رآئحة الخذلان
واقلّ داعیة الی الشّرّ والطّغیان ودر این طایفه است اختلاف درجات
ودرکات وسیر وسلوک الی الله وعن الله وقرب وبعد من الجنّة و
النّار ومرور وعبور بر صراط وجسر جهنّم **شطّ** چون هر صنف
وهر نوع وهر جنس از موجودات را عرض عریض است وجیّد وردی
دارد وفاضل ومفضول دارد وردیّ وناقص ان اکثر از جیّد وکامل

والذین اتقوا اذا
مسهم طائف من الشیطان
تذکروا فاذا هم مبصرون

شطّ

ان است ومقدّمات واسباب وشرائط در هر مرتبه او فراز نتیجه و
مسبّب ومشروطست پس بیشمار وخلق بسیار از مردم دون کار زیان
کار وتبه روزکار وسرمایهٔ اکتساب معارف وتقرّب الی الله باخته
وخود را خسر الدّنیا والاخره ساخته خواهند بود وما اکثر النّاس ولو
حرصت بمؤمنین ولقد ذرأنا لجهنّم کثیراً من الجنّ والانس لهم قلوب
لا یفقهون بها ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم اذان لا یسمعون بها
اولئک کالانعام بل هم اضلّ سبیلاً وقلیل من عبادی الشّکور در فنّ
جغرافیا بتخمین تحدید شده اهل ربع مسکون ما هفت هزار و پانصد
لک خلق دارد از انجمله هزار و پانصد لک بر ملّت اسلام هستند و
از جملهٔ مسلمین بیست وپنج لک مذهب تشیّع دارند که مذهب
فلاح ونجاة وفوز ورستکاری ومظنّهٔ رحمت حضرت باریست
واز اهل تشیّع غالباً عوام کالانعام وهمج رعاع وایلات وبادیه نشینین
واهل قری ودهات وسکنهٔ جبال وسواحل بحار هستند واز
اداب ورسوم تدیّن وخداشناسی وخداپرستی دور افتاده اند
ومتدیّنین وسکنهٔ بلاد وامصار نیز غالباً عمله وفعله وحملهٔ اشواک





وخار وخاشاک وفلاحت وزراعت وچوبانی وکسبهٔ صنایع وحرف
وجهله وسفلهٔ بازار ودکاکین هستند ونصب العین انها غش
وغلّ با مسلمین ومعاملین است وفرقهٔ دیکر جنود واحزاب وعساکر
دیولتی واعوان سلطان میباشند وقصدشان وخیالشان در
جمع اموال وفتح بلاد واستیلا واستعلا وغلبه وقهر بر عباد است
وطائفهٔ دیکر ارباب اموال وامتعه واساس واثاث هستند که
قوارنهٔ زمان ودر قید خودپرستی وخودنمائی وخودفروشی مقیّدند
ودر صدد ایذاء وازار اهل علم وفضل وادب وکمالند من باب
توهّم مزاحمت ایشان واسم تدیّن را مایهٔ اعتبار خود قرار داده اند
النّاس عبید الدّنیا والدّین لعق بالسنتهم زیّن للنّاس حبّ الشّهوات
من النّسآء والبنین والقناطیر المقنطرة من الذّهب والفضّة والخیل
المسوّمة والانعام والحرث ذلک متاع الحیوة الدّنیا ومنحصر است
خداشناسی وخداپرستی ودینداری وتوجّه بمبدء در اهل علم و
سلسلهٔ عقل وطبقهٔ حکماء وادباء وفضلاء وکبرا بانواع عنایات الهیّه
وتوجّهات سبحانیّه مفتخر شده اند ومحامد وفضائل بیمنتها در حق

انها از معدن وحی وتنزیل وارد شده است واین طایفهٔ محترمهٔ
مکرمه که باقسام افتخار واعتبار از جمیع فرق وطوائف انام ممتاز هستند
ولسان از بیان جلالت وفخامت شأنشان کال وکلالست امّا طلاب
والاجناب کثیری از ایشان شغلشان در کسب علوم عربیه وادبیه
واشعار وحفظ وضبط آثار واخبار برای مجلس آرائی ودلنشینی یا
در صدد مرید تراشی وجذب قلوب وجلب اموال واعراض یا در
خیال تصدّر وترأّس ومنصب قضا وحکم یا در اندیشهٔ تعرّض
اوقاف ووصایت اموات ومواریث وتولّی مناکح ومرافعات و
محاکمات الی غیر ذلک ممّا لا یفید الّا البعد من الله است قال
الصّادق ع طلبة العلم ثلثة فاعرفهم باعیانهم وصفاتهم صنف
یطلبه للجهل والمراء یعنی الانفة والکبر والغضب والاعتراض علی
الغیر من غیر حق وغرض دینی وصنف یطلبه للاستطالة والختل
یعنی العلو والترفّع والتفوّق والمکر والخدعة وصنف یطلبه
للفقه والعقل یعنی لمعرفة الله والتخلّق باخلاق الله فصاحب
الجهل والمراء موذ ممار متعرّض للمقال فی اندیة الرجال الاندیة





جمع النّادی مجلس القوم بتذاکر العلم وصفة الحلم قد تسربل بالخشوع
وتخلّی من الورع فدق الله من هذا خیشومه اقصی الانف وقطع منه
حیزومه وسط الصّدر وصاحب الاستطالة والختل ذو خب وملق
یعنی یخدع ویتملّق النّاس یستطیل علی مثله من اشباهه ویتواضع
للاغنیاء من دونه فهو لحلوائهم هاضم ولدینه حاطم فاعمی الله علی
هذا خبره وقطع من آثار العلماء اثره وصاحب الفقه والعقل ذو کآبة
وحزن وسهر قد تحنّک فی برنسه قلنسوة طویلة کان النّساک یلبسونها
وقام اللیل فی حندسه ظلمته الشّدیدة یعمل ویخشی وجلا داعیا مشفقا
مقبلا علی شأنه عارفا باهل زمانه مستوحشا من اوثق اخوانه فشدّ الله
من هذا ارکانه واعطاه یوم القیمة امانه این حدیث شریف جگرها را
شکافته زهره را آب کرده وبالجمله طوائف امم وقبائل بنی آدم از
عالی ودانی وعالم وجاهل وغنی وفقیر وقوی وضعیف ورئیس و
مرؤس از عقلای هر شهر وحکماء هر کشور وعلماء هر زمره وعظماء
هر طائفه هر کس بچیزی مفتون وبخیالی مرهون عالم بعلم خود در بند
حکیم بحکمت خود خود پسند عاقل بگفتار خود مغرور جاهل بکردار

خود مرو و عابد بعبادت خود پابست زاهد بزهد خود سرمست
سلطان بسلطنت در ناز گدا بمسکنت دمساز هر یکی بهوائی دل
داده و در پی تمنائی افتاده هر کسی داده دل بدلداری برگزیده برای
خود یاری غلام همتانم که زیر چرخ کبود ز هر چه رنگ تعلق
پذیرد آزاد است شط من المحققات فی حاق التحقق والمقررات



فی متن التقرر چنانکه در مسفورات قوم و مسطورات خود مبین و
مبرهن ساخته شده منحصر است راه نجات و رستکاری دنیا و آخرت
در محجه بیضای محمدیه و طریق فوز و فلاح و آسایش اولی و اخری
مختص است بصراط مستقیم ملت احمدیه قال الله تعالی والعصر ان الانسان
لفی خسر الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و ذر اینکه جمع میان
عقائد حقه و آراء صحیحه و ایمان کامل و عبادات و طاعات و اعمال
حسنه و افعال صالحه موجب سعادت و کرامت و نجات و رستکاری
آخرت است و نور علی نور است شبهه و شکی نیست انما الکلام در
اینست که آیا مجرد اعتقاد صالح و ولایت و دوستی آل محمد و محض
محبت علی بن ابی طالب که مناط تشیع و مدار شیعه بودن است بدون





طاعات و حسنات موجب رستن از این ورطه مهلکه دنیا و گذشتن
از این دریای ژرف که غرق فیها خلق کثیر و مایه نجات آخرت و فوز بقرب
رحمت و دخول جنت میشود یا نه پس گوئیم اخبار و آثار وارده از اهل
بیت طهارت و سفینة النجاة بغایت مختلف الدلاله متعارض المضمون
متغائر المفهوم است بسیار از اخبار باین نمط وارد است که حب علی
حسنة لا یضر معها سیئة ولو ان المؤمن خرج من الدنیا و علیه مثل ذنوب
اهل الارض لکان الموت کفارة لتلک الذنوب وان الله لا یغفر ان
یشرک بولایة علی و یغفر ما دون ذلک لمن یوالی علیا وان الله نصب
علیا بینه و بین خلقه فمن عرفه کان مؤمنا و من انکره کان کافرا و من
جهله کان ضالا و من نصب معه شیئا کان مشرکا و من جاء بولایته
دخل الجنة و من جاء بعداوته دخل النار وان الله یبعث شیعتنا یوم
القیمة علی ما فیهم من ذنوب و غیره مبیضة وجوههم مستورة عوراتهم
امنة روعاتهم قد سهلت لهم الموارد و ذهبت عنهم الشدائد یرکبون
نوقا من یاقوت فلا یزالون یدورون خلال الجنة توضع لهم الموائد و
الناس فی الحساب و هو قول الله عز و جل ان الذین سبقت لهم منا الحسنی

اولئك عنها مبعدون لا يسمعون حسيسها وهم فيما اشتهت انفسهم
خالدون وانّ قوله تعالى قل يا عبادى الّذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا
من رحمة الله انّ الله يغفر الذّنوب جميعًا انّه هو الغفور الرّحيم ورد فى
حقّ شيعة علىّ ع وانّ فاطمة الزّهراء تقول يوم القيمة الهى وسيّدى
ذرّيّتى وشيعتى وشيعة ذرّيّتى ومحبّى ومحبّى ذرّيّتى فاذا النّدآء من
قبل الله جلّ جلاله اين ذرّيّة فاطمة وشيعتها ومحبّوها ومحبّو ذرّيّتها
فيقبلون وقد احاط بهم الملائكة فتقدمهم فاطمة حتّى تدخلهم الجنّة
وانّه ينادى مناد يوم القيمة اين محبّوا علىّ فيقوم قوم يعتقدون فيقال
لهم تمنّوا على الله ما شئتم فيتمنّون فيعطون مأة الف ضعف ثمّ ينادى
مناد اين البقيّة من محبّى علىّ فيقوم قوم ظالمون لانفسهم معتدون
عليها فيقال اين المبغضون لعلىّ ع فيؤتى بهم جمّ غفير وعدد عظيم كثير
فيقال الا يجعل كلّ الف من هؤلاء فدآء لواحد من محبّى علىّ واخبار
كثيرة ديگر با ينمضمون وارد است قيل لابى عبد الله ع قوم من مواليك
يلمّون بالمعاصى ويقولون نرجو فقال كذبوا ليسوا لنا بموال اولئك قوم
ترجّحت بهم الامانىّ من رجا شيئًا عمل له ومن خاف شيئًا هرب منه



وعن جابر عن ابى جعفر قال لى يا جابر ايكفى من انتحل التّشيّع ان يقول
بحبّنا اهل البيت فوالله ما شيعتنا الّا من اتّقى الله واطاعه الى ان قال
يا جابر والله ما يتقرّب الى الله تعالى الّا بالطّاعة ما معنا برائة من النّار ولا
على الله لاحد من حجّة من كان لله مطيعًا فهو لنا ولىّ ومن كان لله عاصيًا
فهو لنا عدوّ وما تنال ولايتنا الّا بالعمل والورع قال بعض اصحابنا
رضى الله عنه انّ الاحاديث الواردة فى سعة عفو الله سبحانه وجزيل
رحمته ووفور مغفرته كثيرة جدًّا ولكن لا بدّ لمن يرجوها ويتوقّعها من
العمل الخالص المعدّ لحصولها وترك الانهماك فى المعاصى المفوّت لهذا
الاستعداد لكن القى البذر فى ارض وساق اليها المآء فى وقته ونقّاها
من الشوك والاحجار وبذل جهده فى قلع النّباتات الخبيثة المفسدة
للزّرع ثمّ جلس ينظر كرم الله ولطفه سبحانه مؤمّلًا ان يحصل له وقت
الحصاد مأته قفيز مثلًا فهذا هو الرّجآء المحمود الممدوح وامّا من تغافل
عن الزّراعة واختار الرّاحة طول السّنة وصرف اوقاته فى اللّهو واللّعب
ثمّ جلس ينتظر ان ينبت الله له زرعًا من دون سعى وكدّ وتعب و
كان طامعًا ان يحصل له كما حصل لصاحبه الّذى صرف ليله ونهاره

فی السعی والکدّ والتعب فهذا احمق ومغرور لا رجاء فالدّنیا مزرعة الاخرة
والقلب الارض والبذر الایمان والطّاعات هی المآء الّذی یسقی به الارض
وتطهیر القلب من المعاصی والاخلاق الذّمیمة بمنزلة تنقیة الارض من
الشّوك والاحجار والنّبات الخبیثة ویوم القیمة وقت الحصاد فاحذر
ان یغرّك الشّیطان ویثبطك عن العمل ویمنّیك بمحض الرّجآء والامل
وانظر الی حال الانبیآء والاولیآء واجتهادهم فی الطّاعات وصرفهم العمر
فی العبادات لیلاً ونهاراً اما کانوا یرجون عفو الله ورحمته بلی والله انّهم کانوا
اعلم بسعة رحمة الله وارجی لها منك ومن کلّ احد ولکن علموا انّ
رجآء الله الرّحمة من دون العمل غرور محض وسفه بحت فصرفوا فی العبادات
اعمارهم وقصروا علی الطّاعات لیلهم ونهارهم واخبار مستفیضه باین مضمون
نیز وارد است لو انّ عبداً عبد الله مائة عام ما بین الرّکن والمقام یصوم
نهاراً ویقوم لیلاً حتّی تسقط حاجباه علی عینیه وتلتقی تراقیه هرماً جاهلاً
بحقّنا لم یکن له ثواب وانّ افضل البقاع ما بین الرّکن والمقام ولو انّ رجلاً
عمّر ما عمّر نوح فی قومه الف سنة الّا خمسین عاماً یصوم نهاراً ویقوم لیلاً
فی ذلك الزّمان ثمّ لقی الله عزّ وجلّ بغیر ولایتنا لم ینتفع بذلك شیئاً



ولم یقبل الله منه شیئاً ابداً وکفی فی المقام النّبوی المعروف من مات
ولم یعرف امام زمانه فقد مات میتة جاهلیّة الحاصل اعمال صالحات
بدون محبّت وارتباط با ال محمّد که عبارت از طهارت ذات وپاکی طینت است
بیفایده وبیحاصل است ودر اخرت بدا لهم من الله ما لم یکونوا یحتسبون
وبا ولایت ومحبّت ال محمّد بلا کلام موجب نجات ورستکاری وفوز
وفلاح است ونور علی نور است ومحبّت وولایت صرفه بحثه محلّ کفتکو
وکلام است وتحقیق حقیق بتصدیق اینست که اصل محبّت ودوستی
با ال محمّد بر دو قسم است قسمی ناشی از معرفت کمال ودیدن جمال
میشود که چون انسان کاملی را بوجه کمال شناخت بالضّرورة او را باندازه
کمال ان وحدّ معرفت جمال ان دوست میدارد وبان میل میکند واین
نحو مودّت ومحبّت عرض عریض دارد بحسب درجات معرفت ومقامات
کمال حتّی انّ اباذر لو علم ما فی قلب سلمان لکفّره وپاانکه ناشی از اصل جوهر
وسنخ طبیعت وصفای طینت وطهارت ذات میشود که ان از
تجنّد ارواح است وبمجرد شنیدن اسم ودیدن شخص بان متعلّق و
معتقد میشود ومواده ومحابه میکند وبسوی او میل میکند ومنجذب

میکردد مثل میل وانجذاب حدید بمقناطیس وکاه بکهربا من غیر وجه
وسبب ظاهر ذرّه ذرّه کاندرین ارض وسماست جنس خود را
همچو کاه وکهرباست شخصی بشرف حضور حضرت سرّ الله اعظم مشرّف
شد عرض کرد یا علی والله انّی احبّك ثلث مرّات فقال والله لا تحبّنی
فغضب الرّجل فقال کانّك والله تخبرنی ما فی نفسی قال له علی ع انّ
الله خلق الارواح قبل الابدان بالفی عام ثمّ عرض علینا المحبّ والمبغض
فما رایتك فیمن احبّ فاین کنت وچون رباح مولی بنی نجّار وان سیاه زنکی
بود بواسطهٔ نافرمانی مولای خود او را در قید کرده بودند وبا حال
مقیّد بودن هر وقت حضرت مولی الموالی را میدید در کوچه جستن
جستن نزد وی شدی وبعرض مقدّسش رسانیدی که انّی احبّك
پس چون ندای ارجعی الی ربّك را اجابت نمود چند نفر زنکی جنازهٔ
او را برداشته بردوش کشیده متوجّه قبرستان شدند حضرت رسول
اعظم ص مطّلع شده بنفس نفیس با اصحاب کبار ببر تشییع جنازهٔ او قیام
نمودند مردمان آواز سخت شنیدند مانند پرواز مرغان در هوا
حضرت رسول ذی الجلال فرمودند انّه قد شیّعه الف قبیل من الملئکة





کلّ قبیل سبعون الف ملك والله ما نال ذلك یا علی الّا بحبّك وخود
بدست مبارك او را در قبر گذارده لحد بر او استوار فرمودند واین دو
نحو از محبّت ذاتی وفطری واصلی است وایمان مستقرّ است ومرجع نحو
اوّل نحو محوّل بنحو ثانی است وتفاوت باجمال وتفصیل است زیرا که اگر
ترابط وتناوط وتعانق وتعالق ذاتی ومعنوی وفطری در میان نباشد
مجرّد معرفت وشناسائی مثمر ومفید محبّت والفت نخواهد بود
بلکه موجب تناکر وتحاسد وتباغض وتخالف است وننزّل من القرآن
ما هو شفاء للنّاس ولا یزید الظّالمین الّا خسارا فلمّا جائهم رسول من
عند الله عرفوا ما عنده ثمّ کفروا به واین مطلب واضح است وبعد
از این انشاء الله بیاید واین قسم از محبّت وموالات با آل محمّد که از
طهارت ذات وپاکی طینت ناشی شده باشد آن سعادت عظمی و
غبطهٔ کبری است وموجب نجات ورستکاری وفوز وفلاح صاحب
آن است در آخرت هرچند گناه کار وعاصی وبدکردار باشد وزحمات
وصدمات ولطمات دنیا وسختی عیش وتنگ کامی وسایر مولمات و
ناملائمات زمان ودوران وموت ومردن کفّارهٔ ذنوب وستارهٔ

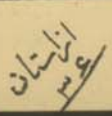
عیوب وخواهد بود واولئک یبدّل الله سیّئاتهم حسنات والبتّه
قصّهٔ اسمعیل حمیری واحوال سایر موالی وشیعیان متجرّی در معاصی
شنیده وخوانده اید ودربارهٔ این سلسلهٔ نورانیّین طیّبین وارد است
حدیث شریف من خلقه الله سعیدًا لم یبغضه ابدًا وان عمل شرًّا ابغض
عمله ومن کان شقیًّا لم یحبّه ابدًا وان عمل خیرًا احبّ عمله وفرمودهٔ حضرت
ناموس دهر وصاحب عصر عجّل الله فرجه بنا برانچه سیّد بن طاوس
در سرداب مقدّسه شنیده انّ شیعتنا خلقوا من فاضل طینتنا
وعجنوا بماء ولایتنا اللّهمّ اغفر لهم من الذّنوب ما فعلوه اتّکالا علی
حبّنا وولّنا یوم القیمة امورهم ولا تؤاخذهم بما اجترحوا من السّیّئات
اکرامًا لنا ولا تقاصصهم یوم القیمة مقابل اعدائنا وان خفّت موازینهم
ففضّلها بفاضل حسناتنا باین طایفهٔ نبیله متوجّه است وکذا
الحدیث انّ شیعتنا من نور الله خلقوا والیه یعودون و والله انّکم
ستلحقون بنا یوم القیمة وانّا لنشفع فنشفّع و والله انّکم لتشفعون
فتشفّعون وقلوب المؤمنین تحنّ الی ما خلقوا منه کما انّ قلوب الکافرین
تحنّ الی ما خلقوا منه وکلّ شیء یرجع الی اصله ویعود الی عنصره وشعاع

شمس



شمس باشمس است وانا و منفک ودور نمیشود در طلوع وغروب
واین است محبّتی که لا یضرّ معها سیّئة وسیّئات ومعاصی عوارض و
طواری ذاتان محبّ موالی شده است بغلبهٔ هوی وشهوت نفس
ومماسّهٔ طینت کافر وشقی والعرضیّ یزول والّذین اتّقوا اذا مسّهم
طآئف من الشّیطان تذکّروا فاذا هم مبصرون والبتّه وناچار مقتضای
اصل فطرت وطینت او عبادت وطاعت است ودر نیّت وقصد او
خیرات وحسنات است واین ولایت ودوستی اختیاری واکتسابی
نیست واین ذاتی است والذّاتی لا یعلّل بلکه اگر نهی نمایند وتهدید
کنند صاحبش را بران وبدارندش قهرًا وجبرًا بر ترک ان ممکن نمیشود
وبرا واینست معنی سعادت ذاتیّهٔ فطریّهٔ بطن امّیّه وقسم دیگر از
محبّت وموالات ومودّت تقلیدی وعرضی ایمان مستودع وعاریت است
بتسامع وتظافر فضائل وکمالات وکرامات اولیای خدا یا بمجرّد تقلید
کبرای مذهب وتمکین از رؤسای دین که گفته اند بعوام وسفله و
نسوان وصبیان که علی را دوست بدارید ودوستی علی خوب است
یا آنکه فضیلتی میشنود من حیث هو هو خوشش می اید یا مصبتی

میشنود محزون میشود واین عوارض وطواری بهما سست و ممازجت
طینت پاك سعداء است وباختلاف قوّت وضعف وقلّت وکثرت
ممازجت ومخالطت مختلف میشود علی ایّ حال لابدّ یوما ان تردّ
الودائع خوشا چاهی که از خود آورد آب رایت العقل عقلین فمطبوع
ومسموع ولاینفع مسموع اذا لم یك مطبوع فائدهٔ این نحو واین
قسم از محبّت همان فائدهٔ اب عاریه در چاه وعقل مسموع در انسان است
فلا تغفل **ساقیه** ازاین سنخ جوهر وعنصر اصل سلمان فارسی ساقیه
از اهل بیت نبوّت میشود وابی لهب قرشی سیصلی نارًا ذات لهب
میکردد زید بن شرحبیل بن حارثهٔ یمانی پسر سیّد المرسلین میشود پسر
نوح پیغمبر لیس من اهلك درحقّش نازل میکردد اویس قرنی عبد
الغنی نامِ ساربانی رسول اعظم انّی اجد نفس الرّحمن من قبل الیمن
میکویدش میسم تمّار مرد عجمی اسیر میشود حضرت سرّ الله اعظم میخردش
ازادش میکند صاحب علم منایا وبلایا میشود اجال واعمار وقضایا
وبلایاء هرکس را دانا میکردد ملازمین رکاب سعادت نصاب
حضرت سیّد شهدا ما فی الوجود فداه در شب عاشورا دسته دسته






از استان ملك پاسبان وا پس میروند مطرود میشوند جوان نصرانی
تا جو بشرف شهادت مشرّف میشود وبا شهداء وصالحین وصدّیقین
مجاور میکردد وحسن اولئك رفیقًا چه خوش کفت عارف انصاری
که مردم از خاتمه کار خائفند عبد الله از فاتحه ترسان است زیرا که
خاتمه نتیجهٔ فاتحه است بارالها بحقّ اولیای کرام ومقرّبین درکاه خود
چنانکه این عبد ذلیل کناه کار سیه روزکار خود را از شراب محبّت
اولیای خود چشانیدی ومعرفت وولایت ال محمّد را بخشیدی
واز عین المحبّة کافوری که یشرب بها عباد الله است چشانیدی
در دنیا در اخرت نیز بمطالعهٔ ان غرّهٔ حمیده ومشاهدهٔ ان طلعت
رشیده بهره مند وبانصیب فرما ومحظوظ ومغبوطم دار وانچه
در این دار دنیا لاسیّما در این دیار دیدان وحشا از صدمات ولطمات
وزحمات ومرارات میکشد خصوصًا انچه از فراعنه وقوانین زمان
خود می بیند از اقسام اذیّات وجسارات انها را کفّارهٔ ذنوب و
ستّارهٔ عیوبش قرار ده **شطّ** چون دانسته شد که در هر صنف
از موجودات عرض عریض است وجیّد وردی وفاضل ومفضول



دارد پس بدان که هر قدر صنف و نوع موجود فاضل تر و شریفتر
باشد چندان اشرف و افضل و ردی آن اخبث و ارذل خواهد بود
پس نوع انسان چون اشرف انواع موجودات است بحکم و لقد کرمنا
بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم
علی کثیر ممن خلقنا تفضیلاً جید و طیب آن در غایت جودت و
فضیلت و شرافت خواهد بود و ردی و خبیث آن نیز در نهایت
رداءت و خباثت و رذالت خواهد بود بحکم تقابل و چون افضل
و اکمل و اعدل و اشرف بنی آدم و آدمیان حضرت حقیقة الحقائق
فاتحهٔ کتاب وجود و خاتمهٔ مصحف نبوت محمد بن عبد الله علیه
صلوات الله است چنانکه در سبق محقق شد پس اردی و اخبث
و انقص و ارذل نوع آدمی و صنف انسانی رئیس شیاطین و طلع و
ثمرهٔ شجرهٔ زقوم است و چنانکه رسول اعظم افخم مظهر اسم هادی و باری عتبا
خود اسم هادی حضرت حق است آن خبیث شقی مظهر اسم
مضل است و در هر زمان و هر مکان لابد در مقابل هر هادی
مضلی است و لکل موسی فرعون و لکل نبی عدو و در قوت و شوکت





وعدت وعدت مقاوم و مقابل او خواهد بود و هر چندان فاضل
نورانی کامل تر باشد آن ناقص ظلمانی شدیدتر خواهد بود و حسد
و حقد او بیشتر و زیادتر خواهد بود مگر آنکه گاهی متمکن میشود از
اظهار عداوت و بغضاء خود پس بروز میدهد حسد و عداوت
باطنهٔ مضمرهٔ کامنهٔ خود را بقدر ما یتیسر له و گاهی متمکن نمیشود
پس در باطن خود نگاه میدارد و یکاد یتمیز من الغیظ و هر قدر حقیقت
و بطلان طرفین در انظار عامه پوشیده تر و بیکدیگر در ظاهر
حال و لباس و اساس متشابه تر و نفاق و تدلیس و تلبیس ناقص و
مضل در مقابل کامل و هادی زیادتر باشد آزار و اذیت آن کامل
هادی از آن ناقص مضل و عدو بیشتر خواهد بود و لهذا نزل ان
المنافقین فی الدرک الاسفل من النار و ورد ما اوذی نبی مثل
ما اوذیت و ان خیار الناس خیار العلماء و شرار الناس شرار الناس
شرار العلماء چون مردم نادان و ساده طبعان نمیدانند و نمیفهمند
گمان میکنند که مسکین مبتلا بنفاق غیرت دین داری و اصلاح
حال ناس دارد در تلاطم و اضطراب افعال و اقوال و احوال خود که چون

مصروع ممسوس بجن وشیطان از دیدن معزم و عزیمت خوان ترسان

ولرزان دست و پا برزمین کوبان میشود واذا قیل لهم لا تفسدوا

فی الارض قالوا انما نحن مصلحون الا انهم هم المفسدون ولکن لا یشعرون

بلی منافق حکم چاه سرپوشیده سربسته با شواك وخاشاك دارد که

مردم نادان بکمان سطح مستوی پا بران کذارند فرو رفته هلاك شوند



**ساقیة** ان لکل حق حقیقة وعلی کل صواب نورًا برای هر یك از

این دو قسم محبت ذاتی وعرضی واصلی فطری واکتسابی متعارف ثم لا علامات وعلائم

وایات ونشانهاست که اهل علم وحکمت ومقتبسین از مشکوة وحی

ونبوت میشناسند ومیدانند ومیفهمند ومابعد از این ان شاء الله

شاید متعرض مجملی از انها شویم والله الهادی **شط** چنانکه دائره

وجود مبتدء از مرکز واحد شده وکرهٔ عالم منبسط از نقطهٔ واحده

کشته منتهی بنقطهٔ واحده خواهد بود وچنانکه کتاب هستی عالم

مفتتح بشخص واحد شده مختتم بشخص فارد خواهد بود وان شخص ملتقی

قوسین صعودی ونزولی وقائم مقام او ادنی است که برزخ وواسطهٔ

بین وجوب وامکان ورابطهٔ میان خلق وخالق است وتفصیل







ان اینست که حقیقت انسانیه که خلاصهٔ عالم امکان وسلالهٔ اکوان است

چون از مرتبهٔ هیولائیه که غایت تنزل وجود است ومقام قوهٔ صرفه

وقابلیت محضه است متوجه مبدء میشود ومتدرج مدارج کمال

ومترقی مراقی جلال میکردد تا بمقام اعلی ومحل اسنی واقف شود ناچار

عبور بر تبه طبیعت جسمیهٔ مطلقه میکند واز انجا بوادی بسائط

وصور نوعیه واز انجا بفلاة معدنیه واز انجا بکلاء نباتیه واز انجا

بمفازهٔ حیوانیه میکذرد وچون دورهٔ حیوانیه را طی کرد ومراتب

سابقه را پرداخت ودر هر مرتبه بحکم من تقرب الی شبرا تقربت

الیه ذراعا مورد عنایتی مخصوص وکرامتی خاص شده وصورتی

زیباتر وخلعتی فاخرتر پوشیده با حسن تقویم صورت وهیکل انسانی

فائض میکردد وبانشاء خلق اخر متفضل ومتکرم شده فتبارك

الله احسن الخالقین وازان مقام مسافرت نموده بحکم حملناهم فی

البر والبحر ورزقناهم من الطیبات درجات معارف راسیر کرده

باطعمهٔ لذیذهٔ علوم وادراکات معقول ومنقول نشو ونمو نموده

حالا فحالا وطورا فطورا ترقی میکند تا بابواب وحجاب ابواب

وسرادق انوار حضرت رب الارباب اشنا والیف وانیس وجلیس
میشود ودر زمرهٔ اصحاب یمین ومصدقین انبیا ومرسلین داخل ومنخرط
میکردد واورا مسلم میخوانند پس ازان محرم اسرار میشود ودر مقام
اخیار باافتخار قیام میکند واز جلوس در صف ومسند نشین ایوان
وتالار والابرار میکردد مؤمن ممتحن خالص الایمان میشود وازان مرتبه
نیز ترقی کرده بالاتر میرود بتشریفات مخصوصه مفتخر میشود خطابات
والهامات میشنود ولی الله میشود تادستوری باو میدهند واورا
برای تکمیل خلق وارشاد وهدایت نفوس واصلاح معاد ونظام
معاش بیچارکان کمکشتکان وافتاده کان وادی حیرت وضلالت
وانقاذ غرق شده کان دریای جهالت کسیل میسازند وبایات معجزات
که مصدق دعوی ومقوی مدعای وی باشد که اسباب وابواب
نجات وخلاص خلق است مخصوصش میدارند واورا نبی ورسول
وداعی الی الله ومنجی وهادی خلقش خوانند وچون بکتاب ومصحف
ودفتر ودیوان مبعوث کردد رسولش نامند وچون بتأسیس قواعد
وتقنین قوانین خاصه ونسخ شریعت سابقه ممتاز کردد اولو العزم





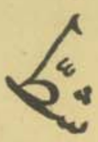
باشد وچون مهر وخاتم رسالت وصفارت ووساطت خلق
ووزارت سلطنت حقه وفرمانفرمائی مملکت ورتق وفتق مهمات
لشکر وکشور باو سپرده شود خاتم کل وسید رسل میشود واین شخص
لامحاله واحد وفارد وظل سلطان وخلیفهٔ مالك الملك والملکوت
ومتصف بصفات مستخلف ومتخلق باخلاق سلطان خواهد بود
ومجلی ومظهر جلال وجمال حضرت ذی الجلال والاکرام خواهد بود
وجمیع خطابات ومکالمات ازساحت ربوبیت باو میشود

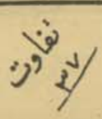


**سابقه** این شخص مقدس چنانکه در سبق تحقیق شد حقیقة
الحقائق تمام موجودات واصل وبیخ شجرهٔ طیبهٔ وجود وبذر و
تخم این عالم وشمع وسراج وقندیل ومصباح این مشکوة است و
جمیع ما فی الوجود در جمیع مراتب عرضیه وطولیه اشعه وپرتو نور
این چراغ برافروخته از نور ربوبیت است واوست مثل اعلی الحق و
لیس کمثله شیء به فتح الله وبه ختم ومیانه او وحضرت واجب الوجود
واسطه نیست واز درهٔ بیضا تا ذرهٔ هبا باو محتاج ودر جلب خیرات
بان متوسل ومتمسك هستند وازاینجا علی عالی اعلی فرمود انا الذی

کتب اسمی علی العرش فاستقرّ وعلی السّموات فقامت وعلی الارض
فاستقرّت وعلی الجبال فرست وعلی الرّیح فذرت وعلی البرق فلمع وعلی
الودق فهمع وعلی النّور فسطع وعلی السّحاب فدمع وعلی الرّعد فخشع
وعلی اللّیل فدجی واظلم وعلی النّهار فانار وتبسّم بکفتاری از ایشان
خوشدلم من خوشا ایشان وکفتکوی ایشان **ساقیه** هر درجه
ومرتبهٔ از درجات ومراتب عالیه اقل واضیق است از درجه ومرتبهٔ
دانیه واز چندین هزار نفس بسیار کم کسی مهتدی ومسلم است واز
چندین مسلم قلیلی مؤمن واز کثیری مؤمن اقلّی عالم واز بسیاری عالم
کمی عامل واز چندین عالم عامل نفری بسیر ولیّ واز بسیاری از اولیاء
اندکی نبی واز انبیاء بیشمار معدودی رسل واز رسل کثیر پنج نفر
اولوا العزم واز میان ان بزرکواران یك نفر خاتم کلّ کمال انسانی وجامع
جمیع جمال ادمی است واوست مقصود از کل وغایت ایجاد کل ومخاطب
بخطاب لولاك لما خلقت الافلاك هزار نقد بباز ار کائنات ارند
یکی بسکهٔ صاحب عیار ما نرسد هزار نقش بر اید ز کلك صنع ویکی
بدلپذیری نقش نکار ما نرسد **شطّ** اعلم نوّر الله قلبك انکه










تفاوت وتباین وتغایر اعیان موجودات وطبقات خلق نه بمحض
اتّفاق ووقوع است چنانکه ظاهر از عنوان ماشاء الله کان ومالم
یشأ لم یکن ولا اسئل عمّا افعل است بلکه منوط ومربوط است باسباب
ومبادی عقلیهٔ ذاتیّه وحکمت عدلیهٔ ازلیّه وارادهٔ الهیّه ومشیّت
ازلیهٔ وحدانیّهٔ التّعلّق وتابع استعداد وامکان وقابلیّت ولیاقت
مخلوق وموجود است وان چنانست که حضرت حقّ اوّلاً جلّ شانه
بعلم اصلی ذاتی محیط خود صفحهٔ امکان را احاطه فرموده وهر ممکنی را بر حسب
امکان ذاتی واستعداد اصلی ان عطائی مخصوص داده وخلعتی خاص
پوشانیده ونیست شان موجد مکر اعطاء وجود واخراج از امکان
وقوّه بحدوث وفعل فما کان فی علم الله ظهر فی وجوده العینی وما
کان الله لیظلمهم وکلّا نمدّ هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربّك وما کان
عطاء ربّك محظورًا وظلم حقیقی منع کردن مستحق ومستعدّ است
عمّا یستحق ویستعدّ له در کنجینهٔ حق را کشودند بهر کس هر چه لائق
بود دادند واصل استعدادات وقابلیّات ذاتیّات است والذّاتی
لا یجعل ولا یعلّل واین حکم مقوّم معنی ذاتی است حتّی ان الذّاتی یعرف

بما لا يعلّل والعرضى بما يعلّل و سلب ذاتى از ذات محال است چه ذات
متقوّم بذاتى است وبدون ذاتى قوام ان متصوّر نيست وانچه سلب
ان ممكن نباشد ايجاب نميتوان كرد وانچه نميشود كرفت وبرداشت
نميتوان داد و كذاشت وافعال الهيه عدل صرفست وتابع حكمت است
و وضع شئ در غير موضع واعطاء بغير مستحقّ يا منع از مستحق ظلم است
واز حكيم عالم قادر صادر نميشود زيرا كه صدور ان از روى جهل و
عجز و بخل خواهد بود تعالى الله عن ذلك علوّا كبيرًا پس بعدل با
تمام موجودات معامله فرموده بنحويكه اكر در عالم بنودى مكر همين فرد
واحد با او نميكرد و باو نميداد مكر همين كه كرده و داده است با اينكه
نظام عالم و عالميان وانتظام امر ادم و ادميان با تمّ واجود واحسن
واكمل وافضل از اين وضع ممكن نيست ولو امكن لاختار ذلك لانّه
القادر الجواد وانكهى اكر تمام ملك بودند ملك نبود واكر تمام جن بودند
جن نبود واكر تمام سلطان بودند سلطان نبود واكر تمام پيغمبر بودند
پيغمبر نبود واكر تمام عالم بودند عالم نبود واكر تمام جاهل بودند جاهل
نبود واكر تمام غنى بودند غنى نبود واكر تمام زمين طلا بود طلا نبود



واكر تمام اهن بود اهن نبود وهكذا در جميع طبقات وجميع اصناف
موجودات واين واضح است وهركاه كفته شود بنا براين تحقيق
فائدهٔ بعث انبياء ورسل وانزال كتب چيست جواب انست كه
فائده ومنفعت وجود مبارك انبياء وصحف درباب معاش و
معاد عام وخاص لا تعدّ ولا تحصى است امّا درباب شقاوت
وسعادت وخير و شرّ مردم و نوع ادمى پس اصل نفع وفائده ومقصود
اصلى از بعث انبيا ونصب اوليا ارشاد وهدايت مؤمنين وسعدا
وطيّبين مقبلين الى الله است كه بعد از امدن باين دار دنيا و
الوده شدن وممسوس شدن بطينت اشقياء وكفّار در مهالك
ومهالك افتاده اند ونجات وخلاص ايشان عين عدل وحكمت
واهمال وسر دادن و واكذاردن ايشان با مستحق رحمت ومستعدّ
عنايت بودن ظلم وضيم است وجور و حيف انّما انت منذر من
يخشيها ويختصّ برحمته من يشآء ويدخل من يشآء فى رحمته والظالمين
اعدّ لهم عذابًا اليمًا والعدل الحكيم لا يفعل ولا يشآء الّا اعطاء كلّ
ذى حقّ حقّه واجابت واطاعت انبياء وصدور و بروز ايمان

واعمال صالحه کاشف وعلامت وایت سعادت است وافعال الخلق
ایت احوال ایشان واحوال ایشان نمایش فطرات ایشان است والسعید
سعید فی بطن امه والشقی شقی فی بطن امه مقرر است وچون ندای
جان فزا ودعوت سراسر سعادت داعی الی الله بگوش ارباب استحقاق
واصحاب استعداد ونورانیین وازیار اشنا سخن اشنا شنید نفوس
ایشان در اهتزاز وقلوب ایشان بالتذاذ اید وهرکس برحسب قوه
نورانیت خود بسوی او روان ودوان شود کالبرق الخاطف وکعدو
الفرس وراجلا وعلی مرکبته وغیر ذلک من انواع المشی وهذا هو المرور
علی الصراط ودعوت حق واجابت ان در دنیا رقیقت شفاعت است ا
در اخرت وشفاعت واستحقاق ان در اخرت حقیقت ومعنی
دعوت واجابت است در دنیا واما فائده وجود انبیا وکتب بالنسبة
الی النفوس المنکوسة والقلوب الکدرة القسیة المختومة العلیلة فهی
فائدة الشمس للاکمه والخفاش تزیده حیرة وضلالة وکفرا وعداوة
فاما الذین فی قلوبهم مرض فزادتهم رجسا الی رجسهم وماتوا
وهم کافرون ولا یزید الظالمین الا خسارا بلی چون افتاب برچمن

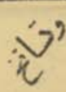




تابد گلهای گوناگون برارد وریاح طیبه منتشر سازد وچون بر
دمن تابد کرمها براید وبویهای کند بد برخیزد ودر حقیقت
فایده بعث انبیا ونصب اولیا برای اشقیا محرومین لوازم حجت واتمام
بینه است لئلا یکون للناس علی الله حجة بعد الرسل فیقولوا ربنا
لو ارسلت الینا رسولا فنتبع ایاتک من قبل ان نذل ونخزی ولو
انا اهلکناهم بعذاب من قبله لقالوا لولا ارسلت الینا رسولا الحاصل
فایده رسول من الله ودعوة بسوی حق لیهلک من هلک عن بینة
ویحیی من حی عن بینة وابراز واظهار ما فی الکمون والبطون و
اخراج ما بالقوة الی الفعل است خوش بود گر محک تجربه اید بمیان
تا سیه روی شود هرکه در او غش باشد لیمیز الله الخبیث من الطیب
چونکه اثرات وثمرات وعقاب وثواب واجر وکیفر الهی مرتب بر افعال
وفعلیات وتحصلات در خارج است نه بر مکنونات وما بالقوات
نمی بینی تا اتش بشمع بر نخورد نور مکنون ان ظاهر نمیشود وتا نور مکنون
ان ظاهر نشود اثر مقصود از شمع بران مرتب نمیشود وبذورات
مستوره در ارض تا اب بطن نرسد وافتاب بران نتابد نبات نشود

وتا نبات نشود ثمر نمیدهد وتا ثمر ندهد خاصیت واثران حاصل
نمیشود باغبان چون اشجار را تربیت نماید واثمار را تحصیل کند
خار وخاشاك وفضولات را بسوزاند وهر چیز را بجای خود بنشاند
ودر تمام کارهای خود بعدل رفتار کند وبروز حکمت خود را دهد
ولو شئنا لاتینا کلّ نفس هدیها ولکن حقّ القول منّی لاملئنّ جهنّم
من الجنّة والنّاس اجمعین وهو تع لا یعطی ولا یمنع ولا یهدی ولا
یضلّ ولا ینجی ولا یهلك الّا بالعدل والاستحقاق والاستعداد
وبعد الطّلب والسّؤال بلسان الحال وما این مطالب نفیسه را
در شرح دعای کمیل بنیکو وجهی بیان کرده ایم وزنك وغبار
شکوك وشبهات را از صفحات قلوب از کیاء زدوده ایم **شطّ**
چون انتظام ونظام واتمام وانجام مهامّ معاش ومعاد وعمارت
عالم وصلاح عیش بنی ادم منوط وموقوف باختلاط ومراوده و
ایتلاف ومباشرت افراد واحاد نوع است واین معنی بدون نحوی
از انحاء علاقه ومحبّت ومیل ومودّت صورت تحقّق نپذیرد و
موادّه ومخالطه ومعاشرت بدون توافق وتشاکل وتشابه در صورت



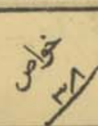




وتسانخ وتجانس در معنی بحصول نپیوندد وقضیّه الجنس الی الجنس
یمیل والشّکل الی النّظر یفرح وبطرید بهی است پس ناچار اختلاط
طینیّات وامتزاج عنصرات طیّبات وخبیثات شد علی درجات و
مراتب وفی ذلك کلّه عدل وحکمة **سابقة** ستر ونکته اینکه
باوفور معاصی وبهور مفاسد ناشیه صادره از این خلق ظهر الفساد
فی البرّ والبحر بما کسبت ایدی النّاس حضرت باری جلّ شانه حلم فرموده
وامهال کرده ولو یؤاخذ الله النّاس بما کسبوا ما ترك علی ظهرها من
دابّة ولکن یؤخّرهم الی اجل مسمّی همین اختلاط وامتزاج طینیّات است
واشتباك ذراری ومزاجات چنانکه فرموده است ولولا رجال
مؤمنون ونساء مؤمنات لم تعلموهم ان تطؤهم فتصیبکم منهم معرّة بغیر
علم ولو تزیّلوا لعذّبنا الّذین کفروا منهم عذابا الیما وقال وما کان
الله لیعذّبهم وانت فیهم وتا خلطه وامتزاج باقی است رحمت خدا
از خلق منقطع نمیشود وغضب ونقمت بر ایشان نازل نمیشود و
باین جهت حضرت نوح پانصد سال در ترتیب وپرداختن کار کشتی
بود تا زمان فراغ اصلاب رسید وگفت انّك ان تذرهم یضلّوا

عبادك ولا يلدوا الّا فاجرًا كفّارًا ودر خبر است كه لابدّ للنّاس من ان
يمحّصوا ويميّزوا ويغربلوا ويستخرج فى الغربال الخلق كثير فيا ربّ فرّغ
صلبهم تفريغًا سبّغ علينا نعمة تسبيغًا **شطّ** چون امتياز مختلطات
وافتراق ممتزجات وظهور وبروز مكنونات وتحقّق وحصول ما بالقوّات
وتميّز خبيث از طيّب وسعيد از شقى وصادق از كاذب بحكم وليعلمنّ
اللّه الّذين صدقوا من الكاذبين ويميز اللّه الخبيث من الطّيّب مطلوب
عدالت ومقصود حكمت است ووضع اداب وسياسات واحكام
وناموسات وقواعد عدل وانصاف وتحديد وتعريف منافع ومضارّ
ومصالح ومفاسد وتكميل نفوس مستعدّه وتقريب خلق بسوى
سعادت ابديّه وتحقيق حقائق مبدئيّه ومعاديّه وتعريف معارف
الهيّه مطلوب عنايت ازليّه است واين معنى بدون توسّط وسائط
ووسائل واسباب وروابط ميسّر وممكن نميشود پس ارسال رسل و
انزال كتب ونصب اوليا وبعث علماء در عدل وحكمت لازم امد
وبراى اتمام غرض وتماميّت لطف تأييد وتشديد انبيا ورسل بمعجزات
وايات وبراهين واضحات ساطعات قاهرات واجب است وچون

شطّ






خواص واثار وعلائم ولوازم مطلق نبوّت در شخص مكرّم ووجود
معظّم رسول اعظم اكرم ما معاشر مسلمين مسلم امد از مقامات
علم وعمل وكمالات حسب ونسب وقوّت وقدرت واحاطت و
معجزات وايات باهرات ودلالات صدق دعوى پس نبوّت ان
ذات مقدّس ووجود مقدّس ورسالت ان شخص عظيم الشّأن
ثابت باشد وبهمين قياس ونسبت وصايت وخلافت وامامت
اوصياى عظام وخلفاء فخام وائمّهٔ هدى محقّق ومشخّص سازيم
ودر كتب كلاميّه ومعقول بما لامزيد عليه مبيّن شده است ؛
**شطّ** عمده وعماد وزبده وسناد شئونات نبوّت ورسالت
وولايت وامامت وخلافت عن اللّه جلّ جلاله علم است واطّلاع
بر حقائق موجودات على ما هى عليها فى نفس الامر واصل شرافت شأن
علم وجلالت ونباهت ان از واضحات وبديهيّات است مثل عيب
جهل ونكايت بلكه غرض وغايت ايجاد سموات وارض ونشر وبسط
اين عالم علم است كما قال اللّه عزّ من قائل اللّه الّذى خلق سبع سموات
ومن الارض مثلهنّ يتنزّل الامر بينهنّ لتعلموا انّ اللّه على كلّ شئ قدير



وقال ايضاً بعد ذكر خلق الانسان علّم الانسان ما لم يعلم فاتبع نعمة
الايجاد بنعمة التّعليم اشعاراً بذلك وتفصيل اقسام وانحاء علم وشؤنات
ان در مجلى المرآة اورده وصدر الحكماء عبارات قوم را بطرزى انيق
وطورى رشيق تحرير وتهذيب فرموده وداد فضل در تشقيق علم و
بيان مهيّات ان داده والفاظ مترادفه صادقه بران ايراد كرده وانهاء
تا بسى لفظ نموده تا چنين فرموده اعلم هداك الله انّ كثيراً من المنتسبين
الى العلم ينكرون العلم الغيبى اللّدنّى الّذى يعتمد عليه السّلاك
والعرفاء وهو اقوى واحكم من سائر العلوم قائلين ما معنى للعلم
الّا الّذى حصل من تعلّم او تفكّر وروية وربّما زعموا انّ العلم الحقيقى
منحصر فى الفقه وظاهر التّفسير والكلام حسب وليس وراءها علم وهذا
ظنّ فاسد وليعلم اوّلاً اقسام العلوم ومأخذها وفوائدها ليعلم
انّ العلم اللّدنّى ما هو ولم هو حتّى يصدق بوجوده فنقول انّ
العلم وهو الصّورة الحاضرة لحقائق الاشياء عند الجوهر العاقل
على قسمين احدهما شرعىّ والاخر عقلىّ واكثر العلوم الشّرعيّة عقليّة
عند عالمها واكثر العلوم العقليّة شرعيّة عند ماهرها ومن لم يجعل الله

٢



له نوراً فما له من نور امّا العلم الشّرعىّ فينقسم الى قسمين علم اصول و
علم فروع امّا علم الاصول فهو علم التّوحيد والرّسالة والكتاب و
النّبوّة والامامة والمعاد والمؤمن الحقيقى من عرف هذه الاصول
عرفاناً يقينيّاً كشفيّاً او برهانيّاً واليه اشير فى قوله تعم امن الرّسول
بما انزل اليه من ربّه والمؤمنون كلّ امن بالله وملئكته وكتبه و
رسله الاية وامّا علم الفروع فهو العلم بالفتاوى والاحكام و
القضايا والحكومات والمناكحات وغيرها والقرآن بحر محيط بالكلّ
وفيه من المشكلات الكثيرة ما لا يحيط به كلّ عقل الّا من اعطاه الله
فهماً فى كتابه وفقهاً فى دينه وعلمه علم اليقين وفى الحديث لكلّ حرف
من حروف القرآن حدّ ولكلّ حدّ مطلع والله تعم بيّن فى القرآن
جميع العلوم بحقائق الاشياء محسوسها ومعقولها جليّها وخفيّها
صغيرها وكبيرها واليه اشير بقوله لا رطب ولا يابس الّا فى كتاب مبين
وقال طاب ثراه فى اخر ما يفيد فى المقام موضع وهو انّه لمّا كان للكتاب ظهراً
وبطناً وحدّاً ومطلعاً فظهره ما يفهم من الفاظه لسبق الذهن اليه
وبطنه المفهومات اللّازمة للمفهوم الاوّل وحدّه ما اليه ينتهى غايته

ادراك الفهوم والعقول ومطلعه ما يدرك منه على سبيل الكشف
والشّهود من الاسرار الالهيّة والاشارات الرّبّانيّة والمفهوم الاوّل
الّذى هو الظّهر للعوام والخواص والمفهومات اللازمة للخواص و
الحدّ للكاملين الاخصّين منهم والمطلع للمكمّلين وخلاصة خصّ
الخواص كاكابر الاولياء والعلمآء الرّاسخين وكذلك التّقسيم فى
الاحاديث القدسيّة والكلمات النّبويّة فانّ فيها ايض انباءات ربّانيّة
واشارات الهيّة فكان للشّريعة ظاهر وباطن ومراتب العلمآء فيهما
متكثّرة ففيهم فاضل ومفضول وعالم واعلم والّذى نسبته الى نبيّه
اتمّ وقربه من روحه اقوى كان علمه بظاهر شريعته وباطنه اكمل و
العالم بالظّاهر والباطن احقّ ان يتّبع انتهى ما اردنا نقله هنا ثمّ
قال طاب ثراه امّا القسم الثّانى من العلم وهو القسم العقلى فهو علم
مشكل يقع فيه الصّواب والخطاء ومن عرفه حقّ المعرفة يرجع بالحقيقة
اصوله الى اصول الشّرعيّة وفروعه الى فروعها وامّا اصوله فهى نظريّة
وعمليّة امّا النّظريّة فموضعها فى ثلث مراتب باعتبار القرب والبعد
عن الاجرام الكونيّة فاعلاها مرتبة الالهيّات واوسطها الرياضيّات

وادناها



وادناها الطّبيعيّات وامّا العمليّة فهى ايض ثلثة اقسام تهذيب الاخلاق
وعلم تدبير المنزل وعلم تدبير المدنيّة وامّا فروع هذه العلوم فهى ايض
كثيرة ليس هذا المقام موضع تفصيلها اقول وقد فصّلها واوضحها
جدّى الامجد قدّس سرّه فى كتابه تحفة الملوك من اراد الاطّلاع عليها
فليرجع اليها اذا عرفت هذا فاعلم انّ العلم الانسانى يحصل من طريقين
احدهما التّعلّم والكسب وثانيهما الوهب والجذبة وهو الاعلام الرّبّانى
امّا التّعلّم فهو امّا من خارج وامّا من داخل امّا الاوّل فطريق معهود بين
النّاس مسلوك محسوس والتّعلّم بحسب القآء الالفاظ المسموعة من
الاستاد البشرى والكتابة المنقوشة منه وامّا الثّانى فهو التّعلّم
من الدّاخل فهو الاشتغال بالتّفكّر اذ التّفكّر فى الباطن بمنزلة التّعلّم
فى الظّاهر لانّ التّعلّم استفادة الشّخص من الشّخص الجزئى والتّفكّر
استفادة النّفس من النّفس الكلّيّة وهى اشدّ تاثيرًا واقوى تعليمًا
من جميع العلمآء والعقلآء والعلوم مركوزة فى اصل النّفس وسنخها
بالقوّة كالبذر فى الارض وكالصّورة فى المرآة قبل ان تذاب وتصقل
والتّعليم اخراج ذلك الشّئ الّذى بالقوّة الى الفعل فالعالم بالافادة كا

لزرّاع

ونفس المتعلّم كالارض المزروعة والعلم بالقوّة فيها كالبذر والنّواة في الارض يثمرها المعلّم بسقي التّعليمات المثاليات وازالة اشواك الشكوك والشّبهات وتهذيبها عن نباتات الاعتقادات الرّديّة المفسدة واذا كملت نفس المتعلّم يكون كالشّجرة المثمرة او كالمرآة المصقولة المحاذية شطر صورة المطلوب بعد خروجها عن حدّ القوّة المحضة الّتي لها في اوان الطّفوليّة كالحديد بعد ان يذاب الى ان قال وامّا التّعليم الرّبّاني من غير واسطة فقد يحصل منه وراء هذه العلوم وهي علوم اخرويّة عمل بمقتضاها وظفر بها علماء الآخرة المعرضون عن الدّنيا والزّاهدون فيها وحرّمها الله على علماء الدّنيا الرّاغبون فيها وهي علوم كشفيّة لا يكاد النّظر يصل اليها الّا بذوق ووجدان كالعلم بكيفيّة حلاوة السّكّر لا يحصل بالوصف فمن ذاق عرف ثم و ذلك على وجهين الوجه الاوّل القاء الوحي وهو انّ النّفس اذا كانت مقدّسة عن دنس الطّبيعة ودرن المعاصي مطهّرة عن الرّذائل الخلقيّة مقبلة بوجهها الى ربّها متوكّلة عليه معتمدة على افاضته فالله تعالى ينظر اليها بحسن عنايته ويقبل عليها اقبالًا كلّيًّا ويتّخذ





منها لوحا ومن العقل الكلّي قلمًا وينقش من لدنه فيها جميع العلوم كما قال تعم وعلّمناه من لدنّا علمًا ويصير العقل كالمعلّم والنّفس الكلّيّة كالمتعلّم فيحصل جميع العلوم له ويتصوّر بصور الحقائق من غير تعلّم كما في قوله تعم مخاطبًا لنبيّه ما كنت تدري ما الكتاب ولا الايمان لكن جعلناه نورًا نهدي به من نشاء من عبادنا وقوله تعالى وعلّمك ما لم تكن تعلم وهذا النّحو من العلم اشرف من جميع علوم الخلائق لانّ حصوله عن الله تعم بلا واسطة وكان اعلم النّاس ص يقول ادّبني ربّي فاحسن تأديبي الوجه الثّاني وهو الالهام وهو استفاضة النّفس بحسب صفائها واستعدادها عمّا في اللّوح والالهام اثر الوحي والفرق بينهما انّ الوحي اصرح واقوى من الالهام والاوّل يسمّى علمًا نبويًّا والثّاني لدنيًّا وانّما كان كالضّوء من سراج الغيب يقع على قلب صاف فارغ وذلك لانّ العلوم كلّها موجودة في النّفس الكلّيّة الّتي هي من الجواهر المفارقة الاوّليّة المحضة ونسبتها الى العقل نسبة حوّا الى آدم وقد بيّن انّ العقل الكلّي اشرف من النّفس الكلّيّة فمن افاضة العقل الكلّي يتولّد الوحي ومن اشراق النّفس الكلّيّة يتولّد الالهام فالنّبوّة

هی قبول النّفس القدسیّة حقائق المعلومات عن جوهر العقل الکلّی بالمخاطبة الرّوحانیّة والحدیث القدسیّ والرّسالة تبلیغ ذلک الی المستفیدین والتّابعین وربّما یتّفق القبول لنفس ولا یتأتّی له التّبلیغ کما قال تع فی حقّ خضر ع وعلّمناه من لدنّا علماً وقال امیر المؤمنین ع انّ رسول الله ادخل لسانه فی فیّ فانفتح فی قلبی الف باب من العلم مع کلّ باب الف الف باب وقال ع ایضاً لو ثنیت لی الوسادة لحکمت بین اهل الانجیل بانجیلهم وبین اهل التّوریة بتوریتهم ولاهل القرآن بقرآنهم ومعلوم انّ هذه المرتبة لا یحصل لاحد بمجرّد التّعلّم الانسانی بل بقوّة العلم اللّدنّی ثمّ سرد الکلام فی الکشف ومراتبه ومبادیه و اقسام الالهامات والوساوس واسبابهما الی ان قال وامّا الکشف المعنویّ المجرّد عن صور الحقائق الحاصل من تجلّیات الاسم العلیم الحکیم وهو ظهور المعانی الغیبیّة والحقائق الغیبیّة فله ایضاً مراتب اوّلها ظهور المعانی فی القوّة المتفکّرة من غیر استعمال المقدّمات وترکیب القیاسات بل بان ینتقل الذّهن من المطالب الی مبادیها ویسمّی بالحدس ثمّ فی القوّة العاقلة المستعملة للمتفکّرة ویسمّی بالنّور القدسی

والحدس ۳۰۹



والحدس من لوامع انواره فهی ادنی مراتب الکشف ثمّ فی مرتبة القلب ویسمّی بالالهام ان کان الظّاهر معنی من المعانی لا حقیقة من الحقائق وروحاً من الارواح والّا فیکون مشاهدة قلبیّة ثمّ فی مقام الرّوح ویسمّی بالشّهود الرّوحی وهی بمثابة الشّمس المنوّرة لسموات مراتب الرّوح واراضی مراتب الجسد فهو بذاته اخذ من الله العلیم الحکیم المعانی الحقیقیّة من غیر واسطة علی قدر استعداده ای قوّة قبوله الاصلی ویفیض علی ما تحته من القلب وقواه العالیة والسّافلة و قال فی الفرق بین الالهام والوسوسة اعلم انّ التّجرّد لمحض الخیر دأب الملائکة المقرّبین الّذینهم فی اعلی علّیّین ومنهم تفیض الخیرات الی اتباعهم وجنودهم والتّجرّد لمحض الشّرّ سجیّة الشّیاطین المردودین الّذینهم فی اسفل سافلین ومنهم یتعدّی الشّرور الی اتباعهم وجنودهم والرّجوع الی الخیر بعد الوقوع فی الشّرّ ضرورة الآدمیّین فالملهم للخیر الملک والموسوس للشّرّ الشّیطان وازدوج فی طینة الانسان شائبتان واصطحب فیه سجیّتان وکلّ عبد مصحّح نسبته امّا الی الملک او الی الشّیطان لانّه فی اوّل الفطرة له قوّة قبول آثار الجمیع وانّما یخرج من القوّة الی الفعل بزاد الت

اعمال ینشأ منها للقلب احوال امّا الاعمال الحسنة فتورث للقلب صفاءً
وضیاءً یستعدّ به لقبول الهام الملک وامّا الاعمال القبیحة فتورث
للقلب ظلمة وکدورة یستعدّ بها القبول وسوسة الشیطان
انتهی ملخصاً شطّ از فحاوی ومطاوی تحقیقات رشیقهٔ سابقهٔ
معلوم ومنکشف میشود که علم وادراک اشیا بر سه قسم است حضوری
ذاتی وحصولی وتحصیلی اکتسابی وعلم حضوری عبارت است از
اطّلاع واحاطهٔ عالم بما سواه بذاته لا بواسطة شیٔ زائد علی ذاته و
خفا وغیبت وعدم انکشاف وظهور معلوم وماسواه ممکن نباشد
وتمام موجودات نزد او حاضر وظاهر باشد حضوره وظهوره لدی
نفسه واین معنی مختصّ ذات اقدس حضرت باری جلّ اسمه است که
احاط بکلّ شیٔ علماً ولا یعزب عن علمه مثقال ذرّة فی الارض ولا فی السّماء
ولا یخفی علیه خافیة یعلم خائنة الاعین وما تخفی الصّدور وعلم عرضی
اکتسابی شأن وخاصّهٔ طبقات ناس است که از اسباب ملکیّهٔ ظاهره
باعمال فکر ورویّه واستعمال حواس والات بدنیّه اکتساب نمایند
وانرا کسبی ورسمی نامند اذ انتم اجنّة فی بطون امّهاتکم لا تعلمون





شیئاً وعلم حصولی شأن وخاصّهٔ سلسلهٔ جلیلهٔ انبیاء واولیاء
وطبقهٔ علیّهٔ انوار وعقول وروحانیّین است که یکاد زیتها یضیئ
ولو لم تمسسه نار وانرا علم موهوبی ولدنّی وربّانی وملکوتی خوانند
وان بمجرّد التفات وتوجّه نفس حاصل واذا شاؤا ان یعلموا علموا وبحسب
تفاوت درجات وطبقات انبیاء ابرار وائمّهٔ اطهار از عترت طاهره
وذرّیّهٔ طیّبهٔ اخبار ان بزرگوار احاطهٔ علم واطّلاع ایشانست بجمیع موجودات
شاهد وغایب از عالم ملک وملکوت ممّا کان وما یکون الی یوم القیمة
ومخفی نیست چیزی بر ایشان از اسمان وزمین ونزد ایشانست
جمیع علوم ملئکه وانبیا ومرسلین ونزد متتبّع اخبار واثار این قضیّه
از مسلّمات است وکفی فی الباب قوله تعم وکلّ شیٔ احصیناه فی امام مبین
وفی الاحتجاج عن النبیّ ص معاشر النّاس ما من علم الّا علّمنیه ربّی وانا علّمته
علیّاً وفی الخرائج عن الرّضا فی قوله تعم فلا یظهر علی غیبه احداً الّا من
ارتضی من رسول فرسول الله عند الله مرتضی ونحن ورثة ذلک
الرّسول الّذی اطلعه الله علی ما یشاء من غیبه فعلمنا ما کان وما
یکون الی یوم القیمة وفی الکافی عن الصّادق ع لو کنت بین موسی

وادلّها متفاوت ومختلف است وحق و
مختار در حقیّت نبی مختار در ستّل انبیاء

والخضر لاخبرتهما انى اعلم منهما وانبأتهما بما ليس فى ايديهما لان موسى و
الخضر علما ما كان ولم يعطيا علم ما يكون وما هو كائن حتى تقوم الساعة
ويمكن ان يقال وجه كون علمهم محيطاً بجميع الحوادث ما كان وما سيكون
ان العلم اما ان يستفاد من الحس برؤية او بتجربة او سماع خبر او شهادة
او اجتهاد او نحو ذلك ومثل هذا العلم لا يكون الا متغيراً فاسداً
محصوراً متناهياً غير محيط لانه انما يتعلق بشئ فى زمان وجوده علم
وقبل وجوده علم آخر وبعد وجوده علم ثالث وهذا كعلوم اكثر الناس
واما ان يستفاد من مباديه وعلله واسبابه وغاياته علماً واحداً كلياً
بسيطاً محيطاً على وجه عقلى غير متغير فانه ما من شئ الا وله سبب ولسببه
سبب وهكذا الى ان ينتهى الى مسبب الاسباب وكلما عرف سببه
من حيث يقتضيه ويوجبه فلا بد وان يعرف ذلك الشئ علماً ضرورياً
دائماً فمن عرف الله باوصافه الكمالية ونعوته الجمالية وعرف انه مبدأ
كل وجود وفاعل كل فيض وجود وعرف ملائكته المقربين ثم ملائكته
المدبرين المسخرين للاغراض الكلية بالعبادات الدائمة والنسك المستمرة
من غير فتور ولغوب الموجبة لان يترشح عنها صور الكائنات كل ذلك



على الترتيب السببى والمسببى فيحيط علمه بكل الامور واحوالها ولواحقها
علماً بريئاً من التغير والشك والغلط فيعلم من الاوائل الثوانى ومن
الكليات الجزئيات المترتبة عليها ومن البسائط المركبات ومن البذور
الثمرات ويعلم حقيقة الانسان واحواله وما يكملها وما يزكيها وما
يسعدها وما يصعدها الى عالم القدس وما يدنسها ويرديها ويشقيها
ويهويها الى اسفل السافلين علماً ثابتاً غير قابل للتغير ولا يحتمل التطرق
الريب فيعلم الامور الجزئية من حيث جزئيته دائمة كلية ومن حيث
لا كثرة فيه ولا تغير وان كانت هى كثيرة متغيرة فى انفسها وبقياس
بعضها الى بعض فهذا كعلم الله سبحانه بالاشياء وعلم ملائكته المقربين
وعلوم الانبياء والمرسلين والاوصياء المرضيين باحوال الموجودات
الماضية والمستقبلة وعلم ما كان وما يكون الى يوم القيمة من هذا
القبيل فانه علم كلى ثابت غير متجدد بتجدد المعلومات ولا متكثرة بتكثرها
ومن عرف كيفية هذا العلم عرف معنى قوله تعـ ونزلنا عليك القرآن
تبياناً لكل شئ ويصدق بان جميع العلوم والمعانى فى القرآن الكريم
عرفاناً حقيقياً وتصديقاً يقينياً على بصيرة لا على وجه التقليد والسماع

ونحوهما اذ ما من امر الّا وهو مذکور فی القرآن امّا بنفسه او بمقوّماته
واسبابه ومبادیه وغایاته ولا یتمکّن من فهم آیات القرآن وعجائب
اسراره وما یلزمها من الاحکام والعلوم الّتی لا یتناهی الّا من کان
علمه بالاشیاء من هذا القبیل وقد اورد هذا التّحقیق ملخّصًا من کلام
بعض اهل المعرفة فی اوّل الصّافی وفی بحر المعارف وهو تحقیق حقیق
بالتّصدیق وبوجهی دیگر چون مرآت الواح نفوس وصفائح قلوب
آن سلسلهٔ جلیله با دناس وارجاس ملکیّهٔ ناسوتیّه وزنگ وکدورات
طبیعیّهٔ بشریّه مکدّر ومدنّس نشده وصقالت ذاتیّه وطهارت فطریّه
ایشان مقتضی انطباع صور کائنات وعلم واطّلاع بر احوال موجودات
بمواجهت ومشاهدت عقول کلّیّهٔ مجرّده که معادن علوم وخزائن
حکمت هستند پس اصل ثانوی واستصحاب حال اقتضاء ثبوت علم ایشان
میکند عند الشّكّ فی علمهم بشیٔ وآنچه فخر اهل فضل وعلم در قوانین
اصول اختیار فرموده حیث قال فی قانون ترك الاستفصال ینزّل منزلة
العموم فی المقال وترك الاستفصال مع تفاوت الحال والظّاهر انصراف
الجواب الی اطلاق السّؤال یستلزم الایهام والاضلال وهذا فیما علم





عدم العلم یعنی علم الامام واضح وامّا فیما لم یعلم فهو ایضًا کذلك لاصالة
عدم العلم فانّ علوم المعصومین ایضًا حادثة وکلّ حادث مسبوق بالعدم
الازلی یعنی فالاستصحاب یقتضی الحکم بعدم حصول العلم لهم بورود
السّؤال عند الشّكّ محلّ تامّل است مگر آنکه مراد این باشد که اصل
عدم التفات نفس معصوم است وعدم اطّلاع اوست بر ما وقع نه اینکه
مقصود از این قیاس وتشویه حال معصوم باشد بحال رعایا وامّت



فتامّل ولا تغفل **شط** چون احاطهٔ علم نبی وامام بجمیع ماسوی
محقّق شد اشکال در دو مقام آمد یکی در خوردن امام ثامن علیه السّلام
تخم مرغ مستحصل از قمار وبعد از اعلام فی فرمودن آن وفوت شدن
نماز صبح از حضرت سیّد انام با آن فضیلت بسبب در خواب افتادن
وبعد قضا فرمودن ودیگری تعرّض مهلکات ومحاربات وتناول
سمومات قتّاله با فرمودهٔ خدا جلّ شأنه ولا تلقوا بایدیکم الی التّهلکة
پس بعون الله در بیان حلّ هر دو اشکال ورفع هر دو اعضال گوئیم



**شط** امّا قضیّهٔ اکل بیضهٔ قماریّه فاصل الخبر ما رواه فی الوسائل
عن عبد الحمید بن سعید قال بعث ابو الحسن ع غلامًا یشتری له بیضًا

فاخذ الغلام بيضة او بيضتين فقامر بها فلمّا اتى به اكله فقال له مولاه
ان فيه من القمار قال فدعا بطشت فتقيّأ فقاءه وقد قال شيخنا الاجلّ
الشيخ مرتضى رضى الله عنه وما ورد من قئ الامام البيض الذى قامر به
الغلام فلعلّه للحذر من ان يصير الحرام جزءً من بدنه لا للردّ الى المالك
لكن يشكل بانّ ما كان تاثيره كذلك يشكل اكل المعصوم له جهلاً بناءً على
عدم اقدامه بالمحرّمات الواقعيّة لاجهلاً ولاغفلة لانّ ما دلّ على عدم
جواز الغفلة عليه فى ترك الواجب وفعل الحرام دلّ على عدم جواز
الجهل عليه فى ذلك اللهمّ الّا ان يقال بانّ مجرّد التصرّف من المحرّمات
العلميّة يعنى انه يحرم اذا علم بحرمته ويتبدّل بالجهل الى الاباحة والتاثير
الواقعى الغير المتبدّل بالجهل انّما هو فى بقائه وصيرورته بدلاً عمّا
يتحلّل من بدنه والغرض اطّلاعه عليه فى اوائل وقت تصرّفه فى المعدة
ولم يستمرّ جهله هذا كلّه لتطبيق فعلهم على القواعد والّا فلهم فى
حركاتهم من اقوالهم وافعالهم شئون لا يعلمها غيرهم وجدّى الامجد
طاب ثراه عمل رسالة لحلّ هذا الاشكال وجواب هذا السؤال وسمّاه
الشموس والعكوس ومهّد لذلك مقدّمات الاولى انّ العلم بالاحكام

والموضوعات



والموضوعات بقدر اليسر والطاقة من غير عسر وحرج لازم على المكلّف
والاعتماد على اصالة البرائة انّما هو بعد الفحص والبحث واليأس عن
الدّليل والامارة الثّانية انّ التكليف متفاوت بالشدّة والضعف
بحسب تفاوت مراتب المكلّف فى الفضل والعقل وحسنات الابرار
سيّئات المقرّبين الثّالثة انّ طبقات الامّة والرعيّة لنقص استعدادهم
وقصور قابليّتهم عن كمال العلم والعقل فى عسر وحرج عن ادراك الواقع
ونفس الامر فتكليفهم مؤدّى الامارات والاحكام الظّاهريّة بقدر
وسعهم وعلمهم النّاسوتى بالاسباب الملكيّة الظّاهريّة لئلّا يكون
عليهم ضيق وحرج وكلّ هذه المقدّمات ممّا بيّن فى الاصول مستقصى
الرّابعة انّ سلسلة الانبياء والاولياء مفتّحة عليهم ابواب الملكوت
ميسّرة لهم اسباب العلم بالواقع والفحص عن حقائق الاشياء على ما هى
عليها كيف شاؤا ومتى ارادوا بيسر وسهولة فهم مكلّفون بالامور الواقعيّة
والاحكام النفس الامريّة ولهذا ورد عنهم ع اذا شئنا ان نعلم نعلم معلّقا
علمهم على مشيّتهم المحقّقة الحاصلة لهم للادراك والعلم بحكم كلمة اذا
دون ان كما بيّن فى النحو كيف لا والعلم صفة كمال وارادته كمال على كمال

وهم كمال الدّين والدّنيا وصلاح الارض والسّماء فهم البشر نشاؤ[ن]
العلم بحرمة الشّئ والاطّلاع على قبحه وتاثيره لئلا يتغذّون بالحرام و
يتاثّرون عنه فى النّفس والبدن تأثيرا تامّا كتاثير السّم والمسكر كيف
لا وهم ارواحنا فداهم انوار واسرار الهيّة مودعة فى هياكل بشريّة وقد
قال اميرنا وسيّدنا نزّلونا عن الرّبوبيّة وارفعوا عنّا الحظوظ البشريّة
فانّا عنها منزّهون وعمّا يجوز لكم مبعدون رواه العلّامة طاب ثراه
فى جامع الاخبار ومن الحظوظ البشريّة ارتكاب الحرام جهلا واشتبا[ها]
سبحان الله لم يرض الله خالقهم قرارهم فى اصلاب غير طاهرة وارحام
غير مطهّرة وابى الله باعثهم الّا ان يذهب عنهم الرّجس ويطهّرهم
تطهيرا من كلّ دنس ونقص وعيب مع انّهم حينئذ غير مكلّفين وانّه
لا تزر وازرة وزر اخرى ولا تزرى الخزف العسل اذا حلّ فيه فكيف يرضى
ارتكابهم للحرام وابتلائهم بما فيه نقص ومكّنهم الله ويجوز لهم اكل
الحرام الواقعى مع ماله من التّأثيرات فسبحان الله قد حرّم الله عليهم
الزّكوة معلّلا بانّها اوساخ ايدى النّاس فكيف يجوز لهم ويبيح لهم
اكل الحرام وما استحصل من القمار فليجوّز لهم ارتكاب الزّنا وقتل النّفس





وجميع الكبائر جهلا واشتباها بتنقيح المناط واتّحاد الطّريق واعتقا[د]
ذلك فى حقّهم ومقايستهم بسائر النّاس من رعيّتهم فاسد ناش من عدم
معرفتهم امام زمانهم ومن لم يعرف امام زمانه فقد مات ميتة
جاهليّة وهوى الى الهاوية وما ادريك ماهيه نار حامية اذا عرفت
هذا فاعلم انّ الائمّة والانبياء عليهم صلوات الله لهم جهتان غا[لبيّة]
ملكوتيّة بها يستفيضون من الله جلّ جلاله الفيوض ولهم من هذه
الجهة تكليفات خاصّة واقعيّة نفس امريّة خارجة عن طوق البشر
من نحو عبادتهم وزهدهم وشجاعتهم وصبرهم وطاعتهم وجهة
سافلة ملكيّة بها يفيضون على النّاس ويعاشرونهم ويباشرونهم و
يشاركونهم فى الاحوال والاقوال والافعال ان نحن الّا بشر مثلكم وما ارسلنا
من رسول الّا بلسان قومه فما وردتما الا يناسب شأنهم وجهتهم
النّورانيّة فهو من باب تنزّلهم منزلة رعيّتهم وتزيّيهم بزيّهم وتسلّكهم
مسلكهم حتّى يتادّبوا بآداب الائمّة باحوالهم ومناسبته لدرجاتهم
كتنزّل الاب الكبير الحكيم العليم منزلة الابن الصّغير الجاهل القاصر
چونكه با كودك سر وكارت فتاد  هم زبان كودكى بايد كشاد وكما

انّ الخطابات لغير اللّه انّما تقتضيه بشأنهم وجهتهم القدسيّة من باب ایّاك اعنی واسمعی یا جاره كذلك الافعال الصّادرة منهم علی خلاف شأنهم وعالم الملكوتیّة ومنها اكل البیضة القماریّة وقیئها فهو محمول علی التّعلیم الفعلی یعنی اذا اتّفق لكم اكل الحرام جهلاً او علمتم به بعد ذلك ویمكنكم دفعه وتجنّبه حتّی بالقیئ فافعلوا انتهی ملخّصا موضحًا وحق در جواب وجواب تامّ صحیح السّكوت علیه انست كه صاحب ناموس الهی وواضع اداب شرعی در مقام معاملهٔ باخلق ناچار باید طریقهٔ سمحهٔ سهله ومسلك ظاهر را سالك واخذ باشد واین مقام شریعت وستر حجاب باشد وتخطّی ازان جایز نیست الّا ماشذّ وندر علی ما یقتضیه الحكمة والمصلحة الالهیّة ودر مقام معاملهٔ بانفس خود راه باطن وطریق واقع را سالك وطارق باشد وانمقام طریقت باشد ودر مقام معاملهٔ باخالق بعبودیّت محضه وفنا ارادهٔ او در ارادهٔ حقّه ازلیّه باید قائم باشد وانمقام حقیقت باشد وقد ورد عن راتب المرتبة الختمیّة ص انّ الشّریعة اقوالی والطّریقة افعالی والحقیقة احوالی وقد قیل فی بیان المراتب الثّلثة اقوال اخر





منها انّها عبارة عن حقیقة واحدة والمغائرة باعتبارات فالشّرع کاللوزه الكاملة لها قشر ولبّ ولبّ لبّ مثلاً الصّلوة خدمة وقربة ووصلة فالخدمة الشّریعة والقربة الطّریقة والوصلة الحقیقة وقصّه حضرة موسی وخضر علیهما السّلام شاهد مدّعا ومصدّق دعوی است زیرا كه خضر راه باطن را می پیمود وبعلم واقع عمل مینمود وحضرت موسی از راه ظاهر كه حقّ نبوّت است ومقام تشریع شریعت است اعتراض میفرمود وخطاب لن تستطیع معی صبرًا میشنید وامر شان بهذا فراق بینی وبینك انجامید وبالنّتیجه مقام خضر رعیّت ودر تحت اطاعت موسی بود زیرا كه او در مقام ولایت مقیّده بود وموسی در مقام نبوّت مقیّده ونبوّت در حقیقت ضبط ولایت است وواقعا تحمّل اعبای وطاقت مشاقّ رسالت بغایت مشكل است ملاحظه فرما شخص قادر باقدرات كاملهٔ تامّه در كسوهٔ عجز وضعف مكتسی شود وعالم محیط العلم بلباس جاهل ملتبس گردد واز طور وطرز وحدّ ضعیف وجاهل بحسب تكلیف وامر الهی متخطّی ومتجاوز نشود وقدمی از راه ظاهر خارج نگردد وواكب بر مركب فاره بقدر جوی از مماشاة راجل تعدّی نكند

چه قدر صبر و طاقت لازم دارد تا انک لعلی خلق عظیم بشود و حال
انکه قوة می بشکند ابر یقرا و مهما تکن عند امرء من خلیقة وان
خالها تخفی علی الناس تعلم قال ولی الله الصادق وما اضمر احدکم
شیئا الا وقد اظهره الله علی صفحات وجهه و هفوات لسانه
والله اعلم حیث یجعل رسالته وبرای افضلیت موسی از خضر
وجهی دیگر نیز گفته شده وچون این مقدمه دانسته شد پس گوئیم
حضرت حجة الله علی بن موسی الرضا علیه الاف التحیة والثناء چرا امر نخورد
وبرای او جهل و اشتباه نبود تا تخم مرغ مجهول الحال بحکم کل شئ لک
حلال حتی تعلم انه حرام حلال باشد براو بلکه بعلم باطن واطلاع و احاطه
بر واقع عالم بحلیت آن بود وان را بوجه صحیح و واقع و نفس الامر حلال
میدانست باحتمال آنکه از روی مقاصه و معاوضه حق خود شاید
اخذ کرده باشد نظر بعلم خود به تلف حق و مال خود یا اینکه در خبر تصریح
باینکه عوض مقامره بوده نشده و یا اینکه شاید مقامر غلام شخص
مباح المال بوده علی ان الارض وما فیها للامام والناس عبید واماء
له والعبد وما فی یده لمولاه مالکا روی فی الوافی عن ابن الربیع



قال لم یکن ابن ابی عمیر یعدل بهشام بن الحکم شیئا وکان لا یغب
اتیانه ثم انقطع عنه وخالفه وکان سبب ذلک ان ابا مالک الحضرمی
کان احد رجال هشام وقع بینه وبین ابن ابی عمیر ملاحاة فی شیء من
الامامة قال ابن ابی عمیر الدنیا کلها للامام علی جهة الملک وانه اولی
بها من الذین هی فی ایدیهم وقال ابو مالک کذلک املاک الناس
الا ما حکم الله به للامام من الفیء والخمس والمغنم فذلک له وذلک
ایضا قد بین الله للامام این یضعه وکیف یصنع به فتراضیا بهشام
ابن الحکم وصارا الیه فحکم هشام لابی مالک علی ابن ابی عمیر فغضب
ابن ابی عمیر وهجر هشاما بعد ذلک قال صاحب الوافی لا یغب اتیانه
بل یکثر اتیانه فان الاغباب فی الاتیان ان یاتیه حینا دون حین و
الملاحاة المجادلة املاک الناس لهم بدل کذلک ولعل هشاما استعمل
التقیة فی هذه الفتوی و یا وجه حلال بودن آن اکل وجهی فرمودن
شاید این باشد که اگر میفرمودند حلال بود بر من نه حرام در معرض
فتنه بودند و یا متهم میشدند به تحلیل و اباحه قمار یا موجب شبهه
حل قمار میشده برای بعضی پس برای دفع این مفاسد تقریر حرمت

مانتو مربه فرموده بقیٔ فرمودن و در قیٔ باعدم فایده برای مالك
غایت تنزیه و تطهیر دامن است از جوام و نهایت احترازاست از محرّم
فافهم واغتنم واستقم فانّه لعمری وجه وجیه لمثل هذا الفعل الصّادر
من الامام النّبیه و لم اجد سبقنی الیه احدا و لن یجد له من دونه ملتجدًا



**شطّ** امّا قضیّهٔ فوت صلوة صبح از رسول اعظم روی فی الوسائل
عن سعید الاعرج قال سمعت ابا عبد الله یقول انّ الله انام رسوله
عن صلوة الفجر حتّی طلعت الشّمس ثمّ قام فبدء فصلّی الرّکعتین قبل الفجر
ثمّ صلّی الفجر و اصل قصّه مستفیض النّقل و ملتقی بالقبول است
بشهادت شیخ اجل بهاء الدّین طاب ثراه مکر انکه از آیة الله علّامهٔ
حلّی قدّس الله روحه نقل شده انّ حدیثهم فی ذلك باطل لاستحالة
صدور ذلك عن النّبیّ و استاد اعظم الشّیخ مرتضی رضی الله عنه
بعد نقله الاقوال فی المسئلة ردّا و قبولًا قال و الانصاف انّ نوم النّبیّ
او احد المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین عن الواجب سیّما
اکد الفرائض نقص علیهم ینفیه ما دلّ من اخبارهم علی کمالهم و کمال عنایة
الله تعم بهم فی تبعیدهم عن الزّلل بل الظّاهر انّ هذا النقص من سهوهم



وقد نفاه شیخنا المفید فی رسالة معمولة فی ذلك و بالجملة فصدور
هذا مخالف لما یحصل القطع به من تتبّع متفرّقات ما ورد فی کمال الائمّة
و عدم صدور القبائح منهم فعلًا و ترکًا فی الصّغر و الکبر عمدًا و خطأً و لذا
تنظّر فی الخبر بعض المتأخّرین اللّهمّ الّا ان یقال بامکان سقوط اداء
الصّلوة عنه فی ذلك الوقت لمصلحة علمها الله سبحانه کما یشعر به
بعض الاخبار کما فی روایة الاعرج و انّما فعل ذلك رحمة لهذه الامّة
لئلّا یغیّر الرّجل المسلم اذا نام هو عن صلوته و یؤیّده قوله مخاطبًا لاصحابه
نمتم بوادی الشّیطان و لم یقل نمنا فنعلم انّ النّوم کان زللًا منهم لا منه
انتهی ملخّصًا و یؤکّده ما ذکره طاب ثراه ممّا ورد مستفیضًا فی رسول



الله انّه ینام عینه و لا ینام قلبه **شطّ** و امّا قضیّه وقوعهم فی
الهلکات و تناولهم المهلکات پس بدان نوّر الله قلبك بنور العرفان
انکه جمیع حرکات و سکنات و اقوال و افعال این سلسلهٔ نورانیّه معهود
و موعود و محفوظ من الله جلّ جلاله است و صحیفه و دستور عمل و
معاملهٔ ایشان با خلق مکتوب و مختوم من الله العزیز عزّ سلطانه است
و بایشان سپرده شده و اخبار کثیره در این باب وارد است من جملتها

ما عن الكافي عن ابي عبد الله ع ان الله تعم انزل على نبيه كتابا قبل وفاته
فقال يا محمد هذه وصيتك الى النجبة من اهلك قال ومن النجبة يا جبرئيل
فقال علي بن ابي طالب وولده عليهم السلام وكان على الكتاب خواتيم من
ذهب فدفعه النبي الى امير المؤمنين وامره ان يفك خاتما منه ويعمل
بما فيه ففك امير المؤمنين خاتما وعمل بما فيه ثم دفعه الى ابنه الحسن ع
ففك خاتما وعمل بما فيه ثم دفعه الى الحسين ع ففك خاتما فوجد فيه
ان اخرج بقوم للشهادة فلا شهادة لهم الا معك واشر نفسك لله
ففعل ثم دفعه الى علي بن الحسين ع ففك خاتما فوجد فيه ان اطرق
واصمت والزم منزلك واعبد ربك حتى ياتيك اليقين ففعل ثم
دفعه الى ابنه محمد بن علي ففك خاتما فوجد فيه حدث الناس وافتهم
ولا تخافن الا الله عز وجل فانه لا سبيل لاحد عليك ثم دفعه الى ابنه
جعفر ففك خاتما فوجد فيه حدث الناس وافتهم وانشر علوم اهل
بيتك وصدق اباءك الصالحين ولا تخافن الا الله وانت في حرز
وامان ففعل ثم دفعه الى ابنه موسى وكذلك يدفعه موسى الى الذي
بعده ثم كذلك ابدا الى قيام المهدي ع وفيه ايضا اتى امام لا يعلم ما





بصيبه والى ما يصير فليس ذلك بحجة لله على خلقه وفي البحار عن بعض
الكتب انه لما عزم الحسين على الخروج من المدينة اتته ام سلمة فقالت
يا بني لا تحزني بخروجك الى العراق فاني سمعت جدك يقول يقتل
ولدي الحسين بارض العراق في ارض يقال لها كربلا فقال لها يا اماه
وانا والله اعلم ذلك واني مقتول لا محالة وليس لي من هذا بد واني و
الله لاعرف اليوم الذي اقتل فيه واعرف من يقتلني واعرف البقعة
التي ادفن فيها واني اعرف من يقتل من اهل بيتي وقرابتي وشيعتي و
ان اردت يا اماه اريك حفرتي ومضجعي ثم اشار الى جهة كربلا فانخفضت
الارض حتى اراها مضجعه ومدفنه وموضع عسكره وموقفه ومشهده
فعند ذلك بكت ام سلمة بكاء شديدا وسلمت امره الى الله فقال لها يا
اماه قد شاء الله ان يراني مقتولا مذبوحا ظلما وعدوانا وقد شاء
ان يرى حرمي ورهطي ونسائي مشردين واطفالي مذبوحين مظلومين
ماسورين مقيدين وهم يستغيثون فلا يجدون ناصرا ولا معينا
وقال السيد الجليل ابن طاوس رضي الله عنه في توجيه ما يصدر منهم
من امثال هذه الامور ولعل بعض من لا يعرف حقائق شرف السعادة

بالشهادة يعتقد انّ الله لا يتعبّد بمثل هذه الحالة اما سمع فى القران
الصادق المقال انه تعبّد قوماً بقتل انفسهم فقال تعم فتوبوا الى بارئكم
فاقتلوا انفسكم ذلكم خير لكم عند بارئكم ولعلّه يعتقد انّ معنى قوله
تعالى ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة انّه هو القتل وليس الامر كذلك
وانّما التعبّد به من ابلغ درجات السعادة ولقد ذكر صاحب المقتل
المرويّ عن مولانا الصادق ع فى تفسير هذه الاية فروى عن اسلم قال
غزونا واصطفينا والعدوّ صفّين لم ار اطول منهما ولا اعرض والروم
قد الصقوا ظهورهم بحائط مدينتهم فحمل رجل منّا على العدو فقال
الناس لا اله الّا الله القى نفسه الى التهلكة فقال ابو ايوب الانصارى
انّما تؤوّلون هذه الاية على ان حمل هذا الرجل يلتمس الشهادة وليس
كذلك انّما نزلت هذه الاية فينا لانّا كنّا قد اشتغلنا بنصرة رسول الله ص
وتركنا اهالينا واموالنا ان نقيم فيها ونصلح ما فسد منها فقد ضاعت
بتشاغلنا عنها فانزل الله انكاراً لما وقعت فى نفوسنا من التخلّف
عن نصرة رسول الله ص لاصلاح اموالنا ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة
ان تخلّفتم عن رسول الله ص واقمتم فى بيوتكم القيتم بايديكم الى التهلكة

وسخط



وسخط الله عليكم فهلكتم وذلك ردّ علينا فيما قلنا وعزمنا عليه
من الاقامة وتحريض لنا على الغزو وما انزلت هذه فى رجل حمل على العدوّ
طلباً للشهادة بالجهاد فى سبيل الله رجاء لثواب الآخرة اقول وفى
باب المجتر من الكافى ما يدلّ على هذا التوجيه ايضاً ثمّ انّ هذا السيّد
الجليل ورد فى خطبة كتابه ما يعجبنى ايراده هنا قال الحمد لله الّذى
نزّه اولياءه عن دار الغرور وسما بهم الى انوار السرور ولم يفعل ذلك
بهم محاباة لهم على الخلائق ولا الجاء لهم الى جميل الطرائق بل عرف
منهم قبولاً للالطاف واستحقاقاً لمحاسن الاوصاف فلم يرض لهم
التعلّق بحبال الاهمال بل وفّقهم للتخلّق بكمال الاعمال حتّى فرغت نفوسهم
عمّن سواه وعرفت ارواحهم شرف رضاه فصرفوا اعناق قلوبهم
الى ظلّه وعطفوا امالهم نحو كرمه وفضله فترى لديهم فرحة المصدّق
بدار بقائه وتنظر اليهم مستحر المشفق من اخطار لقائه ولا تزال اشواقهم
متضاعفة الى ما قرّب من مراده واريحيّتهم متزايدة نحو اصداره وايراده
واسماعهم مصيغة الى استماع اسراره وقلوبهم مستبشرة بحلاوة
تذكاره فحيّاهم منه بقدر ذلك التصديق وحباهم من لدنه حباء

حاباه
نصره وخصّه
ومال
اليه

البرّ الشفيق فما اصغر عندهم كلّ ما اشتغل عن جلاله وما اتركهم لكلّ
ما باعد من وصاله حتّى انّهم يتمتّعون بانس ذلك الكرم والكمال ويكسوهم
ابدًا حلل المهابة والجلال فاذا عرفوا انّ حيوتهم مانعة عن متابعة مرامهم
وبقائهم حائل بينهم وبين اكرامه خلعوا اثواب البقآء وقرعوا ابواب
اللقآء وتلذّذوا فى طلب ذلك النّجاح ببذل النّفوس والارواح
وعرضوها لخطر السّيوف والرّماح والى ذلك التّشريف لموصوف
سمت نفوس اهل الطّفوف حتّى تنافسوا فى التّقدّم الى الحتوف
فما احقّهم بوصف لسيّدنا المرتضى علم الهدى حيث قال لهم نفوس على
الرّمضآء مهملة وانفس فى جوار الله يقربها كانّ قاصدها بالضّرّ
نافعها وانّ قاتلها بالسّيف محييها ولولا امتثال امر السّنّة والكتاب
فى لبس شعار الجزع والمصاب لاجل ما طمس من اعلام الهداية واسّس
من اركان الغواية لكنّا قد لبسنا لتلك النّعمة الكبرى اثواب المسرّة و
البشرى انتهى اقول وتصديق ما قاله هذا السيّد الجليل ما رواه
فى البحار انّ الحسين ع قال لاصحابه حين اشتدّ الامر صبرًا بنى الكرام
فما الموت الّا قنطرة تعبر بكم عن البؤس والضّرّآء الى الجنان الواسعة

والنّعيم



والنّعيم الدّآئمة فايّكم يكره ان ينتقل من سجن الى قصر وما هو لاعدائكم
الّا كمن ينتقل من قصر الى سجن وعذاب انّ ابى حدّثنى عن رسول الله
انّ الدّنيا سجن المؤمن وجنّة الكافر والموت جسر هؤلآء الى جنانهم
وجسر هؤلآء الى جحيمهم ما كذبت ولا كُذّبت ثمّ انّ جدّى الامجد
قدّس سرّه ذكر فى المقام كلامًا ما اجدره بالذّكر محرّرًا مشروحًا قال
اعلم انّ الدّنيا انّما بنيت للخراب والزّوال واهلها ومصاحبوها
خلقوا للفنآء والارتحال والموت والانتقال لا للابقآء والتّخليد
والاعفآء والتّأبيد وانّما يبقون مدّة يكمل فيها السّعدآء بحسب
ما فيهم من القابليّات ويقام الحجّة على الاشقيآء بقدر ما يوجب
الاسكات والانبيآء والاوصيآء انّما بعثوا لتبليغ الاحكام وتنظيم
النّظام وتكميل القابلين من السّعدآء واقامة الحجّة على الاشقيآء
لا للالفة والانس مع السّعيد ولا للغلبة والبأس على الشّقىّ العنيد
فانّ لهم دارًا اخرى ومقرًّا اخرى يعنى انّ التّبليغ والتّنظيم ونحوهما
انّما هو من فوائد وجود الانبيآء وعوآئد نصب الاوليآء لا انّه
يكون غاية لوجودهم والّا لكان ذلك اشرف وافضل واهمّ واتمّ

فی عنایة الله ونظره تعم من وجودهم کما هو شأن کل غایة مع مغیاها
فتامل فلا یجوز لهم الا المداراة مع الفریقین والمعاشرة معهم معاشرة
بین بین لیاخذ کل سعید حظه ونصیبه ویشقی فیهم کل شقی فیکون
شهیده ورقیبه لیهلک من هلک عن بینة ویحیی من حی عن بینة
وان الله لعزیز حکیم ولا یخفی علیک ان بعثهم لاقامة الحجة اوجب
منه للتکمیل لان ادخال الشقی واهوانه الی النار من غیر اظهار سببه
تنزل من العدل الی الظلم وذلک لا یجوز وادخال السعید وارقائه
الی الجنة من غیر ابراز سببه ترق من العدل الی الفضل وهذا یجوز
ثم ان النفوس لما خلقهم الله وترکهم فی دار الدنیا لغرض وهو ان
یاتی منهم ما فی مکمن استعداداتهم من الصلاح والفساد والسعادة
والشقاوة الی البروز والظهور فاذا برزت المکمونات وظهرت
المخبیات بالتکالیف والابتلاءات الی الوجود فلا یبقون ولا
یترکون فیها طرفة عین لحصول الغرض وقبح العبث ولا یرتضی البقاء
للمؤمن لانها سجنه ویرید به الاکرام والاخرة خیر له من الاولی ولا
للکافر لانها جنته ویرید به الانتقام والاخرة شر له من الاولی

وذلک



وذلک من هوان الدنیا علی الله وعدم مجالها للمجازاة لا ثوابا
لاولیائه ولا عقابا لاعدائه ویتحول المؤمن منها بطوعه ورضاه والکافر
بالقهر والاکراه اذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة ولا یستقدمون و
الذین لم یبرز مکوناتهم فی الدنیا من الاطفال والمجانین فهم یکلفون
فی البرزخ حتی یبرز ما فیهم من الاستعدادات کما دل علیه صحیح الروایات
اذا عرفت هذا فاعلم ان التهلکة المنهی عنها بقوله تعالی ولا تلقوا بایدیکم
الی التهلکة انما هی هلکة النفس والروح لا القالب والبدن فلا
یجوز تعمیره فی تخریبها واهلاکها فی ابقائه لانه تعمیر الفانی وتخریب
الباقی بل الواجب العکس انی لا انظر الی صورکم ومحاسنکم ولکن انظر
الی اعمالکم ونیاتکم وان من عبادی من یصلحه المرض ولو صححته لفسد
سینهٔ خالی ز مهر گلرخان کهنه همیانی بود پر استخوان وتهلکة
النفس انما هی سقوطها عن اوج السعادة الی حضیض الشقاوة و
سقوطها بمیلها عن ارادة ربها ومیلها الی ارادتها وهویها وهی
ترید عرض الحیوة الدنیا والله یرید الاخرة فالتهلکة لیست القتل
والموت علی الاطلاق بل اذا کان بارادتها وهویها واما اذا کان

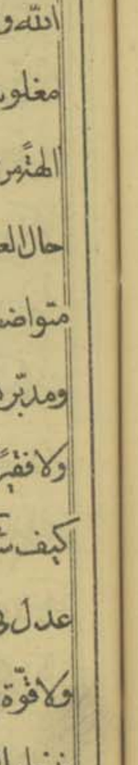
بارادة ربّها واذن مولىها فهو نجاتها وسعادتها كما اذا كان فى الجهاد
المأمور به المستلزم للشهادة الموجبة للحيوة الدّائمة ولا تحسبنّ الذين
قتلوا فى سبيل الله امواتًا بل احياء عند ربّهم يرزقون فرحين بما اتيهم
الله من فضله ومن يخرج من بيته مهاجرًا الى الله ورسوله ثمّ يدركه
الموت فقد وقع اجره على الله اقتلوا انفسكم ذلكم خير لكم عند بارئكم
فما دام الحجّة لم تبلغ والاعذار باقية يجب عليهم بل على الله حفظ انفسهم
وكفايتهم من المهالك والمهاوى ومنع الاسباب من التأثيرات و
قمع الاعادى من التعدّى والشوكات كقمع فرعون ومنع الماء عن موسى
والسكّين عن اسمعيل والمحاربة والمدافعة حتّى بالقوّة القدسيّة
الملكوتيّة او المصالحة والمهادنة والاستخفاء والتقيّة ويجب على
النّاس معاونتهم ومساعدتهم ومحافظتهم والمواساة لهم ببذل الانفس
والاموال والتقيّة من الاعداء لحفظ انفسهم وحفظ امامهم رحمهم الله
من حبّبنا الى النّاس ولم يبغّضنا اليهم كونوا الناس زينًا ولا تكونوا الناس
شينًا وبعدما اقامت الحجّة واضائت المحجّة ارتفعت الاعذار يدعوهم
الله الى جواره ويقبضهم الى رحمته باختياره لهم كريم ثوابه فلا يستقر



ارواحهم فى ابدانهم شوقًا الى رضوان الله وفرحًا بما وعد الله بقوله
يا ايّتها النّفس المطمئنّة ارجعى الى ربّك راضية مرضيّة فادخلى فى عبادى
وادخلى جنّتى فهم حينئذ ان دافعوا عن انفسهم وعاملوا مع خصمهم
معاملة المدافع المحامى فانّ ذلك مدافعة ظاهريّة عاديّة بشريّة
تدفع عنهم مذلّة ان يكونوا قاتلى انفسهم ومزهقى ارواحهم وترفع
العذر عن عدوّهم وتسدّ عليه باب لم قتلت نفسك ولم لم تدفع
عن نفسك وهكذا حال غيرهم ممّن يعلم بانّ الاجل قد قدم والعمر قد
انصرم كسائر شهدآء كربلا فانّهم دافعوا يوم عاشوراء وقاتلوا مواساةً
ومفاداة لامامهم وذرّيّة رسولهم ومحاماة لحرم الله وحرم رسول
الله حتّى قتلوا سعيدًا ومضوا شهيدًا ومن يعظّم شعائر الله فانّها
من تقوى القلوب انتهى ما افاده طاب ثراه محرّرًا موضحًا ومرحوم
فاضل نحرير دربندى در اكسير السّعادة خود در اسرار شهادت
تحقيقات رشيقه دارد وبعد از نقل كلام سيّد مرتضى علم الهدى
طاب ثراه واعتراض علّامة مجلسى بران فرموده ما يختلج بالبالى
فى المقام هو ان يقال انّ سيّد الشّهدآء روحى له الفدآء كان يراعى

بحسب الظاهر ما يحسن مراعاته عند الناس من التحرز عن المقاتلة والمجاهدة
بدون تحقق الاعوان والانصار وكثرتهم وكان بحسب الباطن في
غاية الاشتياق الى المقاتلة والمجاهدة في سبيل الله والفوز بالشهادة
وفوزها به على اى حال كان وهو ذلك يعلم مكان وقوعها ووقتها
وكان من جملة الاسباب لخروجه من المدينة الى مكة هو اعلام النّاس
حقيقة الحال وطلبه لنصرة منهم فانه وان كان يعلم انه يقتل ويفوز
بالشهادة ويقتل من ينصره وان كانوا الوفا كثيرة وجموعا وفرة الا انه
لما كان من اهل بيت العصمة ومعدن الرحمة الذين ينحدر عنهم سيول
الفيض والرحمة اراد ان يكون المقاتلون المجاهدون بين يديه الفائزون
بالدرجة العليا من الشهادة جموعا كثيرة والوفا وفيرة وهذا من جملة
الاسرار الملحوظة في نظره الشريف في انفاذ ابن عمه مسلم بن عقيل الى
الكوفة لاخذ البيعة من اهلها فان الشهادة بين يديه روحي له الفداء
نعمة ليست فوقها نعمة ودرجة دونها كل درجة ثم انه طاب ثراه ذكر
عنوانا آخر مرويا في البحار عن القاسم بن روح وكيل الناحية المقدسة
الذي من شأنه ودأبه ودينه ان لا يحدث ولا يفتي الا بما اخذه







وسمعه من الحجة عجل الله فرجه حاصله ان الوجه في ابتلاء الانبياء
والاولياء بالبليات والمحن ان الله عز وجل لما بعث الانبياء وكرمهم
وفضلهم بالمعجزات والكرامات وخصائص من نعم الله كان من تقدير
الله ولطفه بعباده وحكمته ان جعلهم في حال غالبين وفي اخرى
مغلوبين وفي حال قاهرين وفي حال مقهورين لئلا يتخذهم النّاس
آلهة من دون الله وليكونوا في حال المحنة والبلوى صابرين وفي
حال العافية والظهور على الاعداء شاكرين ويكونوا في جميع احوالهم
متواضعين غير شامخين ولا متجبرين وليعلم العباد ان لهم الها هو خالقهم
ومدبرهم فيعبدوه ويطيعوا رسله ولئلا يحتقروا ضعيفا لضعفه
ولا فقيرا لفقره ولا مريضا لمرضه وليعلم انه يسقم ويشفي من يشاء
كيف شاء متى شاء باى سبب شاء وهو عز وجل في جميع ذلك
عدل في قضائه وحكيم في افعاله لا يفعل بعباده الا الاصلح لهم

ولا قوة به انتهى **شط** ملاحظه فرما مصيبت كربلا و رزيت
نينوا ما اجلها واعظمها على اهل الارض والسماء بعلاوه اسرار
مذكوره در ان چه حكمتها مندمج وچه فايدها مندرج شد وچه

ثمرات واثرات بران مرتّب کشت وچه امتحانها واختبارها ازان
درمیان امد وچه قدر از طبقات خلق ممتحن ومختبر شدند وصادق
از کاذب وسعید از شقی جدا ومتمیّز شد وایضا حکمت عظیمه وسرّ
بزرك ان قضیّه اعلاء کلمهٔ توحید واقامهٔ علم ایمان بود که حقّ
منفلق وفجر طالع وخیط ابیض اسلام از خیط اسود کفر متبیّن شد
زیرا که در زمان طغیان معویه ومصالحه نمودن حضرت حجّة الله
حسن بن علیؑ باو ومنزوی ومختفی شدن اصحاب حق وفرا کرفتن
ظلمات کفر وشقاوت وپنهان شدن ستارهای نورانی در زیر ابر
وسحاب ظلمانی سفیانی برای عامّه وخاصّه شبهات وشکوك
وتوهّمات ومکوك بهم رسید وخلق حیران وسرکردان شدند
وراه حق مختفی وپنهان شد حضرت سیّد شهدا ارواح العالمین
له الفداء کمر همّت بربست وبرساق جد وجهد تشمیر نمود وعلم
حق برافراشت ونور حق را ظاهر ساخت ودین جدّ بزرکوارش را
احیا کرد وبرپا داشت وکفر وضلالت وخسارت وشقاوت
معاویه واصحابش را بر تمام عالم وعالمیان از عام وخاص ظاهر





وهویدا نمود وکفر باطنی وشقاوت ذاتی مردم را از پردهٔ غیب بیرون
اورد وباین جهت ان بزرکوار را فجر صادق کنایت وعبارت امد
وباین سرّ ونکته نماز صبح بان بزرکوار منسوب شد وسورهٔ مبارکهٔ
فجر باسم انحضرت خوانده شد ودر اوّل سوره نام نامی انحضرت برده
شد ودر اخرش احوال خیر مآلش ذکر شد یعنی قسم بان وجود مقدّس
که درخشید وروشن شد وبواسطهٔ ان نور هیئات واشکال
والوان حقائق وملکوت عالمیان واضح وپیدا شد وراه حق
نمایان شد وظلمت عشا وعتمت شب زمان حضرت امام حسنؑ
که نماز عشا بانحضرت متعلق کشته زائل کردید ولیالی عشر نیز با
ائمّهٔ حقّند با حضرت امام حسن وشفع مقام علیّ عالی است که
مشفوع بمقام نبوّت است ووتر ذات مقدّس حضرت ختمی مرتبت
وشب که میکذرد صدّیقهٔ طاهرهٔ مطهّره است که مظلومه ومقهوره
ومختفیه است  شطّ ایضا از حکمتها واسرارهای ضمنیّه در ان
قضیّهٔ هایله ان بود که چون خلق سیه روزکار تیره کار غرق کناه
وروسیاه بودند وبرامزجه وطبایع مختلفهٔ متفاوته واطوار

متغائره مخلوق ومجعول بودند پس حضرت سیّد شهداء برانخلق
بیچارهٔ از جهت وکرامت واره ترحّم فرمود تفضّل نمود که برای شفا عت
برمیان زد وجمیع مصائب ونوائب عالمرا بر خود خرید ومتحمّل شد
تا هرکسی و هر مؤمنی از جهتی وراه مخصوصی و وجه خاصی ومصیبتی
معیّن که دلش وقلبش بان مربوط ومتعلّق باشد متألّم ومتأثّر گردد
ودلش شکسته قلبش محزون اشکش ریزان جگرش سوخته شود و
امر زیده ورستکار گردد مثلاً هرکس بر مصیبت طفل شیرخوار
رقّت میکند ودلش میسوزد بر علیّ اصغرش رقّت کند وهرکس
برجوان نورس دلش میسوزد بر قاسم وعلیّ اکبرش ناله کند وکداخته
شود وهرکس که از بیکسی وغربت وبی یاوری وکشته شدن اصحاب
واحباب دلش بدرد می اید متذکّر بیکسی وبی یاری وکشته شدن
اعوان وبنی اعمام واخوان واصحاب واحباب ان بزرگوار شود جگرش
گداخته شود که کارش بجائی برسد که درمیان دشمن ندای هل من
ناصر هل من مغیث هل من مجیر بلند کند وکسانی که از الم تشنگی
متألّم میشوند یاد نمایند حالت تشنگی ان جلیل الشّان را که چون

نفس



نفس میکشید دود از دهان مبارکش بیرون می امد ومیان او
واسمان حائل میشد فرقهٔ دیگر بران حالت از اسب افتادن ودر خاک
وخون غلطیدن رقّت نماید وبرخی ازان حالت غشوه واز غشوه
برامدن وبهوش امدن ومتوجّه حرم محترم شدن واز فرط غیرت
که لا ایمان لمن لا غیرة له بازانو بسمت خیام محترمه حرکت فرمودن
وغم اهل وعیال خوردن دلش بدرد اید وطایفهٔ بران حالت
نشستن شمر بر سینهٔ مقدّس منوّر وجدا کردن سرانور از قفا
که طول ذبح بیشتر وزحمت ان زیادتر وزحمت ان سخت تر کباب
شود و دیگری بران اجسام منوّرهٔ عریان که در افتاب افتاده بود
بکداز د جگرش دیگری که ناموس پرست وعیال دوست
باشد وباغیرت باشد بران دختران نورس وزنان بیکس و
ان مذلّت وخواری اسیری وغارت شدن خیام محترمه و
دربدر شدن اطفال ومشتعل شدن خیام وسوختن
لباس وسیاه شدن بدنهای مطهّره از ضرب تازیانها
مبهوت شود یا بران تشنگان وگرسنگان اهل حرم غمنده

شود از فیض و رحمت واسعهٔ حسینیه بهره مند کردد آه آه از
ان حال وداع ان سیّد مظلوم با اهل و عیال و اهل بیت خود
فرداً فرداً و ازجهة مأیوس بودن وتن بکشته شدن دردادن
با احاطهٔ دشمن و نداشتن غمخوار دران وادی خونخوار از
اینهاد شوارتر اهل بیت پیغمبر صلعم را بر شتران برهنه سوار کردن
وبزیّ اسراء روم و فرنك شهر بشهر دیار بدیار کردانیدن و در
ان خرابها جا دادن و در مجالس و محافل نامحرم با تار و طنبور حاضر
اوردن از اینها شدیدتر حضرت حجّت خدا را با سر برهنه و غل
جامعه بکردن کذاردن و قید درپا انداختن و در کوچه و بازار
اوردن و سیعلم الّذین ظلموا ال محمّد اىّ منقلب ینقلبون شطّ
و باین جهت و باین سبب که حضرت سیّد الشهدا ارواح العالمین
له الفداء جمیع مصائب عالم را متحمّل شد علم شفاعت ان بزرکوار
از اعلام جمیع انبیا و مرسلین مرتفع تر و بلند تر و مبسوط تر شده
و کشتی نجاة ان والا تبار از سایر کشتیهای نجاة بزرکتر و تندرو
تر است سبحان الله یکی کریه میکند امرزیده میشود یکی میکریاند



امرزیده



امرزیده میشود یکی خود را بکریه میدارد امرزیده میشود یکی در
عزاخانه خدمت میکند امرزیده میشود یکی از دیدن اساس
عزا و ماتم غمنده میشود امرزیده میشود یکی مرثیه میخواند یکی
میسازد یکی مینویسد امرزیده میشود حتّی کسیکه اب بدوات
نویسنده ان میکند یا در عزاخانه طبخ میکند یا اتش برافروزد
یا کلاب بدهد یا قلیان بدهد یا جاروب بزند یا اب بپاشد
یا مطلقا حاضر شود که کثرة سوادی شود یا فریاد زند که عزا را
کرم سازد امرزیده میشود و هر کس بزیارت ان بزرکوار مشرّف یا
قصد زیارتش کند یا خدمت زوّارش نماید یا حیوان سواری
بدهد یا اب بدهد یا کرد و غبار زائر براو نشیند امرزیده
میشود و هر کس در کربلا مدفون شود و بان استانه پناه
جوید یا در قصد و نیّتش باشد که بکربلا برود و مجاور شود
حیّاً و میّتاً و موفّق نشد امرزیده میشود و در امان حسین است
بالجمله هر کس بهر وسیله بان استانهٔ مقدّسه متوسّل شود و بنحو
خدمتی خود را در زمرهٔ خدّام داخل سازد که اسم او در دفتر حسینی

ثبت شود در امان حسین است هر که باشد و هر جا باشد در هر
زمان باشد حتّی کافر و بت پرست که چون خدمتی کند بپارهٔ جگر
رسول خدا ص لا محاله روح آن بزرگوار توجّهی بآن شخص میکند و
اورا بقدر طهارت ذات او که منشأ خدمت او شده دوست
میدارد و نمیشود که رسول خدا ص کسی را دوست بدارد و آنکس
بجهنّم برود این کتاب وسائل و بحار و اسرار الشّهادهٔ فاضل دربندی
حاضر است برای اثبات این مطالب و چرا چنین نباشد و حال
آنکه حسین بن علی ع از خود و خودی بالکلّیه فارغ و خالی و فانی
شد و زنک خودی را از خود زدود و بظاهر و باطن بشراشر وجود
و سراسر هستی خود را فدای حضرت حق نمود و از فرط خضوع و
خشوع در جنب حضرت خالق خود را با خاک یکسان کرد و از
جان و مال و فرزند و عیال و احباب و اعوان و اصحاب و اخوان
خود در راه خدای خود کذشت و فدا ساخت و خم بابرو و
چین بر پیشانی نینداخت و چنان استقامت و ثبات و
صبر و طاقت در طاعت و عبادت جلوه داد که عجبت من







صبره ملائکة السّموات **ساقیه** از این نهایت بندکی و
عبادت و غایت خضوع و خشوع بود که آن بزرکوار را ابو عبد الله
کفتند چونکه در مقام باطن و حقیقت بندکی که صرف خضوع است
جمیع عباد الله الصّالحین جزو و تابع و فرع و فرزند او شدند چنانکه
حضرت صادق ع ابو عبد الله شد چونکه عبادات ظاهره و طاعات
جارحه از او فاش و منتشر شد و شریعت مقدّسه از آن صادق
مصدّق در میان مردم پهن شد تا مذهب جعفری معروف
شد و تمام عباد الله در این مقام تابع و فرزند او شدند و از این
لطیفه سرّ فرمایش حضرت رسول اعظم که حسین منّی و انا من حسین
ظاهر میشود که حسین ع فرع و بضعهٔ رسول ص بود در مقام نبوّت
و رسول ص فرع حسین شد در مقام مصیبت و صبر بر آن زیرا
که جمیع مصائب عالم و عالمیان در جنب مصائب آن بزرکوار
بیمقدار شد و مصیبت آن بزرکوار محیط بر کل شد و نیز در معنی
حدیث شریف کفته شده که هر چند حسین هر چه دارد از من
دارد لکن چون کمال دین و ظهور اسلام و قوّت و شوکت شریعت

من بحسین شد پس من نیز از حسین امدم چنانکه روح انسانی
بکوید که چشم وکوش نمایش وشأن من است لکن چون کمال من بان
دو قوّه مربوطست وفعلیّت من بان دو حس بستر است پس من
ازان دو حس کشته ام بالجمله چون حسین سراسر از خود کذشت
بکجا پر از نور خدا شد چون سنك که چون از هستی خود بکذرد
وسنکیّت خود را بریزد نماینده نور افتاب شود پس سزاوار امد
که اکر میسّر شدی وممکن بودی که حضرت باری جلّ شأنه
الوهیّت وربوبیّت خود را بحسین ببخشد ببخشیدی و
عطا فرمودی  **ساقیه** از اینجا که خدا جلّ شأنه تمام کرامتها را
بحسین عطا فرموده وسائط وروابط خلق را بحضرت خود از
نسل او قرار داده وشفاء مطلق در تربت او کذارده وان خاك
مقدّس که بخون وکوشت سیّد شهداء مخلوط وممزوج تالی
قران مجید امده که فرموده ننزّل من القران ما هو شفاء للنّاس
ومساوق اسم خدا شده که یا من اسمه دواء وذکره شفاء وانرا
بر کعبه که مطاف وما من خاص وعام است شرافت وفضلت

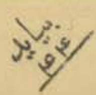




داده بمثابه دریا وقطره ودعا را در تحت قبّه مبارکه ان بزرکوار مستجاب
ساخته که باید هر کس هر حاجت بخدا دارد وهر مطلب دارد در
دفع مضارّ وجلب منافع بحسین بن علیّ متوسّل شود وکسوی
او متوجّه کردد ودر فضیلت زیارت ان بزرکوار امده است که
من زار الحسین بکربلا فکمن زار الله فی عرشه چونکه ان بزرکوار
 مردنکی نور خدا ومظهر صفات جمال وجلال خدا است **ساقیه** از جمله کرامتها وحرمتها که برای ان بزرکوار مقرّر است که در جمیع
ازمنه شریفه وایّام متبرّکه که در ان ظهور امری یا بروز شأنی یا
جلوه عظمتی از حضرت حق جلّ شأنه شده باشد توجّه وتوسّل
وزیارت ان بزرکوار مستحبّ ومرغوب ومندوب شده مانند
لیالی قدر وروز مبعث وروز مباهله وروز عرفه وروز
نوروز وروز غدیر وروز نیمه شعبان که مولد حضرت ناموس
دهر وصاحب زمان است وسایر ایّام مبارکه واوقات شریفه
از اعیاد وجمعات فما اجلّ شأنه واعظم قدره واوسع رحمته واسبغ
نعمته والحمد لله الّذی هدانا لهذا وما کنّا لنهتدی لو لا ان



هدانا الله شطّ و امّا معجزه و آن اعظم خصائص نبوّت و
امامت است و عمده دلیل بر صدق مدّعی مقام ولایت است
پس بدان نوّر الله بصیرتک اینکه معجزه در اصل لغت آن چیزیست
که غیر را عاجز سازد و متعارف در استعمال عرف معنی آن امریست
که حادث شود من فعل الله او بامره و ناقض باشد عادت و خارق
باشد معتاد خلق را و خارج باشد از طوق و طاقت بشر بما هو
بشر و مطابق باشد با مدّعا و موافق باشد با دعوی و منشأ آن
قوّت نفس نبی و ولی است بتصرّف کردن در مادّهٔ کائنات عبدی
اطعنی حتّی اجعلک مثلی اذا قلت لشیء کن فیکون و باینکه تصرّفی در
نفس شخص نماید یا تنویر جلیدیّه و تحدید صماخیّه او نماید تا حقائق
ملکوتیّه و اصوات غیبیّه را ببیند و بشنود یا امر ملکوتی را کسوهٔ
ملکی و لباس ناسوتی مکتسی و متلبّس سازد تا بباصرهٔ ملکیّه و سامعهٔ
ناسوتیّهٔ حسّیّه دیده و شنیده شود چنانکه در تسبیح حصی و
انطاق سوسمار و ارائه حضرت صادق و کاظم صور حقیقیّهٔ
باطنیّهٔ ملکوتیّهٔ مجتمعین در منی و ساباط مدائن است و انشاء الله





بیاید ذکر آن و اصل معجزه نه چنین است که بهوا و خواهش دل
و میل نفس خلق صادر شود بلکه صدور و فعل آن منوط باقتضاء
مصلحت و حکمت است و در این باب کلام بسیار است و ذکر آن
مورث تطویل است و اهمّ از آن بیان فرق و امتیاز میان معجزه و سحر
و شعبده است و در وجه افتراق وجوه عدیده در خرائج و غیره
مذکور است و عمدهٔ آنها تأمّل و تعقّل صاحبان هوش و دارندگان
شعور است و هر عاقل هوشیار شعوردار باندک التفاتی
میفهمد و میداند که معجزات انبیا و اولیا از قبیل سحر سحره و حیلهٔ
محتالین نیست هرچند وجه حیله و سحر در غایت خفا باشد زیرا
که سحر و شعبده و حیله بر ایدی اراذل و اجامره و ضعفاء العقول
و جهله و سفله و مردمان فاسق فاجر با هواجس شیطانیّه و
هواهای نفسانیّه و دواعی باطله صادر و ناشی و جاری میشود
و صاحب آن خوش ندارد اظهار آن را در مجامع علما و مجالس عقلا
و اظهار نمیکند مگر برای ضعفا و عوام و نسوان و صبیان و
معجزه بدست صاحب عقل و کمال نفس در علم و عمل و صبر و عدل و توکّل

وثبات عزم صادر و حادث میشود و بان مباهات و مفاخره میشود
با اینکه سحر و شعبده منوط بتعلّم و تلمّذ و تکلّف و استعمال الات
و ادوات مقدوره است و تناول و اخذ و تحصیل ان ممکن و سهل
و اسان است و مختص باحدی دون احدی و کسی دون کسی نیست
و معجزه بدون تکلّف و تصنّع و الت و اسبابست و سوای اراده
و قوّت نفس و دعا و تبتّل الی الله دیگر اسبابی و التی ندارد

سابقة

**سابقه** چون این عالم عالم اشتباه و اختلاط و امتزاج است
و شبهات و تشبّهات و متشابهات در صورت و متماثلات
در ظاهر و اصل و بدل و حقیقه و رقیقه و متاصّل و مانند در
هر چیز و در هر مقام بسیار و بیشمار است و از روی حکمت و
عدل لابدّ منه و ناچار است و کثیرا ما بر کثیری بلکه اکثری از
خلق مشتبه شده و میشود و عالم از متعلّم و نبی از متنبّی و
ولی از متولّی و رئیس از مترئّس و غنی از متغنّی و فقیر از متفقّر و سخی
از متسخّی و حلیم از متحلّم و دُر از شبه و گوهر ثمین از خرمهرهٔ مهیر
تمیز ندادند و نمیدهند آه از این بازار صرّافان گوهر ناشناس

۱۸۱



با رها خرمهره را با دُر برابر کرده اند وانّ لکلّ حقّ حقیقةً و علی
کلّ صواب نورًا برای هر جوهری جوهری و برای هر نقدی نقّادی
و برای هر امری صرّافی مقرّر است و مراتب و درجات ممیّز و صرّاف
متفاوتست صاحب رای صائب و نظر ثاقب صادق را از کاذب
و صائغ را از متصنّع و واجد را از متکلّف تمیز میدهد و میداند
که نه هر که سر نتراشد قلندری داند و نه هر که اینه سازد
سکندری داند و بازارچه که گاهی بر سر نهد کلاهی مرغان
قاف دانند ائین پادشاهی قصّه ان گرگ که خود را باغوای روباه
بزیّ شیر در اورد دم را علم کرد چشم را سرخ ساخت و باد در بینی
خود انداخت و برای صید و شکار کردن مادیان فاره جوع و بلند
شد نبرای ان و بضرب لگد ان کلّه کوب شدن و بر زمین
افتادن را در مثنوی خوانده اید و بسبب اختلاف مراتب و
نظرات و درجات ناظرین در امر حق و مؤمنین و مصدّقین
نبوّت و امامت ایات و علامات و معجزات مختلف و متفاوتست
ایت و علامت نبوّت نبیّ اعظم برای تصدیق و ایمان علی عالی

اعلی امر نیست سوای ایت وعلامت ان برای سلمان واضراب
ان ومعجزه ومصدّق دعوای نبوّت برای سلمان سوای معجزه برای
بدوی است وهکذا یکی را نورانیت روح نبی دلیل امد کسی را مقام
علم وعمل شاهد شد دیگری را انطاق سوسمار علامت کردید بالجمله
بعضی از روی احوال برخی از روی اقوال پارهٔ از روی افعال رسول
اعظم تصدیق وی کردند پارهٔ بامور خارجه ایمان اوردند

ساقیه

**ساقیه** وعلی التّحقیق هر منصف خالی از تعسّف عید اند
که جمیع شؤنات وکمالات رسول معظّم وشخص مخصوص که در یک
هزار وسیصد وبیست سال قبل از این زمان در مکّهٔ معظّمه
ظاهر وطالع شد ومردم را بسوی خدا وراه حق دعوت نمود
وبا عدم مال ومنال وقلّت اعوان وانصار در مقابل جمیع ملل
ونحل ایستاد وتماما را تسفیه وتکذیب نمود فردًا فردًا معجزه و
از طوق بشر خارج است والفکر الاتمّ یحکم بانّ المتصدّی لهذه
الدّعوی والقائم بهذا المدّعا لایکون الّا رجلا ان مجنون لاینجلی
بالافتضاح اذا ظهر بطلان دعواه وعجز عن اقامة البرهان علی





مدّعاه وعاقل اجتباه الله تعم بسوابق الامتنان والفضل لکن
محمّد بن عبد الله العربیّ المکّیّ القرشیّ الهاشمی بالاتّفاق ارجح النّاس
عقلا واصدقهم قولا واوفرهم حیاء وامانة فما هو الّا رسول
کریم من الله العزیز الحکیم با اینکه انچه سند ودلیل نبوّت انبیاء
سابقه باشد بدون شک وریب در ان شخص عزیز کریم موجود
بود از کمالات حسبیّه ونسبیّه وعلمیّه وعملیّه وظاهریّه وباطنیّه
وحالیّه وقالیّه وما در حصن حصین خود که شرح مزید الایمن
جدّا مجدا است باین مضمون تا دیت این مدّعا را کرده ایم واذ قد
ثبت وجوب وجود الرّسول من الله العزیز الحکیم ثبت رسالة
رسولنا الامین الکریم لوضوح حاله وظهور امره فانّه ص ظهر
فی زمان کان احتیاج النّاس فیه الی الرّسول اشدّ ووجوده
فیه اوجب وذلک زمان فترة الرّسل وتفرّق السّبل وانحراف
الملل واختلاف الدّول واشتعال نیران الجهالة وارتفاع رایات
الضّلالة وفی مثله یجب فی الحکمة ارسال رسول یجعل الالهة
الها واحدا ویسنّ للنّاس سنّة عدلا ودینا قویما ولم یظهر فیه

غير محمد بن عبد الله ص فانه ظهر وقام بهذا الامر مستجمعا الصفات
وكمالات كل منها بالغ حد الاعجاز وخارق العادات فضلا عن كلها
اما العلم الذى هو اشرف الكمالات واخص الصفات فهو قد بلغ فيه
مبلغا تحير فيه العقول وتوقف دونه الفحول من معرفة المبدء
والمعاد والاطلاع على الملأ الاعلى وما بين الارض والسماء وما
تحت الثرى واخبر بالمغيبات وقصص الماضيات والآتيات ولم
يقدر احد ان يقول انه اخطأ فى شئ منها مع انه لم يتعلم من احد و
لم يتفق له لقاء عالم بل لم يكن فى قبيلته وبلدته حكيم ولا عالم و
اما حلمه وصبره وتوكله وشجاعته وقوة قلبه واطمينان نفسه
فى تحمله اعباء الرسالة ومشاق النبوة من ايذاء القوم له يدا ولسانا
قولا وفعلا وثباته فى عزمه ودعوته عند هجوم الاعادى وعظم
الحروب فاشهر من ان يذكر واما شفقته ورحمته ورأفته فهو بحيث
خوطب بقوله تع فلعلك باخع نفسك ولا تحزن عليهم واما
زهده وعدم التفاته بزخارف الدنيا حتى بعد ما ملك السلطنة
القاهرة والدولة الباهرة فهو مما لا يدانيه شك ولا يقاربه ريب

وهكذا



وهكذا عبادته وديانته وامانته وتواضعه وساير اطواره الحميدة
من امانته وديانته وصداقته وشرافة حسبه ونسبه الى غير ذلك
من ادابه وسننه التى يجزم العقل ويقطع بامتناع اجتماعها واستحالة
حصولها الا فى النبى والرسول وجل هذه الصفات من المسلمات
اذ لم ينكرها ولم يقل بخلافها احد من الاصدقاء والاعداء مع شدة
عداوتهم واهتمامهم باختلاق عيب وافتراء نقص وكذب عليه
وبالجملة هو ص كان مستجمعا للغاية القصوى والدرجة العليا
من المعارف الالهية والعلوم الربانية والاثار الملكوتية والزهد
والشجاعة والسخاوة والصدق والامانة والفصاحة والبلاغة
والتواضع لاهل المسكنة والصبر على متاعب الرسالة والمواظبة
على الاخلاق الفاضلة وتمهيد المصالح الدينية والدنيوية و
ساير الاداب المرضية والمحاسن النفسانية والجسمانية والمحامد
الحسبية والنسبية مما لا يمكن ولا يتيسر الا بتعليم الهى وارشاد ربانى
وامر سماوى وحكم لاهوتى وشأن ملكوتى وحال محمدى هذا
وهو ص مع كمال الفقر وفقدان المال وضعف الحال وندرة الانصار

وقلّة الاعوان ووفور معاداة القريش ومباراة طائفته وقبيلته
قام بدعوى الرّسالة واظهار النّبوّة وحارب ونازع جميع الملل و
النّحل واولياء الدّول من سكّان الارض ادناهم واعلاهم ملوكهم و
رعيّتهم وطعن فى مذهبهم وحكم بضلالتهم وجهالتهم واظهر
كفرهم وسفاهتهم وعاب عليهم اخلاقهم وعاداتهم وابطل ملّتهم
وافنى دولتهم واخرب دورهم وقتل انفسهم واتلف اموالهم مع
حشمتهم وشوكتهم وكثرتهم وقوّتهم وفرط عداوتهم وشدّة
مقاومتهم ومحاربتهم وبذل مجهودهم ومقدورهم فى اطفاء نوره
واخماد ناره حتّى غلب امره وظهر دينه ونفذ حكمه وشاع قوله و
بلغ ما بلغ من الدّولة القاهرة والسّلطنة الباهرة وهل يمكن مثله
الا بتأييد سماوىّ وعون الهىّ وقرآن مجيد را بوجه اعجاز وتحدّى
آورد ودر اين مدّعى هيچ شك وشبهه نيست وهيچ عاقل منكر
نشده ونميشود ونخواهد شد ونميتواند شد واينكه احدى
از آحاد عرب وغيرهم با كمال تعصّب وتنصّب وعداوت وحميّت
جاهليّت واهتمام در اطفاء نور نبوّت از عهدهٔ معارضه ومدافعه

برنيامد



برنيامد نيز از ضروريّات است ولو كان ذلك لنقل الينا ولو
نقل لعلم كما نقل القرآن وعلم انّه نزل به الرّوح الامين على قلب رسوله
المكين وانّما كان نقل المعارض واجبا لانّ الدّواعى عليه متوافرة
فنبوّته ورسالته ثابتة محقّقة شطّ برای رسول اعظم عليه
صلوات الله خواص چند است كه بآن خاصه از امّت خود وساير
انبياء ممتاز شده وان خواص را آية الله علاّمهٔ حلّى طاب ثراه در
كتاب تذكره ايراد فرموده وما در اينجا بذكر دو خاصه اكتفا ميكنيم
يكى آنكه آن ميديد از خلف وپشت سر چنانكه ميديد از جلو و
پيش رو ويكى عروج بمعراج تا مشرّف شد عرش عظيم بخاك نعلين
مقدّسش امّا الاوّل فوجهه ما قال الحكيم السّبزوارى قدّس سرّه
وهو انّ وجوده الجسمانى بصره كلّه فانّ من يقدر على ايجاد جليديّة
هى بقدر العدسة او روح بخارىّ له مقدار مخصوص يقدر
على ايجاد ما هو اعظم منه واكبر فانّ الصّغر والكبر لا يغيّر حال الشّئ
فى الامكان والامتناع والفاعل تعالى شأنه فى كمال القدرة
فبدنه البشرى كان له خاصيّة الجليديّة والرّوح البخارى بطور

اشكال

البرهان انّه روح وعقل بل هو العقل الكلّی وشيئيّة الشیٔ بصورته
ای بما به بالفعل وبتمامه والعقل ليس له جهة ولا اجزاء وضعيّة
ولا نظائرها فهو روح مجسّد وجسد مروّح مملوّ من نور الله
وبهائه وسمعه وبصره فكلّه عين باصرة واذن واعية ومريد
بارادة الله قادر بقدرة الله وهذا قطرة من بحار كماله ولمعة من
انوار جماله والبحر لا ينزف وسرّ الغيب لا يعرف وكلمة الله لا توصف
انتهی ملخّصًا وبهمين نكته كه آن وجود مقدّس مشكوة مملوّة از نور
بود وسراسر هيكل عنصری آن بزرگوار در شعاع نور روح آن
منطمس بود سایه نداشت ودر حال نوم ادراك میفرمود چنانكه
در حال يقظه ادراك ميكرد شطّ واما قضيهٔ معراج جسمانی
وعروج آن بزرگوار از كرهٔ خاك با جسد عنصری وجسم بشری بلكه
با لباس ملبوس ونعل منعول تا بعالم سموات سبع واز انجا تا بعرش
وفلك اقصی در زمان اندك واوان قليل بمصاحبت حضرت
جبرئيل تا بمشاهدهٔ جلال وجمال حضرت ربّ الارباب ومكالمهٔ
با حق جليل بتفصيل در تفسير صافی وغيره مشروح ومسطور است




وكلام



وكلام در اصل قضيه وكيفيّت عروج وامكان صعود از سموات
واقوال قوم در اين باب بسيار است واحسن ما قيل فيه قول جدّی
الامجد طاب ثراه فيما صنعه فی بيان معراج نبيّنا المنصور وسمّاه
الرّق المنشور ولا يعجبنی الّا ذكره مخلصًا وملخّصًا له ومضيفًا
اليه ما يزيده بوحًا ولوحًا وما زجًا له بما يفيده طعمًا وروحًا فانّ
الرّاح الممزوج الذّ من القراح قال طاب ثراه لمّا كان معراج نبيّنا
محمّد صلعم بجسده الشّريف البشری وجسمه اللّطيف العنصری فی
عالم اليقظة والحسّ الظّاهری من البيّن معناه ومفاده ومن
الواجب تصديقه واعتقاده لتواتر الاخبار عليه وتكاثر
الآثار اليه مع انّ العقل يجوّزه لديه بل هو من ضروريّات الدّين و
لا يكاد ينقضه انكار المنكرين وريب المرتابين بل الحكم بكفرهم قوی
متين الّا انّ الاكثر ممّن يقولونه بالسنتهم ولا يعتقدونه بقلوبهم
من جهة انّهم ليسوا من اهل التّسليم فباطمينان من انفسهم ولو من غير
تعقّل يقبلون ولا من ذوی القلب ليسليم فبنور قلبهم وظهور
عقلهم يعقلون بل هم من العاكفين فی زاوية العادة والحواس

ولم يفيضوا من حيث افاض الناس فيحسبون انّ الممتنع بحسب العادة
والحسّ هو الممتنع من حيث الذات وبحسب العقل فيحصل لهم الالتباس
بين الامتناعين ويعتريهم الوسواس والاضطراب في البين ويختلج
في صدورهم الشكّ والارتياب والرين ولا فطنوا انّ معنى خرق
العادة المعبّر عنه بالمعجزة والكرامة مبتن على جواز ذلك الشيء عقلاً
وامتناعه حسًّا فقط فانّ ما يمتنع عقلاً لا يفيد لمدّعيه تكذيبًا الا انتقادا
فبعضهم مالوا الى الانكار كاكثر المعتزلة مستندين في ذلك الى
الاستبعاد ومتمسّكين بقول عايشة والله ما فقد جسد محمّد
وطائفة قالوا انّه رؤيا صالحة وهو مذهب معوية وقيل انّه كان
بالروح دون الجسد وقيل بهما لكن الى المسجد الاقصى لا الى فوق
السماء خصوصًا مع قول الفلاسفة بامتناع الخرق والالتيام في
الافلاك فحداني الى تحقيق الحقّ في ذلك الاضطراب والافتراق وبادانى
لبّى الى تسوية هذه الاوراق ثمّ انّه قدّس سرّه رتّب مقدّمات لذلك
بيّن فيها احوال الموجودات الارضيّة والسماويّة من البسائط و
المركّبات والنفوس والقوى قريب ما ذكرناه سابقًا الى ان قال





فنتكلّم في المقصود ونبيّن لك اوّلاً النزول والعروج الرتبي ثمّ نتبعه
بالعروج الجسمي والجسدي فنفرض العالم كما فرضوا منقلب الانسان
اعني عالمه المبدئي المشتمل على عالم تكوينه وجعله وعالم تكليفه
وفعله دائرة تكون صورة لتمام مراتبه في عالميه او معبّرا له في
هذه المراتب ليتصوّر ويدخل في الحسّ صورة مراتبه النزوليّة
التكوينيّة والعروجيّة التكليفيّة لا خطًّا واحدًا لانّ مراتبه
في الحالتين مختلفة بالتكوين والخفاء والادبار والتكليف و
الظهور والاقبال ولا خطّين مستقيمين لعدم تلاقي
رأسيهما مع انّ المقصود بيان عوده الى ما منه بدأ ولا شكلاً
اخر من الاشكال مع انّ شكل الدائرة اتمّ الاشكال والانسان
المنقلب على هذه الدائرة نزولاً وعروجًا هو الشخص الواحد عين
الانسان وانسان الاعيان لانّ العبور على تمام الدائرة من العرش
الى الفرش نزولاً ومنه الى العرش عروجًا منحصر فيه والباقون عابرون
عليها تمامًا دونه الى ما دونه على تفاوت درجاتهم ومقاماتهم
ونصف الدائرة بخطّ موهوم يمينًا ويسارًا وتسمّى كلّ نصف

قوسا اليمنى نزولى واليسرى عروجى قال الله تع يدبّر الامر
من السّماء الى الارض ثمّ يعرج اليه ولكلّ واحد من القوسين
رأسان وقابان متقابلان ومتلاقيان من كلّ طرف مع الآخرين
فملتقاهما العرشى مرتبة العقل الاوّل كونا ومقام احسن تقويم
ودرجة اقباله الى الله تعالى شأنه ثمّ يأخذ فى النّزول والادبار
الى ما تحته من العالم الخلقى للتّدبير وايصال الفيض اليهم من
العقل الثّانى الى اخر العقول العشرة ثمّ من النّفس الكلّيّة الى
اخر النفوس ومنها الى الاجرام الفلكيّة وبعدها الى الاجسام
العنصريّة البسيطة الاربعة الى هيولى الاجسام وتلك غاية
النّزول ومقام اسفل السّافلين ثمّ يأخذ فى العروج من القوس
اليسرى من الهيولى الى الصّورة الى الجسم المطلق والى المعادن
والى النّبات والى الحيوان والى نطفة الانسان والى العلقة و
الى المضغة والى اللّحم والى العظام والى الانسانيّة والخلق الآخر
ثمّ فى غير خاتم الكلّ الى العقل الهيولانى وهو مبدء الطّور
التّكليفى بعد طىّ الاطوار التّكوينيّة والى بالملكة والى





بالفعل والى المستفاد وفى خاتم الكلّ من الطّور الانسانىّ التكوينى
الى المستفاد بل الى النّبوّة بل اولى العزميّة بل الخاتميّة الّتى هى
ملتقى القابين العرشى ومرتبة لى مع الله وقت لا يسعنى فيه
ملك مقرّب ولا نبىّ مرسل لانّ منتهى مرتبة المقرّبين من الملائكة
والانبياء والمرسلين حال العروج انّما هى بدو مرتبتهم حال
النّزول وهو مرتبة العقل الثّالث والفلك السّابع المعبّر عنه
فى الشّرع بسدرة المنتهى وجنّة المأوى ومحلّ وقوف جبرئيل
وقوله لو دنوت انملة لاحترقت فانّ الشّئ يعود لا محالة الى
مبدئه وكلّ شئ يرجع الى اصله الّذى بدأ منه لا الى غيره و
هذا بيان النّزول والعروج الرّتبى وامّا العروج الجسدى
الجسمانى فبيانه ان نقول انّ البدن العنصرى والهيكل البشرى
آلة لتصرّف النّفس ومحلّ لتدبير العقل وقوّتهما وضعفهما
تابعان للاستعداد والمزاج وكلّما كان الطّبع اعدل والمزاج
اصفى كان تاثيرهما اكمل واقوى واتمّهما فى القوّة والقدرة بحيث
يحرّكان الاجساد الارضيّة والاجسام السّماويّة بغير عمد ترونها

نمی بینی چکونه روح حیوانی بدن فیل و شتر و اسب را در بلندی
و پستی حرکت میدهد بر تکتاز و میکشاند و میدواند انها را
بقلّهای کوهها و اکر هزار نفر ادمی با هزار اطناب و اسباب خارجه
بخواهند انها را بر بلندیها بکشانند نمیتوانند و روح مرغی
مثل کرکس چکونه بشوق و شور عشق جثّه اش را در هوا پرواز
میدهد و بچه اندازه بالا میبرد که ناپدید میشود ولاشکّ انّ
النّفس المتصرّفة فی البدن الخاتمی و العقل المدبّر للهیکل الاحمدی
انّما هما النّفس الکلّیّة والعقل الکلّ وانّ کلّ شئ مائل الی اصله
راجع الی بدئه عند دفع الموانع ولاشکّ انّ مزاجه الشّریف فی
غایة درجة الصّفا والاعتدال واستعداده فی نهایة مرتبة
القبول فاسباب حرکة بدنه العنصری وجسده البشری وعروجه
الی مرتبة بدئه موجودة والموانع مفقودة فیلزم العروج الی
تلک المرتبة لامحالة اذا اراد الله تعالی واذن له وعلم فیه المصلحة
ولایذهبنّ بک الوهم الی انّ العنصریّة مانعة لثقلها اولبعدها
عن مرتبة العقل بعد ما عرفت من شدّة قوّة النّفس وقدرته





العقل والفهم اوانسهما بالبدن والجسد خصوصًا قوّة العقل
الاوّل وقدرة النّفس الکلّیّة الالهیّة کیف لا وجمیع القوی والقدر
للعقول والنّفوس الکلّیّة والجزئیّة السّمویّة والارضیّة فائضة
منه مترشّحة من لدنه وبدنه وجسده فی غایة الصّفا واللّطافة و
الطّهارة والنّزاهة حتّی کانّه روح مجسّد کما روی عنه ص انا النّبیّ
العریان ای المجرّد المقدّس من ادناس الطّبیعة والکثافات العنصریّة
بلفظ المسند المعرّف المفید للقصر فهو المملوّ من نور الله ومظهر
لاسماء الله ولهذا قال من رانی فقد رای الحقّ آوالله ونعم ما قال
ابو نواس ثقلت زجاجات اتتنا فرغا حتّی اذا ملئت بصرف الرّاح
خفّت وکادت تستطیر بما حوت ان الجسوم تخفّ بالارواح وما
احسن قول الشّاعر وانسبه بالمقام از صفای می و لطافت جام
در هم امیخت رنگ جام و مدام همه جامست و نیست کوئی می
یا مدام است و نیست کوئی جام فلا تشکّ ولا ترتاب انّ تفاوت
بدنه الشّریف وتغائر جسده اللّطیف مع ابدان سائر النّاس معدنیّته
ونباتیّته وحیوانیّته کتفاوت نفسه المقدّسة مع سائر النّفوس

ساقیه

وعقله المجرّد مع سائر العقول فانّ اجود الکمالات لاتمّ الاستعداد
واخسّها لانقصها فارفعوا عنهم حظوظ البشریّة فانّهم عنها مبعدون
ولهذا کان لهم من الکمالات البدنیّة ما لم یکن لغیرهم من استواء الخلقة
وحسن اللّون والبشرة وطیب الرّیح وفصاحة اللّسان وحلاوة
الکلام والصّبر والطّاقة والقوّة والقدرة والنّوم والیقظة والرؤیة
من وراء کالرّؤیة من قدام وعدم الظّلّ للشّخص والتّولّد مختوناً و
التّکلّم فی المهد صبیّاً وغیر ذلک ولهذا ایضاً لایتغیّر ابدانهم الشّریفة
بالموت ولاتبلی بل لاتبقی فی الارض الّا ثلثة ایّام وتلحق بعد ذلک
بالسّموات العلی **ساقیه** بدانکه اصل عروج با جسد بشری
وبدن عنصری امریست ممکن بالذّات چون برهانی بر امتناع
ان قیام نکرده وصادق مصدّق خبر بوقوع وحصول ان داده
پس تصدیق وقبول ان واجب شده وجمیع اقوال واخبار صادره
از شارع صادع بالحقّ باید حمل بر ظواهر ان نمود وتاویل وصرف
از ظاهر جایز نیست مگر بقیام دلیل عقلی ونقلی وکلّا وحاشا که
شارع مقدّس اغراء بجهل فرموده باشد ومعمّا ولغز کفته باشد








وعوام مردم که لایفهمون الّا الظّواهر را در عقائد باطله انداخته
باشد باینکه بکوید با ایشان وخطاب کند ایشانرا بکلامی که ظاهر
ان مفهوم شود ومراد ان ظاهر نباشد وان ظاهر بر خلاف واقع
باشد والبتّه انچه فرموده است از اخبار معراج ومعاد وجنّة
ونار وحساب ومیزان وصراط واحوال قبر وبرزخ وسایر امور
غیبیّه تماماً حقّ صرفست ومحمول بر ظاهر ومدلول حقیقی
الفاظست مکر انچه از خودش رسیده باشد یا عقل حکم بان کرده
باشد در تأویل وتحقیق این مطلب کذشت وتفصیل اینمدّعا
در کتاب شریف قوانین مذکور است ودر شرح دعای کمیل بر
بیانی نیکو اورده ایم **ساقیه** قال جدّی الامجد قدّس الله
تربته قد اختار النّبیّ صلعم باذن ربّه العلی العروج بجسده البشری
الی ان شرّف السّبع السّموات العلی والکرسیّ الوسیع والعرش الرّفیع
فلمّا ان بلغ الی السّماء الاولی اکتسب بدنه الشّریف فیضاً ونوراً
من انوار اشعّته الرّوحیّة الّتی تمدّدت فی القوس النّزولی اکتساباً
فوریّاً فصار بدنه نورانیّاً فلکیّاً فاستعدّ بذلک للعروج الی السّماء

الثانية ثم اكتسب فيضا اخر فاستعد للعروج الى الثالثة وهكذا
كلما بلغ سماء اكتسب بدنه فيضا الى ان بلغ السماء السابعة التى
فيها شجرة سدرة المنتهى وعندها جنة المأوى وينتهى اليها
علم الملائكة لايدرون ما ورائها ويأوى اليها مرتبتهم فلا يترقون
الى فوقها وهناك نهاية الافق المبين ثم اخذ طاب ثراه فى تفسير
الايات النازلة فى معراجه صلى الله عليه و آله فى سورة النجم وغرض از اينكلام تعريض
بجناب شيخ احمد احساوى طاب ثراه است چه ان شيخ جليل
تصحيح معراج جسمانيرا برخلاف اين تحقيق فرموده وچنين اعتقاد
كرده كه صاحب معراج چون شروع در عروج فرمود در هر كره
وهر طبقه از كرات وطبقات عالم جوهر مناسب ان كره را از
خود خلع فرموده ودر حيز خودش كذارده ودر رجعت وعودت
ثانيا اخذ واكتساب كرده واسطقسات عنصريه را جمع ورد
بدن وجسد را بان اراسته وتسويه كرده ونزد تامل صادق
ظاهر ميشود كه اين قول بمعراج روحانى است زيرا كه بالمآل عند
بلوغ العرش لامحاله باين تحقيق مجرد از جواهر مادون ميشده وفقط



جوهر عرشى را با خود داشته ودر خلع وكسوه ناسوتيه چه تفاوت
ميان انكه يكباره در خانه ام هانى خود را منخلع سازد از الايش ناسوت
ومجرد شود از كسوه ملكيه يا بتدريج خلع هر لباسى وجزوى در هر
كره وطبقه نمايد ومجرد شود وواضح است كه بعد از خلع عناصر
ديكر بدن وجسد عنصرى نخواهد بود اعلم زادك
الله ايمانا وايقانا انكه رسالت ونبوت حضرت ختمى مرتبت
عليه صلوات الله در عموم وشمول كافه خلق وعامه اهل عالم
رديف وتالى ربوبيت حضرت رب الارباب است تبارك الذى
نزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين نذيرا وجمع محلى بلام تعريف
يا موصول باتفاق اهل ادب واصول مفيد عموم وشمول است
فهو جل شانه رب العالمين وذاك صلى الله عليه واله نذير العالمين
ودعوت وارشاد وهدايت ودلالت ان بزركوار وتبليغ رسالات
الله ووضع ناموس الله نسبت به من كان ومن يكون از حاضر
وغائب وقريب وبعيد وعالى ودانى وتالى ونائى از اهل اين
ربع مسكون واهل صقع ربع مسكون دنيا واطراف وارباع واكناف واصقاع

عالم علی حدّ سواء و در جواز تاخیر و تراخی بلوغ دعوت و وصول
خبر و حصول علم تفاوت و فرق میان یکساعت و یکسال و صد
سال و هزار سال و صد هزار سال نیست و در صدق تبلیغ و دعوت
و ایصال احکام و تنذیر و تبشیر فرقی و امتیازی میان لسان و بیان
شخص بنفسه و لسان و بیان نائب و خلیفه و مجلا و مظهر او نیست
پس ندای محمّدی و دعاء احمدی مر طبقات خلق و کافّهٔ ناس و عامّهٔ
اهل عالم بلسان و بیان نفس مقدّس و شخص معظّم در زمان
حضور و لسان و بیان خلفاء صالحین و اوصیاء مرضیّین آن
بزرگوار در حال ارتحال و لسان و بیان علماء اعلام و فقهاء عظام
و حکماء کرام و عرفاء فخام که نوّاب ائمّهٔ هدی و نوّاب مدن علم الله
یکسان است و الان کما کان و علی ما یکون الی یوم یقوم السّاعة
نداء و دعاء حضرت محمّدیّه قارع اسماع قطّان اصقاع است
و در رؤس منابر و بطون محاریب انوار علم و اضواء عمل حضرت
احمدیّه در تجلّی است و باین جهت الرّادّ علیهم کالرّادّ علینا و الرّادّ
علینا کالرّادّ علی رسول الله و هو علی حدّ الشّرک بالله درباره





ایشان وارد شده است و بر همین نسبت لسان و بیان و دعوت
و دلالت و ارشاد انبیا و اولیا و مرسلین سابقین ماضین و
اعمال و اقوال ایشان لسان و بیان و دعوت و دلالت حضرت
محمّدیّه بدان در صافی از بعض اهل معرفت آورده و ما احلاه علی
مذاق العرفان و اطیبه فی مشام الایمان باین عبارت قد ثبتت عصمته
فلیس له ذنب و لیس لاضافة الذّنب الیه فی قوله تعالی لیغفر لک الله
ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر الّا ان یکون هو المخاطب و المراد امّته
کما قیل ایّاک اعنی و اسمعی یا جاره فما تقدّم من ذنبه من آدم الی
زمانه و ما تأخّر من زمانه الی یوم القیمة فانّ الکلّ امّته فانّه ما من امّة
الّا و هی تحت شرع محمّد من اسم الباطن من حیث کان نبیًّا و آدم بین
الماء و الطّین و هو سیّد النّبیّین و المرسلین فبشّر الله تعالی محمّدًا
بقوله لیغفر لک الله ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر لعموم رسالته
الی النّاس کافّة و ما یلزم النّاس رؤیة شخصه فکما وجّه فی زمان
حضوره و ظهوره علیًّا رسوله الی الیمن لتبلیغ الدّعوة کذلک
وجّه الرّسل و الانبیاء الی اممهم من حین کان نبیًّا و آدم بین الماء

الخليفة والامام

والطين فدعا الكل الى الله والكل امته من ادم الى يوم القيمة قال الله تعـ وما ارسلناك الا كافة للناس والا رحمة للعالمين انتهى ملخصا ويؤيده ما روى عنه صـ ان ادم ومن دونه تحت لوائى يوم القيمة وان يوم القيمة يستصرخ الكل ويقول وانفسى وهو صـ يقول وامتى ومن هنا قال صـ علماء امتى كانبياء بنى اسرائيل يعنى من حيث انهم منصوبون منى للدعوة الى الله وتكميل النفوس وروى عنه صـ يا على بعثت مع كل نبى سرا ومعى جهرا وناهيك فى الباب قوله جل شأنه ولا نفرق بين احد من رسله وفى الزيارة الجامعة واشهد ان ارواحكم ونوركم وطينتكم واحدة وقد اورد فى الاثنى عشرية وهو كتاب شريف تلقاه العلماء بالقبول وصاحبه فحل من الفحول كلاما لبعض العرفاء الشامخين وهو ان ال محمد صـ اهله واقاربه اما ان يكون صورة فقط او معنى فقط او صورة ومعنى فمن صحت نسبته الى رسول الله صـ صورة ومعنى فهو القائم مقامه سواء كان قبله كاكابر الانبياء الماضين او بعده كالاولياء الكاملين و من صحت نسبته اليه معنى فقط كما فى الاولياء السابقة عليه كمؤمن



الفرعون فهو ولده الروحى ومن صحت نسبته اليه صورة فقط فهو اما ان يكون بحسب طينته كالسادات والشرفاء او بحسب دينه ونبوته كاهل الظاهرين من المجتهدين وغيرهم من العلماء و الصلحاء والعباد وسائر المؤمنين فالقرابة التامة هى الجامعة للصورة والمعنى ثم القرابة المعنوية الروحية ثم القرابة الدينية الصورية الطينية اذا عرفت ذلك فاعلم ان الال عبارة عن الاقارب الذين يؤل اليهم اموره ومواريثه العلمية والعملية و المقامية والحالية ثم قال ولان رسول الله له صورة طينية عنصرية وله صورة دينية شرعية وصورة نورية روحية و حقيقة معقولة معنوية فمن اقام بصورته الدينية وصحت نسبته الى صورته النورية الروحية وتحقق بحقيقته المعنوية ورثه علما ومقاما وحالا وهو له كالولد الصلبى حقيقة وفى هذه النسبة والقرابة تتفاوت المقامات والدرجات وفيها رغب الاولياء وذلك اكمل واجل وافضل وان انفردت القرابة الطينية وصحت النسبة من الصورة العنصرية وتخلفت النسبة الروحانية المعنوية

فسوف یؤل الی ذلک ولابدّ ان یکون الولد علی کلّ حال سرّابیه واذا
صحّت النّسبة فلابدّان یکون معها من اخلاقه وعلومه واحواله
سرّ معنویّ وان وقعت منهم مخالفة فی الصّورة الدّینیّة الشّرعیّة
فلایجوز ان ینظر الیهم الّا بنظر التّعظیم والتّبجیل والسّیادة وان
کانوا علی خلاف الشّریعة ظاهرًا فانّهم لیسوا بمعصومین فافهم
واعمل بذلک تعلم اسرارًا فی هذا المقام مکتمة وتلح انوارًا علی
اهل الحجاب محرّمة انتهی بالجملة جمیع سلسلهٔ نورانیّین وطبقهٔ
انبیا و مرسلین وعباد الله الصّالحین واولیاء الله الکاملین
از ماضین واتین وسابقین ولاحقین من لدن ادم الی یوم یقوم
السّاعة المحمّدیّة ومظاهر و مجالی و نماینده صفات جمال و
جلال محمّدیه هستند و مرابطه و مخالطه و محابه و موادده
با ایشان خلطه و ربطه و علاقه با محمّد است و گفته اند که اولاد
رسول اعظم چون قران معظّم است محکم و متشابه و منسوخ
دارد و هر سه طائفه واجب الاحترام است بلکه هر کمالی و هر جمالی
که از هر کامل و جمیلی بروز کند از شؤنات علمیّه و عملیّه حکایت

ونمایش



ونمایش کمال وجمال ان نور مطلق است وذرّه و پرتوی از شمس
جمال اوست وقطره ورشحه از بحر کمال اوست وان ذکر الخبر کنتم
اوّله واصله وفرعه ومعدنه وماویه ومنتهاه واز اینجا لطیفهٔ خلق
الله العقل له رؤس بعدد الخلائق من خلق ویخلق الی یوم القیمة
ولکلّ رأس وجه ولکلّ ادمیّ رأس من رؤس العقل چنانکه شعاع
شمس و پرتو افتاب با هر ظاهر با هر ذرّه از ذرّات عالم و موجودی از
موجودات علاقه ورابطه دارد و هر مواجه و مقابل وی بقدر
قابلیّت واستعداد وصقالت وصفای خود اکتساب نور و
استفاضهٔ ضوء میکند وغیر قابل وغیر مستعد حکم اظلال و
سایه دارد و حکم ظلمات و مواضع غائرهٔ محجوبه از نور شمس دارد
وتحقیق اینمطلب گذشت وبراین بیان قیاس کن حال جهل
با جنود وحزبان ومجالی ومظاهر شیطان باض وفرخ فی وان الشیطان
صدورهم ودبّ ودرج فی حجورهم حتّی نظر با عینهم وسمع
باذانهم ونطق بالسنتهم ومشی بارجلهم وبطش بایدیهم شطّ
پرتو نور ایمان وتابش شعاع عقل انجاء نموده ومیان مؤمنین

عقد اخوه کرده وانما المؤمنون اخوة فاصبحتم بنعمته اخوانا
محقق ساخته وهم ید علی من سواهم مقرر داشته وچون وصف
عنوانی موجب صدق موضوع وعلت حکم است پس مؤمنیت
مؤمن منوط بنور ایمان وروح عقل است واین اخوه اولاد پدری
ومادری نورانی عقلانی هستند وپدر ومادر ایشان باستفاضۀ
اخبار محمد وعلی است وانا وعلی ابوا هذه الامة مستفیض
النقل است واز قران حمید مجید مستفاد است درجائی که
فرموده النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم وازواجه امهاتهم بضمیمۀ
ایۀ شریفۀ خلق لکم من انفسکم ازواجا وبضمیمۀ ایۀ کریمۀ انفسنا
وانفسکم بدلیل اشارة مثل ایتین معروفتین بر اقل دلالت حل ومراد
از زوج شبه ومانند است چنانکه در ایۀ واخر من شکله ازواج
فرموده پس علی عالی نفس نبی وزوج نبی وام مؤمنین است ومؤمنین
که مظاهر نور ایمان ومشار شعاع عقلند متولد ومتکون از ان
دو بزرگوار شده اند واوراق واغصان شجرۀ طوبی گشته اند
وان شجرة طوبی اصلها فی دار علی بن ابی طالب ومامن دار

مؤمن



مؤمن الا وفیها غصن من اغصانها وان شیعتنا خلقوا من فاضل
طینتنا وعجنوا بماء ولایتنا فرموده اند وانتساب واختلاط وارتباط
عالم معنی وغیب وروحانی بچندین هزار مرتبه اعظم واقرب واوصل
والصق واتم واکمل است از انتسابات واتصالات واختلاطات
ظاهریۀ صوریۀ حسیۀ ملکیه وباین جهت نازل شده که یومئذ
لا انساب بینهم والاخلاء بعضهم یومئذ لبعض عدو الا المؤمنین
وکل حسب ونسب منقطع یوم القیمة الا حسبی ونسبی زیرا که انساب
حسیۀ صوریه اعتباری وعرضی است ولا محاله بزوال وفناء
دنیا زائل وفانی میشود ونسبت ومناسبت ومشابهت ومرابطت
معنویۀ ملکوتیه لا تنقطع ولا تبید ولا تزول است شط چون

عالم حس وشهاده انموذج وایۀ عالم غیب وملکوت ومعقولات است
چنانکه حضرت ثامن الائمة فرموده در عیون اخبار ماهنالک یعلم
مما ههنا پس بدان یقینا که چنانکه فرزندان ادم صوری اخوۀ یکدیگرند
پارۀ پدری ومادری وصلبی وبطنی هستند پارۀ صلبی فقط پارۀ
بطنی فقط وپارۀ عینی پارۀ رضاعی هستند همچنان قیاس کن اخوۀ



شط روحانی و برادران ایمانی و فرزندان نبوی و ولوی را
چون طعام و شراب روح لامحاله روحانی و از عالم ارواح است
چنانکه غذاء جسم از عالم اجسام است و در سبق ذکر شده و
در تفسیر آیه شریفه فلینظر الانسان الی طعامه از حضرت ابی جعفر ع
امده که ای الی علمه الّذی یاخذه عمّن یأخذه پس طعام و شراب مؤمن
بما هو مؤمن غذا و طعام روح و نفس اوست و آن علوم حقّه و
عقاید یقینیّه و حکمت و معرفت الهیّه است که از خانه آل محمّد و
بیت نبوّت و دار حکمت برآمده باشد زیرا که هر علم و دانشی که
از خانه محمّد و بیت نبوّت برنیاید زخرف و باطل است و علم
نماست کسراب بقیعة یحسبه الظّمآن ماء فاذا جاءه لم یجده شیئا
و وجد الله عنده فوفّیه حسابه و البتّه سزاوار نیست که اولاد و احفاد
محمّد و علی با وسعت و فراخی و رخص و خصب نعمت و الوان
اطعمه لذیذه و اقسام اغذیه طیّبه در خانه پدر و مادرشان از در
خانهای دیگران و گدایان دریوزه گی و تکدّی نمایند و طعام و
شراب روحانی خود را از جهله و سفله یهود و نصاری و فلاسفه





طلب دارند و خدا جلّ شانه فرموده و نزّلنا الکتاب فیه تبیان
کلّ شی و لا رطب و لا یابس الّا فی کتاب مبین فاسئلوا اهل الذّکر
ان کنتم لا تعلمون و قال رسوله الکریم انّی تارک فیکم الثّقلین کتاب
الله و عترتی ما ان تمسّکتم بهما لن تضلّوا ابدًا و قال ابو عبد الله
النّاس علی ثلثة اصناف عالم و متعلّم و غثاء فنحن العلماء و شیعتنا
المتعلّمون و سائر النّاس غثاء بلی مصطفی اندر جهان وانکه کسی
گوید ز عقل افتاب اندر سما وانکه کسی جوید سها فاکسیر السّعادة
و دواء الجهل و البلادة لیس الّا التّسلیم لاهل بیت النّبوّة کما قال
سبحانه فلا و ربّک لا یؤمنون حتّی یحکّموک فیما شجر بینهم ثمّ لا یجدوا
فی انفسهم حرجا ممّا قضیت و یسلّموا تسلیمًا و لنعم ما قال بعض
العلماء من اصحاب الحال انّ اصحاب الجدل و المناظرة و من یطلب
الرّیاسة و المناقشة اخترعوا من نفوسهم فی الدّیانات و الشّرائع
اشیاء کثیرة لم یأت بها الرّسول ص و لا امر بها و ابتدعوها و قالوا العوام
النّاس هذه سنّة الرّسول و حسّنوا ذلک حتّی لانفسهم حتّی ظنّوا
انّ الّذی قد ابتدعوه حقیقة قد امر بها الرّسول و احدثوا فی الاحکام

والقضايا اشياء كثيرة بارائهم وعقولهم وضلّوا بذلك عن كتاب ربّهم
وسنّة نبيّهم واستكبروا عن اهل الذّكر فظنّوا لسخافة عقولهم انّ
الله سبحانه ترك امر الشّريعة وفرائض الدّيانات ناقصة حتّى يحتاجوا
ان يتمّوها بآرائهم الفاسدة وقياساتهم الكاذبة واجتهاداتهم
الباطلة ومايخرصوه ومايخترعوه من انفسهم وكيف يكون ذلك وهو
سبحانه يقول ما فرّطنا في الكتاب من شئ فانّما فعلوا ذلك طلبًا
للرّياسة واوقعوا الخلاف والمنازعة بين الامّة ثمّ اعلم انّ اصل
الاختلافات في المذاهب والاديان انّما هو الحسد وطلب الرّياسة
واصول الاختلافات اربعة احدها الاختلاف في الاله كما هو
بين اهل الاسلام والمشركين ومنشأه الجهل بمعنى الاله وحقيقة
صفاته اللّائقة به والثّاني الاختلاف في النّبي كما هو بين اليهود
والمسلمين ومنشأه الجهل بمعنى النّبوّة وحقيقة النّبي وصفاته
اللّائقة به والثّالث الاختلاف في الامام كما هو بين الشّيعة ومخالفيهم
ومنشأه الجهل بمعنى الامامة وحقيقة الامام وصفاته اللّائقة به
والرّابع الاختلاف في الاحكام الشّرعيّة كما هو بين المفتين من الفرقة

الواحدة



الواحدة قال الملقّب بالفيض شكّر الله سعيه في رسالته الانصافيّة
انّ حبّ الرّياسة والحسد ورذيلة النّفاسة والنّفاق اوقع النّاس في
التّخالف والتّباغض والتّدابر والتّشاكر خصوصًا في اهل زمان واحد
وبلد واحد وقوم واحد فهم بما عندهم مغرورون وبانفسهم
معجبون وبمن سواهم مستهزؤن وبما هم فيه مستهترون وكل حزب بما
لديهم فرحون قال امير المؤمنين صلوات الله عليه ما كلّ ذي
قلب بلبيب ولا كلّ ذي سمع بسميع ولا كلّ ذي ناظر ببصير فيا عجبا
من خطاء هذه الفرق على اختلاف حججها في دينها لا يقتفون اثر نبيّ
ولا يعتقدون بعمل وصيّ ولا يؤمنون بغيب ولا يعفون عن عيب
يعملون في الشّبهات ويسيرون في الشّهوات المعروف فيهم ما عرفوا
والمنكر عندهم ما انكروا مفزعهم في المعضلات على انفسهم وتعويلهم
في المبهمات على آرائهم كأنّ كلّ امرئ منهم امام نفسه قد اخذ
منها فيما يرى بعرى وثيقات واسباب محكمات ولهذا ترى احدهم
مولعًا بالنّظر الى كتب الفلاسفة ليس له طول عمره همّ سواه ولا
يكون في عمره هواه من قبل ان يحكم علمًا شرعيًّا اصليًّا او فرعيًّا بل

وربّما لم یسمع قط ممّا جاء به نبیّه سوی ما سمعه فی صغره من امّه وابیه لم یتعلّم من الشّریعة ادبًا ولا سنّة ولم یتقلّد من صاحبها فی علم منّة سبحان الله عجب دارم از قومیکه بهترین پیغمبران را بدیشان فرستاده اند بجهت هدایت وخیر ادیان را ایشان را ارزانی داشته اند از روی رحمت وعنایت وپیغمبر ایشان کتابی گذاشته وخلیفه دانای آن کتاب واحدا بعد واحد بجای خود گماشته تا افاضت نور او تا قیامت باقی وتشنگان علم وحکمت را بقدر حوصله ودرجهٔ ایمان هر یك ساقی باشد وایشان بهدایت او اکتفاء نمی نمایند وازپی دریوزهٔ علم بر در امم سالفه میکردند وازنم جوی آن قوم استمداد میجویند یا بعقول ناقصهٔ خود استبداد می نمایند وعلی الدّوام قال افلاطون وارسطو وفیثاغورس وارشمیدس وبهمنیار وثالیس وافلوطوخس وطیسوس میگویند کاهی قال الصّادق والباقر والکاظم نگفته اند روی انّ اناسًا من المسلمین اتوا رسول الله ص بکتف کتب فیها بعض ما یقوله الیهود فقال ص کفی بها ضلالة قوم ان یرغبوا عمّا جاء به نبیّهم الی ما جاء به غیر نبیّهم





وفقیر از بعض تلامذهٔ مرحوم مبرور شیخ صاحب جواهر عطّر الله مضجعه شنیدم که روزی در حوزهٔ درس شیخ کتابی از فلاسفه بدست یکی از طلّاب والاجناب بود جناب شیخ فرمودند چیست بدست شیخ داده معلوم شد از کتب فلسفه است فرمودند والله ما جاء محمّد بن عبد الله الّا لابطال هذه الخرافات والمزخرفات وورد انّه ذکر فی مجلس النّبی ارسطاطالیس فقال ص لو عاش حتّی عرف ما جئت به لاتبعنی علی دینی ونیز منقول است که ارسطو بحضرت عیسی ع نوشت که اگر کسی از وطن مالوف دور افتاده باشد و بخواهد بسوی آن بازگشت نماید اورا راه وچاره چیست جواب فرمود با عقل بنا بعث شرع همانا این قوم گمان کرده اند که بعضی از علوم دینیّه هست که در قران وحدیث یافت نمیشود واز کتب فلاسفه یا متصوّفه میتوان یافت بیچاره ندانسته که قصور در فهم حدیث است با اینکه اصل حکمت وفهمیدن حقایق اشیا بنور ایمانیّت دلالت والعلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء وسبب وباب آن تقوی وپرهیزکاری واطاعت خدا ورسول واتّقوا الله

بعلمکم الله نه بمجرّد الفاظ شیرین و عبارات رنگین و کلمات نمکین
ضبط کردن و گفتن و شنیدنست چه جای آنکه صرف تقلید
واخذ و متابعت حکمای سالفه باشد لاغیر با اینکه این اصطلاحات
و عبارات در زمان عبّاسیّه از یونانیّه بعربیّه نقل شده و در
آن خلل و قصور و افراط و تفریط واقع شده و ناقل اوّل آن مردی
بوده نصرانی از اهل بعلبک اسم آن قسطای بن لوقا و در روم بکتب
یونانیّه ظفر یافت و بعراق آمده بامر خلیفهٔ عبّاسی نقل بعربی کرده
و مقصودشان از این نقل و رواج این علم اطفاء نور خدا و سدّ
باب هدی بوده که مردم را از توجّه باهل بیت نبوّت منصرف سازند
و باین مطالب مشغول شوند و دکانی مقابل دکان محمّدی باز بنمایند
و امّا متصوّفه پس چون خلفاء و اعداء دین الله انوار زهد و کرامات
و خوارق عادات و انقطاع و رستگی از دنیا و ما فیها و تواضع و
فروتنی اولیاء الله و اهل الله از اهل بیت عصمت و طهارت
مشاهده کردند و توجّهات و رغبات خلق و تبرّکات و تیمّنات
مردم و استمدادات ایشان خیرات را از برکات و میامن انفاس

قدسی



قدسی اساس آن بزرگواران دیدند و پارهٔ از مردم خود را بلباس
و کسوهٔ صوف و پشم متلبّس و متکسّی ساختند و بزی و وضع آن
بزرگواران خود را آراستند و علوّ و رفعت مقام و قدر و حالت
و صفای نفس ایشان را بعید دانستند و آن علوم و حکمتها را که چون
دریای بی کنار و تیّار و زخّار در جوش و خروش بود نشناختند
نفهمیدند و در ظاهر حال و خودآرائی و خودنمائی در میان مردم
عوام خود را ممتاز و مرجع و ملاذ قرار دادند و در اندک زمانی
شیطان اساس فریب مردم را مستحکم ساخت ایشان را مشار
الیه جهله و سفله قرار داد و مردم بآنها توجّه نمودند و آنها را
اهل الله و اولیاء الله پنداشتند و نامیدند با اینکه از خدا
و اهل خدا و احکام خدا خبر نداشتند و بدم و انفاس ایشان
تیمّن و تبرّک جستند و آن گوسالهای سامریّه با خوارهای
شیطانیّه مردم را بسوی خود خواندند و من باب فتنه و امتحان
الهی گاه گاهی مقاصد و مآرب مردم از آنها بحصول پیوست
و صورت وجود گرفت در اینوقت ابواب ریاضات باطله

ومجاهدات فاسده واذکار مخترعه واوراد مبتدعه مفتوح شد
واسامی صوفیّه ومرشدیّه ومریدیّه وشیخیّه منتشر شد ومجالس
ومحافل وحلقهای پشم اندر پشم منعقد شد خلفای عباسیّه
این قضیّه را برای اطفاء نور الله وبرپا داشتن علم کفر وخطا در
ترویج این طریقه وتکریم این طائفه بذل مجهود نمودند ومکاشفات
وکرامات برای انها اثبات کردند وبانها نسبت دادند وانها
نیز برخود بستند وبخود خریدند وعامّهٔ مردم بحکم النّاس علی
دین ملوکهم باایشان توجّه نمودند وبرای ایشان صوامع وتکایا
وموقوفات وعطایا قرار دادند ورفته رفته سلاسل وطوائف
بهم رسید ودر بلاد متفرّق ومنتشر شدند وسرایت بطایفهٔ
جلیله وفرقهٔ ناجیه کرد وتماما از وفور نعمت وراحت وعیش و
فراوانی خوش گذرانی واحترام وعدم مزاحمت وممانعت تمام
وهمگی انها بی درد وبی غیرت ماندند وچون حیوانات لیلا و
نهارا خوردند وخوابیدند ورشتهٔ تقلید وافسار متابعت
از سر انداختند واز اکتساب کمالات وعبادات وطاعات خودرا





فارغ واسوده داشتند وبه بنج خوردن وشراب اشامیدن
ولواط کردن وغنا نمودن ورقصیدن وهرزه گردی وبوق
ومنتشا برداشتن وپوست بردوش انداختن ورشته بر کمر
بستن وهو کشیدن ولباسها وتاجهای خاص پوشیدن
مشغول شدند وبالکلّیّه از طریقهٔ حق واهل حق وراه
خدا دور شدند وعدول وانحراف از شریعت مقدّسه
ودوری ومهجوری از میزان عدل وناموس الهی را پیشهٔ
خود ودیدن خود ساختند الّا ماشذّ وندر وچون فساد
وفتنهٔ این طائفه درمیان مردم از سایر فرق فاسدهٔ باطله
بیشتر است چون اسباب نفاق وشبهه ومردم فریبی انها
زیادتر است مذمّت وملامت انها در اخبار واثار اهل بیت
نبوّت وکلمات علماء اخیار وحملهٔ شریعت بیشتر وزیادتر رسیده است
واین نائره مشتعل بود تا نور سلطنت صفویّه متطلّع شد و
علم شریعت مطهّره مرتفع گشت بقوّت علّامهٔ مجلسی عطّر الله
رمسه واضراب ان بزرگوار وبمدد باطن شریعت خورده خورده

منطقی و منجمد شد واما فرقۀ متکلّمین و مجادلین و متعسّفین من
عند یّین فطرت اصلی را سرنگون ساختند سخنی بیهوده از خود تراشید
و در حقیقت مذبذبین بین ذلک لا الی هؤلآء ولا الی هؤلآء
نه متفلسف و نه متصوّف بل متزخرف چه اشاعره با جمود شان
بر ظواهر و چه معتزله با جرأتشان بر تأویلات و در محکمات و متشابهات
اخبار آل محمّد از مشاولات و متقاولات ایشان خبری و اثری
نیست روی انّ رجلا سأل عمر عن کلام الله انّه مخلوق ام لا
فتعجّب عمر واخذ بید السّائل حتّی جآء به الی امیر المؤمنین وقال یا
ابا الحسن اما تسمع مقالة هذا الرّجل فلمّا سمع تغیّر وجهه ثمّ
اقبل علی عمر وقال انّها فتنة یکون لها شأن تثور فی مستقبل الزمان
امّا انّی لو کنت مکانک لقطعت وریدیه واما فقهاء اثنا عشریّه
که لا شکّ انّ الحقّ معهم وفیهم ومنهم وبهم وهم اعلام الحقّ ومنار
الهدایة بین الخلق فقد قال صدر الحکمآء قدّس سرّه اعلم انّ اکثر
العلمآء غرورًا وعجبًا جماعة اقتصروا علی علم الفتاوی والاحکام
وحفظ مسائل الحلال والحرام وزعموا انّه علم الدّین وعلم کتاب الله





وسنّة سیّد المرسلین وترکوا علم طریق الاخرة ومجاهدة النّفس
وتهذیب الباطن عن ذمائم الاخلاق وتطهیر القلب عن ارجاس
الشّهوات والرّیاسات ورفضوا بالکلّیّة طریق المعرفة بالله وعظمته
وجلاله وتوحیده وتقدیسه وانّ منه المبدء والانشآء والیه
العود والرّجعی والعلم بدثور الدّنیا وحقارتها وفنآئها وعظمة
الاخرة ودوامها وبقآئها واکثرهم علی طباع السّباع والاسود
خلقهم الایذآء والتّفاخر والتّطاول والتّظاهر انتهی ملخّصا وقال
السّیّد الجلیل العالم النّبیل عبد الله الجزائری فی شرح النّخبة المحسنیّة
نقلا عن ابی حامد الغزالی انّه لمّا انتهت الخلافة الی اقوام تولّوا بغیر
استحقاق واستهال واستقلال بعلم الفتاوی والاحکام اضطرّوا
الی الاستعانة بالفقهآء والی استصحابهم فی جمیع احوالهم لاستفتائهم
فی جمیع مجاری احکامهم فرای اهل تلک الاعصار عزّ العلمآء واقبال
الولاة علیهم فاکبّوا علی علم الفتاوی والاحکام توسّلا الی نیل
العزّ ودرک الجاه عند الولاة فعرضوا انفسهم علی الولاة وتعرّضوا
لهم وتعرّفوا الیهم وطلبوا الولایات والصّلات منهم فمنهم حرم

ومنهم انجح ومن انجح لم يخل عن ذل الطلب ومهانة الابتذال فاصبح
الفقهاء بعد ان كانوا اعزة بالاعراض عن السلاطين اذلة بالاقبال
عليهم الا من وفقه الله فى كل عصر من علماء دينه فترى الواحد
منهم اذا سالته عن شئ من فقه الظهار واللعان والسبق يسرد
عليك من التفريعات الدقيقة اشياء كثيرة تنقضى الدهور ولا
يتفق الاحتياج الى شئ منها واذا سألته عن معنى من معانى التوكل و
الاخلاص والرضا ونحوها مما يجب على كل مكلف عينا فى كل حال
يتوقف فى الجواب ويتلجلج فى الكلام فكم من بلد ليس فيها طبيب
الا من اهل الذمة مع كثرة الاحتياج اليه وهو مشحون بالفقهاء
مع كفاية واحد منهم وليس لباعث الا ان الطب لا يفيد ما يفيد
الفقه من الرياسة والنفاسة انتهى محررًا واز اينجاست كه دائما با
يكديگر در منازعه ومشاجره هستند وبر يكديگر افتراءات مى بندند
وتكفير وتفسيق يكديگر مينمايند ونقل مجالس شان ومحافل شان ميوه
غيبت يكديگر نمودن واظهار فضيلت ومفاخرت وبزرگى كردن است
وگوش وچشمشان از همه چيز كور وكر است مگر از تعظيم ومدح





خودشان فلا تحسبن الذين يحبون ان يحمدوا بما لم يفعلوا بمفازة
من العذاب وباين جهت است كه دائما در تفحص وتجسس از مرافعات
ومحاكمات يكديگرند ودر صدد ابطال ونقض احكام يكديگرند
الى غير ذلك مما لا يليق ذكره اينست حال علم واهل علم كه محل فيض
ومحط رحمت حضرت حق هستند وچه گمان خواهد بود بر جهله و
سفله وعوام فسقه وفجره وللجاهل فى كل حال التحسران بالجملة غالب
طبقات خلق از محجه بيضا وطريقه حقه عقلا منحرف ودور گشته اند
ظهر الفساد فى البر والبحر بما كسبت ايدى الناس وملئت الارض
ظلما وجورا فاصبر فان الصبر مفتاح الفرج قال النبى ص فيما روى
عنه فى جامع الاخبار يأتى على الناس زمان بطونهم الهتهم و
نساؤهم قبلتهم ودنانيرهم دينهم وشرفهم متاعهم لا يبقى من الاسلام
الا اسمه ومن الايمان الا رسمه ومن القرآن الا درسه مساجدهم
معمورة وقلوبهم خراب علماؤهم شر خلق الله على وجه الارض حج
ابتلاهم الله باربع خصال جور من السلطان وقحط من الزمان و
ظلم من الولاة والحكام فتعجب الصحابة قيل يا رسول الله يعبدون

شط

الاصنام قال ع نعم کل درهم عندهم صنم **شط** فتنه وفساد وضرر
وازار جاهل متنسّك از عالم متهتّك بیشتر و زیادتر است و فرمودهٔ
علی عالی است قصم ظهری رجلان عالم متهتّك وجاهل متنسّك
عالم متهتّك کسی است که هتك حرمات الله نموده بعلم خود عمل
نکند وجاهل متنسّك شخص جاهلی است که تقدّس آثار و صلاح
شعار باشد ومردم در بارهٔ او کمان خیر وخوبی برده باو اعتماد
نمایند واستناد کنند رفته رفته مقتدی و پیشوا شود وحال
آنکه امّ عیوب ورأس کلّ نقائص جهل است وهرکز و در هیچ حال
جهل وجاهل بخدا مربوط نشده وبرحمت خدا نزدیك نخواهد
بود ونظر رحمت بجهل وجاهل نخواهد شد باز شخص عالم هرچند
خالی از عمل وعاری از صلاح باشد بواسطهٔ شرف علم ونور علم وقوّت
علم احتمال الصلاح وفلاح بالاخره دربارهٔ او میرود مثل کسیکه اسب
وفرس فاره سوار باشد هرچند در مفاوز ومهاوی برود ودر
میان اعدا بدود احتمال النجاة وخلاص وازادکی درحقّ او حاصلست
نکوئی برخر لنکی سوار شدن ودر راه رفتن بهتر است از سوار اسب

شدن



ساقیه

شط

شدن وبی راه رفتن که لا یزداده کثرة السّیر الّا بعدًا چه این حقّ است
در وقتی که راه از دشمن وراه زن ودرنده فارغ وخالی باشد نه
آنکه مخوف ومتزاحم العدوّ ومتراکم السّباع باشد شخص با کشتی
شکسته بدون ناخدا در دریای متلاطم الامواج بجا میرود وچه جا
میرسد **ساقیه** ما این جمله را معترضه آوردیم تا جناب
عالی قباب باشند علی بصیرة فی دینه ودنیاه وبدانند که با چه کس
مواخاة ومواساه نماید ویا که مصادقه ومراوده ومخالطه فرماید
ودربارهٔ چه کس محاماة ومراعاة لازم داند من نکویم که کنون با که
نشین وچه نوش که تو خود دانی اکر عاقل وزیرك باشی **شط**
پس واضح شد که برادر حقّانی ایمانی روحانی نورانی اصلی بدپدری
ومادری تو علماء فرقهٔ ناجیه هستند که جامع ظاهر وباطن وسالك
مسلك تفسیر وتأویل وناجی ومنجی خلق هستند ودر میان مردم بمثابهٔ
ناخدا در کشتی هستند واحتیاج خلق بایشان وایشان بخلق همان
تحاوج کشتی بناخدا وناخدا بکشتی است وایشان را حکما ومن
یؤت الحکمة فقد اوتی خیرًا کثیرًا کویند وبرادر ایی وصلبی تو علماء

ساقیه

طاهری وحملهٔ شریعت مقدّسه وسرج ومشاعل هدایت خلقند
که مظاهر نبوّت انبیاء عظام هستند وبرادر امّی و بطنی تو علماء
باطنیه که روشنی دهندهٔ خود هستند و فقط چون ستارگان
ومظاهر ومجالی اولیاء کرام هستند وبرادر رضاعی تو کسانی هستند
که از جوهر ذات و عنصر فطرت تو نیستند لکن از علوم و اداب
واحکام و معارف و رسوم تو بهره مند شده اند و محفوظ شده اند
و یا از سنخ تو و اصل و عنصر و طینت پاک تو رسته اند لکن باداب و
رسوم واحکام خارجه مؤدّب و مربّی شده اند **ساقیه**
بر اولو الالباب مخفی نیست که مراد ما از حکما در این باب نه عارف
باصطلاحات فلاسفه و مقالات حکمت متعارفه است بلکه حکمت
موروثه از انبیاء عظام هو الّذی بعث فی الامیّین رسولاً منهم
یتلو علیهم ایاته و یزکّیهم و یعلّمهم الکتاب والحکمة وان کانوا من قبل
لفی ضلال مبین وهم الّذین قد نطقوا بحج الحکمة تصریحاً وتلویحاً و
اتوا بلباب العلم و مکنونه رمزاً و کشفاً علی حسب تفاوت درجات
افهام المخاطبین اذ کان لهم قدرة النّزول فی العلم والحکمة الی العامی

الضعیف



الضعیف الرای بما یصلح العقل من ذلک والی الکبیر العقل الصّحیح النّظر
بما یصلح العقل وانّهم کانوا اعلم خلق الله بما غاب عنهم   از رهگذر
خاک سر کوی شما بود   هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد   وجمعی از
زیرکان و بزرگان این امّت مرحومه که بر ذمّت همّت خویش التزام
متابعت آن حضرت ختمی مرتبت و اهل بیت نبوّت لازم داشته
بوسیلهٔ پیروی سنن و اداب گرامی اثارش ظاهر و باطن خود را
بمراقبت و مقاربت مزیّن و محلّی گردانیده از فهم رموز و اسرار ایشان
محلّ بدائع حکمت گشته و در بارهٔ ایشان سیّد سجّاد ع فرموده
لو یعلم النّاس ما فی طلب العلم لطلبوه ولو بسفک المهج وخوض
اللجج وانّ الله تبارک و تعالی اوحی الی دانیال انّ امقت عبیدی الی
الجاهل المستخفّ بحقّ اهل العلم التّارک للاقتداء بهم وانّ احبّ عبیدی
الی التّقیّ الطّالب للثّواب الجزیل اللازم للعلماء التّابع للحکماء
القابل عن الحکماء **ساقیه** در اثبات اصل این نسب معنوی
وولادت روحانی وابوّت وبنوّت عیسی نفیاً واثباتاً قضیهٔ حضرت
نوح با پسرش و قصّهٔ زید بن شرحبیل بن حارثه یمانی با رسول اعظم



وسلمان منّا اهل البيت كافى است و تجاذب وتطالب متجانس تسانخ
شاهد صدق است عاقبت ديوزاده ديو شود مالك اورا اگرچه
بوده خديو ادم اخر همان شود ادم اگرچه اغوا نموده او را ديو



**ساقيه** از خصائص ولوازم اخوّة وبرادرى معنوى وتجانس
وتشابه روحانى تحابب وترابط وتوافق وتئالف صورى ملكى ظاهرى است
كه بدرجهٔ تشاوق وتعاشق ميرسد وبالعكس بالعكس والارواح جنود
مجنّدة ما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها اختلف فالتّناكر نتيجة
التّباين والائتلاف نتيجة التّناسب معروفست نزد يده ميشود كه
بمجرّد ملاقات ومشافهه بعضى اشخاص بعضى را يكديگر را دوست
ميدارند ويكديگر مانوس ومالوف ميشوند بدون سبب و
جهت ظاهرى وسابقهٔ معرفت حسب ونسب صورى ونزعنا
ما فى صدورهم من غلّ اخوانا وقضيّهٔ فراموش خانهٔ هندوستان
شاهد است مر صدق دعوا وقصّهٔ التحاق انوشيروان بر قباد
پدرش چنانكه در زينة المجالس اورده كاشف است از حقيقت مدّعا ذرّه
ذرّه كاندرين ارض وسما است جنس خود را همچو كاه وكهربا است



قال زين العابدين ع وسيّد السّاجدين انّ الله خلق النّبيّين من
طينة علّيّين قلوبهم وابدانهم وخلق قلوب المؤمنين من تلك الطّينة
وجعل خلق ابدان المؤمنين من دون ذلك وخلق الكفّار من طينة
سجّين قلوبهم وابدانهم فخلط بين الطّينتين فمن هذا يلد المؤمن
الكافر ويلد الكافر المؤمن ومن ههنا يصيب المؤمن السّيّئة ويصيب
الكافر الحسنة فقلوب المؤمنين تحنّ الى ما خلقوا منه وقلوب
الكافرين تحنّ الى ما خلقوا منه وعن النّبىّ ص قال لعلىّ ع يا ابا الحسن
انّ الله جعل قلوب نجباء من خلقه وصفوة من عباده تحنّ اليكم
وتحتمل المذلّة والاذى فيكم فيعمرون قبوركم ويكثرون زيارتها
تقرّبا منهم الى الله ومودّة منهم لرسوله اولئك يا علىّ المخصوصون
بشفاعتى الواردون حوضى وهم زوّارى وجيرانى غدا فى الجنّة وعن
الصّادق ع قد قلّ ثلثة اشياء فى كلّ زمان الاخاء فى الله والزّوجة
الصّالحة الاليفة فى دين الله والولد الرّشيد ومن اصاب احد
الثّلثة فقد اصاب خير الدّارين والحظّ الاوفر فى الدّنيا واحذر ان
تواخى من اراداك لطمع او خوف او فشل او اكل او شرب والطلب

ساقیه

مواخاة الاتقیاء ولو فی ظلمات الارض ولو افنیت عمرك فی طلبهم فان الله
لم یخلق علی وجه الارض افضل منهم بعد النبیین وما انعم الله بمثل
ما انعم به من التوفیق بصحبتهم لا شك ان لیس فی الدارین نعمة اجل و
اطیب وازکی من الصحبة فی الله والمواخاة لوجه الله وفی الباب
اخبار کثیرة **ساقیه** باین مواخاة حب فی الله وبغض فی الله
وتولی مر اولیاء الله وتبری از اعداء الله که عین محبت ذاتیه و
علاقه معنویه است متمیز وجدا میشود سعید از شقی و بناك از
بد که الطیب لا یسمع شیئا من الخیر الا عرفه ولا یسمع شیئا من المنکر
الا انکره واکمل المؤمنین ایمانا اشدهم حبا لنا واکثرهم مودة لنا
فرموده اند وانها یعنی الصلوة لکبیرة الا علی الخاشعین روحرا
صحبت نا جنس عذابیست الیم وفی سورة التوبة قل انفقوا طوعا او
کرها لن یتقبل منکم انکم کنتم قوما فاسقین وما منعهم ان تقبل
منهم نفقاتهم الا انهم کفروا بالله وبرسوله ولا یأتون الصلوة الا
وهم کسالی ولا ینفقون الا وهم کارهون ولا تعجبك اموالهم ولا
اولادهم انما یرید الله لیعذبهم بها فی الحیوة الدنیا وتزهق انفسهم





شطح

وهم کافرون ویحلفون بالله انهم لمنکم وما هم منکم ولکنهم قوم یفرقون
لو یجدون ملجا او مغارات او مدخلا لولوا الیه وهم یجمحون **شطح** چون
برادر ایمانی روحانی نورانی خود را یافتی و دیدی و شناختی بهر جا بهر
حال بهر لباس بهر اثاث پاس حق او را بدار و باحترام او قیام نما و خدمت
او را بر ذمت همت خود لازم شمار و حق او را ضایع مگذار و در بیان حقوق
معروف مروی در وسائل و مکاسب شیخ جلیل شیخ مرتضی ذکر سی
حق برای برادر ایمانی فرموده و شهید ثانی قدس سره در
شرح لمعه از حضرت صادق ع روایت کرده که من عظم حرمة
الصدیق ان جعل له من الانس والتفقد والانبساط وطرح الحشمة بمنزلة
النفس والاب والابن والاخ **ساقیه** واما حق برادر رضاعی
تو باندازهٔ ارتضاع و انتفاع اوست از انوار علوم تو چون پنبهٔ الوده
بعطر یا متعطر شدهٔ بمجاورت عطر دریا او مکاشرت و معاشرت فرما
بقدر مساس طینت او و ارتباط فطرت او وعن الباقر ع قال قام رجل بالبصرة
الی امیر المؤمنین ع فقال یا امیر المؤمنین اخبرنا عن الاخوان فقال الاخوان
صنفان اخوان الثقة واخوان المکاشرة فاما اخوان الثقة فهم الکهف



ساقیه

والجناح والاهل والمال فاذا كنت من اخيك على حدّ الثقة فابذل
له مالك وبدنك وصاف ماصافاه وعاد من عاداه واكتم سرّه
وعيبه واظهر منه الحسن واعلم ايها السائل انهم اقلّ من الكبريت
الاحمر واما اخوان المكاشرة فانك تصيب لذتك منهم فلا تقطعنّ
ذلك منهم ولا تطلبن ماوراء ذلك عن ضميرهم وابذلوا لهم ما بذلوا
لك من طلاقة الوجه وحلاوة اللسان والكثر التبسم كاشره كشف
عن انيابه وعنه لاتدع عن صحبة الكريم فان لم تنفع بعقله ولكن انتفع
بكرمه بعقلك وافرركل فرار من اللئيم الاحمق **شراب طهور**



فيها شفاء لما في صدور الناس من شرّ الوسواس الخناس وبها نختم الكلام
في المرام وعليها نقبض العنان في المقام قال الباقر اذا اردت ان تعلم
انّ فيك خيرا فانظر الى قلبك فان كان يحبّ اهل طاعة الله ويبغض
اهل معصيته ففيك خير والله يحبّك واذا كان يبغض اهل طاعته
الله ويحبّ اهل معصيته فليس فيك خير والله يبغضك والمرء مع
من احبّ وقال الصادق كلّ من لم يحبّ في الدين ولم يبغض في الدين
فلا دين له ولا يخفى عليك انّ الحبّ في الله والبغض في الله امر صعب





غامض وحقيقت ان است كه شخص دوست دارد امرى كه دران
امر وجهى از وجوه اخرت و رضاى خدا و رسول خدا دران باشد
خواه في الحال خواه في المال از ان حيث وبان جهت كه مرجع ان
برضاى خدا ومربوط بخدا است حتى انكه در اطعام وضيافة الله و
تقربا الى الله هر گاه طباخ ان نيكو طبخ كند وغلام خدمت مهمانان
نيكو بعمل اورد پس ان طباخ وان خادم را از اين جهت دوست دارد
اين حبّ في الله است وهكذا الامر في كلّ ما يتوسل به الى حظّ من
حظوظ الاخرة مثل من يحبّ تلميذه من حيث انه يتلقف منه العلم
وينال بواسطته رتبة الكمال والتقرّب الى حضرة ذى الجلال فهو
محبّ الله وان احبه من جهة انه مطيع له خاضع عنده متصغر
لديه فهو محبّ لنفسه حيث يرى نفسه كاملة قوية والنفس مهما
شعرت بكمالها وقوتها ارتاحت واهتزّت وتلذذت وباين جهت
ممدوح دوست ميدارد مادح خود را و معظّم دوست ميدارد
معظّم خود را و بهمين قياس بدان محبت پدر پسر را و پسر پدر را
و كمان نكن و مپندار كه محبت انبياء و اولياء مر اولاد خود من باب

ولادت وفلذهٔ کبد بودن وپارهٔ تن عنصری بودن آنها بوده مثل
محبّت حیوانات مر اولادشان کلّا وحاشا بلکه من باب سعادت اولاد
ایشان ومربوط ومأنوس بحق واهل حق بودن بوده ومحبوب خدا
بودن ومنظور نظر رحمت بودن بوده است فانّ الحبّ یتعدّی
من المحبوب الی کلّ من یتعلّق بالمحبوب ویناسبه ولو من بعد فیحبّ
محبوبه ومن یخدمه ویتسارع الی رضاه ویقیم بعبادته اقبّل ارضا
سار فیها جمالها فکیف بارض سار فیها جمالها امرّ علی الدیار دیار
لیلی اقبّل ذا الجدار وذا الجدار بالجمله نبود در وجود مقدّس
انبیا واولیا سوای محبّت خدا ودوست نمیداشتند مگر آنکه
مطیع خدا ومحبوب خدا بود وآنچه فعل وآثار خدا بود از آن روکه
فعل وآثار جمال وجلال خدا بود البتّه شنیده اید قصّه آن زاهد
که در حیوة الحیوان آورده که با دختر خود اظهار محبّت میکرد دخترش
با او گفت مرا دوست میداری گفت آری گفت پس چگونه خدا را
دوست میداری وما جعل الله لرجل من قلبین فی جوفه رسم
عاشق نیست با یک دل دو دلبر داشتن ولازمهٔ محبّت فی الله

بغض

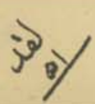


بغض فی الله وعداوت فی الله است با اینکه جهله وفسقه وعصاة
وعتاة ومبغوضین وممقوتین خدا را مبغوض وممقوت بدارد
هر چند باو نزدیک باشند چون پدر وپسر وبرادر یا با او احسان
نمایند چون متصدّی معاش ومتکفّل عیش او باشند واذا ظهر
ذلک فی الفعل بالمباعدة والمقاربة والمخالفة والمؤالفة سمّی
ذلک موالاةً ومعاداةً روی انّ الله تعالی اوحی الی نبیّ من
الانبیاء امّا زهدک فی الدنیا فقد تعجّلت الراحة وامّا انقطاعک
الیّ فقد تعزّزت بی ولکن هل عادیت فیّ عدوّا او والیت فیّ
ولیّا وقال عیسی ع تحبّبوا الی الله ببغض اهل المعاصی وتقرّبوا الی الله
بالتباعد منهم والتمسوا رضاء الله بسخطهم قلم اینجا رسید و
سر بشکست **خلیج اخروی** چون نشأه اولی ومنشأ
ومعاش دنیا در مطاوی ومجاری شطوط سابقه دانسته شد
ودر معقولات بتحقیق پیوسته که دنیا رقیقهٔ آخرت وملک قوّهٔ
ملکوت است وآخرت حقیقت دنیا وملکوت فعلیت ملک است
بوجه ایجاز واختصار متعرّض معاد ونشأه اخری شده تفصیل

خلیج اخروی

خرد در دیدن احوال عقبی
بود چون کور مادرزاد دنیا

احوال موت وقبر وبرزخ واهوال حشر وجهنّم وکیفیّت درجات بهشت در کتب قوم مسطور است وما نیز در محلّ دیگر مدلولات اخبار ائمّة اطهار را ذکر کرده ایم ودر اینجا بنحو کلّیّت چنانکه طریقهٔ تحقیقات انیقهٔ این کتاب است میگوئیم انّ الانسان من ابتداء حدوثه الی منتهی عمره له انتقالات طبیعیّة وحرکات جبلّیّة ولا یزال ینتقل من صورة الی صورة ویتکوّن وینمو ویتمّ خلقته بتلك الاستحالات والانقلابات فالکمالات العلمیّة والعملیّة والحسنات للنّفوس توجب لها حیوة ابدیّة اخرویّة فی نعیم وجنّة والنّقصانات والانحرافات والسّیّئات توجب لها خلودًا فی النّار وعذابًا وغصّة فی جهنّم ولا شكّ انّ الانسان کلّما یدرکه بحواسه ویفعله بجوارحه من مثقال ذرّة من خیر او شرّ یرتفع منه اثر الی روحه ویجتمع فی صحیفة ذاته وخزانة نفسه ویری ذلك الاثر سیّما اذا ترسّخت هیئته وتأکّدت صفته وصارت ملکته وخلقه یوم تبلی السّرائر وتبدو الضّمائر وتنشر الدّواوین وتنخر الموازین فاذا جاء ذلك الحین صار الغیب شهادة والسّرّ علانیة والخبر عیانًا فیقال





لقد کنت فی غفلة من هذا فکشفنا عنك غطائك فبصرك الیوم حدید هذا کتابنا ینطق علیکم بالحقّ انّا کنّا نستنسخ ما کنتم تعملون فیقول ما لهذا الکتاب لا یغادر صغیرة ولا کبیرة الّا احصیها ووجدوا ما عملوا حاضرًا ثمّ من کان من اهل السّعادة واصحاب الیقین وکانت معلوماته امورًا قدسیّة واعماله صالحة واخلاقه حسنة فقد اوتی کتابه بیمینه من جهة علیّین انّ کتاب الابرار لفی علّیّین لانّ کتابه من جنس الالواح العالیة والصّحف المکرّمة المرفوعة المطهّرة بایدی سفرة کرام بررة وذلك صفحة باطنه وصحیفة قلبه ومن کان من الاشقیاء المردودین وکانت معلوماته مقصورة علی الجرمیّات واعماله خبیثة واخلاقه سیّئة فقد اوتی کتابه بشماله من جهة سجّین انّ کتاب الفجّار لفی سجّین لانّ کتابه من جنس الاوراق السّفلیّة والصّحائف الحسّیّة القابلة للاحراق فلا جرم یعذّب بالنّار **شطّ** انّ حشر الخلائق فی الآخرة علی انحاء مختلفة حسب اعمالهم واخلاقهم قال الله تعالی یوم ینفخ فی الصّور فتأتون افواجًا عن النّبیّ صلعم قال یحشر عشرة اصناف



من امتی اشتاتاً قد میّزهم الله من المسلمین وبدّل صورهم لاشکّ انّ
تکرّر الافاعیل یوجب الملکات فکلّ ملکة یغلب علی الانسان فی
الدّنیا یتصوّر فی الآخرة بصورة یناسبها فمن کان تصوّراته
مقصورة علی اغراض بهیمیّة او سبعیّة او شیطانیّة تغلب
علی نفوسهم فلاجرم یحشرون علی صور تلک الحیوانات واضح است
که هر خلقی صورت نوعی از انواع حیوانات است وبرای هر صورتی
بدنی وبرای هر روحی جسدی مناسب مجعول است وحیوانیّت
هر حیوانی منوط بصورت معنویّه وروح وحقیقت وهویّت
آن حیوانست مثلاً کلبیّت کلب بصورت معنویّه آن که
غضب مفرط مستولی است مربوط است وخنزیریّت خنزیر
بصورت شهوت وحرص اکل وشرب آن منوط است وقردیّت
قرده بصورت محاکات وسخریّه بسته است وثعلب وروباه
بمکر وخدعه ثعلب شده است پس چون پرده برداشته شود
وحقیقت هر کس بروز کند وهر که هرچه هست پیدا وهویدا
شود سلک اصحاب کهف دم نمایان گردد وآزار کننده کان

واذیت



واذیّت رساننده کان خلق خدا لاسیّما غربا واجانب بسنخ خوک
چون جاهل عالم‌نما اسکان گزنده دیده میشوند ومکّاران و
خدّاعان ثعالب وحریصان بر اکل وشرب وشکم‌پرستان
خنازیر وهکذا جمیع طبقات خلق بر صور ملکوتیّه حقیقیّه
خود محشور ومبعوث میشوند زیراکه آن روز روز انکشاف
سرائر وانجلاء ضمائر وبروز وظهور حقائق وزوال ودثور
رقائق است چنانکه راوندی علیه الرّحمة در کتاب خرائج از
ابی بصیر نقل کرده که قال قلت للصّادق ع ما فضلنا علی من
خالفنا فوالله انّی لاری الرّجل منهم ارخی بالا وانعم عیشا و
احسن حالا واطمع فی الجنّة قال فسکت عنّی حتّی کنّا بالابطح
من مکّة ورأینا النّاس یضجّون الی الله تع فقال یا ابا محمّد هل
تسمع ما اسمع قلت اسمع ضجیج النّاس الی الله قال ما اکثر الضّجیج
واقلّ الحجیج والّذی بعث محمّدا بالنّبوّة وعجّل بروحه الی الجنّة ما
یتقبّل الله الّا منک ومن اصحابک خاصّة ثمّ مسح یده علی وجهی
فنظرت فاذا هو اکثر النّاس خنازیر وحمیر وقردة وعنه ایضا عن

ابی جعفر ع فی حدیث الی ان قال فما زاد ان مسح علی بصری و ابصرت
جمیع الائمّة عنده ثمّ قال یا ابا محمّد مدّ بصرک فانظر ما ذا تری
بعینک فوالله ما ابصرت الّا کلبا او خنزیرا او قردا قلت و من
هذا الخلق الممسوخ قال هذا الّذی تراه هو السّواد الاعظم و لو
کشف الغطاء للنّاس ما نظر الشّیعة الی من خالفهم الّا فی هذه
الصّورة ثمّ قال یا ابا محمّد ان احببت ترکتک علی حالک هذا و
حسابک علی الله و ان احببت ضمنت لک الجنّة علی الله و رددتک
الی حالک الاوّل قلت لا حاجة لی فی النّظر الی هذا الخلق المنکوس
ردّنی الی حالی فما للجنّة عوض فمسح یده علی عینی فرجعت کما کنت
و این مشاهده و رؤیت بنحو تصرّف نیست از نفس ولی یا در جلیدیّه
راوی و تنویر بصر و کشف غطاء ملکی از دیده او بنحوی که
چشم او ملکوتی و نورانی روحانی شود تا بتواند صور ملکوتیّه
برزخیّه و حقائق اصلیّه مردم را دیدار کند و مشاهده نماید
یا باینکه صور باطنیّه را بکسوه حسیّه بپوشاند و معقول را
محسوس سازد تا انچه نادیدنی است دیده شود و بهر صورتی لباس

مختصّ



مختصّ بان و بهر روحی قالبی در خور ان قرار دهد تا بان و بان قالب
متصوّر و متقلّب شده نمایان و ظاهر گردد و بحسّ ظاهری محسوس
شود و وجه اوّل اوفق بقواعد و انسب باز این است و وجه
ثانی بعنوان مسخ اقرب است و قد حان حین ختم المرام و آن آن
قصع الکلام بحمد الملک العلّام مصلّیا علی سیّد الانام محمّد و آله
الکرام فاحمد الله اوّلا و آخرا و باطنا و ظاهرا و استغفر الله
من جمیع ما وقع منّی من زلل او خطل او تصنّع او تزیین او تکلّف
فیما کتبت و سطرت فانّ الکرم عمیم و الرّحمة واسعة و الجود فائض
علی اصناف الخلق و انا خلق ضعیف لا وسیلة لی الیه الّا کرمه
و جوده و رحمته هذا و قد وفّق الله عمّ نواله من فضله العمیم السّیّد
الوجیه و الاید النّبیه مفخر السّادات مظهر السّعادات فخر التّجار
الابرار و ظهر الکبار الاخیار المیرزا سیّد محمّد المعروف بمیرزا آقا
الشّیرازی اطال الله عمره للتّصدّی الی کتب هذا الکتاب و طبعه
من قبل ان یقضی ختمه و یتمّ بنعه فکان کلّما اصفی صفحة من عکرها
و صارت مبیضّة من مسوّدتها کتبها الکاتب و یطبعها الطّابع

ففانى لذلك المعاودة لتنقيحه وتهذيبه وتحسين لفظه وتجويد
ترتيبه مع انّ وفور العلائق وكرور العوائق قد بلغ حدّ المنع ايضا
من ذلك فالمأمول ممّن اتّصف بالانصاف طبيعته وعدل عن
الاعتساف سجيّته ان يعذرنى فى ذلك ويعفو عنّى ويستر على
ما ظهر من سهو وسطع له من سهو او نقص او طغيان او قصور
او نقصان فى لفظ او معنى او بيان ويحمد من حسن شيمه ويسلم
من الحسد اديمه ما اودعت فى هذا الكتاب من اسرار الحكمة
الالهيّة واغوار الشريعة المحمديّة على صادعها الاف صلوة وتحيّة
واوضحت فيه من المسالك المتوعّرة والمدارك المتعسّرة وابنايه
غالبًا در هر باب در تشريح مطالب انيقه وتلويح مقاصد
رشيقه در ايجاز واختصار كوشيده واز اطناب واسهاب دورى
كرده نظر بتوجّه وميل والتفات ارباب عقل ونظر بوده است
بمختصرات نه مطوّلات مع انّ العاقل يكفيه الاشارة وخير
الكلام ما قلّ ودلّ هر كرا اسرار حق آموختند مهر كردند و
دهانش دوختند ختم حرفم حمد تواى ذو الجلال زانكه حمد تو

بود



بود خير المقال فيا مولاى ومعتمدى آنچه مقصود ومنظور
نظر بود باتمام رسيد وآنچه مامور بابر قضا وقدر بود باخر
انجاميد اميد انست كه از عدم قابليّت آن اغماض شود واز
روى شكوريّت بمقبوليّت مقرون كرد دو الله هو الشكور

بحمد الله تعالى

وتوفيقه وفضله وعنايته تمام شد كتاب جليل
سلسبيل كه در واقع ونفس الامر نهرى
از انهار بهشت تشنگان بوادى جهل ونادانى را
بسرچشمه علم ودانائى راه نمايد وهر شطّى
از شطوطش گمگشتگان سراب بقيعه بحيره
الظمآن ماء را ببحر اعظم عرفان هدايت فرمايد

هذا كتاب

لو باع بمثله درًّا لكان البائع المغبونا
ومصنف هذه النسخة الشريفة والمجموعة

اللطيفة الشيخ الوفي والحبر الملي علامة دهره
وقدوة عصره في العلماء والحكماء وظهر
الفقهاء والعرفاء ملاذ الاسلام وملجأ الانام
الحاج ميرزا ابو الحسن الاصطهباناتي سلمه الله
تعالى من عوائق الزمان وسوانح الايام بدقت
تمام تصحيح ومقابله اقدام فرمودند ومحررها
اقل الخليقة بل لا شيء في الحقيقة احمد علي
التبريزي وتمت في يوم الاربعاء السابع
والعشرين من شهر جمادي الثانية من شهور
سنة ١٣١٢

وطبع بمطبع ناصري في
معموره بمبئي